Almanya'da Yaşayan

Türk Kadınları

Durumları, Sorunları, Din ve Diyanet Algıları

Dr. Zekiye DEMİR

DİB YAYINLARI

بسم الله الرحمن الرحيم

2010

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI - 810
İLMİ ESERLER - 134

Tashih
Mustafa KAYA

Grafik ve Tasarım
Emre YILDIZ

Baskı
KORZA Yayıncılık Basım San. ve Tic. Ltd. Şti.
0312. 342 22 08

1.Baskı - 2010

Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 05.05.2010/44

ISBN
2011-06-Y-0003-810
ISBN: 978-975-19-4980-6
Sertifika No: 12930

İletişim
Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı
Derleme ve Yayın Şubesi Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı
No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0 312 295 72 93 - 94
Faks: 0 312 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış
Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
Tel: 0 312 295 71 53 - 295 71 56
Faks: 0 312 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

Almanya'da Yaşayan

Türk Kadınları

Durumları, Sorunları, Din ve Diyanet Algıları

Dr. Zekiye DEMİR

İçindekiler

Kısaltmalar 8
Grafikler Listesi 9
Tablolar Listesi 12
Sunuş ve Teşekkür 15

1

BİRİNCİ BÖLÜM
ALMANYA'DA YAŞAYAN TÜRK KUŞAKLARI VE ONLARA YÖNELİK DİN HİZMETLERİ 19
Almanya'daki Türk Kuşakları 21
Birinci Kuşak: Yetişkin Yaşta Gurbet Tecrübesi 22
İkinci Kuşak: İki Yarım Dillilik 25
Üçüncü Kuşak: Alman Vatandaşı Türk Göçmenler 29
Türkiye'de Almancı Almanya'da Yabancı Türkler 30
Yurt Dışında Yaşayan Türklere Yönelik Din Hizmetleri 32

2

İKİNCİ BÖLÜM
ALAN UYGULAMASININ METODOLOJİSİ VE ÖRNEKLEMİN ÖZELLİKLERİ 41
Araştırmanın Metodolojisi 43
Niçin Almanya? 43
Araştırmanın Amacı 44
Örneklem Yapısı 45
Soru Kâğıdı ve Değişkenler 46
Alan Uygulaması 47
Tanım ve Kavramlar 48
Örneklemin Özellikleri 49
Hanehalkı Yapısı 49
Yaş 49
Medeni Durum 50
Eğitim Düzeyi 51
Meslek 52
Doğum Yeri 53
Almanya'da Yaşama Süresi 53
Vatandaşlık Durumu 55
Yerleşim Yerinin Milliyet Kompozisyonu 56
Evde Konuşulan Dil 57
Çalışma Durumu 59
Gelir 61

3

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞ, EVLENME ve AİLE HAYATI 65
Çalışma Ortamı 67
Ekonomik Bağımsızlığın Önemi 68
Evlilik ve Aile Hayatının Önemi 69
Evlenilecek Kişilerde Aranan Özellikler 70
Eşin Din ve Milliyeti ve Tercih Edilen Nikâh Türü 73
Evlenmeden Önce Yaşanan Yer 76
Evlenme Usulü 77
Aldatılma 79
Eşle Yaşanan Aile içi Sorunlar 82
Boşanma Sebepleri 95
Aile İçinde Yaşanan Sorunlar 99
Aile İçi Şiddet 102
Ailede Karar ve Yetki 109

4

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

VATANDAŞLIK, KİMLİK VE YAŞAM MEMNUNİYETİ 113
Vatandaşlık ve Yaşanmak İstenen Ülke 115
Türkiye'ye Ziyaret Sıklığı ve Türkiye ile İlgili Haberleri İzleme Düzeyi 120
Yaşam Memnuniyeti 124
Almanya'daki Türklerin Durumu ile İlgili Kanaatler 125
Kültürel Yakınlık Hissi 128
Benimsenen Kimlikler 130

5

BEŞİNCİ BÖLÜM

KADINLARIN SORUNLARI 135
Kadınların Temel Sorunları 137
Kadın Sorunlarının Kaynağı 143
Kadın Sorunlarının Çözümü 144
Kitap ve Gazete Okuma 146
Spor Alışkanlığı 147
Elişi Yapma 148
Arkadaş İlişkileri 149
Eğlence ve Sosyal Etkinliklere Katılma 150
Evde Gelir Getirici Faaliyetlerde Bulunma 152

6

ALTINCI BÖLÜM

DİNİ İNANÇ, TUTUM VE İBADETLER 155
Dine Yakınlık 157
Dini Kimlik 158
Dini Konularda Bilgilenme İhtiyacı 158
İslam'ın Gereklerini Yerine Getirmenin Önemi 161

6

İbadet Yapma 161
Din Değiştirme Konusunda Telkin Alma 162
Dini Cemaatlere ve Derneklere İlgi 164
Çalışma Hayatında Dini İnançlar 165
Dini İnancın Tercihler Üzerindeki Etkisi 166
Evlilikte Dini İnanç Nedeniyle Sorun Yaşama 170
Dini Tutum ve Davranışlarla İlgili Ebeveyn veya Çocuklarla Sorun Yaşama 170
Cami ile İlişkiler 171

7

YEDİNCİ BÖLÜM
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞININ ALMANYADAKİ DİN HİZMETLERİNE BAKIŞI 177
Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Bilinirlik Düzeyi 179
Diyanetin Yürüttüğü Din Hizmetlerinin Farkındalık Düzeyi 180
Din Hizmetlerinden Memnuniyet 183
Din Görevlilerinde Cinsiyetin Önemi 187
Diyanete Güven Düzeyi 189
Diyanetin Din Hizmetleri ve Görevlilerinin Yeterliliği 190
İhtiyaç Duyulan Yeni Hizmet Alanları 197

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 201

KAYNAKÇA 206

Kısaltmalar

ASAGEM	: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
AYA	: Aile Yapısı Araştırması
Başkanlık	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DİTİB	: Diyanet İşleri Türk İslam Birliği
Diyanet	: Diyanet İşleri Başkanlığı
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YMA	: Yaşam Memnuniyeti Anketi

Grafikler Listesi

Grafik 1. Hanehalkı yapısı 49
Grafik 2. Yaş dağılımı 50
Grafik 3. Yaş durum 50
Grafik 4. Çocuk sayısı 51
Grafik 5. Eğitim durumu 52
Grafik 6. Meslek dağılımı 52
Grafik 7. Doğum yeri 53
Grafik 8. Almanya da yaşama süresi 54
Grafik 9. Vatandaşlık durumu 55
Grafik 10. Alman vatandaşı olmama sebebi 56
Grafik 11. Oturulan yerleşim yerinin özelliği 56
Grafik 12. Evde konuşulan dil 57
Grafik 13. Almanca bilgi düzeyi 58
Grafik 14. Türkçe bilgi düzeyi 59
Grafik 15. Çalışma durumu 59
Grafik 16. Çalışılan işyerinin statüsü 60
Grafik 17. İşyerindeki konum 60
Grafik 18. Aylık aile geliri 61
Grafik 19. Gelir durumu (Almanya,2005) 62
Grafik 20. İş hayatına ilişkin algılar 68
Grafik 21. Ekonomik özgürlük 69
Grafik 22. Evlilik ve aile hayatının önemi 69
Grafik 23. Kadınların evleneceği eşte aradığı özellikler 71
Grafik 24. Kadınlar için evlenilecek erkekte aranılan özellikler (Almanya, 2009) 72
Grafik 25. Kadınların evlenecekleri erkekte aradıkları özellikler (Türkiye, 2006) 73
Grafik 26. Kız veya oğlun Alman eş istemesi durumuna tepki 74
Grafik 27. Evlilikte yapılan nikâh türü (Almanya, 2009) 74
Grafik 28. Evlilikte yapılan nikâh türü (Türkiye, 2006) 75
Grafik 29. Eşin milliyeti 75
Grafik 30. Eşin dini 76
Grafik 31. Evli kadınların evlenmeden önce yaşadığı ülke 76
Grafik 32. Evli kadınların, eşinin evlenmeden yaşadığı ülke 77
Grafik 33. Eşin şimdi yaşadığı yer 77
Grafik 34. Eşle tanışma ve evlenme biçimi (Almanya, 2009) 78
Grafik 35. Eşle tanışma ve evlenme biçimi (Türkiye, 2006) 79
Grafik 36. Evli kadınların eşleri tarafından aldatılma algısı 80
Grafik 37. Evli kadınların eşleri tarafından aldatılma sıklığı 81
Grafik 38. Evli kadınların eşleri tarafından aldatılmalarına verdikleri tepki 81
Grafik 39. Evlilikte eş ile yaşanan sorunlar (Almanya 2009) 83

Grafik 40. Evlilikte eş ile yaşanan sorunlar (Türkiye, 2006) 92
Grafik 41. Eşlerin konuşarak çözemedikleri anlaşmazlıklara kadınların verdikleri tepkiler (Almanya, 2009) 93
Grafik 42. Eşlerin konuşarak çözemedikleri anlaşmazlıklara kadınların verdikleri tepkiler (Türkiye, 2006) 94
Grafik 43. Eşlerin konuşarak çözemedikleri anlaşmazlıklara erkeklerin verdiği tepkiler (Almanya, 2009) 94
Grafik 44. Eşlerin konuşarak çözemedikleri anlaşmazlıklara erkeklerin verdiği tepkiler (Türkiye, 2006) 95
Grafik 45. Kadınlara göre kesin boşanma sebepleri 97
Grafik 46. Kadınların, cinsiyete göre kesin boşanma sebepleri (Türkiye, 2006) 98
Grafik 47. Aile içi sorunlar 100
Grafik 48. Gençlerin aile içi sorunları (Türkiye, 2006) 101
Grafik 49. Anne-babaların aile içi sorunları (Türkiye, 2006) 102
Grafik 50. Son bir yılda aile içi şiddet 104
Grafik 51. Evli kadınlarda son bir yılda aile içi şiddet 105
Grafik 52. Eş tarafından fiziksel şiddet görme (Almanya, 2005) 106
Grafik 53. Aile içi şiddete tepki (Almanya, 2009) 107
Grafik 54. Yaşanan şiddetin paylaşılması (Türkiye, 2008) 108
Grafik 55. Aile içi şiddet sonucu resmi ve sivil toplum kuruluşlarına başvurma (Türkiye, 2008) 108
Grafik 56. Ailede Karar ve Yetki 109
Grafik 57. Türklerin Alman vatandaşlığı 116
Grafik 58. Alman vatandaşı olmama sebepleri 117
Grafik 59. Yaşanmak istenen ülke 117
Grafik 60. Almanya'da yaşamayı isteme nedeni 119
Grafik 61. Türkiye'de yaşamak istenme nedeni 119
Grafik 62. Hangi ülke daha iyi Türkiye mi, Fransa mı? (2008) 120
Grafik 63. Türkiye'yi ziyaret sıklığı 121
Grafik 64. Memleketle ilgi haberler 121
Grafik 65. Türkiye ile ilgili haberlerin nereden takip edinildiği 122
Grafik 66. Türkiye ile ilgili en çok takip edilen haber türleri 123
Grafik 67. Kendini mutlu hissetme düzeyi 124
Grafik 68. Genel mutluluk düzeyi (Türkiye, 2009) 125
Grafik 69. Türklerin durumu ile ilgili kanaatler 127
Grafik 70. Kültürel aidiyet 128
Grafik 71. Kültürel yakınlık hissi: Belçika mı Türkiye mi? (2008) 129
Grafik 72. Kimliklerin benimsenme düzeyi 130
Grafik 73. Türk kimliğinin önemi 132
Grafik 74. Kadınların temel sorunları 138
Grafik 75. Belçika'da Türk kadınların en önemli sorunları (2008) 142
Grafik 76. Türkiye'de kadınların en önemli sorunları (2002) 142
Grafik 77. Almanya'daki Türk kadınlarının sorunlarının kaynakları 143

Grafik 78. Türkiye'de kadın sorunlarının kaynağı (2002) 144
Grafik 79. Kadın sorunlarını kim çözebilir? 145
Grafik 80. Türkiye'de kadın sorunlarını kim çözebilir? (2002) 145
Grafik 81. Sivil toplum örgütleri 146
Grafik 82. Kitap ve gazete okuma 146
Grafik 83. Spor alışkanlığı 147
Grafik 84. Elişi yapma 148
Grafik 85. Arkadaşlık ilişkileri 149
Grafik 86. Eğlence ve etkinliklere katılım 151
Grafik 87. Ekonomik etkinlikler 152
Grafik 88. Dine yakınlık 157
Grafik 89. Müslüman kimliğinin benimsenme oranı 158
Grafik 90. Dini konularda bilgilenme ihtiyacı 159
Grafik 91. Dini bilgilerin karşılandığı yerler 160
Grafik 92. İslam'ın gereklerini yerine getirme 161
Grafik 93. Dini ibadetlerin yapılma sıklığı 162
Grafik 94. Din değiştirme yönünde telkine muhatap olma 162
Grafik 95. Din değiştirme teklifinden etkilenme 163
Grafik 96. Dini cemaatlere ilgi düzeyi 164
Grafik 97. Dini derneklere ilgi 165
Grafik 98. Dini inanç nedeniyle iş hayatında ayrımcılığa uğrama 166
Grafik 99. Dini inancın etkili olduğu alanlar 167
Grafik 100. Eş ile dini görüş farklılığında sorun yaşama 170
Grafik 101. Dini tutum ve davranışlar konusunda ebeveyn/çocuk ilişkisinde sorun yaşama 171
Grafik 102. Oturulan yerin camiye yakınlığı 172
Grafik 103. Camiye gitme sıklığı 172
Grafik 104. Cami Sayısı 173
Grafik 105. Diyanet İşleri Başkanlığını bilenler 180
Grafik 106. Diyanetin yürüttüğü faaliyetlerin bilinirliği 181
Grafik 107. Bir yıl içinde yararlanılan hizmetler 181
Grafik 108. Son bir yıl içinde alınan hizmetler 183
Grafik 109. Diyanetten alınan hizmetlerden memnuniyet 184
Grafik 110. Kadınlara din hizmetlerini kim vermeli 188
Grafik 111. Diyanete güven 189
Grafik 112. Genel olarak Diyanetin hizmetlerinde yeterlilik 191
Grafik 113. Diyanetin din görevlileri ile ilgili kanaat 192
Grafik 114. Diyanetin hizmetlerini yeterli bulma 194
Grafik 115. İhtiyaç olan yeni hizmet alanları 197

Tablolar Listesi

Tablo 1. Diyanet İşleri Başkanlığının hizmet götürdüğü ülkeler ve görevli sayıları (2009) 33
Tablo 2. Diyanette kadın çalışan sayıları ve unvanları (2008) 35
Tablo 3. Bazı Avrupa ülkelerindeki Türklerin sayıları 43
Tablo 4. Diyanetin Almanya'da görev yapan görevlilerinin sayısı ve görev yerleri 44
Tablo 5. Yaş gruplarına göre Almanya'da yaşama süresi 54
Tablo 6. Yaş gruplarına göre Alman vatandaşlığı 55
Tablo 7. Yaş gruplarına göre Almanca bilgisi 58
Tablo 8. Doğum yerine göre evlenme şekli 78
Tablo 9. Doğum yerine göre evli kadınların eşleri tarafından aldatılma algısı 80
Tablo 10. Yaş gruplarına göre evli kadınların eşleri tarafından aldatılma algısı 80
Tablo 11. Eş ile sorun yaşama ve yaş ilişkisi 84
Tablo 12. Eş ile sorun yaşama ve eğitim düzeyi ilişkisi 86
Tablo 13. Evlenmeden önce yaşanılan ülkeye göre evlilikte eş ile yaşanan sorunlar 89
Tablo 14. İngiltere'de şiddete maruz kalma (2004) 103
Tablo 15. Doğum yerine göre aile içi şiddet 104
Tablo 16. Doğum yerine göre aile içi fiziksel veya psikolojik şiddet görme 105
Tablo 17. Yaş gruplarına göre ailede karar alınırken kadınlara danışılma durumu 110
Tablo 18. Yaş gruplarına göre Alman vatandaşlığı 116
Tablo 19. Doğum yerine göre yaşanmak istenen ülke 118
Tablo 20. Yaş gruplarına göre yaşanmak istenen ülke 118
Tablo 21. Doğum yerine göre Türkiye ile ilgili haberleri izleme 121
Tablo 22. Yaş gruplarına göre Türkiye ile ilgili haberleri takip etme yolları 122
Tablo 23. Yaş gruplarına göre Türkiye ile ilgili en çok takip edilen haber türleri 123
Tablo 24. Yaş gruplarına göre mutluluk düzeyi 124
Tablo 25. Doğum yerine göre mutluluk düzeyi 125
Tablo 26. Doğum yerine göre kültürel aidiyet 128
Tablo 27. Yaş gruplarına göre aidiyet 129
Tablo 28. Doğum yerine göre kimliklerin benimsenme düzeyi 131
Tablo 29. Yaş gruplarına göre kimliklerin benimsenme düzeyi 131
Tablo 30. Doğum yerine göre Almanya'daki kadınların en önemli sorunları 139
Tablo 31. Yaş gruplarına göre kadın sorunları algısı 139
Tablo 32. Eğitim düzeyine göre kadın sorunları algısı 140
Tablo 33. Kitap ve gazete okuma ve yaş ilişkisi 147
Tablo 34. Spor yapma alışkanlığı ve yaş ilişkisi 148
Tablo 35. Elişi yapma ve yaş ilişkisi 148
Tablo 36. Yaş gruplarına göre arkadaşlık ilişkileri 150
Tablo 37. Eğlence ve etkinliklere katılma ve yaş ilişkisi 151

Tablo 38. Yaş gruplarına göre evde gelir getirici faaliyetlerde bulunma 152
Tablo 39. Yaş gruplarına göre dini bilgi ihtiyacı hissetme 159
Tablo 40. Doğum yerine göre dini bilgilenme ihtiyacı 159
Tablo 41. Eğitim düzeyine göre dini konularda bilgilenme ihtiyacı 159
Tablo 42. Din değiştirme yönünde telkine muhatap olma ve yaş ilişkisi 163
Tablo 43. Din değiştirme teklifinden etkilenme ve yaş ilişkisi 163
Tablo 44. Dini cemaatlerle ilgi ve yaş ilişkisi 164
Tablo 45. Dini derneklere ilgi ve yaş ilişkisi 165
Tablo 46. Dini inancın etkili olduğu alanlar ve yaş ilişkisi 167
Tablo 47. Dini inancın etkili olduğu alanlar ve eğitim düzeyi ilişkisi 169
Tablo 48. Camiye gitme sıklığı ve yaş ilişkisi 173
Tablo 49. Yaş grubuna göre cami sayısı yeterliliği 173
Tablo 50. Eğitim düzeyine göre cami sayısı yeterliliği 174
Tablo 51. Doğum yerine göre cami sayısı yeterliliği 174
Tablo 52. Yaş gruplarına göre Diyaneti bilenler 180
Tablo 53. Doğum yerine göre Diyaneti bilenler 180
Tablo 54. Yaş Gruplarına göre Diyanet hizmetinden faydalanma 182
Tablo 55. Eğitim durumuna göre Diyanet hizmetlerinden faydalanma 182
Tablo 56. Son bir yıl içinde Diyanetten hizmet alanların memnuniyet ve yaş ilişkisi 185
Tablo 57. Son bir yıl içinde Diyanetten hizmet alanların memnuniyet ve eğitim düzeyi ilişkisi 186
Tablo 58. Son bir yıl içinde Diyanetten hizmet alanların memnuniyet ve doğum yeri ilişkisi 187
Tablo 59. Yaş gruplarına göre kadınlara din eğitimini kim vermeli? 188
Tablo 60. Kimliklere göre din eğitimini kim vermeli? 188
Tablo 61. Yaş gruplarına göre Diyanete güven 190
Tablo 62. Doğum yerine göre Diyanete güven 190
Tablo 63. Doğum yerine göre Diyanetin hizmetlerinde yeterliliği 191
Tablo 64. Yaş gruplarına göre Diyanetin din görevlileri ile ilgili kanaat 192
Tablo 65. Doğum yerine göre Diyanetin din görevlileri ile ilgili kanaat 193
Tablo 66. Yaş gruplarına göre Diyanetin hizmetlerini yeterli bulma 194
Tablo 67. Eğitim düzeylerine göre Diyanetin hizmetlerini yeterli bulma 195
Tablo 68. Doğum yerine göre Diyanetin hizmetlerini yeterli bulma 196
Tablo 69. Yaş gruplarına göre ihtiyaç olduğu düşünülen yeni hizmet alanları 198
Tablo 70. Eğitim düzeyine göre ihtiyaç olduğu düşünülen yeni hizmet alanları 199
Tablo 71. Doğum yerine göre ihtiyaç olduğu düşünülen yeni hizmet alanları 200

SUNUŞ ve TEŞEKKÜR

Bu çalışmaya, 2008 yılında, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Dış İlişkiler Dairesi'nin "*Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli kadınlarımıza daha iyi nasıl hizmet verilebilir?*", sorusuna cevap ararken karar verilmişti. Nüfusun yarısını oluşturan kadınların, din hizmetlerindeki yeri ve ağırlığının aynı oranda olmadığı söylenebilir. Bu eksikliği fark eden Başkanlık hem yurt içinde hem de yurt dışında yürütülen hizmetlerde kadınlara daha fazla rol yükleyen bir politika benimsemiştir. Bu kapsamda Başkanlığın yurt dışı hizmetlerini koordine eden Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı da yurtdışındaki kadınlarımıza yönelik dini hizmetlerin daha verimli ve etkin biçimde yürütülmesi için bir çalışma yapılmasına karar vermişti. Bu çalışmanın amacı, öncelikle bir durum tespiti yapılması, ardından da beklentilere uygun ne tür hizmetlerin yapılabileceğine ilişkin bir yol haritasına katkı sağlanmasıydı.

Avrupa ülkeleri içinde Türklerin en çok yaşadığı ülkelerden biri olan Almanya'da ilk çalışma yapılacaktı. Elde edilecek sonuçlara göre diğer ülkelerde de yapılıp yapılmayacağına bilahare karar verilecekti.

Ancak, Diyanet İşleri Başkanlığı, cinsiyet, etnik köken veya sosyal statü bakımından ayırım yapmaksızın, bütün halk kesimleri ile yakın ilişki içinde olmasına karşın, bilimsel saha araştırmalarında profesyonel değildi. Durum tespitine yönelik bir saha (alan) araştırması yapılması kararlaştırılınca, ilk önce, araştırmanın tasarımında yardımcı olunması için Türkiye İstatistik Kurumu ile ilişkiye geçildi. Bir protokol kapsamında, Başkanlığın muhtelif birimlerinde çalışan personele yönelik bir hizmet içi eğitim planlandı. Bu hizmet içi eğitim, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından planlanan ve resmi istatistik programı kapsamında ulusal veri yayınlama takviminde ülkemizde resmi istatistik üreten kurumların istatistik üreten personeline verilen genel nitelikli bir eğitimdi. 10 gün süren eğitim sonunda 26 kişiye katılım belgesi verildi. Bu eğitim ile başlayıp daha sonra farklı çalışmalarla devam eden işbirliği Diyanet İşleri Başkanlığı ile Türkiye İstatistik Kurumu'nun ülkemizde resmi istatistik yayınlayan kurumlarda veri toplama yönünde kurumsal kapasite oluşturmaya yönelik yaptığı işbirliği çalışmalarının iyi örneklerinden biri oldu.

Bu işbirliği kapsamında elinizdeki çalışma, Diyanet İşleri Başkanlığının Dış İlişkiler Dairesi bünyesinde yürütülmekle birlikte araştırmanın başarı ile sonuçlanması, soru kâğıdının oluşturulması, örneklemin belirlenmesi, uygulama ve analiz aşamalarında TÜİK yöneticileri, uzmanları ve veri giriş işlemlerinde bilgi işlem personelinin büyük katkı ve desteği ile mümkün olmuştur.

Araştırmanın yapılmasına karar verildikten sonra, ilk olarak Almanya'daki Türkler ile ilgili literatür araştırması yapılarak, araştırmadan beklenen sonuçları elde etmeye imkân vereceği düşünülen sorulardan oluşan taslak anket formu hazırlandı. Hazırlanan taslak soru kâğıdına, TÜİK'in Yöntem Araştırmaları Daire Başkanlığında çalışan uzmanlarının önerileriyle son şekli verildi. Bu soru kâğıdı ile 2008 yılının Nisan ayında Berlin'de bir pilot çalışma yapıldı. Pilot çalışma sonunda elde edilen geri beslemeler sonucu anket formu yeniden düzenlendi. Ayrıca pilot uygulaması esnasında hedef kitle içinde yer alan bazı kadınların Almancayı iyi bilmelerine karşın Türkçe kavramları anlamada güçlük çektikleri gözlemlendi. Bu sorunu gidermeye yönelik olarak anket formunun bir de Almancası hazırlandı.

Anket formuna son şekli verildikten sonra, alan uygulamasına geçmek için belirlenecek örneklemin oluşturulmasında kullanılacak bir adres çerçevesi oluşturma çabasına girildi. Bütün bu işlemler tamamlandığında 2008 yazına gelinmişti. Alan uygulamasına yaz mevsiminde çıkmanın çok uygun olmayabileceği düşünüldü. Çünkü anketin uygulanacağı hanehalkları arasında yaz tatili için Türkiye'ye gidenlerin sayısının fazla olması hâlinde cevapsızlık oranı oldukça yükselecekti. Bu yüzden alan uygulaması yaz sonuna ertelendi. 2009 Nisan ayında alan uygulaması tamamlandı. Veri giriş, kontrol ve analiz işlemleri tamamlandıktan sonra rapor hazırlanarak elinizdeki eser oluştu.

Bu eserin oluşmasında birçok kişinin değişik düzeylerde önemli katkıları olmuştur. Onların bir kısmına burada teşekkür etmek isterim. Bu çalışmaya katkı sağladığı hâlde burada isimleri zikredilmeyenlerden de peşinen özür dilerim.

Öncelikle bu çalışmanın yapılmasında gerekli desteği veren Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Bardakoğlu ile Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Mehmet Görmez'e, çalışmanın yapılması için Dış ilişkiler Dairesinin tüm imkânlarını seferber eden Dış İlişkiler Daire Başkanı Prof. Dr. Ali Dere'ye; araştırmanın masraflarını karşılayan Diyanet Vakfı yetkililerine, alan uygulaması esnasında yardımlarını esirgemeyen Berlin Din Hizmetleri Ataşesi Hasan Hayri Yaşar'a, soru formunun Almancaya, Almanca dokümanların Türkçeye çevrisini yapan ve alan uygulaması sırasında anketör ve kontrolörlerin organizasyonundaki katkıları nedeniyle Köln Araştırma Merkezi Müdürü Hasan Karaca'ya, soru formundaki soruların hazırlanması, adres çerçevesinin tasarımı, örneklemin belirlenmesi ve verilerin analiz edilmesi aşamalarında yakın ilgi, işbirliği ve destek sağlayan TÜİK Başkan Vekili A. Ömer Toprak, Örnekleme Daire Başkanı Hasibe Dedeş, Sosyal İstatistikler Daire Başkanı Enver Taştı, Bilgi ve İletişim Teknolojileri Daire Başkanı Ramazan Çelikkaya ve ekiplerine, özellikle de Yılmaz Erşahin, Bahar Baştimur, Sönmez Altıncı, Akın Öztürk ve Esen Dinçer'e çok teşekkür ederim.

Çalışmanın varsa hata ve eksiklikleri, tabiî ki katkı sağlayan değerli uzmanlara değil, bize aittir.

Mart 2010, Ankara
Dr. Zekiye Demir

BİRİNCİ BÖLÜM

ALMANYA'DA YAŞAYAN TÜRK KUŞAKLARI VE ONLARA YÖNELİK DİN HİZMETLERİ

Almanya'daki Türk Kuşakları

Birinci Kuşak: Yetişkin Yaşta Gurbet Tecrübesi
İkinci Kuşak: İki Yarım Dillilik
Üçüncü Kuşak: Alman Vatandaşı Türk Göçmenler
Türkiye'de Almancı Almanya'da Yabancı Türkler

Yurt Dışında Yaşayan Türklere Yönelik Din Hizmetleri

Almanya'daki Türk Kuşakları

Almanya'da, II. Dünya Savaşı sonrasında 'ekonomik mucize' olarak da adlandırılan hızlı ekonomik büyüme, Alman halkına refah getirirken büyük ölçüde yabancı işgücüne ihtiyaç ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyaç büyük ölçüde, İtalya, Türkiye, Yugoslavya ve Fas gibi ülkelerden karşılanmıştır.

Türklerin Almanya'da işçi olarak çalışmaları, 1957 yılında 12 kişilik sanatkâr grubun Almanya'ya gitmesiyle başladı. Bu grubu, birçoğu kaçak olmak üzere, çok sayıda başka işçilerin gitmesi izledi. Bunun üzerine Almanya'ya gidişi resmen örgütleyebilmek amacıyla 31 Ekim 1961'de Türk-Alman İşçi Mübadele Anlaşması imzalandı. Bu anlaşmadan sonra Almanya'ya göçler 1970'lere kadar artarak sürdü. 1973'deki petrol krizi birçok ülkeyi olduğu gibi Alman ekonomisini de olumsuz etkilemiş, bunun sonucunda Alman hükümeti yabancı işçi alımını yavaşlatmış, 1980'lerden sonra ise tamamen durdurmuştur. Ancak değişik vesileler ile göç hâlen devam etmektedir.[1]

1960'larda Almanya'ya giden işçiler, orada beş-on yıl çalışıp belli bir birikim edindikten sonra geri dönüş planlıyordu. Ne Alman yetkililer ne de gidenler orada kalıcı olunacağını düşünüyorlardı. Ancak kalış süresi uzayınca önce eşler sonra da çocuklar Almanya'nın yolunu tuttu ve bu geçici gidişler zaman geçtikçe kalıcı hâle dönüştü.

1961'de başlayan göç yeni nesil ile beraber 3 milyona ulaştı. Bir başka deyişle bugün Almanya'da 82 milyon nüfusun % 3'ünü Türkler teşkil etmektedir. 800 bin civarında Türk de Alman vatandaşı olmuştur.

Almanya'ya giden Türkleri gruplamak için çeşitli sınıflamalar yapılabilir. Göçün ilk yıllarında gidenler, orada doğanlar, aile birleşmesi yoluyla gidenler, yakın tarihlerde gidenler gibi gidiş özellikleriyle sınıflamak mümkün olduğu gibi, ücret karşılığı çalışanlar, işsizler, emekliler, bağımsız işyeri sahipleri ve öğrenciler gibi statülerine göre veya süresiz oturma izni olanlar olmayanlar gibi oturma iznine göre de sınıflamak mümkündür. Biz burada tarihsel boyutu gözeten bir sınıflama yapmanın uygun olacağını düşündük.

1 ASAGEM, 2007: 24.

Bu çerçevede 1961'deki antlaşma ile resmileşen ve hızlanan göç dalgasından bu yana geçen yaklaşık 50 yıllık sürede Almanya'da oluşan dört Türk kuşağından bahsetmek mümkündür. Altmışlı yıllardan günümüze her dönemde, Almanya'da bu kuşakların özelliklerini taşıyan fertlerin olmasına karşın, bazı zaman aralıklarında bu fertlerin yoğunlaştığını görmekteyiz. Bu nedenle kuşak tanımlamalarında, fertlerin özelliklerinin yanı sıra, tarihsel bazı zaman dilimlerine işaret etmenin de uygun olduğunu düşünüyoruz. Ancak bu kuşakları tarihi süreç içinde kesin çizgilerle ayırmak pek kolay değil. 1960'larda yaşananlar 2000'lerde, hatta bazı küçük farklılıklarla günümüzde bile yeniden yaşanabilmektedir. Kuşakların tecrübesi iç içe geçmiş durumdadır.

Birinci Kuşak: Yetişkin Yaşta Gurbet Tecrübesi

Bu kuşağı, göçün ilk yıllarında hemen hepsi çalışmak amacıyla Almanya'ya giden erkekler, bunların sonradan gelen eşlerinin oluşturduğu grup ile sayıları az da olsa çalışmak amacıyla giden kadın işçiler oluşturmaktadır. Bunlar ağırlıklı olarak 1961 ve 1975 yılları arasında birer yetişkin olarak göçü bizzat tecrübe eden kişilerdir. Bu kuşak erkek baskın, yabancı bir ülkede sadece ülkesinden değil başlangıçta aile fertlerinden de uzakta yaşayan bir kuşaktır. İlk yıllarda Almanca bilgileri neredeyse hiç yoktur, öğrenmenin gerekliliği düşünülememiş, düşünülse de öğrenmek için hazırlık yapmaya vakit bulunamamıştır.

Almanlar çalışmak amacıyla ülkelerine gelen bu işçileri misafir işçi (Gastarbeiter) olarak isimlendirmişler. Misafir, bilindiği üzere gelip-gidici demektir. Bu isimlendirme Türk işçileri de pek rahatsız etmedi. Çünkü onların niyeti de kalıcı olarak bu ülkeye yerleşmek değil, misafirlikti, yani belli bir süre sonra ama mutlaka memleketlerine geri dönmek üzere gitmişlerdi.

Almanya'ya 1973 yılına kadar çalışma amacıyla gidenlerin içinde erkeklerin oranı, % 80 ile % 96 arasında seyretmiştir. Erkekler genelde kırsal kesime ait, genç, sağlıklı ve özellikleri itibariyle homojen bir görünüm sergilemektedir. Bu erkekler; inşaat sektörü, demir-çelik metal sanayi, maden ocağı, taş ocağı, kiremit / tuğla fabrikası, plastik madde, lastik ve asbest işleme, otomotiv ve tekstil sektörü olmak üzere ağır işlerde istihdam edildiler. Çalışma şartları oldukça ağırdı. Bu yüzden iş kazaları ve iş hastalıkları ilk grupta yaygındır. İşçilerin kaldıkları yerler; işçi yurtları, barakalar, eski atölyeler, çatı katları, bodrum katları, depolardan oluşuyordu. Yurtlar genellikle masa, sandalye ve yataktan oluşan daracık ve 4 kişilik odalardı.[2]

Bu kuşağın sosyal statülerini tahmin etmek çok zor değil. Çünkü sosyal-statünün en önemli belirleyicilerinden biri mesleki pozisyon, diğerleri de gelir durumu ile eğitim ve kültür seviyesidir. Eğitim ile meslek, meslek ile gelir, gelir ile de sosyal statü arasında

....

2 Perşembe, 2005: 66-68.

içsel bir bağ söz konusudur. Birinci kuşak işçilerin % 90'ı alt seviyedeki mesleki pozisyona sahiptir. Mesleki pozisyon olarak alt tabakada olmak, gelir olarak da alt tabakada olmak anlamına gelmektedir. Bu işçiler bir de kazandıkları paranın bir kısmını, ülkelerinde mülk edinmek amacıyla tasarruf etmeye kalkışınca Alman toplumundaki aynı pozisyonda bulunan işçilerden daha düşük bir yaşam standardı sürmüşlerdir.[3]

Kötü şartlarda çalışan bu kuşak, sermaye biriktirme ve memleketlerinde mülk satın alma gayreti içindeydi. Bu gayret sonucu, bankada paraları, memleketlerinde mülkleri olmuşsa da, Almanya'da kazançları nispetinde bir hayat standartları olmamıştı ve Alman toplumu ölçülerine göre yoksul sayılabilecek bir hayatları vardı. Bunlar siyasi hakları olmayan ve Almanların gözünde alt sınıfa ait insanlar ve yabancılardı.[4]

Birinci kuşak arasında sayıları çok az da olsa Türkiye'nin büyük şehirlerinden gelmiş, eğitim düzeyi yüksek, daha ülkesinde iken Batılı yaşam ve tüketim kalıplarına aşina bir kesim de vardı. Ancak bunlar Almanya'ya gittiklerinde Türk işçilerin yoğun olarak yaşadığı eğitim ve yaşam seviyesi düşük bölgelere yerleşmemişlerdir.[5]

Birinci kuşağın genel özelliklerinden sonra bu kuşağın kadınlarına bakıldığında aşağıdaki tablo karşımıza çıkmaktadır.

Birinci kuşak kadınların çoğunluğu, 1974'de hızlı aile birleşmeleri ile Almanya'ya giden kadınlardır. Bunların hemen hepsinin eşleri kırsal kökenli erkek işçilerdi ve kendileri de eğitim açısından kocalarının durumlarına denk hatta onlardan daha az eğitimliydiler. Bunlar, aynen eşleri gibi, gelenek, görenek, yaşantı ve kültürleri ile yeni yerleştikleri topluma ve onların kültürüne tamamen yabancıydılar. Bu yabancılık, doğal bir savunma refleksi olarak tam bir içine kapanmayı getirmiştir. Alman toplumu da, bu kadın misafirlerinin her hâline yabancıydı. Dolayısı ile kültürel farklılık ve iletişim kopukluğu, önyargılar, kitlelerin birbirlerini yeterince tanıyamamaları toplumsal yaşamın dışında yer alan bu kadınlar ile Alman toplumu arasında çok ciddi mesafeler oluşturmuştu.[6]

Birinci kuşak kadınların en temel sorunu ailevidir. Bunlar memleketlerinde hasretle ve sabırla Almanya'ya giden kocalarının geri dönmelerini beklediler. Ancak dönüş zamanı bir türlü gelmedi. Sevdiğinden ayrı kalanlar, sevdiğiyle ilgili kötü anıları unutur, güzel anılarını çıkarırmış belleklerine. Dönüş zamanları uzadıkça bir taraftan eşlerinin güzel hatıralarıyla özlemleri arttı, bir taraftan da Alman kadınlarının Türk erkeklerine karşı zaafları ve Türk işçilerin Alman kadınları ile ilişkilerinin hikâyeleri duyulmaya başladı. Baktılar ki kocalarının dönme süreci uzuyor, hem sevdiğine kavuşmak hem de yuvalarını kurtarmak için, hafızalarındaki kocalarının bin bir güzel hayaliyle, Almanya yollarına düştüler.

....

3 Kızılocak, 2006.

4 Turan, 1997: 7.

5 Turan, 1997: 182.

6 Kızılocak, 2006.

Aileler birleşti ancak çoğu zaman her şeyin tam olarak eskisi gibi olamadığı ortaya çıkmıştı. Çünkü eşler çok değişmişti ve artık zihinlerinde canlandırdıkları, bildikleri eşleri değildi. Bir kısmı duydukları hikâyelerin gerçek olduğunu gördüler.[7]

Anketin pilot çalışması esnasında tanıştığımız 65 yaşlarında Artvinli bir hanım "*kızım, sevdalukla evlendik. Ailem istememişti ama ben istedim. Öyle severken burada başka kadını kaldıramadım. Şimdi nikâhlıyız ama o Alman kadının yanında yaşıyor ben çocuklarımla*" diye anlatmıştı. Bugün, bu teyze gibi, kocası tarafından yeterince önemsenmemiş, çocukları kendi dünyalarına daldığından ihmale uğramış bir kısım birinci kuşak kadınlar, Almanya'da yaşlanmış ve bakıma muhtaç durumdadırlar.

Birinci kuşak kadını Almanya'ya geldiğinde karşılaştığı aile sorunlarının üzerine bir de yol yordam bilememek, dilden anlamamak ve hâlden anlayanı bulamamak eklenmiştir. Dolayısıyla içe kapanmışlar, bir kısmının çocukları dışında dünyaları olmamış, onların üzerine düşmüş bir kısmı da temizlik düşkünü, hastalık hastası olmuşlardır. Sonuç; birinci nesil göçmenlerin pek çok üyesi, bedenen veya ruhen hastadır.[8]

Türkiye'de ulusal bir gazetede yayınlanan röportajda Almanya'da 11 yıl psikolog olarak çalışmış ve hastalarının çoğu Türk olan Serpil Pak bu durumu şöyle anlatıyor;

"Çoğunlukla göçmen işçiliğin yol açtığı psikosomatik sonuçlar, nedenini saptayamadıkları ağrılarla geliyorlardı. Daha önce doktor doktor dolaşmış, ağrıların fiziksel nedenlerini araştırmış oluyorlardı. Oysa nedeni psikolojikti. Çoğu ülkelerinden çıkmış, buraya gelir gelmez fabrikaya girmiş. Yıllarca, bazen 30 yıl kendilerini Almanya'ya kapatarak yaşamışlar. Büyük travma. Sorunlarını da birbirlerine anlatamıyorlar. Herkesin derdi çok çünkü."[9]

Göçün her türü bünyesinde çeşitli sorunları taşır. Almanya'ya göç eden Türkler tarafından, özellikle de kadınlar tarafından, bu sorunlar yoğun bir şekilde yaşanmıştır. Bu sorunların bir kısmı; eğitimsizlik, mesleki beceri yoksunluğu, dil bilmeme gibi göçmen ilk kuşak Türk kadınların kendi niteliklerinden kaynaklandığı gibi, bir kısmı da Almanya ve Türkiye'nin bu gruba geçici, yani Türkiye'ye dönücü gözüyle baktıklarından gerekli ve yeterli tedbirleri almamalarından kaynaklanmaktaydı. Sonuçta ilk kuşak kadınlar kendilerini çeşitli sorunların içinde boğuşurken buldular. Kendilerini boğuşurken buldular belki, ama bunun çoğu zaman farkına bile varamadılar. Farkına varmak çözüm üretmek için çaba sarf etmeyi getirir. Bunlar, sorunlarının çözümünü içlerine kapanmakta buldular.

Birinci kuşağa misafir gözü ile bakıldığından ne kendileri ne de çocukları için "uyum"la ilgili herhangi bir proje ve önlem düşünülmüştür. İkinci kuşaktan itibaren hemen her türlü soruna kaynaklık eden bir problem olarak uyum sorunu gündeme gelmiştir. Bu

7 Karaca, 2006: 38-45.

8 Turan, 1997: 108.

9 Ahmet Tulgar'ın röportajı. Milliyet Gazetesi, 5.11.2004 .

problem hem Alman hükümeti hem de Almanya'da yaşayan Türkler için güncelliğini sürdürmektedir. Uyum sorununun temelinde de eğitim ve dil sorunu bulunmaktadır.

İkinci Kuşak: İki Yarım Dillilik

İkinci kuşak, aile birleşmesi ile okul öncesi dönemde veya okul çağlarında ebeveyni tarafından yurt dışına götürülmüş olan veya yurt dışında doğup büyüyen, anne veya babası ya da her ikisi göç tecrübesini yaşamış olan çocuklardan oluşan gruptur. Bu kuşak dönem olarak 1975 sonrası yıllara rastlar.

Birinci kuşağın Türkiye'ye dönme düşüncesi, tutum ve davranışlarında kendini açıkça göstermektedir. Çocuklarına yaptıkları harcamalar ve sağladıkları imkânlar uzak bir gelecekte Almanya'dan ayrılma ve Türkiye'ye yerleşme arzusuna göre ayarlanmıştır. Almanya'da kalmak, orada var olmak adına ciddi bir önlem düşünülmemiştir. Almanlar da birinci kuşağa ve onların çocuklarına yani ikinci kuşağa gidici gözüyle bakmış, bu nedenle de ikinci kuşağı pedagojik anlamda birçok hizmetten mahrum bırakmışlardır.[10]

İkinci kuşağın sorunları ailede başlamaktadır. Göç tecrübesi yaşayan bu ailelerde aile içi eğitim göreli zayıftır. Babalar sürekli yorgun ve streslidir. Annelerin durumu ise daha da karmaşıktır. Annelerinin çalışıyor veya çalışmıyor olması çocukların durumunu çok fazla değiştirmemektedir. Çalışmayan anneler çocuklarına, içinde yaşadıkları topluma uyum sağlamaları konusunda yardımcı olacak yeterli donanıma sahip değiller. Çünkü bırakın çocuklarına yardımcı olmayı bizzat kendileri, içinde yaşadıkları ülkenin kendine, sosyal kurallarına, diline ve kültürüne oldukça yabancı durumdalar. Hatta dışarıda işlerini ancak çocukları yoluyla görebiliyorlar. Çocuklarına aile içinde çok iyi bir eğitim verebilecek durumda değildirler.

Çalışan annelere gelince, onlar da çocuklarına çok iyi bir ortam hazırlayabilecek durumda değildirler. Çünkü işe giderken onları anaokulu veya kreşe göndermek istemiyorlar. Bunun gelir düzeyine bağlı olarak maddi sebepleri yanında, bir de maddi olmayan sebebi var. O da, Müslüman ailelerin, kreşlerde çocuklarının Hıristiyan âdetine ve ahlakına göre yetiştirilmesi endişesi. Bu yüzden ev dışında çalışan anneler çocuklarını anasınıfı yerine kendileri gibi Türk bir ailenin/kadının yanına bırakıyorlar. Burada, belki 5–10 çocuk, küçük bir odada akşamları annelerinin kendilerini almalarını bekliyorlar. Yani bir anlamda illegal kreşlerde büyüyorlar. Tabii ev sahibi Türk kadınlar, dil, çocuk yetiştirme ve eğitimi konusunda, çocuklarını onlara emanet eden çalışan annelerden daha donanımlı bir durumda değiller. Zorunlu olarak, dayanışma kaygısıyla ve ek gelir elde etme niyetiyle böyle bir görevi yerine getiriyorlar. İkinci kuşağın, üç aşağı beş yukarı bu şekilde geçen bir çocukluk döneminden sonra resmi okul dönemi başlıyor.

10 Turan, 1997: 159.

İkinci kuşağın eğitim probleminden bahsederken bir noktanın vurgulanması gerekmektedir. Çocukların eğitimi ile ailenin eğitim düzeyi arasında yakın bir ilişki vardır. Bu ilişki hâlâ da devam etmektedir. Bu sadece Almanya'da yaşayan Türkler için söz konusu olmayıp, genel bir eğilimi vermektedir. Bugün Eurostat verilerine göre ailenin eğitim düzeyi hâlâ yükseköğretimde etkilidir. İlk düzey eğitimli ailelerin çocuklarının üniversiteye gitme oranı % 17 iken ikinci düzey eğitimli ailelerin çocuklarındaki oranı % 32, üçüncü düzey eğitimli ailelerin çocuklarındaki oran ise % 63'tür.[11] Yani ailenin eğitim düzeyi ile çocuğun eğitimi arasında doğrusal bir ilişki söz konusudur. Yukarıda da belirtildiği gibi birinci kuşağın eğitim düzeyi oldukça düşüktür. Bu da doğal olarak çocuklarının eğitimine yansımaktadır.

Ailesi tarafından zayıf donanımla yetiştirilmiş, dili yeterince gelişmemiş ikinci kuşak çocuklar, ilköğretim döneminde asıl sorunlarla karşı karşıya geliyorlar. İkinci kuşağın sorunlarını daha iyi anlayabilmek için burada Alman eğitim sisteminden biraz bahsetmek gerekir. Alman eğitim sistemi, elemeci bir sistemdir. Dört yıl süren ilköğretimden (Grundschule) sonra öğrencinin özellikle hayat bilgisi, Almanca ve Matematik derslerindeki başarısına ve öğretmenin tavsiyesi üzerine gideceği ortaöğretim belirlenmektedir.

Ortaöğretim üç bölüme ayrılmaktadır. Birincisi; ilköğretimde başarısı düşük öğrencilerin devam ettiği alt düzey mesleki ortaöğretim (Hauptschule), ikincisi; orta düzeydeki başarılı öğrenciler için veri operatörü, bilgisayar işletmeni, banka görevlisi gibi nitelikli ve üst düzey mesleki eğitim veren ortaöğretim (Realschule), üçüncüsü; başarılı öğrenciler için akademik öğrenim yapmaya hazırlayan ortaöğretimdir (Gymnasium). Ayrıca bir de; özel eğitim veya özürlüler okulu olarak da bilinen, eğitilmesi zor çocukların gittiği bir okul da (Sonderschule) bulunmaktadır.

İkinci kuşak Türk çocukları, ailede Almanca konuşulmadığı ve Almanca öğretilen anaokularına da gitmedikleri için, Almancaya yeterince hâkim olamadan ilköğretime başlamaktadırlar. Almanca yeterli olmayınca derslerde gerekli başarıyı yakalamakta da büyük güçlük çekmektedirler. Buna öğretmenlerin ve okul idaresinin Türklere yönelik olumsuz önyargılarla oluşturdukları kanaatleri de eklenince, ikinci kuşağın gideceği okullar kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu çocukların büyük kısmı, başarısı düşük öğrencilerin gittiği Hauptschule'ye gönderilmektedir. Realschule'ye gidebilen az, Gymnasium'a gidebilen ise çok daha azdır. Bunların bir kısmı da öğrenme güçlüğü çeken veya zekâ problemi olan çocukların gittiği Sonderschule'ye yönlendirilmektedir.

Bu yönlendirme sürecinde göz ardı edilemeyecek sayıda çocuğun, dil güçlüğü çektiği dikkate alınmadan öğrenemiyor olan diye öğrenmesi/öğretilmesi güç çocukların gönderildiği okula gönderilmeleri, hem kendileri için hem de aileleri için bir yıkım olmaktadır. Bu çocuklar açısından öğrenme güçlüğü çekenlerin gittiği okula gitmek büyük sorunlara ve kişilik bozukluklarına neden olabilmektedir. Bu durum çocuklarda/

11 Eurostat 2009: 12.

gençlerde suça eğilimi artırmakta, ilk aşama olarak masum hırsızlıklar ardından da diğer suçlar gelmektedir. Bu nedenle ikinci kuşağın bir kısmı kısa sürede kendini suç ortamında bulmaktadır.

Bu yönlendirme sürecinin Türkler aleyhine bilinçli olarak oluşturulduğunu söylemek çok doğru olmasa da, bunda Türkler kadar Almanların da sorumluluğunun olduğuna kuşku yoktur.

İkinci kuşağı tanımlayacak en önemli özellik yetersiz iki dillilikt ir. Ne Türkçeye ne de Almancaya tam hâkim olma, ciddi bir iletişim sorunu ortaya çıkarmaktadır. Bu da, hem Türk hem de Alman toplumu ile iletişimi sınırlamaktadır. Dil engeli, diğer birçok engelin ya doğrudan sebebi ya da dolaylı yoldan destek unsuru olmaktadır. Tabii ki bu, yaygın olmakla birlikte tüm ikinci kuşak için geçerli bir durum değildir. İkinci kuşak arasında kardeşleri ile Almanca, anne babaları ile Türkçe konuşma oldukça yaygındır. Bu durum ikinci kuşağın sosyalleşme imkânları konusunda yeterli ipuçları vermektedir. [12]

Her şeye rağmen birinci kuşakla karşılaştırıldığında ikinci kuşağın durumu, birçok açıdan görece daha iyidir. Her ne kadar akademik düzeyde olmasa da Almancayı konuşup- anlayabiliyor, yazıp okuyabiliyorlar. Çok azı da akademik eğitim alacak kadar Almancaya vakıftır. Böyle olunca da ailenin resmi dairelerdeki bütün iş ve işlemlerini takip edebiliyorlar. Bu durum, ister istemez onlara, anne-babalarının velisi olma gibi bir sorumluluğu da yüklemiştir. [13]

İkinci kuşaktan bahsederken biraz da onların evlilikleri üzerinde durmak gerekir. Gözlemlere göre, ikinci kuşak kızlar ya oradaki bir Türk erkekle ya da Türkiye'deki bir akrabanın, ahbabın oğlu ile evlendiriliyorlar. Bu kızların eşleri evlilik sonrası Almanya'ya gidiyorlar. Hatta bu evlilikler Almanya'ya gidiş için bir vesile kılınmaktadır. İkinci kuşak erkekler için de durum benzerdir. Ebeveynlerin erkek çocuklarını bir Alman kadınına (burada onu ahlaki olarak düşük görmek var) kaptırma korkusu var. Hatta bazı aileler oğullarını yanlış arkadaşlıklardan ve ilişkilerden kurtarmak ve korumak için Türkiye'den evlendirmektedirler. Türkiye'den giden eşlere, ısmarlama ya da ithal gelin veya ithal damat denmektedir.

Türkiye Araştırmalar Merkezi, Çalışma ve Sosyal Düzen Federal Bakanlığı için "Türkiye'den Gelen Eşlerle İlgili Durum Tespiti ve Tahlili" isimli, Almanya'nın Türkiye Konsolosluğunun 2002 yılı verilerini dikkate alarak, telefon aracılığıyla, bir araştırma yapmıştır. Araştırmaya göre, *1999 yılından bu yana Türkiye'den yapılan evlilikler yıllık 16.000'i geçmektedir. Hatta 1999'dan bu yana artış gözlemlenmiştir. 1999 yılında bu rakam 16.712 iken bir sonraki yıl 16.823'e ve 2001'de de 18.413'e yükselmiştir. Eldeki veriler doğrultusunda 2002 yılının ilk 9 ayı rakamlarına göre ise 14.561 vize başvuruları onaylanmıştır. Buna göre 2002 yılında bu*

12 Turan, 1997: 137, 167.

13 Ahmet Tulgar'ın röportajı. Milliyet Gazetesi, 5.11.2004.

rakamın diğer senelere göre daha fazla olacağını söylemek mümkündür, denilmektedir[14]. Adı geçen araştırmaya göre evlilik yoluyla Almanya'ya gidenlerin %26'sı ilkokul mezunudur.[15] Türkiye'den giden eşlerden, Almanya'ya gitmeden önce kurumsal hazırlık yapanların oranı da düşüktür. Bunlar, Almanya'ya gidişe, en çok eşlerinin verdiği bilgi ile hazırlanmışlardır. [16]

İster ithal damat olsun ister ithal gelin ikinci kuşağın eşleri, Almanya'ya gittiğinde hafif de olsa birinci kuşak tecrübesi ve sendromu yaşamaktadır. Evlilik sebebiyle Almanya'ya giden erkeklerden (ithal damatlar) çok, kadınların (ithal gelinler) daha ağır sorunlar yaşadığı gözlemlenmektedir.

Çok yaygın olmamakla birlikte yaşları genelde 18–25 arası olan kadınların sorunlarından birisi eşlerinin evlilik öncesinde Alman kadınları ile olan ilişkilerini devam ettirmeleridir. Geldikleri sosyal çevre bakımından Türkiye'de buna benzer ilişkilere çok sık rastlanmadığı gibi, bu tür ilişkilerin sosyal meşruiyeti de yoktur. Böyle bir durumla karşılaşan gelinler için bu tam bir sosyal şok olarak görülebilir. İthal gelinler için böylesi bir ilişki, hem kabullenilmesi çok zor, hem de yakın aile çevresine anlatılması oldukça sıkıntılıdır. Sineye çekmekten başka çare yoktur.

Oldukça genç yaşta evlenerek Almanya'ya gitmiş bu kadınların kocaları tarafından da yeterince ilgi görememeleri, çok önemli bir bunalım sebebidir. Bu gelinler yeni geldikleri ve yabancısı oldukları toplumla uyum veya yakın temas sağlamadan birkaç yıl içinde çoluğa-çocuğa karışmışlardır. Bütün bunlar psikolojik olarak zor günler yaşamalarına neden olmuştur. Daha önce de söylediğimiz gibi bu genç kadınlar, birinci kuşak kadın sendromunu nerdeyse birebir ve aynı dozda yaşamışlardır.

Tekrar ikinci kuşağın sorunlarına dönecek olursak; Bu kuşağın erkekleri gibi kadınları da dil ve eğitim problemleri ile karşı karşıyadır. Ayrıca, bu kuşak kadınların sorunları arasında önyargılar, yanlış din yorumları, gelenek ve göreneklerden kaynaklanan aile baskısı da görülmektedir. Ancak bu sorunlar Almanya'da ikinci kuşak kadın olmaktan ziyade, dünyadaki birçok hem cinsleri gibi, sırf kadın olmalarından kaynaklanan sorunlar olarak da görülebilir.

Kısacası, ikinci kuşağın kadınlarının, birinci kuşak kadınlardan hem dil hem de eğitim açısından biraz daha iyi durumda oldukları söylenebilir. Her şeye rağmen sayıları az da olsa, birçok engele rağmen dil öğrenip iş güç sahibi olanlar, ticarete atılıp Almanların aklına gelmeyecek kadar para kazanan ve sınıf atlayanlar da olmuştur. Ama tekrar vurgulamak gerekirse bu, azınlık bir gruptur.

....

14 TAM. 2003: 36.

15 TAM. 2003: 57.

16 TAM, 2003: 89.

Üçüncü Kuşak: Alman Vatandaşı Türk Göçmenler

Üçüncü kuşak, misafir işçi konumdaki dedelerin (oranları az da olsa ninelerin), birçoğu Alman vatandaşı olan torunlarıdır. Tarih vermek gerekirse yoğunlaştığı yıllar, 1990'lı yıllar denilebilir. Şimdilerde ise bunların çocukları yani dördüncü kuşak oluşmaya başlamıştır.

Burada bir noktaya yeniden dikkati çekmek gerekebilir. Gözlemlere göre ikinci ve üçüncü kuşak olarak tanımladığımız grup genelde evliliklerini Türkiye'den akraba veya komşu çocukları ile yapıyorlar. Burada da bir kısır döngü başlıyor; bu grubun Türkiye'den giden eşleri, daha hafif de olsa, birinci kuşak tecrübesi yaşıyorlar.

Bu kuşağın, her ne kadar ikinci kuşak gibi iki yarım dillilik yani hem anadiline hem de yaşadığı toplumun diline yeterince hâkim olamama gibi sorunları azalsa da, Alman önyargılarının ve elemeci bir eğitim sisteminin olumsuzluklarından hâlâ belirgin bir biçimde etkilenmektedirler. Ve hâlâ babaları ve dedeleri kadar olmasa da, toplumun alt sınıflarında yer almaktadırlar.

Dil sorunu üçüncü kuşağa gelindiğinde çoğunlukla aşılmış durumdadır. Türk çocukların eğitim ve okul sorunlarında başrol oynayan üç önemli faktörden birisi olan dil sorunu (diğerleri toplumun alt kesiminden olma ve Almanların önyargıları) büyük oranda ortadan kalkmış durumdadır. Bu durum, çocuklardaki okul başarısını artırmıştır. Ama diğer faktörler hâlâ az çok mevcudiyetini sürdürdüğünden okul ve eğitim sorunu üçüncü kuşak için de önemli bir sorundur. Bundan dolayı da mesleki eğitim dışında kalan Türklerin sayısı Alman vatandaşlarından daha yüksektir.

Üçüncü kuşağı betimleyen en temel özellik yaşadıkları kimlik krizidir. "*Ne İsa'ya, ne Musa'ya*" babından, ne kendileri gibi giyinip konuştukları Almanlara yakın hissediyorlar kendilerini, ne de dedelerinin ve babalarının ait olduğu topluma. Kültürel kimlikleri belirsiz, kendini ne Alman ne de Türk hisseden bu nesil önemli ölçüde aidiyet problemi yaşamaktadır. Aidiyet problemi de bireysel gelişme ve başarıyı olumsuz etkilemektedir. Bu da çocuklarda suça karışma eğilimlerini artırmaktadır. Bulunduğu toplumda kendini bir yere ait hissedemeyen bu çocuklar '*suçlu da olsak bakın biz de varız*' der gibi negatif ilgi talebiyle toplum karşısına çıkmaktadırlar.

Üçüncü kuşağın kadınlarına baktığımızda bu kadınlar da her ne kadar erkekler gibi kimlik bunalımı yaşıyorlarsa da, hem bunalımın şiddeti daha hafif hem de suça eğilim oranları, genel eğilime uygun olarak, erkeklerden daha düşük düzeydedir.

Almanya'da 2003–2004 öğretim yılına ait yüksekokul ve üniversitelerdeki Türk gençlerinin sayılarıyla ilgili verilere baktığımızda, 9.269'u kız, 15.179'u erkek olmak üzere toplam 24.448 Türk öğrenci bulunmaktadır.[17] Oranlara bakıldığında kızların

17 Perşembe, 2005: 11.

oranının (% 37.9), erkeklerin oranından (% 62.1) epeyce düşük olduğu dikkatten kaçmamaktadır.

2003–2004 yıllarında Türkiye'de yükseköğrenim görenlere baktığımızda 762.487 kız, 1.079.059 erkek olmak üzere toplam 1. 841. 546 öğrenci bulunmaktadır. Yani kız öğrencilerin oranı (% 41.4), Almanya'daki Türklerdeki kadar olmasa da, erkek öğrencilerin oranlarından (% 58.6) düşüktür.[18]

Üçüncü kuşak kadınlar arasında serbest girişimci kadınlar da dikkati çekmeye başlamıştır. Çalışma hayatındaki statüleri işçi ve temizlikçi gibi alt sınıf olan Türk kadını, esnaf yani ticaretle uğraşan Türk kadını olmaya başlamıştır. Bu yeni kadınların Almanya ile entegrasyonu çok daha iyi durumdadır. Çünkü bu kadınların Almancaları daha iyi ve mesleki eğitim olarak öncekilerden daha yüksek durumdadırlar.

Birinci kuşakta Almanya'da çalışan kadınların, az bir kısmı istisna, hemen hepsi temizlik işlerinde çalışıyorlardı. Son çalışmalarda, % 59 oranında Türk göçmen kadınların temizlikçi olarak çalıştığı saptanmıştır.[19] Bu çok sayıda kadının başka çalışma alanlarına kaydığını göstermektedir. Temizlik işçisi olarak çalışma oranında büyük bir düşüş görülse de, mevcut oran hâlâ yüksektir.

Artık günümüz Almanya'sında dördüncü kuşak da oluşmuş durumdadır.

Türkiye'de Almancı Almanya'da Yabancı Türkler

Türklerin Almanya macerası birçok yönden ele alınabilir. Almanya'ya göçle giden ilk nesilden itibaren bu maceranın hem iyi yönleri hem de kötü yönleri, neredeyse geri döndürülemez bir süreç oluşturmuştur. İlk gidenler, orada çok iyi koşullarda çalışma ve yaşama imkânı bulamasalar da, Türkiye'den göçtükleri yörenin durumuna göre farklılıklar taşımakla birlikte, yurt dışına göçmüş olmakla tümüyle büyük bir pişmanlık yaşadıkları da söylenemez. Kültür şokları ve aile dramları yaşanmış, yanık yanık "Almanya acı vatan…" türküleri söylenmiştir ama sürecin tümü, sadece dramlardan ibaret değildir.

İlk gidenler, büyük oranda orada düşük vasıflı işlerde çalışmak üzere gitmişlerdir. Ancak neredeyse tamamına yakını, memleketlerinde yaşam standardı ve gelir düzeyi bakımından sınıf atlamış, "Almancı" denen bir orta sınıf oluşturmuşlardır. Tanıdık bildik ama kendilerine çok büyük imkanlar sunmadığını düşündükleri memleketlerinden kalkıp, dini, dili, kültürü, ve çalışma şartları oldukça farklı fakat yeni fırsatlar sunma potansiyeli yüksek Avrupa şehirlerinde yaşamaya başlamışlardır. Satıcıların "Avrupa

18 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Yükseköğretim İstatistikleri 1994–2004 verileri.

19 Fournier and Yurdakul, 2005: 175.

malı bunlar" diyerek reklam ettikleri elektronik eşyaları, beyaz eşyaları ve arabaları akranlarından önce kullanmaya başlamış, bir kısmını da memleketlerine getirmişlerdir. Her yaz tatilinde yolları gözlenenlerin başında gelmişlerdir. Yaz tatillerine gelirken eş, dost ve akrabaya hediyeler getirmenin yanında, tasarruflarıyla ülkelerine döviz kazandırmaya, doğup büyüdükleri memleketlerine veya aile yakınlarının yaşadığı büyük şehirlere de önemli bireysel yatırımlar yapmaya başlamışlardır. Birçok bölgede, özellikle tatil beldelerinde gayrimenkul fiyatlarının oluşumu, "Almancıların" geliş tarihlerine göre şekillenmeye başlamıştır.

Sonuçta, kent kültürü ve yabancılarla aynı ortamda birlikte yaşama tecrübesi bakımından, memleketlerindeki akranlarından daha önce dış dünyaya açılmışlardır. Her fırsatta vatan hasretiyle yandıklarını dile getirseler de, memleketlerinde bıraktıkları akranlarının yerinde olmaya, yani hiç yurt dışı macerası yaşamamış olmaya çok fazla özenmemişlerdir. Her yıl büyük hasretle başladıkları memleket ziyaretlerini, izin sonrası heyecanlı dönüşlerle noktalamışlardır.

"Almancılar" modernleşmeyle birlikte kentlerin insanları özgür kılan çekici gücü nedeniyle göçün geri döndürülemez bir süreç olduğunun, uluslar arası göç hikayelerinin örnekleri oldular. Memleketlerindeki akranları biraz zaman farkıyla benzer göçleri, ortam ve fırsatlara bağlı olarak önce köyden yakın ilçe ve illere, ardından da küçük illerden büyük şehirlere doğru göç ederek ülke içinde yaptılar. Bu göçmenler, akşam sohbetlerinde veya kahvehanelerde hemşerileriyle memleket özlemlerini göz pınarları sulanarak paylaştılar ama bu onların temelli geri dönüşlerini sağlamaya yetmedi. Yeni iş ve çevre alışkanlıkları, önceleri çocukların okulu, sonra evlilik ve işleri; doktor, kaloriferli daire, donanımlı hastane ve yaşlı bakımevi imkânları vb. her geçen gün, onlar için geri dönmemelerine bir çok gerekçe oluşturdu.

Öte yandan Türkiye'de birçok kişi "Almancı" akraba veya yakınları sayesinde ilk kez yurt dışına çıkma fırsatı elde etmiş, bazı gençler de "Almancılarla" hısım olmak suretiyle, bir nevi hayatlarını "kurtarmışlardır".

"Almancılar" hiçbir zaman memleketlerinde dikkate değer düzeyde itibar kaybına uğramamış ama emekli olup memleketlerine yerleşenler de hep "Almancı" olarak kalmaya mahkum olmuşlardır.

Almanya ise bu göçmenlere eskisi kadar ihtiyaç duymamaktadır. Bu yüzden hem memleketlerine dönmeyi özendirecek politikalar uygulayan hem de kalmak isteyenlere kolaylık göstermek yerine, her fırsatta zorluk çıkaran bir görüntü vermektedir. Dolayısıyla doğdukları, okudukları ve hatta çalıştıkları yer de olsa, kendilerini oranın tam yerlisi gibi hissetmemektedirler. Özellikle orada doğup büyüyen çocukların ne memleket hasreti ebeveynleri kadar yoğun olmuş ne de memlekete uyum kabiliyetleri yeterince gelişmiştir. Hasretle geldikleri memleketlerinde bir hafta sonra sıkılmaya başlamaktadırlar. İyi bir gelecek için Almanya'nın potansiyel imkânlarının daha iyi olduğunu düşünüyorlar, ama bu ülkeye aidiyet duyguları tam oluşamadığı için de

kendilerini yabancı hissetmeye devam ediyorlar. Onların aidiyet duyguları oluşsa da içinde yaşadıkları toplumun onlara karşı bir ayrımcı tutumu olduğu sürece ikili duygu içinde yaşamaya mecburlar. Kendilerini "yerli" gördükleri ülkede yabancı, ilelebet onların vatanı olan memleketlerinde ise "Almancı" olarak yaşamaya alışmak zorundalar sanki.

Yurt Dışında Yaşayan Türklere Yönelik Din Hizmetleri

Türkiye'den yurtdışına çalışmak amacı ile ilk göç 1957 yılında Almanya'ya olmuş, bunu diğer ülkeler takip etmiştir. Göç edilen hemen bütün Avrupa ülkeleri ile göçün yasal statüsü 1960–1970 yılları arasında oluşturulmuştur. Almanya'ya çalışmak amacıyla göçün yasal temelleri de 1961 Türk-Alman İşçi Mübadele Anlaşması ile oluşturulmuştur.

Diyanet İşleri Başkanlığı 1976 yılında yurtdışı hizmetine ilk olarak Almanya ile başlamıştır. İlk din görevlileri Ramazan ayı için ve kısa süreli olarak gönderilmiştir. Bu tarihten itibaren hem Almanya'dan hem de diğer ülkelerden din görevlisi talebi her geçen gün artış göstererek günümüze gelinmiştir.

Bugün, Diyanet İşleri Başkanlığı; yurtdışı hizmetleri, vatandaş ve soydaşlarımızın bulunduğu ülkelerde büyükelçiliklerimiz nezdinde Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Başkonsolosluklarımız nezdinde de Din Hizmetleri Ataşelikleri olarak teşkilatlanmıştır.

Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Danimarka, Fransa, Hollanda, İsveç, İsviçre, İngiltere, Rusya Federasyonu, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Makedonya ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunmaktadır.

Din Hizmetleri Ataşelikleri ise; Almanya (Berlin, Düsseldorf, Essen, Frankfurt, Hamburg, Hannover, Köln, Karlsruhe, Münih, Nürnberg, Stuttgart, Münster, Mainz), Avustralya (Sidney, Melburn), Hollanda (Deventer), Fransa (Lyon), Amerika Birleşik Devletleri (New-York), Suudi Arabistan (Cidde), Nahcivan, Romanya (Köstence)'da bulunmaktadır.

Din hizmetleri müşavirlikleri ve ataşelikleri nezdinde yurt dışındaki vatandaş veya soydaşlarımıza geçici süreli din görevlileri vasıtasıyla din hizmeti sunulmaktadır.

Müşavirlik ve ataşelik birimleri bulunmayan (Arnavutluk, Gürcistan, Kanada, Kosova, Litvanya, Moğolistan, Norveç ve Ukrayna) çeşitli ülkelerde de dini hizmet sunmak üzere geçici din görevlileri bulunmaktadır.[20]

....

20 http://www. diyanet. gov. tr/turkish/dy/Diyanet-Isleri-Baskanligi-AnaMenu-yurtdisi-teskilati-58. aspx .

Tablo 1. Diyanet İşleri Başkanlığının hizmet götürdüğü ülkeler ve görevli sayıları (2009)

Sıra No	Ülkeler	Müşavir	Ataşe	Uzun Süreli Din Görevlisi[21] Erkek	Uzun Süreli Din Görevlisi[21] Kadın	Kısa Süreli Din Görevlisi[22] Erkek	Kısa Süreli Din Görevlisi[22] Kadın	**Toplam**
1	Almanya	1	6	527	13	235	17	799
2	ABD	1	-	11	1	2	3	18
3	Avustralya	-	2	14	1	-	-	17
4	Avusturya	1	1	43	1	13	1	60
5	Belçika	1	-	37	1	8	-	47
6	Danimarka	-	1	25	1	3	-	30
7	Fransa	1	1	112	-	43	2	159
8	Hollanda	1	2	111	1	29	1	145
9	İsveç	1	-	10	3	1	-	15
10	İngiltere	1	-	4	1	-	-	6
11	İtalya	-	-	1	-	-	1	2
12	İsviçre	1	-	19	-	5	1	26
13	Kanada	-	-	2	-	1	-	3
14	Japonya	-	-	-	-	1	-	1
15	Norveç	-	-	3	-	2	-	5
16	S. Arabistan	-	1	-	-	-	-	1
17	K. K. T. C.	1	-	59	1	4	-	65
18	Azerbaycan	1	-	1	-	7	-	9
19	Nahçıvan	-	-	-	-	1	-	1
20	Kazakistan	1	-	13	-	9	-	23
21	Kırgızistan	1	-	12	-	1	-	14
22	Tacikistan	-	-	-	-	-	-	0
23	Rusya FDR.	1	-	3	-	-	-	4
24	Türkmenistan	1	-	-	-	-	-	1
25	Özbekistan	-	-	-	-	-	-	0
26	Litvanya	-	-	1	-	-	-	1
27	Ukrayna (Kırım)	-	-	15	-	7	-	22
28	Makedonya	1	-	6	-	1	-	8
29	Beyaz Rusya	-	-	1	-	1	-	2
30	Romanya	-	1	4	-	2	1	8
31	Kosova	-	-	1	-	1	1	3
32	Bulgaristan	1	-	-	-	-	-	1
33	Arnavutluk	-	-	2	-	1	-	3
34	Moğolistan	-	-	3	-	-	-	3
	Toplam	**17**	**15**	**1040**	**24**	**378**	**28**	**1502**

Not: Müşavirlik ve ataşelikteki sütun "yardımcı ve vekilleri" de kapsamaktadır.

(Kaynak: 02. 09. 2009 tarihi itibariyle Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yurtdışında Yaşayan Türkler Şubesi Müdürlüğü kayıtları)

21 Bakanlıklar arası Ortak Kurul Komisyonu tarafından 4 yıllık süre ile görevlendirilenler.

22 Diyanet ve DİTİB işbirliği ile 1 ay ile 2 yıl arasında değişen sürelerde görevlendirilenler.

Yurtdışında görev yapan Diyanet çalışanları arasında en önemli rolü şüphesiz din görevlileri üstlenmektedir. Din hizmeti vermek üzere yurtdışına giden din görevlileri, orada kalış sürelerine göre iki gruba ayrılmaktadır. Birincisi, dört yıllık süreyi kapsayan "uzun süreli", diğeri, süresi ihtiyaca göre değişen, "kısa süreli" din görevlileridir. Kısa dönem görevlilerine, genelde Ramazan ayında, Kurban Bayramı, kandiller ve Kutlu Doğum Haftası, Muharrem ayı etkinlikleri gibi özel gün ve gecelerde, bir de yurtdışındaki vatandaş veya soydaşlarımızın çocuklarına Kuran okumayı ve kısa sureler ile temel dini bilgileri öğretebilmek için yaz tatillerinde ihtiyaç duyulmaktadır.

Diyanet hem din hizmetleri politikasındaki değişiklik nedeniyle hem de bu alanda giderek artan talep üzerine son yıllarda hizmetlerinde, toplumların yarısını oluşturan kadınlara yönelik çalışmalara özel bir önem vermeye başlamıştır. Bu kitap da, bu önemin sonuçlarından birisi olarak görülebilir.

Burada Diyanetin kadınlara yönelik çalışmasından kısaca bahsetmek yerinde olur düşüncesindeyim. Bu çalışmaları, birincisi Diyanet çalışanları arasında kadınların, ikinci olarak da Diyanetin kadınlara yönelik hizmetlerinin hem nicelik hem de nitelik olarak artırılmasına yönelik çalışmalar olmak üzere iki ana grupta toplayabiliriz.

Diyanette hizmet üreten kadınlar. Diyanetteki kadın personelin nicelik ve nitelik yönü dikkate alındığında, son yıllarda kadınlara karşı "*pozitif ayrımcılık*" uygulaması dikkati çekmektedir. Başkanlık bu uygulamayı zaman zaman dillendirmektedir. Bu durumu Diyanet İşleri Başkanı bir beyanında *"Toplumumuzun bayan vaiz ve uzmanlara ihtiyacı var. Önümüzdeki zaman dilimlerinde büyük illerimizin hepsinde il müftü yardımcılarından biri bayan olacak. Bu konuda pozitif ayrımcılık yapmaya devam edeceğiz"*[23] ifadesiyle dile getirmiştir. Başkanlık, söz konusu kadrolara bayanları atayarak dinsel açıdan başvuru mercii ve yönetsel açıdan da idare eden konumlarıyla kadınların pozisyonlarını yükseltmektedir.

Diyanet'in hem taşra teşkilatında hem de merkez teşkilatında kadın personel sayısı artmıştır. Hatta merkez teşkilatında birkaç yıl öncesiyle karşılaştırıldığında bu sayının yaklaşık iki katına çıkmış olduğu görülmektedir. 2000 yılında Diyanette çalışan toplam kadın sayısı 2. 714 kişi idi[24]. 2008'de ise bu sayı 3.622'ye çıkmıştır. Bu 3.622 kadının 31.12. 2008 itibariyle sahip oldukları unvan dağılımları tablo 2'de verilmektedir.

23 Yeni Şafak, 3. 9. 2005.

24 Diyanet İşleri Başkanlığı 2000 Yılı İstatistikleri. Araştırma Planlama ve Koordinasyon Daire Başkanlığı İstatistik No:11. s. 10 (2001 yayını)

Tablo 2. Diyanette kadın çalışan sayıları ve unvanları (2008)

Hizmet Alanı	Unvan	Sayı
Genel İdare Hizmetleri	Müftü Yardımcısı	8
	Kuran Kursu Müdürü	1
	Hukuk Müşaviri	1
	Mali Hizmetler Uzmanı	2
	Din Hizmetleri Uzmanı	63
	Eğitim Uzmanı	7
	Mütercim	1
	Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni	4
	Şef	2
	Memur-Daktilograf	15
Din Hizmetleri	Vaize	233
	Kuran Kursu Öğreticisi	3.243
Sağlık Hizmetleri	Tabip	5
	Sağlık Personeli	3
Teknik Hizmetler	Mimar-Mühendis	4
	İstatistikçi	1
	Astronom	1
	Teknik Personel	1
Yardımcı Hizmetler	Hizmetli	27
	TOPLAM	**3.622**

Kaynak: DİB, 2008 Yılı İstatistikleri: 24, 25.

Diyanetten hizmet alan kadınlar. Diyanetin kadınlara yönelik ürettiği hizmet genellikle dini niteliktedir. Bunların başında, Kuran okumayı öğretmeye ve dini temel bilgi edinmeye yönelik kurs hizmetleri, düzenli vaazlar, hapishanelerin bayan bölümündeki tutuklulara dini rehberlik ve eğitim hizmetleri, yayın hizmetleri, Müftülükler bünyesinde oluşturulan aile irşat ve rehberlik bürolarında verilen hizmetler gelmektedir.

Kadın ve aile konularında yoğun olarak gelen bilgilenme talebini cevaplamak ve birebir kadınlara hizmet vermek üzere Diyanet İşleri Başkanlığı, 53 ilde Aile İrşat ve Rehberlik Büroları oluşturmuştur. Bu bürolar, Başkanlıkça yürütülen dini hizmetlerin yaygınlaştırılması, İslam dininin kadına ve aileye verdiği önemin anlatılması ve aile içinde dini değerlerin yaşatılması, töre cinayeti, aile içi şiddet, kadına karşı ayrımcılık vb. hususlarda halk arasında yerleşmiş bulunan yanlış dini kanaatlerin düzeltilmesi amacıyla hizmet vermektedir.

Kadınlara ilişkin önyargılarda İslam dininin meşrulaştırma aracı olarak kullanılamayacağını dile getiren birçok etkinlik düzenlemektedir. Bu bağlamda kadın konulu kitaplar ve Diyanet Aylık Dergi'de özel sayılar yayınlanmaktadır.

Ülkemizde kız çocuklarının eğitiminde kültürel faktörlerden kaynaklanan ihmallerin ortadan kaldırılmasında Diyanet önemli görevler yerine getirmektedir. Bu amaçla erkeklere yönelik olarak Cuma hutbeleri okutulmakta, bu hutbelerde açık çağrılara yer verilmektedir.

2006 yılında İl Müftüleri Semineri Sonuç Bildirgesinde "*…Kız çocukları okulsuz kalmasın*" çağrısı yapılmıştır. Bu çağrı kampanyaya dönüştürülmüş, özellikle doğu bölgelerindeki müftülükler aracılığıyla okula gönderilmeyen kız çocuklarının aileleri ikna edilmiş, maddi sorun yaşayan ailelerin kız çocuklarına burs verilmiştir.

Diyanetin kadın konusundaki duyarlılığı ve çalışmalarını Başkanlığın bazı özel günleri de vesile ederek basına yaptığı açıklamalar ve tebliğler de desteklemektedir. Bunu 2004 yılında 8 Mart Dünya Kadınlar Günü dolayısıyla yapılan bir yazılı açıklamadan bir bölümle örnekleyelim.

"*…Kadını kendi varoluş serüveninin öznesi kabul etmeyen bu anlayış (ataerkil zihniyet), doğumundan itibaren onu erkekten aşağı ve ikinci bir cins olarak algılama ve kodlama yanlışına düşmekte, ikinci aşamada da bu yanlışı dine onaylatma gayretine girmektedir. Hâlbuki İslam kadın ve erkeği Yaratıcı karşında eşit bireyler olarak tanıtmakta, Kur'an, her dönem toplumda az veya çok varlığını sürdüren bu anlayışı açıkça kınamaktadır.* "[25]

Yurt dışında kadınlara yönelik din hizmetleri. Yurt dışında yaşayan kadınlara yönelik çeşitli din hizmetleri de başlangıçta erkek personel tarafından götürülmekteydi. 1990 yılından bu yana, erkek din görevlilerine ilaveten kadın din görevlileri de çeşitli ülkelerde din hizmetleri sunmaya başlamıştır. Bir yandan kadın din görevlilerinin görev yaptığı ülke kapsamı genişletilirken diğer yandan da sayıları artırılmaktadır. 2000 yılında Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak 13 kadın din görevlisi yurtdışında hizmet verirken, 2009 itibariyle 15 ülkede 52 kadın din görevlisi hizmette bulunmaktadır. [26]

Bugün Başkanlığın yeterli bayan personeli olmadığı için hem yurt içinde hem de yurt dışındaki din hizmetleri hâlen ağırlıklı olarak erkek personel tarafından yürütülmektedir. Din görevlilerinin erkek olması, resmi din hizmetleri personeli olmamalarına karşın erkek Diyanet personelinin eşlerine de ciddi dini sorumluluklar yüklemektedir. Birçok görevli eşi özellikle kadınların özel durumlarına ilişkin konulardaki soru ve cevapların aktarılmasında aracı görevi görmektedir. Bu nedenle yurt dışında görev yapan erkek din görevlilerinin göreve gitmeden önce bir dizi hizmet içi eğitimden geçirildiği gibi,

25 Bu basın açıklaması 08. 03. 2004 tarihli Akşam, Milliyet, Sabah, Türkiye, Vakit, Zaman gazetelerinde yayınlanmıştır.

26 02. 09. 2009 Tarihi itibariyle Dış İşleri Dairesi Başkanlığı. Yurtdışında Yaşayan Türkler Şubesi Müdürlüğü kayıtları.

görevli eşlerinin de bazı eğitimlere tabi tutulmaları din hizmetlerinin daha sağlıklı yürütülmesinde büyük yarar sağlayacaktır.

Diğer alanlarda olduğu gibi, yurtdışında görev yapmak üzere seçilmiş din görevlilerine, görev yerlerine gitmeden önce, hizmetlerin daha amaca uygun ve verimli biçimde yapılabilmesini temin amacıyla çeşitli hizmet içi eğitimler verilmektedir. Bu eğitimler; gidilecek ülkeye göre değişen dil eğitimi, mesleki bilgi yenileme ve artırma eğitimi ve oryantasyon eğitimi olmak üzere üç başlık altında toplanabilir.

Bu eğitimlerden oryantasyon eğitimi kapsamında 2007 yılında eğitim müfredatına "Yurtdışında Kadın ve Aile Profili" başlıklı yeni bir konu eklenmiştir. Söz konusu eğitimde yurt dışına gidecek görevlilerimize, yurtdışında yaşayan kadınlarımızın ve ailelerin durumlarıyla, sorunlarıyla ilgili yapılmış bilimsel araştırma sonuçları, çalışanlarımızın gözlemleri ve örnek olaylar aktarılmakta, kendilerinin çözümüne katkı sağlayabilecekleri ailelerin ve kadınların ne tür problemlerinin olabileceği ile ilgili bilgiler verilmektedir. Yurt dışındaki dini hizmetlerin yürütülmesinde oradaki vatandaşlarımızın içinde bulundukları ortamın ülkemizden oldukça farklı olduğunun bilinmesi ve ona göre hazırlıklı olunması, din hizmetlerinin verimli biçimde yerine getirilebilmesi için son derece önem arz etmektedir.

Başkanlık, ataşelikler bazında yurtdışında bulunan vatandaşlarımıza sunulan hizmetlerdeki verimliliğin arttırılması ve güçlendirilmesi, yurtdışı din hizmetlerinin mahallinde takip edilmesi ve geliştirilmesi amacıyla dört ayrı çalışma grubu oluşturulmuştur. Bunlar, *din hizmetleri ve irşat, yurtdışı din eğitimi ve gençlik, yurtdışı kadın ve aile ile dini gelişmeler* çalışma gruplarıdır. Her bir grup kendi alanı ile ilgili çalışmalar yapmaktadır.

Yurtdışı kadın ve aile çalışma grubunun ana görevleri şunlardır:

- Aile içi sorunların (iletişimsizlik, şiddet gibi) ortaya çıkmasında, İslam dini ile bağdaşmayan ama yanlış biçimde dini inanç zannedilen inançların ayıklanması,
- Dinimizin kadın ve aileye verdiği önemin iyi anlatılması,
- Kadınların eğitiminin arttırılması ve kız çocuklarının eğitimde başarılı olmasına katkı sağlayacak çalışmaların yapılması,
- Sivil veya resmi, farklı kadın kurum ve kuruluşlarıyla ortak çalışmalar yapılması.

Diyanet her yıl Ramazan ayı boyunca görev yapmak üzere farklı ülkelere din görevlileri göndermektedir. Son yıllarda Ramazan ayı yurtdışı görevlileri için vaaz ve hutbelerinde yararlanmak üzere *Yurtdışı Ramazan Rehberi* hazırlamaktadır. Hazırlanan bu rehberde kadın ve aileyi konu edinen başlıklara yer vermeye azami özen gösterilmektedir. 2009 yılı için hazırlanan rehberde aile ve eğitim, aile içi iletişim, okulun aileye etkisi, toplumun aileye etkisi, ailenin çocuk gelişimine etkisi, evlilikte iletişim hataları, Hz. Peygamberin

aile içi iletişimi, eşlerin birbirlerine karşı sorumlulukları gibi kadını ve aileyi doğrudan ilgilendiren konular bulunmaktadır[27].

Elinizdeki bu çalışma da yurtdışındaki kadınlara daha iyi hizmet verebilmenin arayışlarından biri olarak ortaya çıkmıştır.

27 DİB 2009 Yılı Yurtdışı Ramazan Rehberi

İKİNCİ BÖLÜM

ALAN UYGULAMASININ METODOLOJİSİ VE ÖRNEKLEMİN ÖZELLİKLERİ

Araştırmanın Metodolojisi

Niçin Almanya?
Araştırmanın Amacı
Örneklem Yapısı
Soru Kâğıdı ve Değişkenler
Alan Uygulaması
Tanım ve Kavramlar

Örneklemin Özellikleri

Hanehalkı Yapısı
Yaş
Medeni Durum
Eğitim Düzeyi
Meslek
Doğum Yeri
Almanya'da Yaşama Süresi
Vatandaşlık Durumu
Yerleşim Yerinin Milliyet Kompozisyonu
Evde Konuşulan Dil
Çalışma Durumu
Gelir

2

Araştırmanın Metodolojisi

Niçin Almanya?

Başkanlık birçok ülkede faaliyet gösterirken, kadınlarla ilgili bir araştırmanın alan uygulaması için neden Almanya seçilmiştir? Bu sorunun cevabı Almanya'da yaşayan Türkiye kökenlilerin sayısal yoğunlukları ile doğrudan alakalıdır.

Diyanetin hizmet verdiği (Romanya, Kosova gibi Avrupa sınırları içinde olan ancak Türklerin Osmanlı'dan bu yana yaşadığı Avrupa ülkeleri hariç) Türklerin çalışma amaçlı gittikleri ve yerleştikleri Avrupa ülkeleri ve bu ülkelerde yaşayan Türk vatandaşlarımızın sayıları tablo 3'te görüldüğü gibidir[28]

Tablo 3. Bazı Avrupa ülkelerindeki Türklerin sayıları

Ülke	Toplam	%
Almanya	1.738.831	59,1
Avusturya	113.635	3,9
Belçika	39.664	1,3
Danimarka	54.859	1,9
Fransa	423.471	14,4
Hollanda	364.333	12,4
İngiltere	52.893	1,8
İsveç	63.580	2,2
İsviçre	73.861	2,5
Norveç	15.356	0,5
Toplam	2.940.483	100,0

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. 2005–2006 Raporu.

Başkanlığın hizmet verdiği on Avrupa ülkesinden Almanya'daki ile diğer (toplam) dokuz Avrupa ülkesindeki Türk vatandaşlarımızın nüfusunu karşılaştırdığımızda, Almanya'daki

28 Çifte uyruklu vatandaş sayısı dâhildir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. 2005–2006 Raporu. Sayfa:18

Türk vatandaşlarımızın diğer dokuz Avrupa ülkesindeki Türk vatandaşlarımızın toplamından yaklaşık iki kat daha fazla olduğu görülmektedir.

Yurt dışında yaşayan vatandaş sayılarına paralel olarak, Başkanlığın en çok din görevlisi gönderdiği ve en çok faaliyet gösterdiği ülke de Almanya'dır. Bundan dolayı, alan uygulamasının Almanya'da yapılmasına karar verilmiştir. Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinde yaşayan Türklerin durumlarını karşılaştırmalı olarak gözlemleme imkânı bulanlar, arada birçok benzerliğin olduğunu göreceklerdir.

Tablo 4. Diyanetin Almanya'da görev yapan görevlilerinin sayısı ve görev yerleri

Sıra No	Almanya (Eyaletler)	Müşavir	Ataşe	Uzun Süreli Din Görevlisi		Kısa Süreli Din Görevlisi		Toplam
				Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
1	Berlin	1	1	11	1	4		18
2	Duesseldorf			51	1	12	1	65
3	Essen		1	61	1	14	1	78
4	Frankfurt			48	1	21	4	74
5	Hamburg		1	27	1	8	1	38
6	Hannover		1	41	1	31		74
7	Karlsruhe			44	1	16	1	62
8	Köln			35	1	15		51
9	Mainz		1	35	1	4	2	43
10	Münih			43	1	39	2	85
11	Münster		1	54	1	19	2	77
12	Nürnberg			35	1	17	1	54
13	Stuttgart			42	1	35	2	80
	Toplam	1	6	527	13	235	17	799

Kaynak: 02. 09. 2009 tarihi itibariyle Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yurtdışında Yaşayan Türkler Şubesi Müdürlüğü kayıtları.

Araştırmanın Amacı

Diyanet İşleri Başkanlığı toplumun yarısını oluşturan kadınlara daha yaygın ve kaliteli hizmet sunabilmek için hem kadın çalışan sayısını hem de faaliyetlerin niteliğini artırmaktadır. Yapılacak olan faaliyetlerin bilimsel çalışmalarla desteklenmesi gerekmektedir. Bu alanda Kurum bünyesinde ilk kez yapılan elinizdeki çalışma ile Almanya'da Başkanlığın hizmet götürdüğü kadınlara yönelik, daha verimli hizmet yapabilmek için, gözlemlerden öte bir veriye sahip olması mümkün olacaktır.

Hazırlanan soru kâğıdı ve iş planı, aynı amaca yönelik benzer çalışmalar için diğer ülkelerde de kullanılarak ülkeler arasında benzerlikler veya farklılıkların olup olmadığı görülebilecektir. Belirli zaman aralıkları ile araştırmanın tekrarlanması hâlinde, bu arada uygulanan politikaların meydana getirdiği değişikliklerin izlenmesi de mümkün olabilecektir.

Saha araştırmalarında, sağlıklı bilgi toplayabilmek için araştırmanın birbirini takip eden dört önemli aşamasından bahsedebiliriz. Birincisi hakkında bilgi toplanacak kitleyi temsil edecek uygun bir örneklem oluşturmak, ikincisi bu örnekleme uygulanacak uygun sorulardan oluşan bir soru kâğıdı oluşturmak, üçüncüsü alan uygulamasını kurallara uygun biçimde yapmak ve son olarak toplanan veriyi analiz edip raporlaştırmak. Kısaca bu aşamalarda yapılanları özetleyelim.

Örneklem Yapısı

Başlangıçta çalışmanın tüm Almanya'yı yansıtmasını sağlamak amacıyla anket uygulamasının sosyo-ekonomik ve coğrafi özelliği birbirinden farklı dört eyaletten seçilen birer şehirde yapılması planlanmıştı. Nüfus yoğunluğu ve yabancı oranı dikkate alınarak şu şehirler seçilmişti: Köln/ Kuzey Ren-Vestfalya, Berlin/Berlin, Münih/Bavyera ve Mannheim/Baden-Württemberg.

Araştırmanın evreni 15 ve üstü yaşlardaki kadınlardı. Araştırmada, bu yaş grubu kadınlarla ilgili en yansız tahminlere imkân sağlayacak, anketin uygulanacağı bir örneklem oluşturmak için *Basit Tesadüfî Olasılıklı Örnekleme Yöntemini* kullanmaya karar verildi. Bu yöntem, her 15 ve üstü yaşlardaki kadınlara örneklem içinde eşit seçilme imkânı sundu.

Yöntem belirlendikten sonra bu yönteme uygun adres çerçevesi oluşturma çalışmasına başlandı. Almanya istatistik kurumlarının internetteki verileri kullanılarak[29] TÜİK'in de teknik desteği ile saha uygulamasının hangi şehirde, kaç semtte, kaç sokakta, kaç kişiyle yapılacağı hesaplandı.

Bundan sonra seçilen şehirlerde Türklerin yoğun olarak yaşadıkları semt ve sokakların bilgisi gerekiyordu. Bu bilgilere göre alan uygulamasının yapılacağı semt ve sokaklar belirlenecekti. Bu amaçla gerekli bilgilere internetten ulaşılamayınca dört şehrin istatistik kurumlarıyla bu bilgilerin nasıl temin edilebileceği konusunda yazışmalar yapıldı. Almanya'da her eyaletin yasası farklı olduğundan, farklı farklı cevaplar alındı. Köln ve Münih'ten istenen bilgilerin çeşitli sebeplerden dolayı verilemeyeceği, Berlin'den

....

29 http://statistik-portal. de/Statistik-Portal/de_jb01_jahrtab2. asp , http://www. statistik-berlin. de/statistiken/EinwohnArbeitsm/bez-b. htm,

istenen bilgilerin bedeli karşılığı gönderilebileceği Mannheim'dan ise istenen bilgilerin ücretsiz gönderilebileceği bildirildi. Diğerlerinde adres çerçevesi oluşturulamadığı için alan uygulaması iki şehirle sınırlandı.

Berlin ve Mannheim'da anketin uygulanacağı semt ve sokaklar belirlendikten sonra, sıra belirlenen sokakların hangi binalarında ve hangi dairelerde görüşme yapılacağının tespitine gelmişti. İstatistik ofislerinden elde edilen bilgilerden yararlanarak Türklerin hangi binalarda oturduğunu tespit etmek mümkün değildi. Özellikle de Alman vatandaşlığına geçmiş Türkler resmi verilerde Türk olarak gözükmüyordu. Bu sorunu çözmek amacıyla din ataşeliklerimiz aracılığıyla Berlin ve Mannheim'da görev yapan din görevlilerinden katkı alındı. Din görevlileri önceden belirlenen her bir sokağı tek tek dolaştılar. Bu sokaklardaki her bir binayı da dolaşarak kapı zillerinden Türk ailelerini tespit ettiler. Daha önceden hazırladığımız formlara bu binadaki Türk aileleri, dış kapı ve kapı numaralarını kaydettiler. Bu çalışmalar sonunda toplam 123 sokakta yaşayan Türk aileleri belirlendi.

Uygulama esnasında Mannheim bölgesinde çıkan bazı sorunlar nedeni ile alan uygulaması sadece Berlin'de gerçekleştirildi. Berlin göçmen çeşitliliği bakımından biraz İstanbul'a benzemektedir. Berlin de tıpkı İstanbul gibi neredeyse Türkiye'nin her bölgesinden göç almıştır. Bundan dolayı olsa gerek, Berlin'de yapılan ve kitap olarak yayınlanan bir çalışmaya "*Berlin'deki Küçük İstanbul*" başlığı konulmuştur.[30]

Soru Kâğıdı ve Değişkenler

Soru kâğıdı, saha çalışmalarının en önemli unsurlarından biridir. Hangi soruların sorulacağı, soruların cevaplayıcılar tarafından aynı şekilde anlaşılıp anlaşılmadığının test edilmesi gerekir. Soruların bir kısmı belirli kültürel ortamlarda farklı anlamlar taşıyabilir, bu da cevapları ve sonuçta araştırmanın güvenilirliğini etkiler. Özellikle yurt dışında yaşayan kadınlar üzerinde yapılacak bir araştırmanın sorularının büyük bir özen ve dikkatle seçilmesi gerekir.

Bu nedenle, soru kâğıdının hazırlanmasında birçok benzer araştırmanın soruları incelendi. Sonuçların karşılaştırılabilirliğini sağlamak bakımından 2006 yılında Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ile Türkiye İstatistik Kurumu'nun birlikte yaptığı Türkiye'de "Aile Yapısı Araştırması" nın sorularından hanehalkı özellikleri, evlilik ve çocuğa bakış, aile, sosyal tutum, davranış ve beklentilerle ilgili bazı sorular aynen alındı. Diğer sorular bu çalışmaya özgü olarak tasarlanıp formüle edildi. Soruların işleyip işlemediği bir pilot çalışma ile test edildikten sonra soru kâğıdına son şekli verildi.

Almanya'da Türkler dördüncü kuşağı oluşturmuş durumda, başka bir ifadeyle

30 Kaya, 2001.

Almanya'da 50 yıldır Türkler yaşamakta. Pilot çalışma sırasında Türkçe sorunu olanlarla karşılaşıldı. Almanya'da doğan ya da çocukluğunda oraya gidenler arasında Türkçe kavram ve kelimelere yabancı olanlar, Türkçeyi anlamada güçlük çekenler bulunabildiği görülünce, soru kâğıdı Türkçe ve Almanca olmak üzere iki dilde hazırlandı.

Sorular ana hatları ile üç gruba ayrılabilir. 1. Hanehalkı soruları, 2. Tutum ve davranış soruları, 3 Din ve Diyanet ile ilgili sorular.

Hanehalkı soruları içinde; medeni durum, yaş, çocuk sayısı, eğitim, Türkçe ve Almanca bilgi seviyesi, statü, gelir gibi görüşülen bireyi tanımaya yönelik sorular yer almaktadır.

Tutum ve davranış ile ilgili sorular arasında da iş hayatı, evlenecek kişide aranılan özellikler, boşanma sebepleri, şiddet, eş ile yaşanan sorunlar gibi evlilikle ilgili sorular bulunmaktadır. Yine bu grupta Almanya ve Türkiye'ye ilişkin sorular, kadınların kendilerini nasıl tanımladıkları, nasıl hissettikleri, Türk kadınların en önemli sorunlarının neler olduğu ve bunların nasıl çözülebileceği gibi sorular bulunmaktadır.

Son soru grubu ise, dini bilgilenme ihtiyacı, dini yaşayış, Diyanetin bilinirliği, Diyanetten alınan hizmetler, hizmetlerden memnuniyet ve daha ne gibi hizmetlere ihtiyaç olduğunu tespit etmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Alan Uygulaması

Soru kâğıdına son şekli verilip örnek haneler belirlendikten sonra, alan uygulaması için Almanya'da ikamet eden anketör ve kontrolörler tespit edildi. Çoğunluğu Almanya'da üniversite öğrencisi olan anketörlere alana çıkmadan önce araştırmanın amacını, uygulama sırasında dikkat edilmesi gereken hususları belirten ve ayrıntılı biçimde soruları tanıtan bir eğitim verildi. Eğitim sonunda da her bir anketöre birer örnek form doldurtuldu. Böylece soruların cevaplanmasında anketörlerden kaynaklanabilecek muhtemel yanlış anlama veya farklı yorumların önüne geçilerek alan uygulamasına çıkılması için tüm hazırlıklar tamamlandı.

Anket formları ile birlikte her bir anketör için Diyanet İşleri Başkanlığının logosunun da bulunduğu yaka kartı hazırlandı. Anketörlere, Anket Yaka Kartı Teslim Formu imzalatılarak yaka kartları teslim edildi. Anketörler ankete başlamadan önce yaka kartlarını gösterecekler ve hangi kurum adına bu anketi yaptıklarını belirteceklerdi.
Anketörlere anketlerin verilmesi ve geri alınması, Teslim ve İade Formları doldurularak yapıldı.

Alan uygulamasının yapılacağı semt, sokak, bina ve daireler belliydi. Ancak hane ziyaretinde kişiler evde bulunmayabilir veya sorulara cevap vermeyi reddedebilirlerdi. Bunu tespit etmek, olası hataları önlemek ve anketlerin tümüyle öngörülen yerlerde

yapılmasını sağlamak amacıyla Anket Uygunsuzluk Tutanağı hazırlandı. Anketör ilk ziyarette evde bulamadığı aileye bir kez daha gidecekti. İki kez ziyarete rağmen evde görüşülecek uygun kişi bulunamadığında veya reddedildiklerinde söz konusu tutanak doldurulacaktı. Kontrolörler de bu prensiplere uygun biçimde rastlantısal olarak seçtikleri hanelerde denetim yapacaklardı. Alan uygulaması planlandığı gibi gerçekleştirildi.

Anket uygulaması başladığında, bu tür araştırmalarda sık görülen bir sorunla karşılaşıldı. Hanımlar ankete katılmaya pek istekli davranmıyorlardı. Bu da cevapsızlık oranını yükseltiyordu. Reddedilmeyi azaltmak amacıyla Başkanlığın ücretsiz yayınlarından üzerinde "Diyanet İşleri Başkanlığının Hediyesidir" etiketi olan kitaplar hazırlandı. Bu kitaplar hanelerle iyi diyalog kurmaya ve cevapsızlık oranını azaltmaya katkı sağladı ve araştırmanın alan uygulaması 1700 kadınla yüz yüze görüşme yapılarak Mart 2009'da tamamlandı. Anketlerin Türkiye'ye nakli, kontrol edilmesi, veri giriş için gerekli programların hazırlanmasından sonra Haziran 2009'da 1545 anketin veri girişi yapıldı. Bundan sonraki süre analiz ve yayın hazırlığı ile geçti.

Tanım ve Kavramlar

Aile: Evlilik, kan bağı ve yasal yollarla birbirine bağlı, karşılıklı hak ve yükümlülüklerle bir arada yaşayan insan topluluğudur.

Çekirdek aile: Anne, baba ve/veya evlenmemiş çocuklar ile tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan aile tipine çekirdek aile denir. Hanede tek ebeveyn olması veya 6 aydan kısa süreli kalan kişi olması durumu çekirdek aile yapısını bozmaz.

Geniş aile: Anne baba ve/veya çocuklar ile büyükanne, büyükbaba, hala, amca, dayı, teyze gibi akrabalardan oluşan en az iki neslin bir arada yaşadığı kalabalık aile tipine geniş aile denir. Çekirdek aileye hanede sürekli yaşayan (6 aydan uzun süreli) büyükanne/ büyükbaba gibi bir akrabanın eklenmesi de geniş aile kapsamında alınmıştır.

Hanehalkı: Aralarında akrabalık bağı bulunsun ya da bulunmasın aynı konutta veya konutlarda, aynı konutun bir bölümünde yaşayan, aynı mutfaktan yemek yiyen, kazanç ve masrafları ayırmayan, hanehalkı hizmet ve yönetimine katılan bir veya birden fazla kişiden oluşan topluluk.

Türk kadınları: Alman vatandaşlığına geçmiş olsun veya olmasın kendisinin veya ebeveyninin kökeni Türkiye olan kadınlardır.

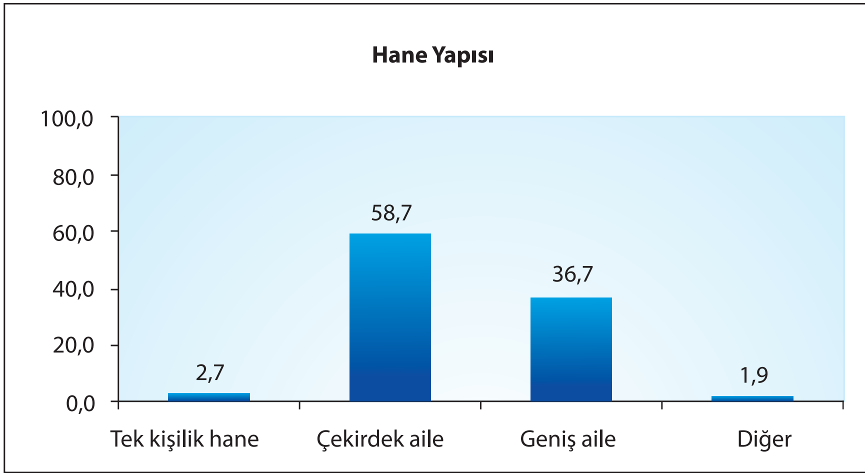
Örneklemin Özellikleri

Bu bölüm, araştırma kapsamında yüz yüze görüşme yapılan kadınların hane yapısı, yaş, medeni durum, eğitim, meslek, doğum yeri, Almanya'da kalış süreleri, vatandaşlık durumları, dil bilgisi durumları, gelir durumlarını tespite yönelik olarak sorulan sorulara verilen cevaplardan oluşmaktadır.

Hanehalkı Yapısı

Araştırma kapsamında görüşülen kadınların %58.7'si çekirdek aile, % 36.7'si geniş aile içinde yaşamaktadır. %2.7'si ise yalnız yaşamaktadırlar.

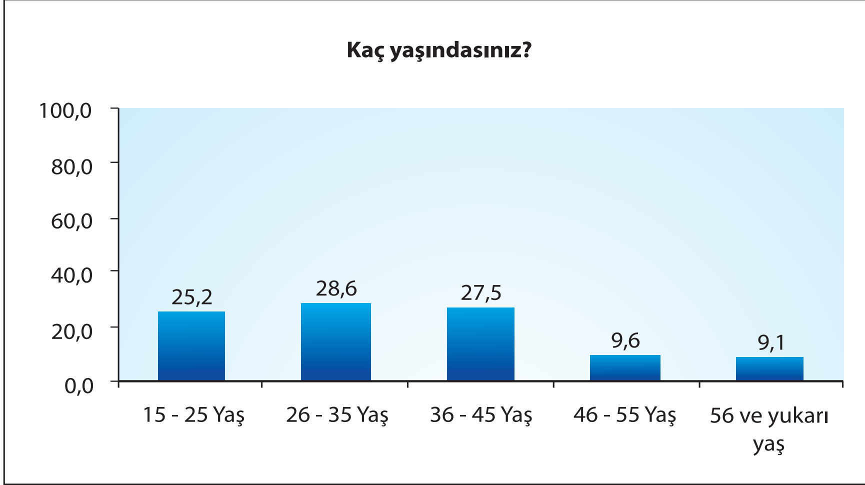
Grafik 1. Hanehalkı yapısı

Yaş

Görüşme yapılan kadınların % 25.2'si 15–25; % 56.1'i de 26–45 yaş aralığında yer almaktadır. Başka bir deyişle ankete katılanların % 81.3'ünü 15–45 yaş aralığındaki kadınlar oluşturmaktadır.

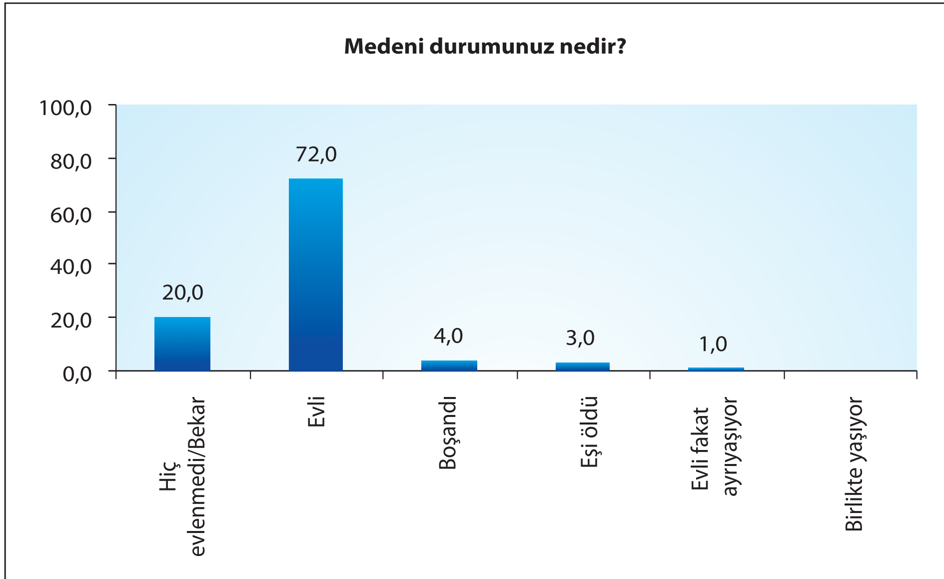
Grafik 2. Yaş dağılımı

Medeni Durum

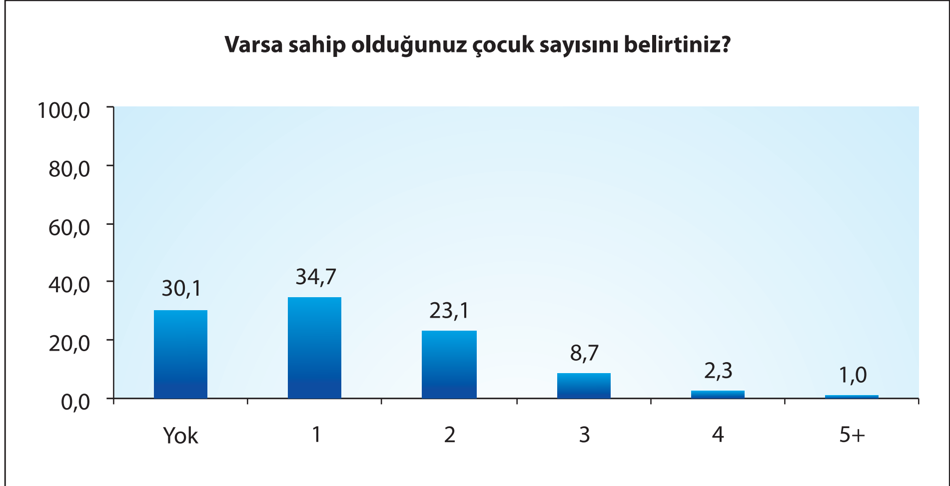
Görüşülen kadınlardan % 72'si evli, % 8'i ise ya boşanmış, ya eşi ölmüş ya da eşi ile ayrı yaşamaktadırlar. Hiç evlenmemiş/bekârların oranı da % 20'dir.

Grafik 3. Medeni durum

Bireylerin %30.1'inin çocuğu yoktur. Beş veya beşten fazla çocuğu olanların oranı %1'dir

Grafik 4. Çocuk sayısı

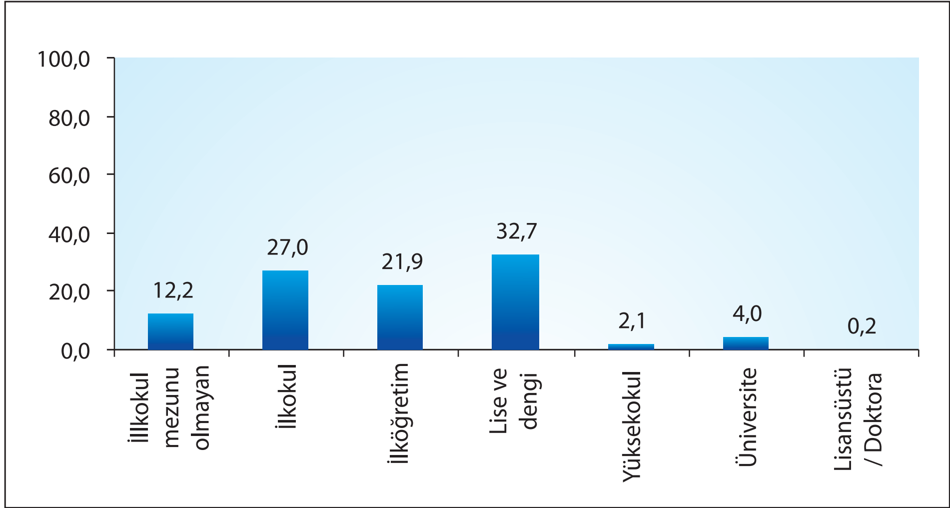
Eğitim Düzeyi

Görüşme yapılan kadınların eğitim durumlarına bakıldığında, yaklaşık % 39'u ilkokul ve altı eğitim almıştır. Bunu % 32.7 ile lise ve dengi okul mezunları izlemektedir. En düşük oranda ise % 0.2 ile lisansüstü eğitimliler yer almaktadır (Grafik:5).

Görüşmeye katılanların 15 yaş üzeri kadınlar olduğunu göz önünde tutarak, anket uygulanan kesimin doğum yerine bakıldığında % 32'si Almanya doğumlu olduğu görülmektedir. Türkiye'den gidenler arasında lise ve dengi okuldan mezun olanlar da bulunmaktadır. Bu durum da; Almanya'da doğup lise mezunu çağında olan ve bu çağı geçmiş olan, ancak lise mezunu olmayan bir kesimin olduğunu göstermektedir. Ancak bundan sonraki nesil için lise ve dengi sayılacak bir eğitim alma zorunluluğu oluşmuştur. Zira Berlin'de zorunlu eğitim 26.01.2004 tarihli Berlin Okul Kanunu'nun 42. maddesine göre 10 yıl olarak belirlenmiştir.[31] Bu, oradaki Türk çocukları için yaklaşık lise dengi sayılacak bir eğitime eşdeğerdir.

31 Schulgesetz für das Land Berlin § 42.

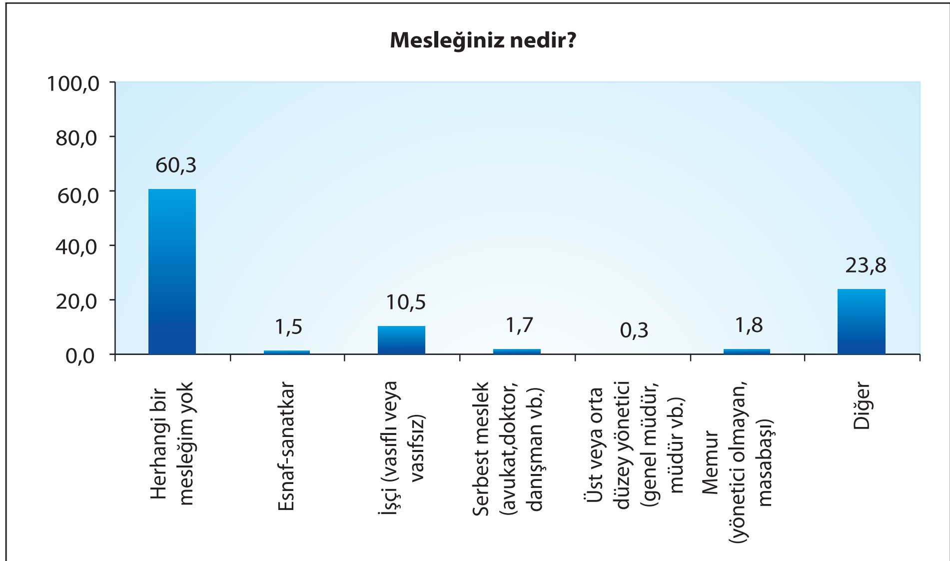
Grafik 5. Eğitim durumu

Meslek

"Mesleğiniz nedir?", sorusuna araştırmaya katılanlardan % 60.3'ü "herhangi bir mesleğim yok"; % 23.8'i "diğer" ve % 10.5'i de "işçi (vasıflı veya vasıfsız)" cevaplarını vermişlerdir. Oldukça yüksek bir oran olan "diğer" başlığı, meslek tanımı çok belirgin olmayan bir gruba işaret etmektedir.

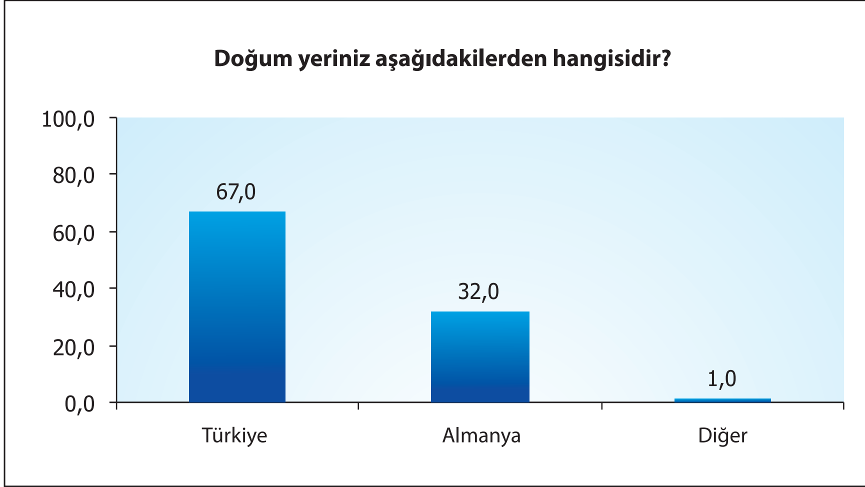
Grafik 6. Meslek dağılımı

Doğum Yeri

Görüşülen kadınların % 67'si Türkiye, % 32'si de Almanya doğumludur.

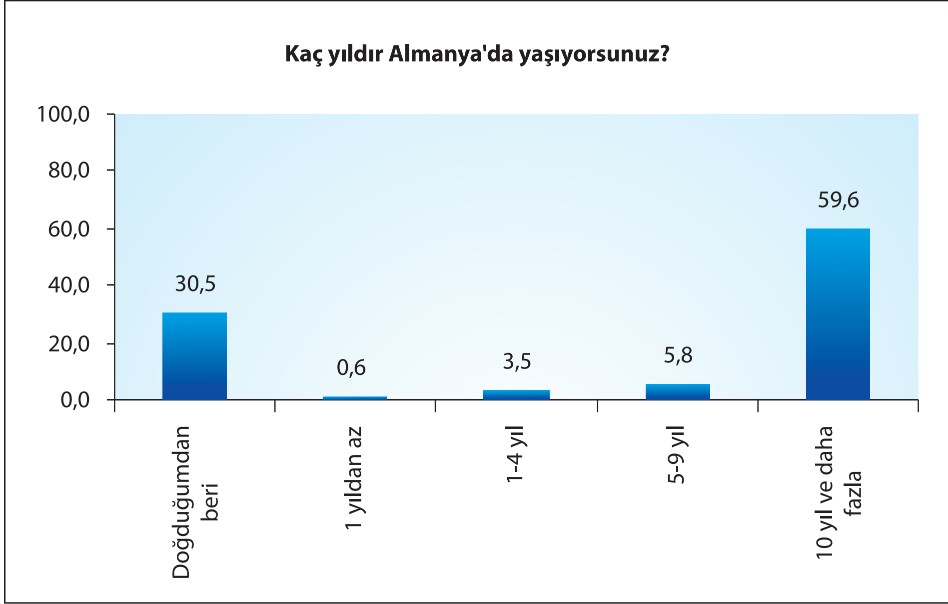
Grafik 7. Doğum yeri

Almanya'da Yaşama Süresi

Görüşülen kadınların doğum yerleri öğrenildikten sonra özellikle Türkiye'de doğanların kaç yıldır Almanya'da yaşadığı öğrenilmek istenmiştir. Buna göre kadınların % 59.6'sı on veya daha fazla yıldır Almanya'da yaşamaktadır. Doğduğundan beri Almanya'da yaşayanların oranı ise % 30.5'tir. Doğduğundan beri Almanya'da yaşayanlar ile üst grafikte Almanya'da doğanlar arasında % 1.5'lik fark gözükmektedir. Bu % 1.5'lik kesimin Almanya'da doğmuş ancak belirli bir süre Türkiye veya başka bir ülkede yaşadıktan sonra tekrar Almanya'ya döndüğünü göstermektedir.

Grafik 8. Almanya da yaşama süresi

Almanya'da yaşama süresi ile yaş ilişkisine bakıldığında doğal olarak en genç yaş grubu olan 15–24 yaş grubu arasında doğduğundan beri Almanya'da yaşayanların oranı en yüksektir (% 77.2). En yaşlı grup olan 65 ve üzeri yaş grubunda ise bu oran sıfırdır. Daha önce belirtildiği üzere Almanya'ya göçün yasallaşması 1961'dir.

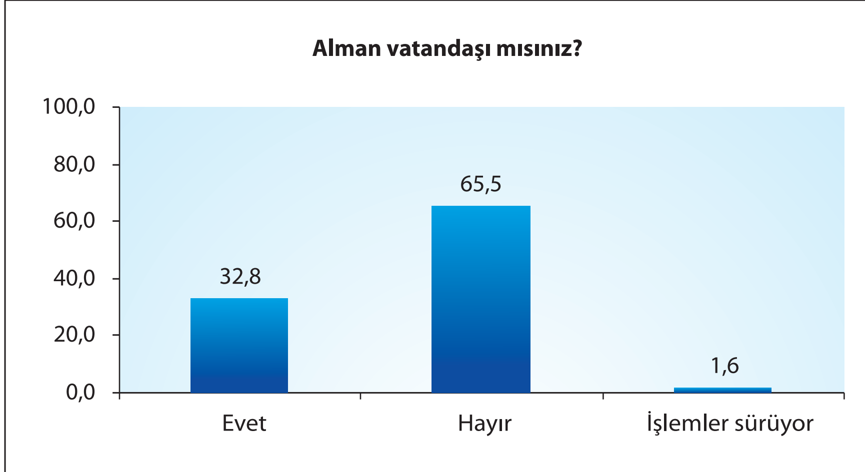
Tablo 5. Yaş gruplarına göre Almanya'da yaşama süresi

	15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 ve +
Doğduğumdan beri	77.2	34.6	10.5	1.3	0.9	0.0
1 yıldan az	1.7	0.5	0, 0	0.7	0.0	0.0
1-4 yıl	8.1	3.7	1.8	0.0	0.0	0.0
5-9 yıl	3.7	13.6	3.0	2.6	0.0	0.0
10 yıl ve daha fazla	9.2	47.7	84.7	95.4	99.1	100
Toplam	100	100	100	100	100	100

Vatandaşlık Durumu

Görüşülen kadınların çoğunluğu (% 65.5) Almanya vatandaşı değildir.

Grafik 9. Vatandaşlık durumu

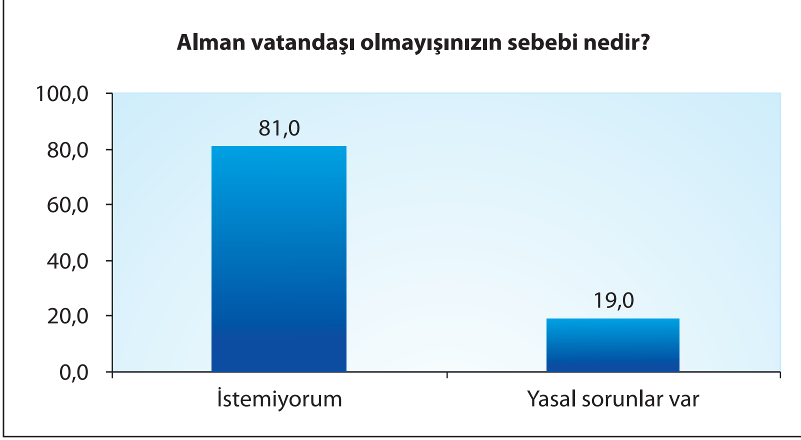
Almanya vatandaşlığı ile yaş ilişkisine bakıldığında yaşın gençleşmesi ile vatandaşlığın artması arasında doğrudan bir ilişki vardır. Yaş arttıkça vatandaşlık oranı düşmektedir. Bu gayet doğaldır. Zira bir ülkenin imkânlarından en çok vatandaşları faydalanabilir. Önünde daha uzun yılların var olduğunu düşünen kesim, vatandaş olmayı daha çok isteyecektir.

Tablo 6. Yaş gruplarına göre Alman vatandaşlığı

	15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 ve +
Alman vatandaşı olan	40.9	36.1	32.6	22.9	15.0	10.5
Alman vatandaşı olmayan	53.3	62.9	67.2	77.1	85.0	89.5
İşlemler sürüyor	5.8	1.0	0.2	0.0	0.0	0.0
Toplam	100	100	100	100	100	100

Alman vatandaşı olmayan kadınlara bunun sebebi sorulduğunda büyük çoğunluğun (% 81) vatandaşlık istemedikleri bir kısmının da (% 19) yasal sorunlar nedeniyle Alman vatandaşı olamadıkları görülmektedir.

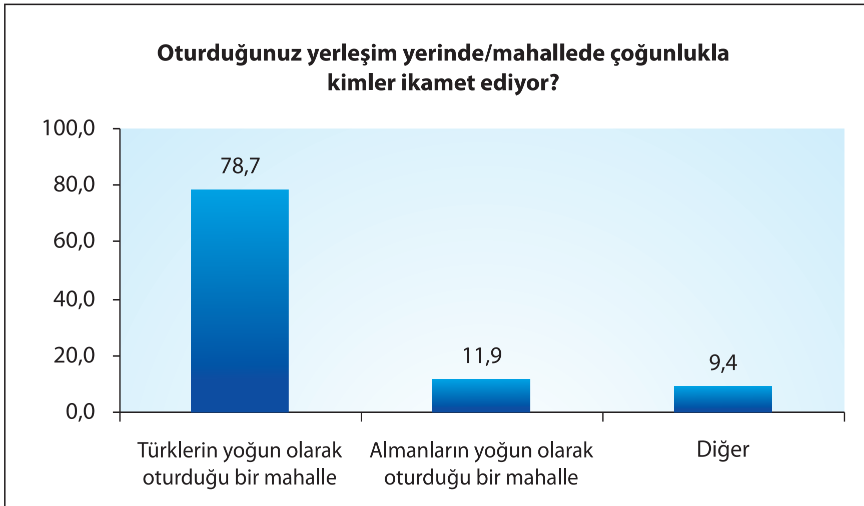
Grafik 10. Alman vatandaşı olmama sebebi

Yerleşim Yerinin Milliyet Kompozisyonu

Almanya'daki ailelerin ikamet ettikleri yerlerde ağırlıklı olarak kimler yaşamaktadır? Görüşülen kadınların çoğunluğu (% 78.7) Türklerin yoğun olarak oturduğu yerleşim yerlerinde yaşamaktadır. Bu, göç sonucu ortaya çıkan dayanışma ihtiyacının ve yalnızlaşmadan kurtulmanın bilinen bir yoludur. Ancak kişiler yabancı ülkelere göç ettiklerinde, kendi gibilerinin bulunduğu yerlere yerleşerek bir taraftan yabancı ve yalnız olmanın olumsuz etkilerini azaltırken, diğer taraftan da yeni geldiği topluma uyum sağlama süresini geciktirmektedirler.

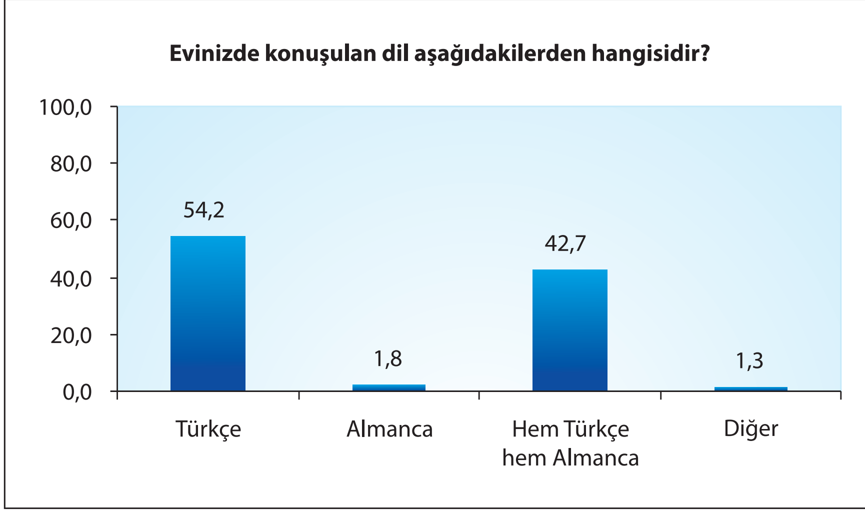
Grafik 11. Oturulan yerleşim yerinin özelliği

Evde Konuşulan Dil

Görüşülen kadınların yarısından biraz fazlasının (% 54.2) evinde sadece Türkçe konuşuluyor. Yarısına yakınında da (% 42.7) hem Türkçe hem Almanca konuşulmaktadır.

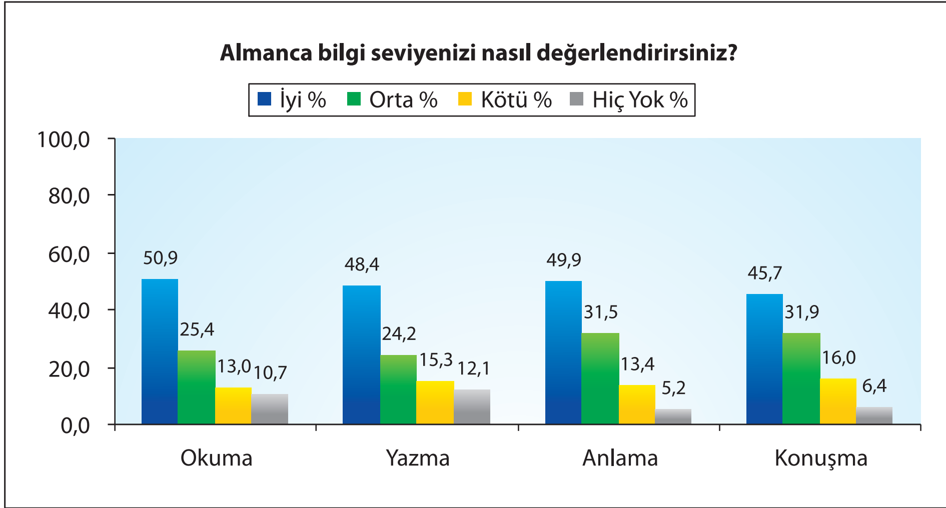
Grafik 12. Evde konuşulan dil

Almanya'da yaşayan Türklerin sorunları ile ilgili yapılan bütün araştırmalarda "dil" yani Almancaya yeterince hâkim olamama önemli bir problem olarak ortaya çıkmaktadır.

Kadınların hemen hemen yarısı, okuma, yazma, anlama ve konuşma açısından kendisini *iyi* olarak değerlendirmektedir. Türklerin yarım asırdır Almanya'da bulunduğu düşünüldüğünde konuşmasını kötü (% 16) ya da *hiç yok* (% 6.4) olarak değerlendirenlerin oranı görece yüksek sayılabilir. Bu grubu, genelde ilk kuşak kadınların ya da 1. kuşak sendromu yaşayan ithal gelinlerin oluşturduğu düşünülebilir. Ancak ikili görüşmeler esnasında ortaöğretim öğrencisi olan genç kızların, kız arkadaşlarının okuldaki başarısızlık nedenlerini sayarken "Almancayı iyi bilmiyorlar" demeleri dikkatimizi çekmişti.

Grafik 13. Almanca bilgi düzeyi

Yaş ve Almanca bilgisi ilişkisine bakıldığında ileri yaş grubunda "Almancam kötü" veya "hiç yok" diyenlerin oranı % 80'lere varmaktadır. Aradan geçen 50 yıllık zamana rağmen oranın bu kadar yüksek çıkması, ilk kuşağın dil ile ilgili çektiği sıkıntının büyüklüğünü göstermektedir.

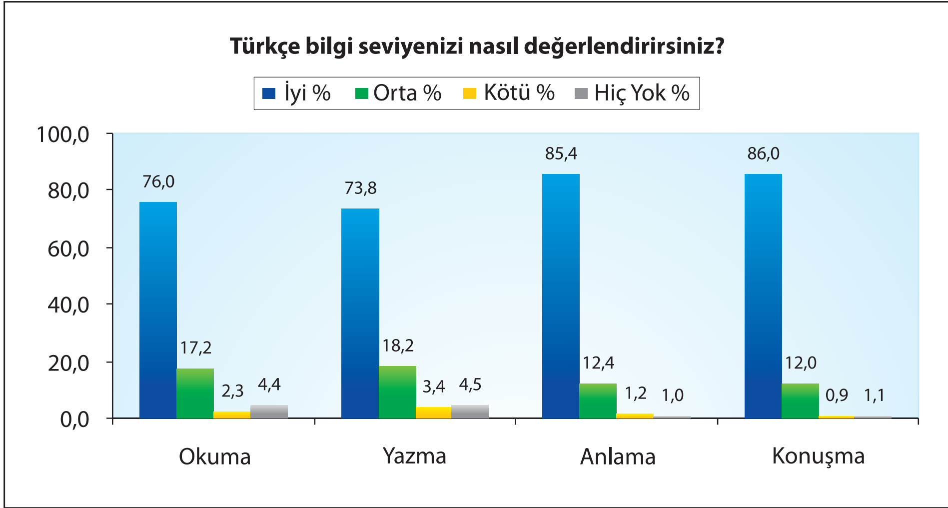
Tablo 7. Yaş gruplarına göre Almanca bilgisi

	15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 ve +
İyi	85.7	59.2	43.7	18.1	4.3	5.3
Orta	9.2	27.2	35.2	32.3	24.1	15.8
Kötü	2.9	8.9	13.0	28.4	32.8	23.7
Hiç yok	2.3	4.7	8.0	21.3	38.8	55.3
Toplam	100	100	100	100	100	100

Araştırmanın pilot uygulaması esnasında bazı kadınların Türkçe hazırlanmış olan soru formunda yer alan soruları anlamakta güçlük çektiği görülmüştü. Bunun sonucunda soru formunun Almanca çevirisi yapılmıştır. Bu durum, bazı kadınların Türkçe sorunu olduğunu göstermiştir. Sorun hangi boyuttadır?

Kadınların % 4.4'ünün okuması, % 4.5'inin de yazması hiç yok. Ancak genel olarak kadınların yaklaşık % 75'inin Türkçeyi okuma ve yazması, % 85'inin de anlama ve konuşması iyi durumdadır.

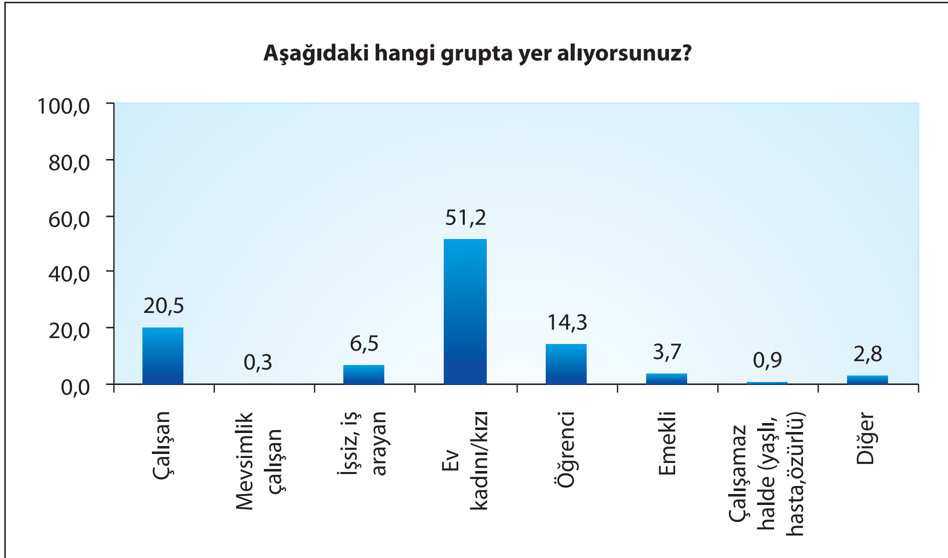
Grafik 14. Türkçe bilgi düzeyi

Çalışma Durumu

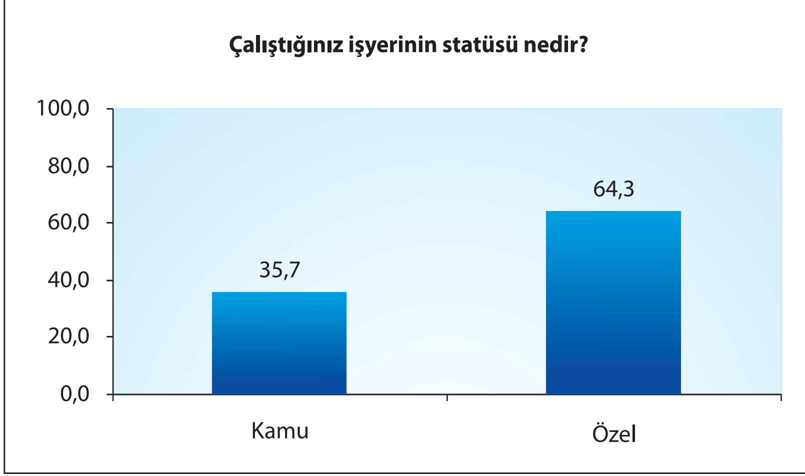
Kadınların % 51.2'si "ev kadını/kızı," % 20.5'i de "çalışan" konumundadır. Çalışmaya katılanlar arasında % 14.3'ü de "öğrenci" dir. "Diğer" kategorisine girenlerin hemen hepsini (% 2.8) çalışan öğrenciler oluşturmaktadır.

Grafik 15. Çalışma durumu

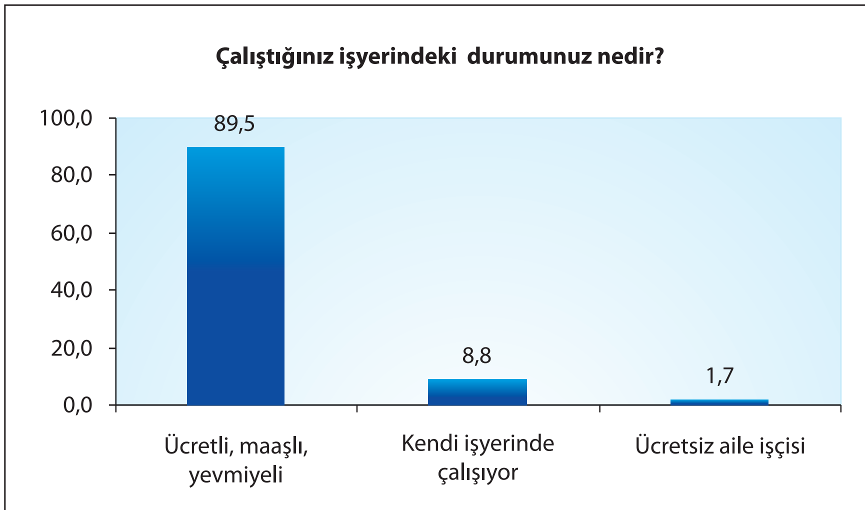
"Aşağıdaki hangi grupta yer alıyorsunuz?" sorusuna "çalışan" cevabı verenlere çalıştıkları işyerinin, kamu veya özel, hangi statüde olduğu soruldu. Alınan cevaba göre, çalışan kadınların % 64.3'ü özel, % 35.7'si de kamusal işyerinde çalışmaktadır.

Grafik 16. Çalışılan işyerinin statüsü

Çalışan kadınların büyük çoğunluğu (% 89.5) ücretli, maaşlı ya da yevmiyeli bir işte; % 8.8'i, kendi işyerinde; % 1.7'si de ücretsiz olarak kendi ailelerine ait işyerinde çalışmaktadır.

Grafik 17. İşyerindeki konum

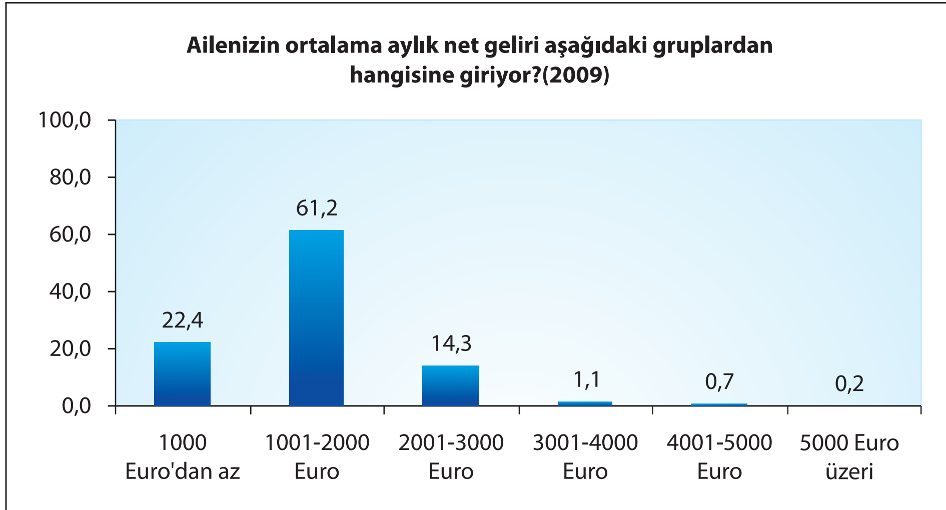
Gelir

Almanya'da Türkiye'de olduğu gibi, tüm iş kollarını kapsayacak aylık asgari ücret uygulaması bulunmamaktadır. Çoğu kez devlet, farklı sendikalar ile sözleşmeler imzalayarak sektörler için bir saatlik çalışma ücretinin ne olacağı belirlenir. İnşaat sektörü, hizmet sektörü ya da gıda sektöründeki bir saatlik çalışma için alınması gereken asgari ücret bir birlerinden farklıdır.

Federal Almanya İstatistik Kurumu ikinci başkanı Peter Weigl'in 19 Ağustos 2009'da yaptığı "Düşük gelir ve istihdam" konulu basın açıklamasına göre bir saat çalışma karşılığı olarak alınan 9.85 Avro düşük gelir olarak nitelendirilmiştir. Weigl'in söz ettiği ücretle çalışan bir kişinin, günde 8 saat, haftada 5 gün, ayda ise 4 hafta çalışması durumunda eline geçecek aylık miktar 1576 Avro'dur. Yani bir ayda 1576 Avro kazanan kişi düşük gelirlidir. [32]

Görüşülen kadınlara ortalama aylık net aile gelirleri soruldu. Cevaplara göre beş aileden birinin aylık geliri 1000 Euro'dan daha azdır. Aylık geliri 1001–2000 Euro arasında olan ailelerin oranı % 61.2, 2001–3000 Euro arası olanların oranı ise % 14.3'tür. Aylık geliri 3000 Euro'dan fazla olanların oranı ise % 2'dir. Bu sonuçlara göre ailelerin yaklaşık üçte ikisi düşük gelir grubunda yer almaktadır

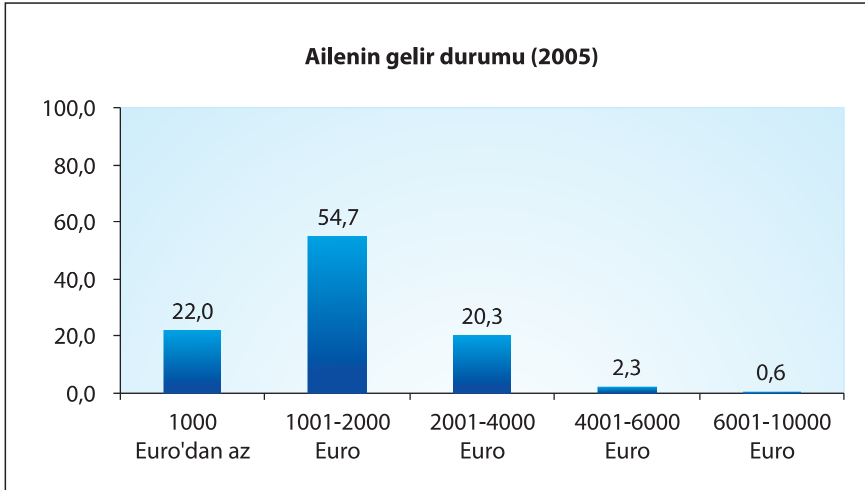
Grafik 18. Aylık aile geliri

32 http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Presse/pk/2009/Erwerbstaetigkeit/begleitheft__Erwerbstaetigkeit,property=file.pdf

ASAGEM 2005'te Almanya'da Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırmasında da ailelerin gelir durumunu sormuştur. İki araştırma karşılaştırıldığında 2005'ten 2009'a ailelerin gelir durumunda ne değişmiştir? Her şeyden önce hâlâ beş aileden birinin aylık geliri 1000 Euro'dan daha az görünmektedir. 2005'te aylık geliri 1001–2000 Euro arasında olan ailelerin oranı % 54.7 iken 2009'da % 61.2'ye yükselmiştir. Bu gelir durumunun kötüye gittiğini göstermektedir. Zira aylık gelirleri 2000 Euro'dan fazla olanların oranı 2005'te % 23.2 iken 2009'da 16.3'e düşmüştür. Gelirlere başka bir açıdan bakarsak, 2005'te 2000 Euro'dan az geliri olanların oranı 76.7 iken 2009'da bu oran 83.6'ya yükselmiştir. Yine 2005'te 4000 Euro'dan fazla geliri olanların oranı % 2.9 iken 2009 bu oran % 0.9'a düşmüştür.

Grafik 19. Gelir durumu (Almanya, 2005)

Kaynak: ASAGEM, 2007: 77. (2005 Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması)

ASAGEM'in sözü edilen araştırmasında hanehalkı büyüklüğü ortalama 3.8 çıkmıştır. 2008 verilerine göre Türkiye'de ortalama hanehalkı büyüklüğü ise 3.9'dur. Bu demektir ki, Türkiye'deki ailelerin hanehalkı büyüklüğü ile Almanya'da yaşayan Türklerin hanehalkı büyüklüğü hemen hemen aynıdır.

Araştırmaya göre, Almanya'da yaşayan Türk ailelerin refah seviyelerinde bir düşüş görülmektedir. Bu düşüşte, hem küresel ekonomik krizin hem de Doğu Berlin'le Batı Berlin'in birleşmesi sonucu Doğu'dan gelenlerin iş piyasasına dâhil olmalarının etkisinin olduğu söylenebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞ, EVLENME ve AİLE HAYATI

Çalışma Ortamı
Ekonomik Bağımsızlığın Önemi
Evlilik ve Aile Hayatının Önemi
Evlenilecek Kişilerde Aranan Özellikler
Eşin Din ve Milliyeti ve Tercih Edilen Nikâh Türü
Evlenmeden Önce Yaşanan Yer
Evlenme Usulü
Aldatılma
Eşle Yaşanan Aile İçi Sorunlar
Boşanma Sebepleri
Aile İçinde Yaşanan Sorunlar
Aile İçi Şiddet
Ailede Karar ve Yetki

3

Çalışma Ortamı

Almanya'ya göç eden kadınlar hayatlarında ilk defa para kazandıkları işe sahip oldular. Yani ülkelerinde genellikle çiftçilikle uğraşan ücretsiz aile işçisi olan kadınlar, göç ile birlikte maaş alan işçi statüsüne geçtiler.

Almanya'da yaşayan Türk kadınlarının çalışma hayatlarının seyrine ilişkin tablo kabaca şöyle özetlenebilir. Son yıllarda işçilik ve temizlikçilikten ticarete atılan kadınların sayılarında artış söz konusudur. Ticarete atılan kadınların en belirgin faaliyet alanları olarak; gıda, gastroloji, bakım ve kozmetik sektörü öne çıkıyor. Bunları terzilik, giyim ve moda sektörü izliyor. Sonra da büfeler ve seyahat acenteleri geliyor.

Ticarete atılan Türkler arasında kadınların erkeklere oranının % 10-15 arasında olduğu tahmin ediliyor. Bu kadınların büyük çoğunluğunu 30–39 yaş arasında, dil ve uyum problemi olmayan kadınlar oluşturmaktadır.[33]

Almanya'da çalışan Türk kadınlarından bir grup kadının ücret, çalışma şartları ve statüleri iyi olmakla birlikte, çoğunluğu düşük ücretli ve ucuz iş gücü statüsünde çalışmaktadırlar. Almanya'da para birimi olarak Avro'ya geçildikten sonra alt grup çalışanlarda yaşam standardı düşüş göstermiştir. Tüm gün çalışan bir çok kişi ayda ancak 700-1000 Avro kazanabilmektedir. Bu da ailelerde kadınların çalışmasına daha çok ihtiyaç oluşturmuştur. Bir araştırmaya göre, Türk göçmen kadınların yaklaşık % 60'nın temizlikçi olarak çalışmakta olduğu saptanmıştır.[34] Akademik ve mesleki eğitimleri yeterli olmadığından, bu kadınların bir kısmı yarım günlük veya güvencesiz, genelde alt tabaka işler sayılan ve zorunlu olarak katlanılabilecek işlerde çalışmaktadır.[35]

Bizim çalışmamızın bulgularına dayanarak Almanya'daki çalışan Türk kadınları ile ilgili olarak şunlar söylenebilir: Kadınların % 64.3'ü özel, % 35.7'si de kamusal kurumlarda çalışmaktadır (Grafik:16). Ayrıca bu kadınların % 10.5'i de işçi (vasıflı veya vasıfsız), % 1.8'i memur (yönetici olmayan, masa başı), % 1.7'si avukat, doktor, danışman gibi serbest meslek sahibi, % 1.5'i esnaf-sanatkâr, % 0.3'ü de genel müdür, müdür gibi üst veya orta düzey yöneticidir (Grafik:6). Yine çalışan kadınların % 89.5'i ücretli, maaşlı,

33 http://www. abhaber. com/ayseozkan/ayse0001. asp.

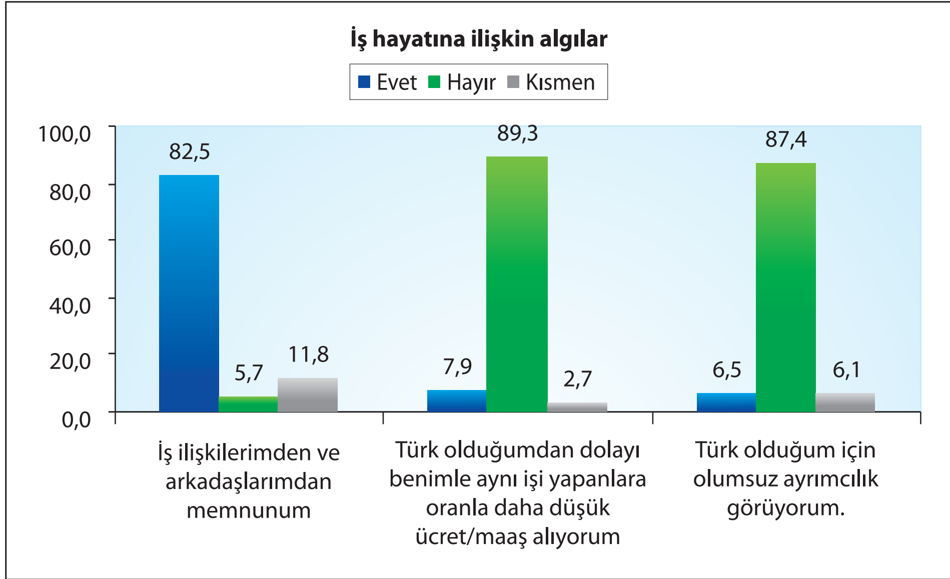
34 Fournier and Yurdakul 2005:175.

35 Demirdöğen: 2006; http://www. bianet. org/2006/06/01_k/79738. htm.

yevmiyeli bir işyerinde, % 8.8'i kendi işyerinde, % 1.7'si de ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır (Grafik:17).

Çalışan kadınlar çalışma hayatlarındaki son bir yılı göz önüne aldıklarında iş ilişkilerinden ve iş arkadaşlarından çoğunlukla memnun görünmektedir (% 82.5). Türk olduklarından dolayı muadillerinden düşük ücret aldıkları veya olumsuz (negatif) ayrımcığa uğradıkları ile ilgili de yaygın bir kanı taşımamaktadırlar.

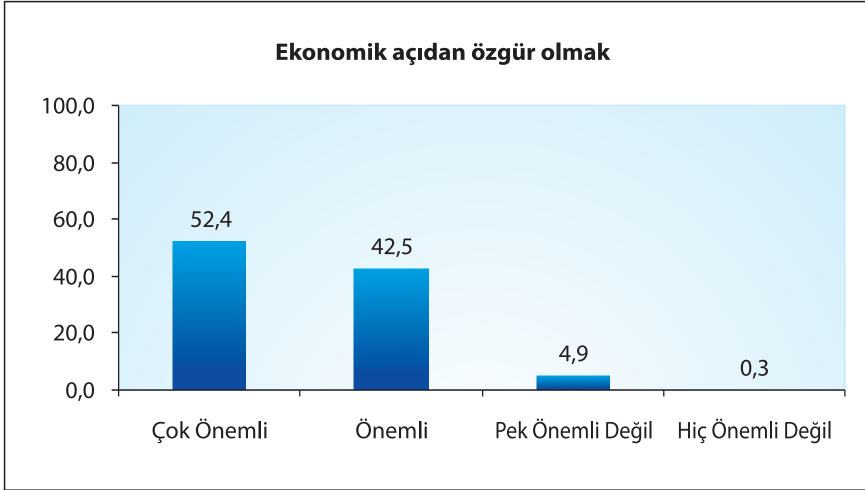
Grafik 20. İş hayatına ilişkin algılar

Ekonomik Bağımsızlığın Önemi

İster çalışsın, ister ev kadını olsun kadınların büyük çoğunluğu için (% 94.9) ekonomik açıdan özgür olmak önemlidir.

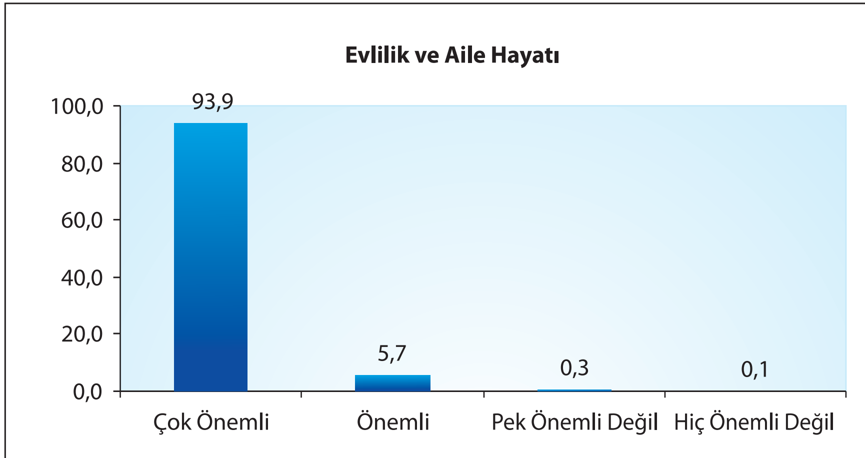
Grafik 21. Ekonomik özgürlük

Evlilik ve Aile Hayatının Önemi

Bekâr ya da evli olduğuna bakmaksızın kadınlardan *evlilik ve aile hayatının değeri*ni belirlemeleri istendi. Kadınların %99.6 (%93.9 çok önemli, %5.7 önemli) gibi büyük bir çoğunluğu için evlilik ve aile hayatının önemli olduğu görüldü.

Grafik 22. Evlilik ve aile hayatının önemi

Evlenilecek Kişilerde Aranan Özellikler

Anketimizin soru kâğıdında yer alan medeni durumla ilgili sorunun cevap kısmında yer alan; *hiç evlenmemiş, boşanmış veya eşi ölmüş* seçeneklerinden birini işaretleyen kadınlara, yani evlenmek isteyebilecek durumda olan kadınlara, eş seçiminde neye önem verdikleri soruldu. Sorunun cevabı olabilecek, eş seçiminde önemli olabileceğini düşündüğümüz 13 özellik belirtildi. Her bir özelliği tek tek çok önemli, önemli, önemli değil ve istemem seçenekleri ile değerlendirilmesi istendi. Değerlendirmenin sonucu aşağıdaki gibidir:

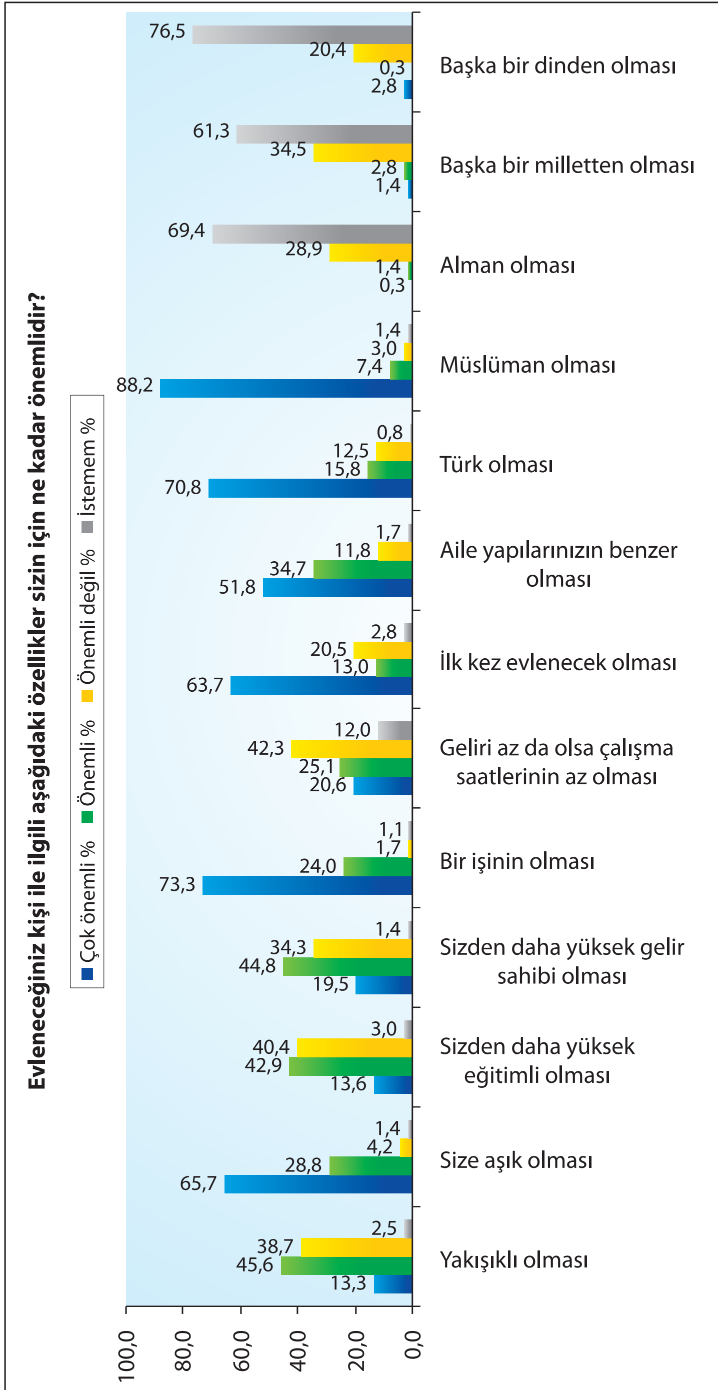
Kadınların eş seçiminde *çok önemli* dediği üç özellik sırasıyla, Müslüman olma (% 88.2), bir işe sahip olma (% 73.3) ve Türk olmadır (% 70.8).

Önemli seçeneğinde işaretlenen ilk üç özellik ise, yakışıklı olması (% 45.6), kendilerinden daha yüksek gelirinin olması (% 44.8) ve eğitiminin olmasıdır (% 42.9).

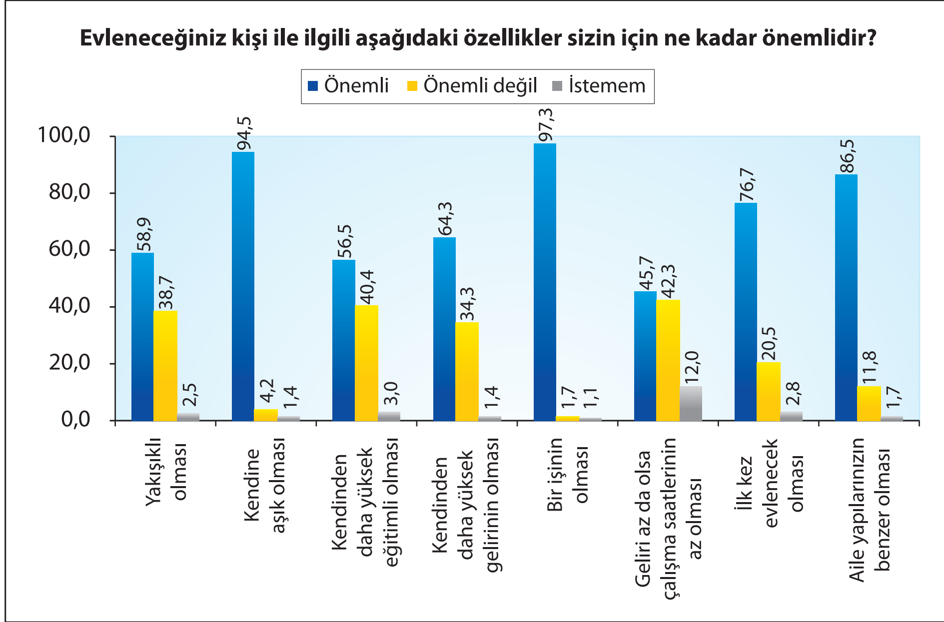
Önemli değil seçeneklerinin de ilk üç sırasını geliri az da olsa çalışma saatlerini az olması (% 42.3), kendilerinin gelirinden daha yüksek olması (% 40.4) ve yakışıklı olması (% 38.7) oluşturmaktadır.

İstenmeyen eş özelliğinde din ve milliyet en önemli iki özelliktir. Kadınlar başka dinden (% 76.5) ve Alman (% 69.4) dahi olsa başka milleten (% 61.3) eş istememektedir.

Grafik 23. Kadınların evleneceği eşte aradığı özellikler

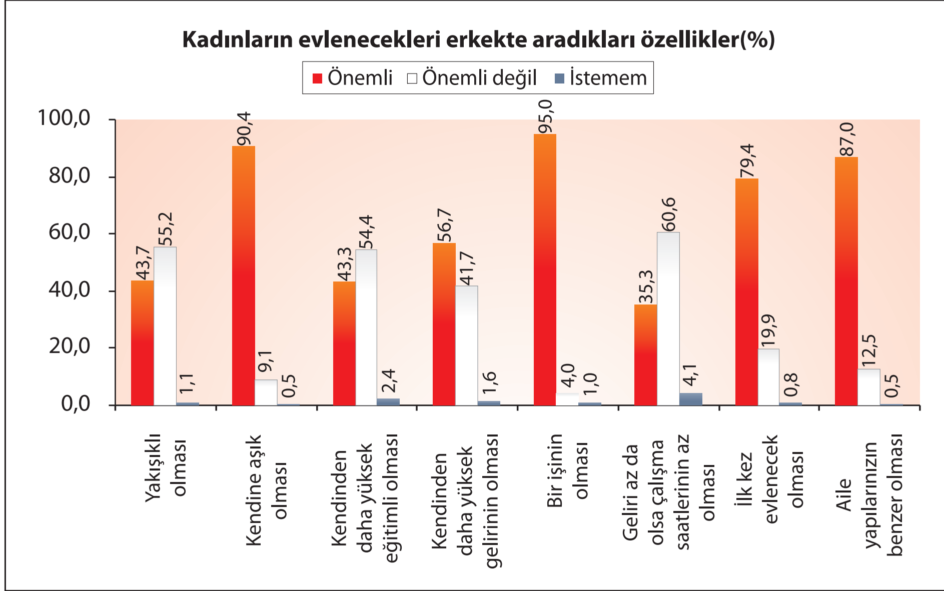
Grafik 24. Kadınlar için evlenilecek erkekte aranılan özellikler (Almanya, 2009)

Türkiye dışında yaşamalarından dolayı kadınlara sorulan son beş nitelik (Türk, Müslüman, Alman, başka bir milletten ve başka bir dinden olma) hariç, evlenecek erkekte aranan özelliklerle ilgili sorular Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan bir araştırmada Türkiye'deki kadınlara da sorulmuştur.[36] Türkiye ile kıyasın daha rahat yapılabilmesi amacıyla, bu son 5 niteliği çıkarıp, "çok önemli" ile "önemli" seçeneği toplanarak yeni bir grafik oluşturuldu (Grafik 24). Böylece hem kriter sayısı, hem de kriteri değerlendirme seçenekleri daha kolay karşılaştırılabilir hâle getirildi.

36 TÜİK, 2006, AYA:9.

Grafik 25. Kadınların evlenecekleri erkekte aradıkları özellikler (Türkiye, 2006)

Kaynak: TÜİK, AYA, 2006: 9.

Kökeni aynı ama yaşadıkları ülkeler farklı (Almanya-Türkiye) kadınların verdiği cevaplar karşılaştırıldığında şöyle bir sonuç çıkmaktadır.

Hem Türkiye'de hem de Almanya'da yaşayan kadınların evleneceği erkekte önemli dedikleri ilk dört özellik sırasıyla aynıdır: 1. Bir işinin olması, 2. Kendisine âşık olması, 3. Aile yapılarının benzer olması, 4. İlk kez evlenecek olması. Ayrıca her iki ülkedeki Türk kadınlar, kendilerine çok vakit ayıracak olsa da az gelir karşılığında çalışan eşi pek tercih etmiyorlar.

Erkeğin yakışıklı olması ve kendilerinden daha yüksek eğitimli olması Almanya'daki kadınlar için Türkiye'deki hemcinslerinden daha önemlidir.

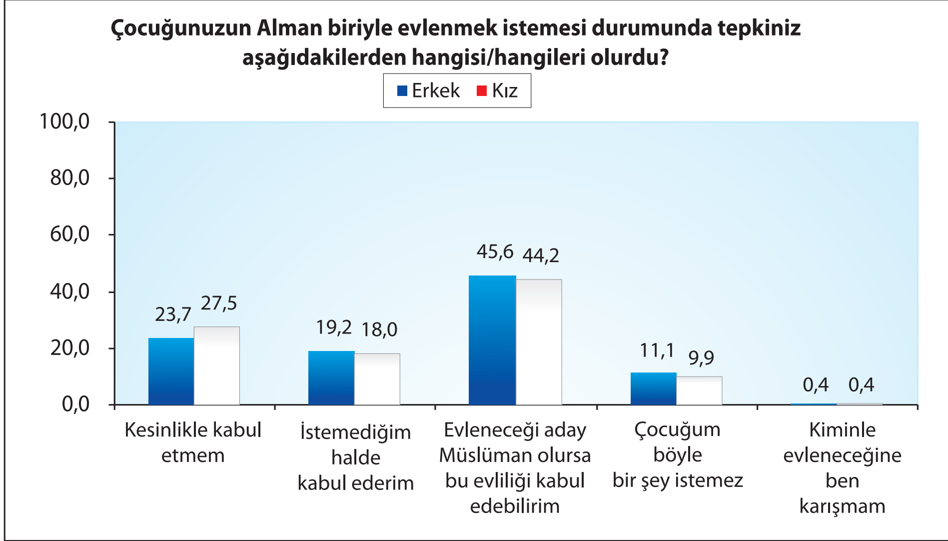
Eşin Din ve Milliyeti ve Tercih Edilen Nikâh Türü

Kadınların evlenecekleri erkekte aradıkları özellikleri öğrendikten sonra annelerin çocuklarının Alman eş istemeleri durumda verecekleri tepkinin kız veya erkek çocuk bağlamında farklılık gösterip göstermeyeceğini öğrenmek istedik.

Kadınların hemen hemen yarısı, kız veya erkek fark etmeksizin evlenecekleri kişi Müslüman olduğu takdirde bu evliliği onaylayacağını belirtmektedirler. Kesinlikle

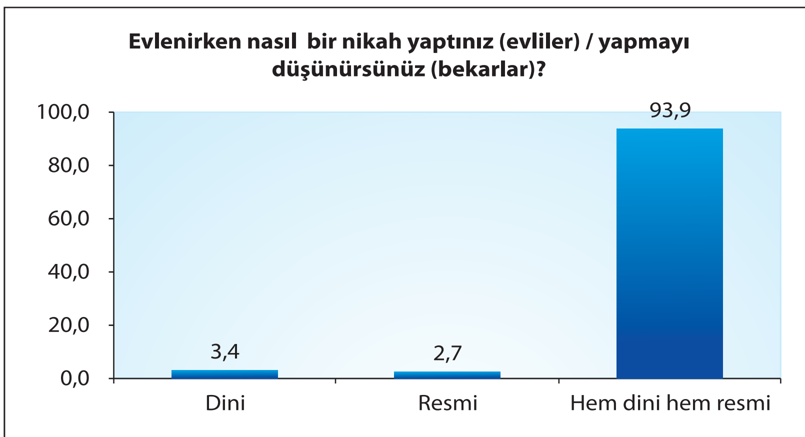
çocuklarının Alman bir eşi olmasını istemeyenlerde ise biraz cinsiyet farklılığı gözlenmektedir. Kızlarının Alman eşi olmasını kesinlikle kabul etmem diyenlerin oranı % 27.5 iken oğullarının Alman eşi olmasını kesinlikle kabul etmeyenlerin oranı %23.7'ye düşmektedir.

Grafik 26. Kız veya oğlun Alman eş istemesi durumuna tepki

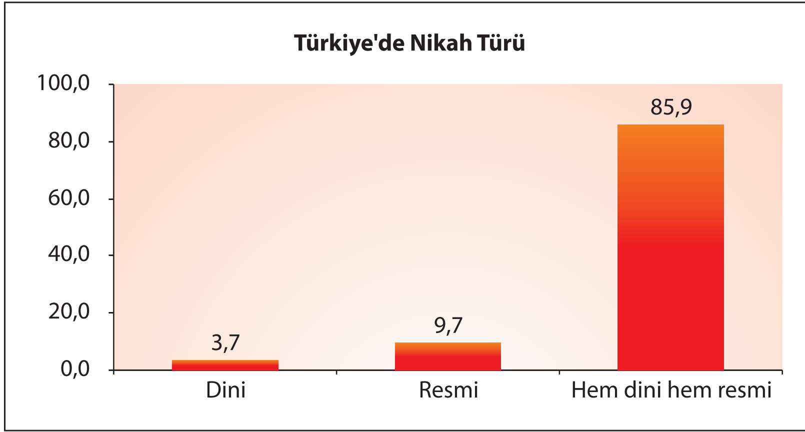

Görüşülen kadınların % 93.9'u evlendiklerinde "hem dini hem de resmi nikâh" yaptırmışlar ya da evlenecekleri zaman yaptırmayı düşünmektedirler. "Çift nikâh" Türkiye'deki hemcinslerinde de yüksektir (% 85.9). Ancak Almanya'da "sadece resmi nikâh" yapanların oranı (% 2.7) Türkiye'dekine göre (% 9.7) düşüktür.

Grafik 27. Evlilikte yapılan nikâh türü (Almanya, 2009)

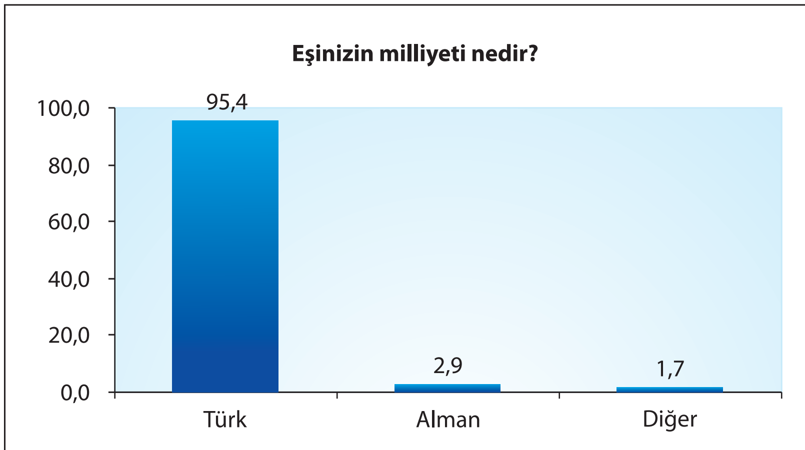
Grafik 28. Evlilikte yapılan nikâh türü (Türkiye, 2006)

Kaynak: TÜİK, AYA, 2006: 6.

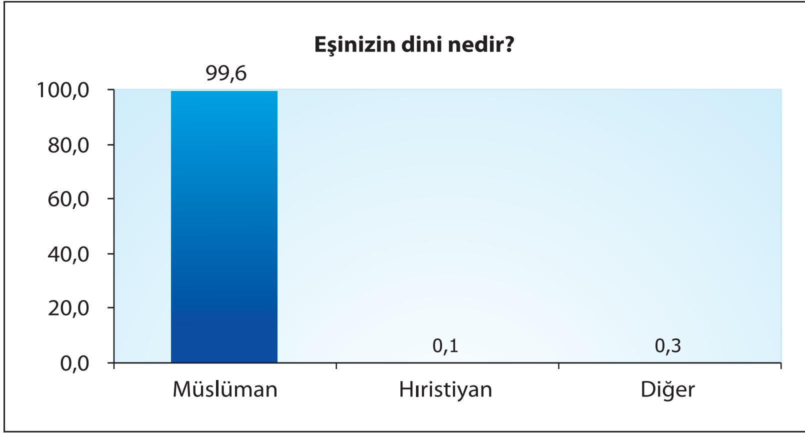
Görüşülen evli kadınların % 95.4'ü Türk, % 2.9'u Alman, % 1.7'si başka milletten kişilerle evlidirler. Bu oranlar, Almanya'da Türklerin varlığının tarihi yaklaşık 50 yıla yaklaşmasına rağmen evlilikte milliyetin çok önemli bir kriter olma özelliğini koruduğunu göstermektedir.

Grafik 29. Eşin milliyeti

Evlenirken eşte aranan özellikler arasında milliyet kadar, hatta ondan daha çok önemli bir diğer özelliğin din olduğu anlaşılmaktadır. Görüşülen kadınların eşlerinin % 99.6'sı Müslüman'dır. Eş seçiminde eşin Müslüman olması, en önemli özellik olarak en yüksek oranda çıkmıştır.

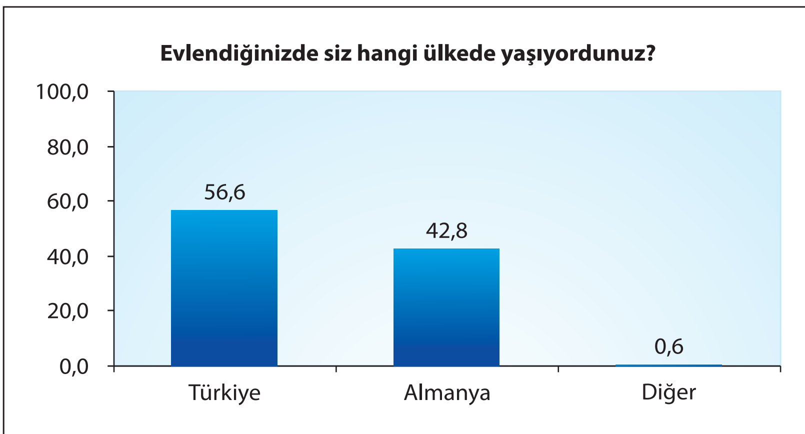
Grafik 30. Eşin dini

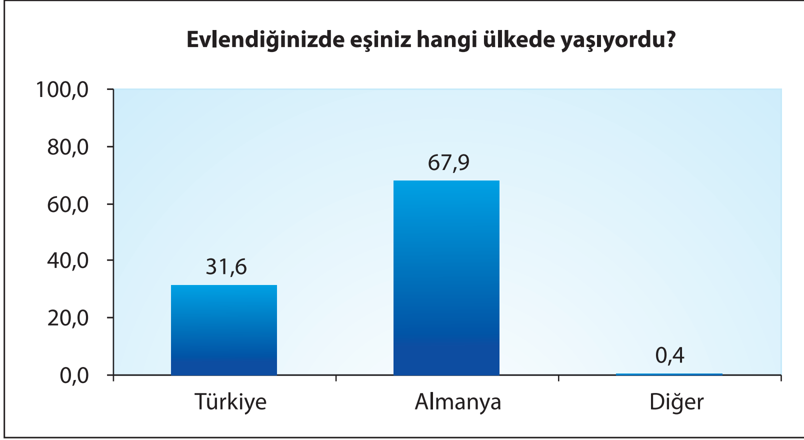
Evlenmeden Önce Yaşanan Yer

Evli kadınların yarısından fazlası (% 56.6) evlendikten sonra Almanya'ya geldiğini belirtmektedir. Hatta sohbet sırasında bazı kadınların "Evlenmeden önce nerede yaşıyordunuz?" sorusuna, çekinmeden "ben ithal gelinim" demesi dikkat çekici bulunmuştur. İthal kavramı, genellikle meta için kullanılır, ancak "ithal gelin" kavramı Almanya'daki Türk kadınlarının günlük diline yerleşmiş durumdadır. Türkiye'den, evlenip Almanya'ya giden kadınları ifade etmek için kullanılıyor. Türkiye'den, evlenip Almanya'ya giden erkeklere de "ithal damat" denmektedir. Sadece günlük dilde değil maalesef bu kavram literatürde de kullanılmaktadır. Evlendikten sonra Almanya'ya giden kadınların oranının neredeyse erkeklerden iki katına yaklaştığı görülmektedir (Grafik 31 ve 32).

Grafik 31. Evli kadınların evlenmeden önce yaşadığı ülke

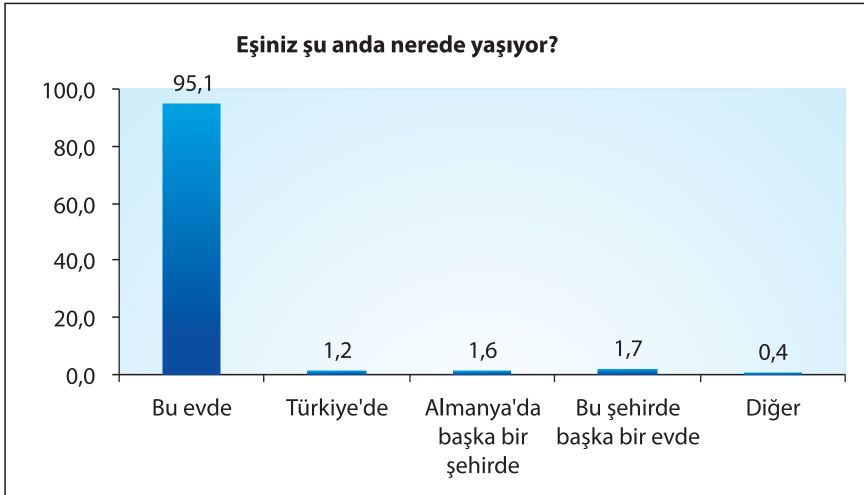

Grafik 32. Evli kadınların, eşinin evlenmeden yaşadığı ülke

Evli kadınların % 95.1'i eşleri ile aynı çatı altında yaşamaktadır. Aynı şehirde olup başka bir evde yaşayan eşlerin oranı da % 1.7'dir.

Grafik 33. Eşin şimdi yaşadığı yer

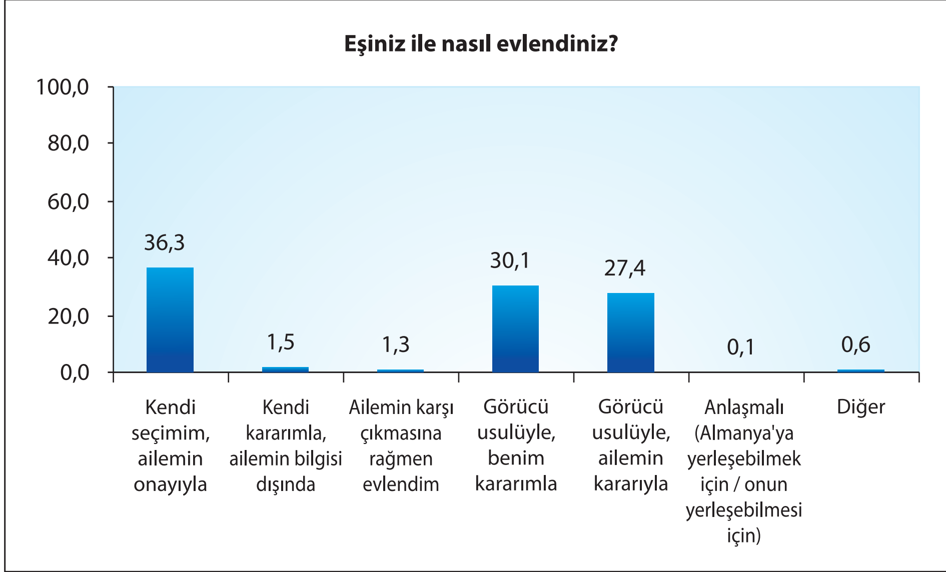

Evlenme Usulü

Eş ile evlenme yöntemine bakıldığında Almanya'daki Türkiyeli kadınlar en çok "kendi seçtikleri ve ailelerin de bu seçimi onayladıkları erkeklerle evlenmişler (% 36.3). Bunu

"görücü usulü ancak kendi kararları" (% 30.1) ve "görücü usulü ve ailenin kararıyla" (% 27.4) evlilikler takip etmiştir.

Grafik 34. Eşle tanışma ve evlenme biçimi (Almanya, 2009)

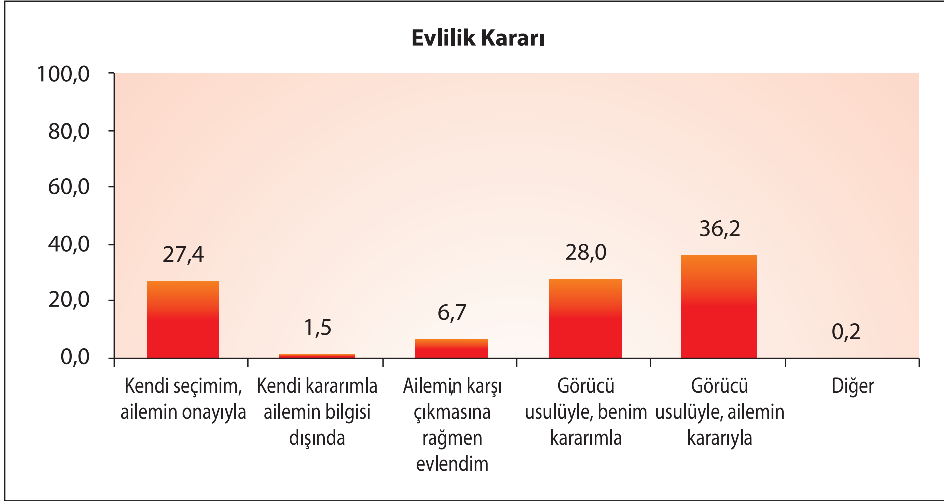
Almanya veya Türkiye'de doğanların eş seçimi ya da evliliklerini nasıl yaptıkları ilişkisine bakıldığında Türkiye'de doğup Almanya'da evli bulunan kadınların evlilik şekli en çok görücü usulü ve kendi kararı (% 32.9) ile yine görücü usulü ve ailelerin kararları (% 32.1) dır. Almanya doğan evli kadınların % 60.1'i kendi seçtikleri ve ailelerinin onayladıkları kişilerle evlenmişler. Ailesinin karşı çıkmasına rağmen eşleri ile evlenenler ise Türkiye doğumlularda % 0.8, Almanya doğumlularda ise % 2.8'dir.

Tablo 8. Doğum yerine göre evlenme şekli

	Türkiye	Almanya
Kendi seçimim, ailemin onayıyla	29. 9	60.1
Görücü usulüyle, benim kararımla	32. 9	20.7
Görücü usulüyle, ailemin kararıyla	32. 1	9.9
Kendi kararımla, ailemin bilgisi dışında	0. 9	3.3
Ailemin karşı çıkmasına rağmen evlendim	0. 8	2.8
Kaçarak	2. 6	2.8
Diğer	0. 8	0.5
	100	100

Türkiye'deki evli olan kadınların eşleri ile nasıl evlendiklerine bakıldığında en yüksek oranı "görücü usulü ve ailenin kararıyla" (% 36.2) yapılan evlikler oluşturmaktadır. Bunu "görücü usulü ancak kendi kararları" (% 28.0) ve "kendi seçtikleri ve ailelerin de bu seçimi onayladıkları erkeklerle yaptıkları evlilikler" (% 27.4) takip etmektedir.

Grafik 35. Eşle tanışma ve evlenme biçimi (Türkiye, 2006)

Kaynak: TÜİK, AYA, 2006: 6.

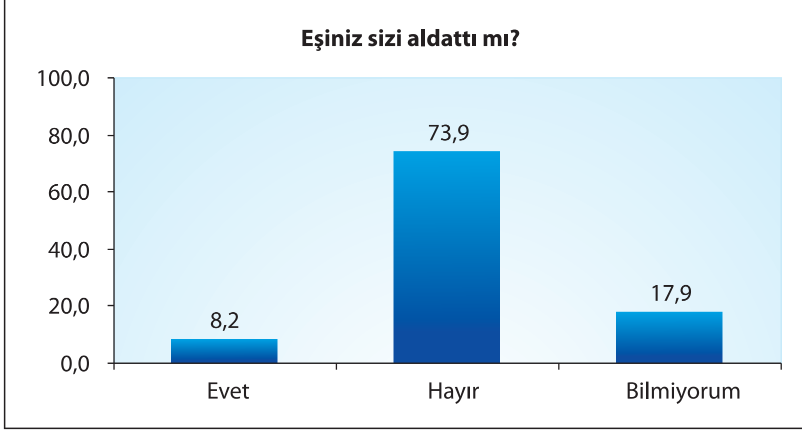
Almanya'da evli olan Türk kadınlarla Türkiye'de evli olan kadınların evlilik şekilleri karşılaştırıldığında Almanya'da en yüksek oran "kendi seçimim, ailemin onayı" (% 36.3), Türkiye'de en yüksek oran "görücü usulüyle, ailemin kararıyla" (% 36.2) çıkmıştır. Her iki ülkede evli kadınların % 1.5'i kendi kararları ve ailelerinin bilgisi dışında evlenmişlerdir.

Aldatılma

Evli bir kadına "Eşiniz sizi aldattı mı?" sorusu sorulup ve bu soruya doğru cevap almak mümkün mü? Tartışmalı ve zor bir durum. Bu durumu netleştirmeyi, soru kâğıdının hazırlık aşamasında bu soruya cevap verilir mi verilmez mi diye merakımızı gidermeyi pilot uygulamasına bıraktık. Pilot uygulamasında, alacağımız tepkilere göre bu soruyu anket formuna koyup koymamaya karar verecektik. Pilot uygulamada bu sorunun rahatlıkla cevaplandığını hatta cevabın evet-hayır'ın ötesine geçip dert anlatma, dertleşme boyutuna geldiği gördük. Bunun üzerine aldatma ile ilgili soruları anketimizin soruları arasına ekledik.

Evli kadınların % 73.9'u "hayır eşim beni aldatmadı", % 17.9'u "aldatılıp aldatılmadığımı bilmiyorum", % 8.2'si ise "evet aldattı" şeklinde cevap vermişlerdir.

Grafik 36. Evli kadınların eşleri tarafından aldatılma algısı

Eşleri tarafından aldatılıp aldatılmama durumu ve doğum yeri ve yaş grubu ilişkisine bakıldığında, Türkiye doğumlu kadınların Almanya'da doğan kadınlara göre az bir farkla daha çok aldatıldıklarını düşündükleri söylenebilir. Yaş grubu açısından da, en az aldatılanlar en genç grup olan 15–24 yaş arasındaki kadınlardır.

Tablo 9. Doğum yerine göre evli kadınların eşleri tarafından aldatılma algısı

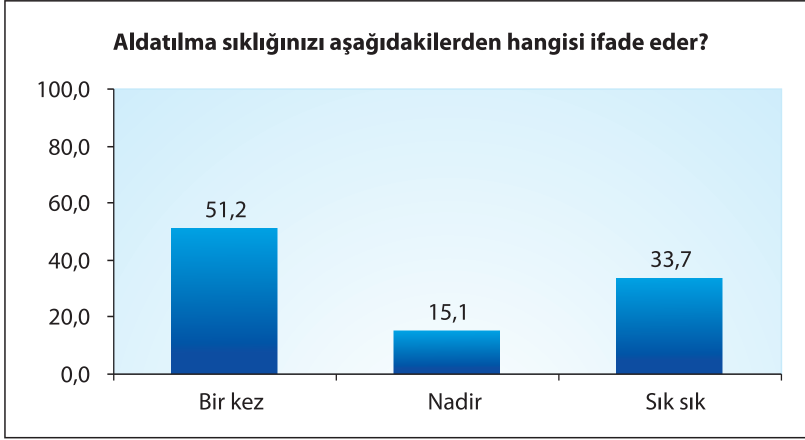
Doğum Yeri	Evet	Hayır	Bilmiyorum	Toplam
Türkiye	8.4	72.8	18.9	100
Almanya	6.6	78.3	15.1	100

Tablo 10. Yaş gruplarına göre evli kadınların eşleri tarafından aldatılma algısı

Yaş Grubu	Evet	Hayır	Bilmiyorum	Toplam
15–24	2.2	92.4	5.4	100
25–34	7.5	74.3	18.2	100
35–44	9.4	70.6	20.1	100
45–54	8.8	71.3	19.9	100
55–64	11.6	77.9	10.5	100
65 +	7.4	66.7	25.9	100

"Evet, aldatıldım" diyen (% 8.2) kadınlara aldatılma sıklığı sorulmuştur. Aldatılan kadınların yaklaşık yarısı (% 51.2) bir kez aldatıldığını, % 33.7'si sık sık aldatıldığını, % 15.1'de birden fazla ama seyrek aralıklarla aldatıldığını belirtmektedir.

Grafik 37. Evli kadınların eşleri tarafından aldatılma sıklığı

Aldatılan kadınlar bu duruma nasıl tepki verdiler? Bunu öğrenmek için, *eşiniz sizi aldattığında tepkiniz ne oldu?* diye soruldu. Verilen cevaplara göre, aldatılan kadınların % 31.9'u kocası ile tartışıp kavga ettiğini, % 25.9'i ağlayıp sızlayıp bu ihaneti sineye çektiğini belirtmiş, % 15.3'i ise boşanmaya kalkışmış, % 1.2'si de aldatıldığını öğrenince eşinden boşanmıştır (Grafik 38). Burada dikkat çekici husus, üç kadından biri, hatta biraz daha fazlası, aldatıldıklarında sessiz kalmış ve ihaneti sineye çekmişlerdir.

Grafik 38. Evli kadınların eşleri tarafından aldatılmalarına verdikleri tepki

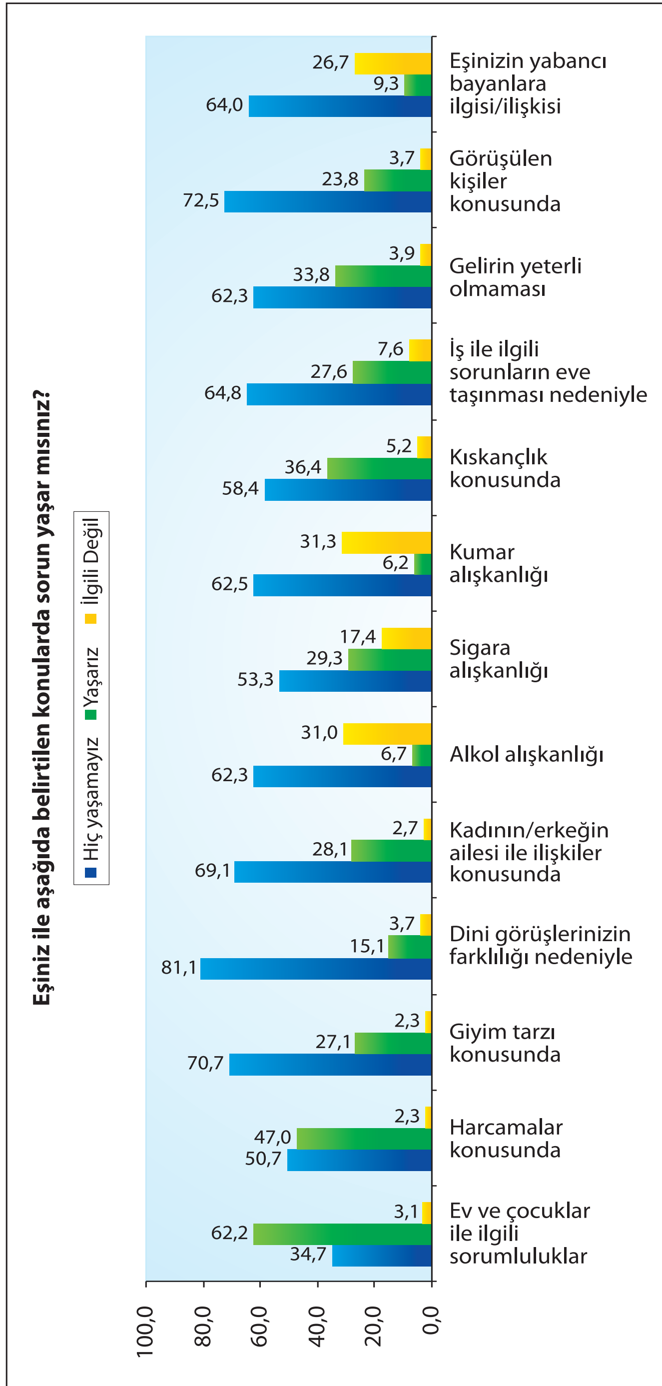

Eşle Yaşanan Aile içi Sorunlar

Her ailede az ya da çok sorunlar yaşanabilir. Bu sorunlar aileden aileye, hatta ülkeden ülkeye farklılık da gösterebilir. Almanya'da yaşayan Türk kadınlarının aile içi en çok yaşadığı sorunlar nelerdir? Bu sorunlar Türkiye'deki hemcinsleri ile farklılık gösteriyor mu? Bu soruların cevabını bulmak amacıyla görüşülen kadınlara eşleri sorun yaşabilecekleri muhtemel 13 seçenek sunuldu. Bu seçeneklerin her birini *hiç yaşamayız*, *yaşarız*, *ilgili değil* şeklinde değerlendirmeleri istendi. *İlgili değil* seçeneğinin koyulmasındaki amaç, sorun olarak düşünülen konu ailede bulunabilir ancak sorun oluşturmayabilir, ya da o konu ailede hiç bulunmayabilir, bu durumu ayrıştırabilmektir. Bu tip soruya örnek olarak, a*lkol alışkanlığı* verilebilir. Eşi alkol alan fakat bundan rahatsız olmayan, sorun yaşamayan kadınlar bulunabilir. Ancak eşinin alkol alışkanlığı olmayan bir kadın için bu soru *ilgili değildir*.

Araştırma sonucuna dönecek olursak, görüşülen kadınların eşleri ile yaşadıkları sorunların başında "ev ve çocuklarla ilgili sorumluluklar" gelmektedir (% 62.2). Bu sorunu sırası ile harcamalar (% 47), kıskançlık (% 36.4), gelirin yeterli olmaması (% 33.8), sigara alışkanlığı (% 29.3), kadının ya da erkeğin ailesi ile ilişkilerinde ortaya çıkan sorunlar (% 28.1) izlemektedir.

Grafik 39. Evlilikte eş ile yaşanan sorunlar (Almanya 2009)

Evli kadınların eşleri ile yaşadıkları sorun türü ve yaş ilişkisine bakıldığında, ev ve çocuklarla ilgili sorumlulukta "sık sık" sorun yaşayan kadınların en çoğu 45-54 yaş aralığındaki kadınlardır. Harcamalar konusunda sıkça sorun yaşayan kadınlar 15-54 yaş aralığında yaklaşık %6 ve %8 arasında yer alırken, 55-64 yaş aralığında %2.6'ya düşmekte, 65 yaştan sonra ise harcamalar evlilikte sık yaşanan bir tartışma konusu olmaktan çıkmaktadır.

Eş ile giyim tarzından ve kıskançlıktan kaynaklanan sorunu "hiç yaşamayız" diyenlerin oranı yaş artışına paralel olarak artma eğilimindedir. Başka bir ifade ile, eş ile giyim tarzı ve kıskançlıktan kaynaklanan sorun yaşayanlar yaş gençleştikçe artmakta, yaş artıkça da azalmaktadır.

Tablo 11. Eş ile sorun yaşama ve yaş ilişkisi

		15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Ev ve çocuklar ile ilgili sorumluluklar	Hiç yaşamayız	46.5	31.9	29.9	35.8	50.0	44.4
	Bazen yaşarız	30.2	59.6	59.2	52.2	42.9	51.9
	Sık sık yaşarız	5.8	7.3	8.2	10.4	7.1	0.0
	İlgili Değil	17.4	1.2	2.7	1.5	0.0	3.7
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Harcamalar konusunda	Hiç yaşamayız	58.4	47.7	47.0	50.4	67.1	63.0
	Bazen yaşarız	28.1	43.9	43.3	42.1	28.2	37.0
	Sık sık yaşarız	6.7	6.1	7.8	6.8	2.4	0.0
	İlgili Değil	6.7	2.3	2.0	0.8	2.4	0.0
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Giyim tarzı konusunda	Hiç yaşamayız	59.6	65.9	71.4	75.6	88.2	77.8
	Bazen yaşarız	30.3	26.2	20.9	22.1	9.4	18.5
	Sık sık yaşarız	6.7	5.8	4.8	1.5	1.2	0.0
	İlgili Değil	3.4	2.0	3.0	0.8	1.2	3.7
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Dini görüşlerinizin farklılığı nedeniyle	Hiç yaşamayız	79.8	82.9	76.6	85.5	89.4	81.5
	Bazen yaşarız	12.4	12.8	14.6	9.2	5.9	14.8
	Sık sık yaşarız	2.2	1.2	4.3	2.3	2.4	3.7
	İlgili Değil	5.6	3.2	4.5	3.1	2.4	0.0
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Kadının/ erkeğin ailesi ile ilişkiler konusunda	Hiç yaşamayız	65.9	66.0	65.3	76.3	89.3	81.5
	Bazen yaşarız	22.7	26.7	25.4	17.6	7.1	18.5
	Sık sık yaşarız	6.8	5.5	6.3	3.1	0.0	0.0
	İlgili Değil	4.5	1.7	3.0	3.1	3.6	0.0
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Tablo 11. Eş ile sorun yaşama ve yaş ilişkisi (devam)

		15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Alkol alışkanlığı	Hiç yaşamayız	68.5	60.6	60.4	66.9	63.5	74.1
	Bazen yaşarız	2.2	5.0	5.6	2.3	1.2	7.4
	Sık sık yaşarız	2.2	1.5	2.5	4.5	2.4	0.0
	İlgili Değil	27.0	32.9	31.6	26.3	32.9	18.5
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Sigara alışkanlığı	Hiç yaşamayız	53.4	53.8	51.4	56.5	56.0	63.0
	Bazen yaşarız	23.9	17.7	20.3	15.3	10.7	11.1
	Sık sık yaşarız	6.8	13.1	11.3	11.5	4.8	7.4
	İlgili Değil	15.9	15.4	17.0	16.8	28.6	18.5
-	Toplam	100	100	100	100	100	100
Kumar alışkanlığı	Hiç yaşamayız	65.2	59.8	62.1	66.7	63.5	81.5
	Bazen yaşarız	5.6	3.2	3.6	2.3	0.0	0.0
	Sık sık yaşarız	2.2	2.6	3.3	4.5	3.5	0.0
	İlgili Değil	27.0	34.4	31.0	26.5	32.9	18.5
-	Toplam	100	100	100	100	100	100
Kıskançlık konusunda	Hiç yaşamayız	44.9	51.3	60.8	70.5	69.4	73.1
	Bazen yaşarız	41.6	33.9	27.0	20.5	21.2	19.2
	Sık sık yaşarız	13.5	10.4	5.9	3.0	4.7	3.8
	İlgili Değil	0.0	4.3	6.4	6.1	4.7	3.8
-	Toplam	100	100	100	100	100	100
İş ile ilgili sorunların eve taşınması nedeniyle	Hiç yaşamayız	62.9	60.5	61.6	73.7	77.6	81.5
	Bazen yaşarız	27.0	27.9	28.5	16.5	9.4	7.4
	Sık sık yaşarız	3.4	3.5	4.0	0.8	2.4	0.0
	İlgili Değil	6.7	8.1	5.8	9.0	10.6	11.1
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Gelirin yeterli olmaması	Hiç yaşamayız	65.2	61.6	59.0	63.9	71.8	76.9
	Bazen yaşarız	24.7	28.3	33.1	28.6	22.4	11.5
	Sık sık yaşarız	4.5	5.5	4.1	5.3	3.5	7.7
	İlgili Değil	5.6	4.6	3.8	2.3	2.4	3.8
-	Toplam	100	100	100	100	100	100
Görüşülen kişiler konusunda	Hiç yaşamayız	71.6	66.1	72.3	80.3	87.1	76.9
	Bazen yaşarız	19.3	27.2	21.3	17.4	9.4	11.5
	Sık sık yaşarız	5.7	2.9	2.3	0.8	0.0	3.8
	İlgili Değil	3.4	3.8	4.1	1.5	3.5	7.7
-	Toplam	100	100	100	100	100	100

Tablo 11. Eş ile sorun yaşama ve yaş ilişkisi (devam)

		15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Eşinizin yabancı bayanlara ilgisi/ ilişkisi konusunda	Hiç yaşamayız	65.9	61.3	62.4	69.9	70.6	73.1
	Bazen yaşarız	10.2	9.3	6.3	6.8	0.0	3.8
	Sık sık yaşarız	2.3	1.7	3.0	2.3	1.2	0.0
	İlgili Değil	21.6	27.6	28.2	21.1	28.2	23.1
-	Toplam	100	100	100	100	100	100

Genel bir ifadeyle, eşi ile sorun yaşanması muhtemel 13 konunun hiçbirinde konu ve eğitim düzeyi ilişkisinde artan veya azalan oranda doğrusal bir ilişki bulunmamıştır. Ancak giyim tarzı konusunda eğitim düzeyi arttıkça eş ile giyimden kaynaklanan sorunu "hiç yaşamayız" diyenlerin oranında bir düşüş gözlenmektedir.

Eşi ile ev ve çocuklarla ilgili konularda yüksekokul ve üniversite mezunu kadınlar(%11.1) okur-yazar olmayan kadınlara oranla (%3.6) daha çok sorun yaşamaktadırlar.

Kadın veya erkeğin ailesi ile ilişkiler yüzünden eşi ile "sık sık" problem yaşayan kadınlar arasında yüksekokul ve üniversite mezunu olanlar (%7.1) okur-yazar olmayanlardan (%2.4) daha çoktur.

Kadınlardan yüksekokul ve üniversite mezunu olanlar arasında eşleri ile kumar alışkanlığı yüzünden "sık sık" sorun yaşayanların oranı (%10.3) okur-yazar olmayanlardan (%2.4) daha çoktur.

Tablo 12. Eş ile sorun yaşama ve eğitim düzeyi ilişkisi

		Okur-yazar değil	Okuryazar/ bir okul bitirmeyen	İlkokul mezunu	İlköğretim/ ortaokul mezunu	Lise ve Dengi mezunu	Yüksekokul/ Üniversite mezunu
Ev ve çocuklar ile ilgili sorumluluklar	Hiç yaşamayız	43,4	38,4	32,6	37,6	31,5	33,3
	Bazen yaşarız	50,6	56,2	56,5	52,0	55,6	48,1
	Sık sık yaşarız	3,6	4,1	8,7	7,0	8,7	11,1
	İlgili Değil	2,4	1,4	2,2	3,5	4,2	7,4
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Harcamalar konusunda	Hiç yaşamayız	55,4	57,5	48,9	56,8	45,4	50,0
	Bazen yaşarız	38,6	39,7	41,8	33,9	45,1	46,4
	Sık sık yaşarız	4,8	0,0	6,5	7,9	6,7	3,6
	İlgili Değil	1,2	2,7	2,7	1,3	2,9	0,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Tablo 12. Eş ile sorun yaşama ve eğitim düzeyi ilişkisi (devam)

		Okur-yazar değil	Okuryazar/ bir okul bitirmeyen	İlkokul mezunu	İlköğretim/ ortaokul mezunu	Lise ve Dengi mezunu	Yüksekokul/ Üniversite mezunu
Giyim tarzı konusunda	Hiç yaşamayız	75,9	79,2	74,1	72,6	63,5	57,1
	Bazen yaşarız	20,5	18,1	19,6	21,7	26,6	39,3
	Sık sık yaşarız	2,4	0,0	3,8	3,1	7,7	3,6
	İlgili Değil	1,2	2,8	2,5	2,7	2,2	0,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Dini görüşlerinizin farklılığı nedeniyle	Hiç yaşamayız	85,5	83,6	80,5	85,0	77,6	79,3
	Bazen yaşarız	8,4	11,0	12,9	11,9	14,4	10,3
	Sık sık yaşarız	3,6	5,5	2,5	0,9	3,2	3,4
	İlgili Değil	2,4	0,0	4,1	2,2	4,8	6,9
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Kadının/ erkeğin ailesi ile ilişkiler konusunda	Hiç yaşamayız	81,9	84,5	68,6	67,3	65,8	46,4
	Bazen yaşarız	13,3	9,9	24,9	24,3	24,6	46,4
	Sık sık yaşarız	2,4	4,2	2,7	6,2	7,0	7,1
	İlgili Değil	2,4	1,4	3,8	2,2	2,6	0,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Alkol alışkanlığı	Hiç yaşamayız	71,1	58,9	59,7	63,3	62,0	78,6
	Bazen yaşarız	4,8	5,5	5,2	3,1	3,2	7,1
	Sık sık yaşarız	2,4	1,4	3,0	2,2	2,2	0,0
	İlgili Değil	21,7	34,2	32,1	31,4	32,6	14,3
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Sigara alışkanlığı	Hiç yaşamayız	61,4	52,1	53,7	52,2	51,6	55,2
	Bazen yaşarız	13,3	19,7	16,1	20,4	19,2	27,6
	Sık sık yaşarız	7,2	5,6	13,1	11,5	10,9	3,4
	İlgili Değil	18,1	22,5	17,2	15,9	18,3	13,8
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Tablo 12. Eş ile sorun yaşama ve eğitim düzeyi ilişkisi (devam)

		Okur-yazar değil	Okuryazar/ bir okul bitirmeyen	İlkokul mezunu	İlköğretim/ ortaokul mezunu	Lise ve Dengi mezunu	Yüksekokul/ Üniversite mezunu
Kumar alışkanlığı	Hiç yaşamayız	73,5	64,4	58,5	65,0	61,0	69,0
	Bazen yaşarız	2,4	4,1	4,6	1,3	3,2	0,0
	Sık sık yaşarız	2,4	0,0	4,4	2,2	2,3	10,3
	İlgili Değil	21,7	31,5	32,5	31,4	33,4	20,7
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Kıskançlık konusunda	Hiç yaşamayız	69,5	72,6	58,1	60,3	53,1	37,9
	Bazen yaşarız	22,0	19,2	29,9	26,3	32,5	48,3
	Sık sık yaşarız	6,1	2,7	6,8	7,1	9,6	6,9
	İlgili Değil	2,4	5,5	5,2	6,3	4,8	6,9
	Toplam	100	100	100	100	100	100
İş ile ilgili sorunların eve taşınması nedeniyle	Hiç yaşamayız	80,7	65,8	63,6	69,6	58,5	57,1
	Bazen yaşarız	10,8	23,3	25,8	21,9	29,4	25,0
	Sık sık yaşarız	0,0	2,7	2,4	3,1	4,8	3,6
	İlgili Değil	8,4	8,2	8,2	5,4	7,3	14,3
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Gelirin yeterli olmaması	Hiç yaşamayız	65,9	65,8	56,0	71,4	60,1	71,4
	Bazen yaşarız	26,8	27,4	34,8	22,8	28,9	21,4
	Sık sık yaşarız	3,7	4,1	5,2	3,1	6,4	0,0
	İlgili Değil	3,7	2,7	4,1	2,7	4,5	7,1
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Görüşülen kişiler konusunda	Hiç yaşamayız	81,7	82,2	74,0	72,0	66,8	64,3
	Bazen yaşarız	14,6	12,3	19,7	22,7	25,2	32,1
	Sık sık yaşarız	0,0	1,4	2,5	2,2	4,2	0,0
	İlgili Değil	3,7	4,1	3,8	3,1	3,9	3,6
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Tablo 12. Eş ile sorun yaşama ve eğitim düzeyi ilişkisi (devam)

		Okur-yazar değil	Okuryazar/ bir okul bitirmeyen	İlkokul mezunu	İlköğretim/ ortaokul mezunu	Lise ve Dengi mezunu	Yüksekokul/ Üniversite mezunu
Eşinizin yabancı bayanlara ilgisi/ilişkisi konusunda	Hiç yaşamayız	74,4	65,8	62,6	67,4	59,5	67,9
	Bazen yaşarız	2,4	4,1	7,7	6,6	9,1	7,1
	Sık sık yaşarız	0,0	2,7	1,9	3,5	2,3	0,0
	İlgili Değil	23,2	27,4	27,9	22,5	29,1	25,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Eş ile yaşanan sorun ve kadının evlenmeden önceki yaşadığı ülke ilişkisine bakıldığında, evlenmeden önce Almanya'da yaşayan kadınların Türkiye'de yaşayan kadınlara oranla kocası ile daha çok sorun yaşadığı konular, *kıskançlık* ve *giyim tarzıdır*. Evlenmeden önce Türkiye'de yaşayan kadınların ise alkol konusunda Almanya'da yaşayan kadınlara oranla kocaları ile daha çok sorun yaşadıkları görülmektedir.

Tablo 13. Evlenmeden önce yaşanılan ülkeye göre evlilikte eş ile yaşanan sorunlar

		Türkiye	Almanya
Ev ve çocuklar ile ilgili sorumluluklar	Hiç yaşamayız	34,9	31,4
	Bazen yaşarız	54,9	56,0
	Sık sık yaşarız	8,0	5,8
	İlgili Değil	2,2	6,8
	Toplam	100	100
Harcamalar konusunda	Hiç yaşamayız	51,7	45,0
	Bazen yaşarız	40,3	44,0
	Sık sık yaşarız	6,2	6,7
	İlgili Değil	1,8	4,3
	Toplam	100	100
Giyim tarzı konusunda	Hiç yaşamayız	73,8	57,4
	Bazen yaşarız	20,4	31,6
	Sık sık yaşarız	3,9	6,7
	İlgili Değil	1,8	4,3
	Toplam	100	100
Dini görüşlerinizin farklılığı nedeniyle	Hiç yaşamayız	80,7	82,5
	Bazen yaşarız	13,4	10,0
	Sık sık yaşarız	2,5	2,4
	İlgili Değil	3,4	5,2
	Toplam	100	100

Tablo 13. Evlenmeden önce yaşanılan ülkeye göre evlilikte eş ile yaşanan sorunlar (Devam)

		Türkiye	Almanya
Kadının/erkeğin ailesi ile ilişkiler konusunda	Hiç yaşamayız	69,9	65,1
	Bazen yaşarız	23,1	24,9
	Sık sık yaşarız	4,3	6,7
	İlgili Değil	2,7	3,3
	Toplam	100	100
Alkol alışkanlığı	Hiç yaşamayız	61,2	65,2
	Bazen yaşarız	4,9	1,9
	Sık sık yaşarız	2,7	1,4
	İlgili Değil	31,3	31,4
	Toplam	100	100
Sigara alışkanlığı	Hiç yaşamayız	53,7	50,2
	Bazen yaşarız	17,9	19,9
	Sık sık yaşarız	10,2	14,2
	İlgili Değil	18,2	15,6
	Toplam	100	100
Kumar alışkanlığı	Hiç yaşamayız	62,2	61,2
	Bazen yaşarız	3,4	2,4
	Sık sık yaşarız	2,9	3,8
	İlgili Değil	31,5	32,5
	Toplam	100	100
Kıskançlık konusunda	Hiç yaşamayız	62,1	43,1
	Bazen yaşarız	26,7	37,9
	Sık sık yaşarız	5,9	13,7
	İlgili Değil	5,2	5,2
	Toplam	100	100
İş ile ilgili sorunların eve taşınması nedeniyle	Hiç yaşamayız	64,9	63,8
	Bazen yaşarız	24,1	26,1
	Sık sık yaşarız	3,1	3,4
	İlgili Değil	7,9	6,8
	Toplam	100	100
Gelirin yeterli olmaması	Hiç yaşamayız	60,7	67,0
	Bazen yaşarız	30,9	23,0
	Sık sık yaşarız	4,6	5,7
	İlgili Değil	3,8	4,3
	Toplam	100	100

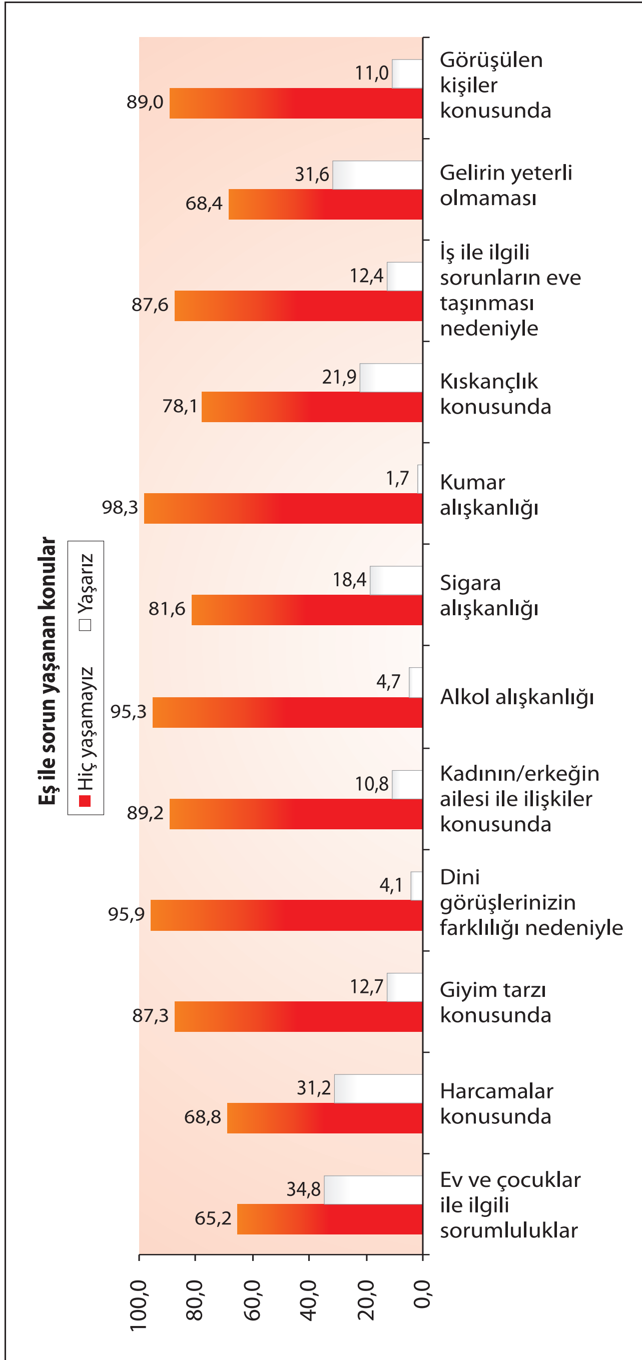
Tablo 13. Evlenmeden önce yaşanılan ülkeye göre evlilikte eş ile yaşanan sorunlar (Devam)

		Türkiye	Almanya
Görüşülen kişiler konusunda	Hiç yaşamayız	73,3	68,3
	Bazen yaşarız	20,5	24,5
	Sık sık yaşarız	2,4	2,9
	İlgili Değil	3,7	4,3
	Toplam	100	100
Eşinizin yabancı bayanlara ilgisi/ilişkisi konusunda	Hiç yaşamayız	63,6	63,2
	Bazen yaşarız	7,1	7,7
	Sık sık yaşarız	2,2	1,9
	İlgili Değil	27,1	27,3
	Toplam	100	100

TÜİK'in yaptığı Aile Yapısı Araştırması'nda kadın/erkek tüm evli bireylere eş ile sorun yaşanan konular sorulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre Türk ailelerinde eşler arasında yaşan sorunların başında ev ve çocuklarla ilgili sorunlar (% 34.8), gelirin yeterli olmaması (%31.6), harcamalar (% 31.2), kıskançlık (%21.9), sigara alışkanlığı (%18.4) gibi konular gelmektedir (Grafik: 40).

Almanya ve Türkiye'de yapılan her iki araştırmada da, eşler arasında yaşanan sorunlar arasında, ev ve çocuklarla ilgili sorumlulukların ilk sırada yer alması dikkat çekicidir. Bir nokta daha dikkat çekicidir; Almanya'daki kadınlar, Türkiye'deki evli bireylerden neredeyse iki katı fazla oranda ev ve çocuklarla ilgili sorumluluklar konusunda eşleri ile sorun yaşamaktadırlar.

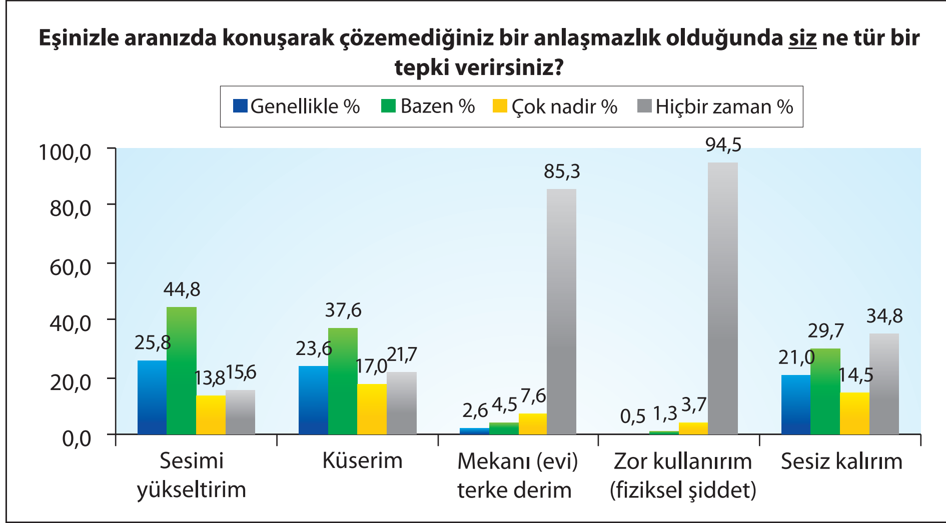
Grafik 40. Evlilikte eş ile yaşanan sorunlar (Türkiye, 2006)

Kaynak: TÜİK, AYA, 2006: 14.

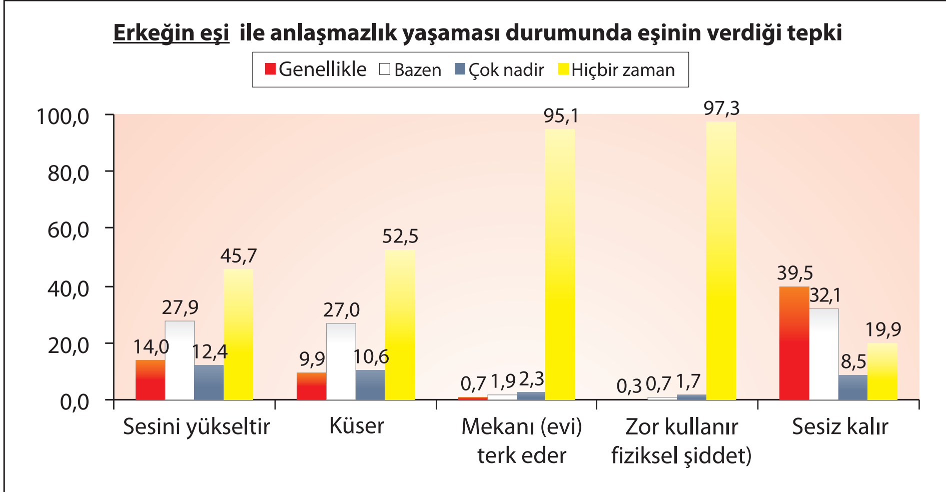
Görüşülen evli kadınların çoğu, eşleriyle aralarında konuşarak çözemedikleri bir anlaşmazlık olduğunda zor *kullanmaya /fiziksel şiddete* (% 94.5) başvurmuyorlar ve *mekânı/evi terk etmiyorlar* (% 85.3). Bunun yerine *bazen seslerini yükseltiyorlar* (% 44.8), *bazen küsüyorlar* (% 37.6) *bazen de sessiz kalıyorlar* (% 29.7).

Grafik 41. Eşlerin konuşarak çözemedikleri anlaşmazlıklara kadınların verdikleri tepkiler (Almanya, 2009)

Türkiye'de TÜİK'in yaptığı Aile Yapısı Araştırmasında evli erkeklere "Eşinizle anlaşmazlık yaşadığınızda eşiniz nasıl tepki verir?" diye sorulmuştur. Erkeklerin eşleri ile ilgili verdiği bilgiye göre, Türkiye'de kadınların eşleri ile anlaşmazlığa düştüklerinde zor kullanımı ve ev terk etme oranları oldukça düşüktür. Ancak Türkiye'deki evli kadınlarda sesini yükseltme ve küsme oranları Almanya'daki hemcinslerinden daha az, sessiz kalma oranları daha yüksektir.

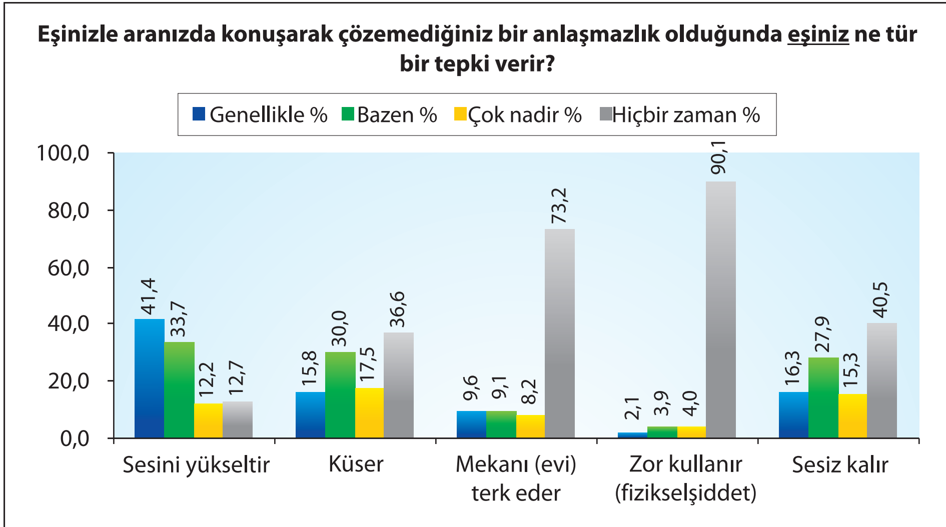
Grafik 42. Eşlerin konuşarak çözemedikleri anlaşmazlıklara kadınların verdikleri tepkiler (Türkiye, 2006)

Kaynak: TÜİK, AYA, 2006: 15.

Araştırma sonuçlarına göre, Almanya'daki Türk erkekler, eşleri ile konuşarak çözemedikleri bir sorun olduğunda en çok (% 41. 4) seslerini yükseltiyorlar.

Grafik 43. Eşlerin konuşarak çözemedikleri anlaşmazlıklara erkeklerin verdiği tepkiler (Almanya, 2009)

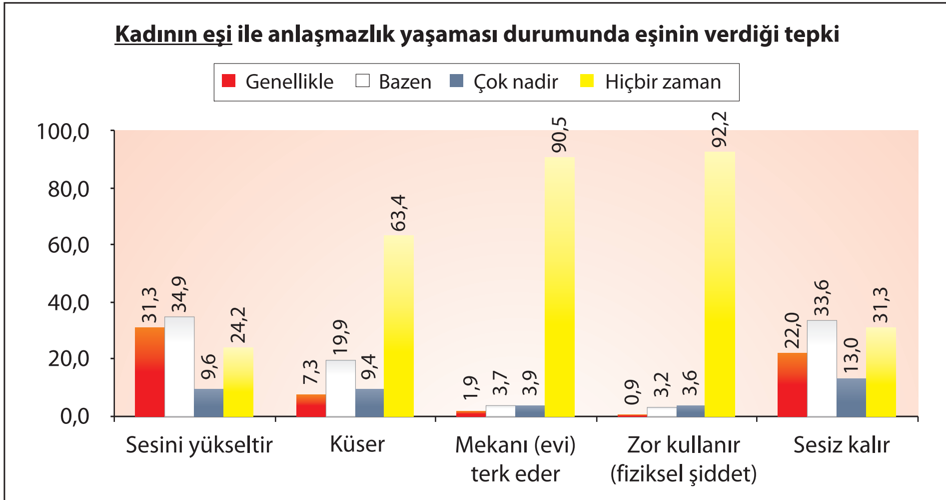

Türkiye'deki erkeklerin yaklaşık % 66.2'si eşleri ile anlaşmazlık yaşadıklarında seslerini yükseltmektedirler (Grafik 44).

Hem Almanya'daki kadınlarda (% 90.1) hem de Türkiye'deki kadınlarda (% 92.2) "anlaşmazlığa düştüğümüzde *eşim hiçbir zaman zor kullanmaz"* diyenlerin oranları yüksektir. *"Eşim hiçbir zaman evi terk etmez"* diyen kadınların oranı Türkiye'de Almanya'dan biraz daha yüksek gözükmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'deki ve Almanya'daki Türk erkeklerin eşleri ile anlaşmazlığa düştüğünde benzer tepkiler verdikleri söylenebilir.

Grafik 44. Eşlerin konuşarak çözemedikleri anlaşmazlıklara erkeklerin verdiği tepkiler (Türkiye, 2006)

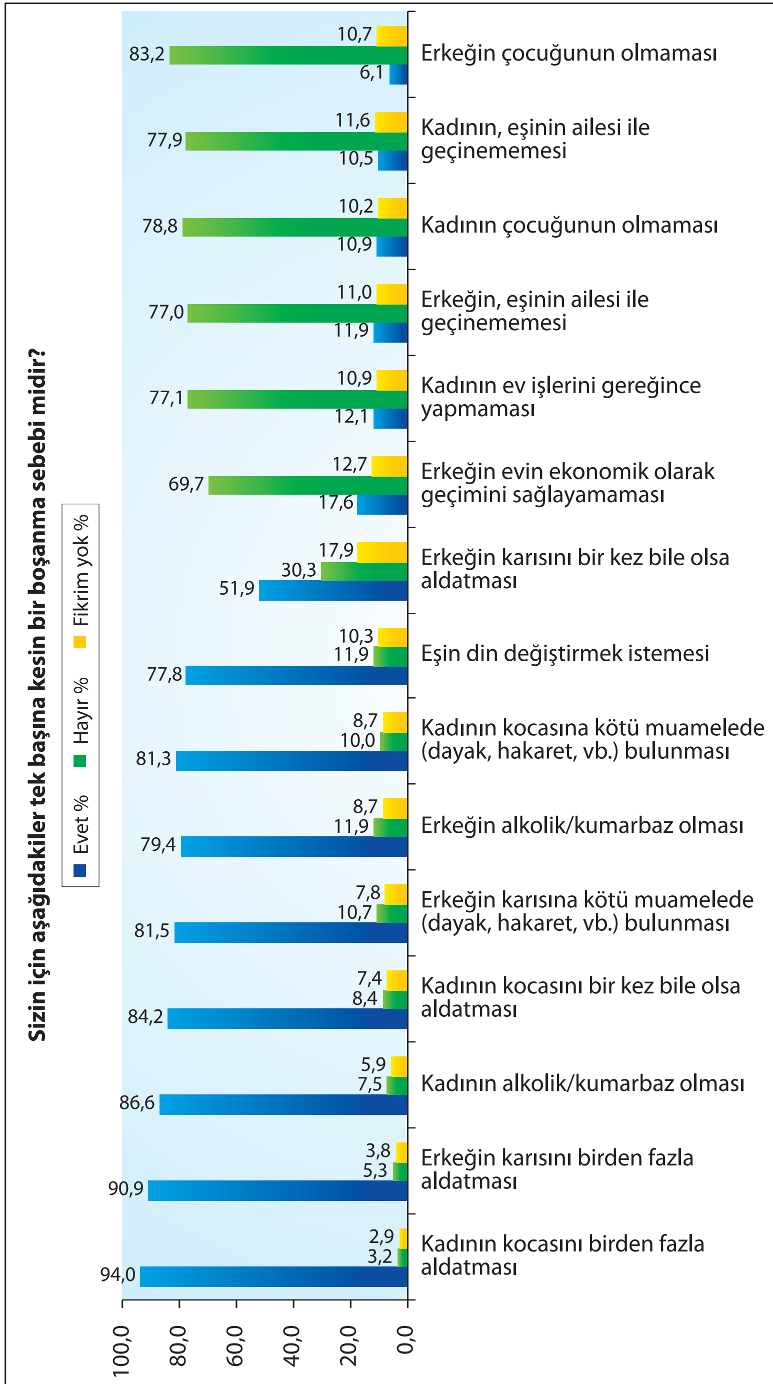
Kaynak: TÜİK, AYA, 2006.

Boşanma Sebepleri

Görüşülen evli veya bekâr tüm kadınlara seçeneklerden hangilerinin kesin boşanma sebebi oluşturacağı konusunda kanaatleri soruldu. Aynı tutumun kadın veya erkek için aynı düzeyde boşanma sebebi sayılıp sayılmadığını görebilmek için boşanma sebebi olduğu düşünülen konuların hem erkek hem de kadın için ayrı ayrı değerlendirilmesi istendi. Buna göre, birden fazla aldatma hem erkek (% 90.9) hem de kadın (% 94) için en yüksek oranda kesin boşanma sebebi olarak görülmektedir. Erkeğe % 3'lük tolerans gösterilmesine rağmen, aldatmanın birden çok olmasının kesin boşanma sebebi oluşturması konusunda ciddi bir cinsiyet ayrımcılığı yapılmadığı söylenebilir.

Kadınların % 84.2'si, *kadının bir kez bile olsa kocasını aldatması*nı; % 51.9'u ise *erkeğin bir kez karısını aldatması*nı kesin bir boşanma sebebi olarak görmektedirler. Bir kez aldatmada, kadınların erkekler lehine bir tolerans gösterdikleri gözlenmektedir.

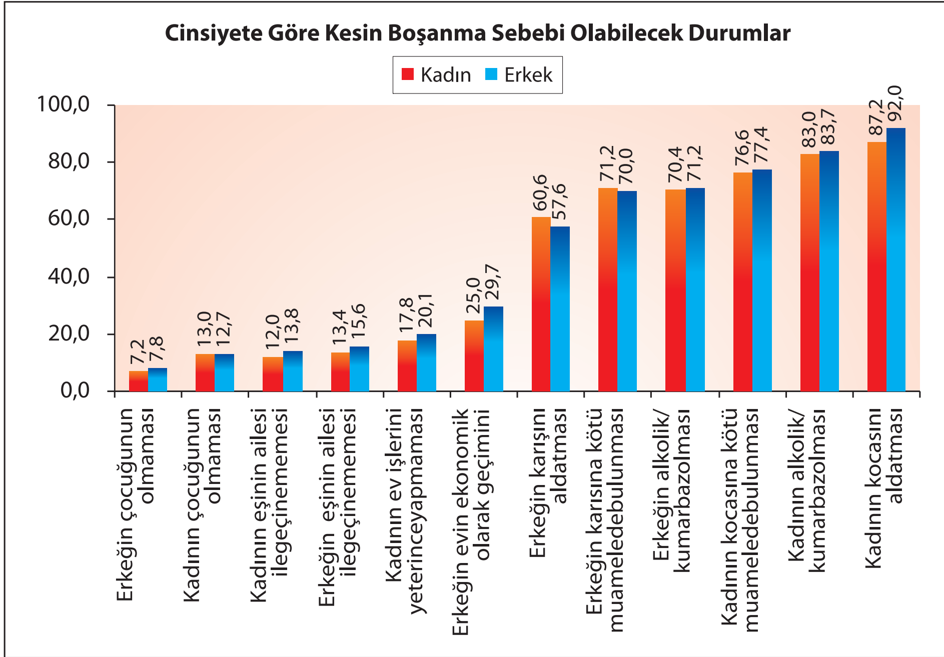
Eşlerin birbirine kötü muamelesinde, eşin ailesi ile geçinememe gibi boşanmaya sebep olan konularda cinsiyet ayrımcılığı belirgin değildir. Oysa eşlerin kumar/alkol gibi kötü alışkanlıkları, çocuğun olmaması gibi boşanma sebeplerinde cinsiyet ayrımı dikkati çekmektedir.

Grafik 45. Kadınlara göre kesin boşanma sebepleri

TÜİK tarafından 2006 yılında Türkiye'de yapılan bir araştırmada hem kadınlara hem de erkeklere kesin boşanma sebeplerinin neler olabileceği sorulmuştur. Çalışmaya göre, kadınların % 87'si kadının kocasını aldatmasını kesin boşanma sebebi görürken, % 60.6'sı erkeğin karısını aldatmasını kesin boşanma sebebi olarak görmüştür. Aldatma konusuna yaklaşımda kadınlarla erkeklerin bakış açısında ciddi bir cinsiyet farklılığı gözükmektedir. Ayrıca kadınlar, *kadının çocuğu olmaması durumu*nu (% 13) *erkeğin çocuğu olmaması durumu*na (% 7.2) göre neredeyse iki kat oranla boşanma sebebi olarak görmektedirler. Kısaca kadınların boşanma sebeplerini değerlendirirken, en yüksek boşanma sebebi olan aldatmadan, en düşük boşanma sebebi olan çocuk olmamasına kadar her kategoride cinsiyet ayrımcılığı yaptıkları gözlenmektedir.

Grafik 46. Kadınların, cinsiyete göre kesin boşanma sebepleri (Türkiye, 2006)

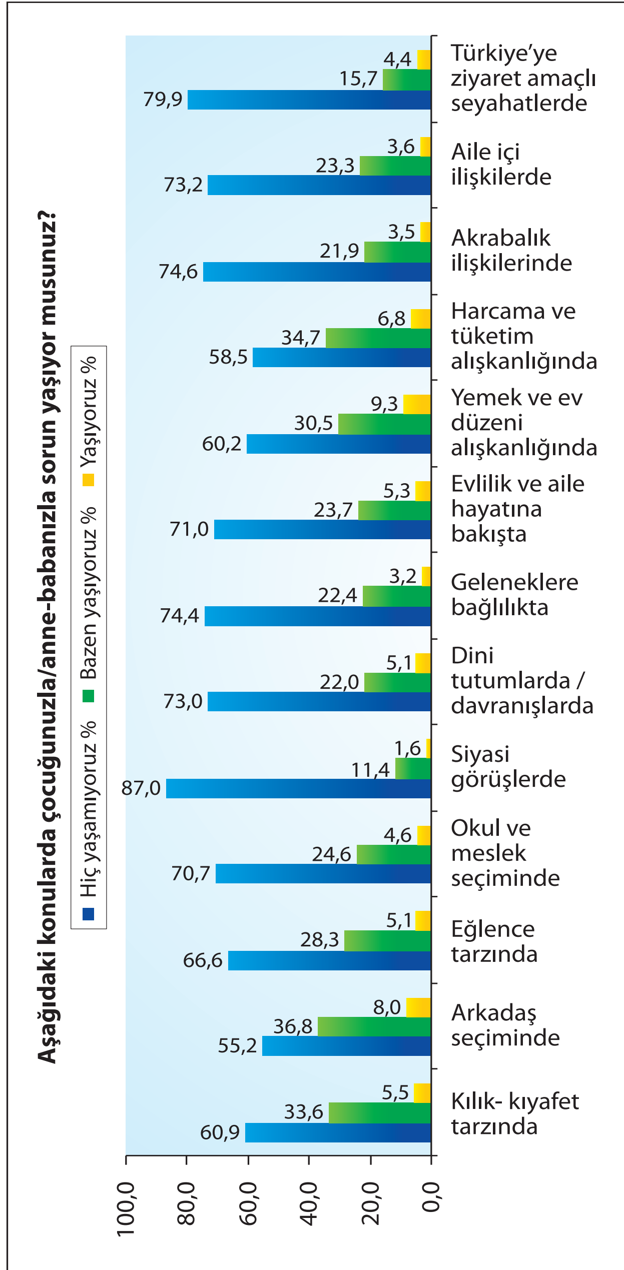
Kaynak: TÜİK, AYA, 2006: 10.

Sonuçta Türkiye'deki ve Almanya'daki kadınların boşanma sebeplerine bakışları kıyaslandığında Almanya'daki kadınların boşanma sebeplerini değerlendirmesinde Türkiye'dekilere göre cinsler arası daha eşitlikçi bir yaklaşıma sahip oldukları söylenebilir.

Aile İçinde Yaşanan Sorunlar

Kadınlar anne-babalarıyla ya da çocuklarıyla en çok hangi konularda sorun yaşıyorlar veya hangi konularda sorun yaşamıyorlar? Görüşülen kadınların çocuğuyla ya da anne-babalarıyla "hiç sorun yaşamıyoruz" dedikleri konuların başında *siyasi görüşler* (% 87) gelmektedir, bunu *Türkiye'yi ziyaret amaçlı seyahatler* (% 79.9) ve *akraba ilişkileri* (% 74.6) takip etmektedir. "Bazen" sorun yaşıyoruz denen konuların başında ise arkadaş seçimi (% 36.8), harcama ve tüketim alışkanlıkları (% 34.7) ve kılık-kıyafet tarzı (% 33.6) gelmektedir. En çok sorun yaşanan konular ise yemek ve ev düzeni alışkanlıkları (% 9.3), arkadaş seçimi (% 8), harcama ve tüketim alışkanlıklarıdır (% 6.8).

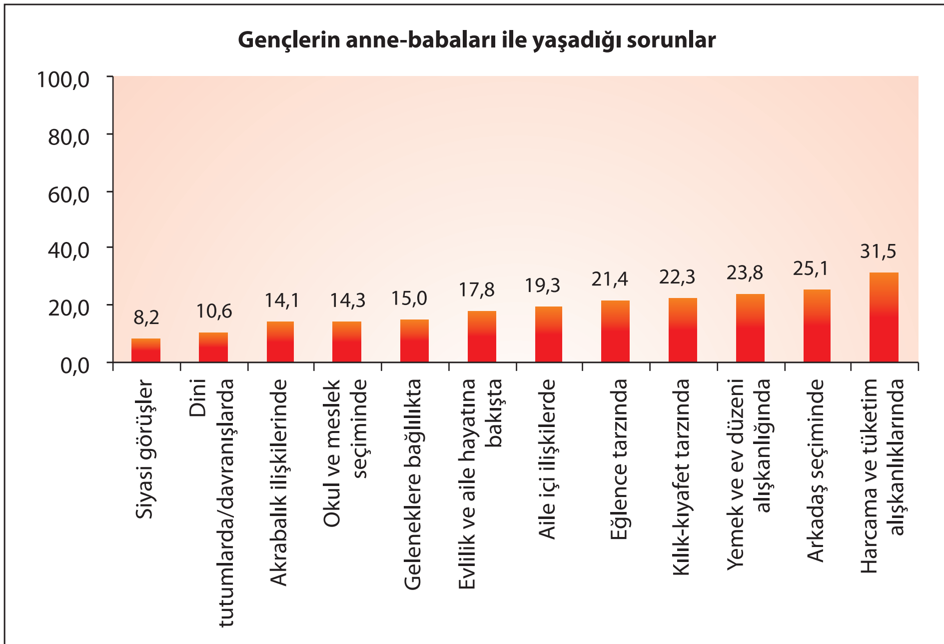
Grafik 47. Aile içi sorunlar

Türkiye'de yapılan araştırmada kadın-erkek ayırım yapılmaksızın aile içi sorunlar gençlerin anne-babaları ve anne-babaların gençlerle yaşadığı sorunlar olarak iki ayrı kategoride değerlendirilmiştir. Buna göre gençlerin anne-babalarıyla en çok yaşadığı sorun harcama ve tüketim alışkanlıkları, anne-babaların da gençlerle en çok yaşadığı sorun arkadaş seçimi olarak görülmektedir.[37] Bu sonuç Almanya'daki Türk ailelerinde en çok yaşanan sorunlar ile örtüşmektedir. Araştırma sonuçlarına göre ailede en çok sorun arkadaş seçimi ile harcama ve tüketim alışkanlıklarında görülmektedir.

Ayrıca Türkiye'de anne-babaların gençler ile gençlerin de anne-babaları ile en az sorun yaşadığı konular ise siyasi görüş ile dini tutumlarda veya davranışlardaki farklılıklardır. Bu durum Almanya'daki aileler için de geçerlidir. Almanya'daki kadınların ifadesine göre de aile içinde en az sorun yaşanan konuların başında siyasi görüş ve dini tutumlar ve davranışlar gelmektedir.

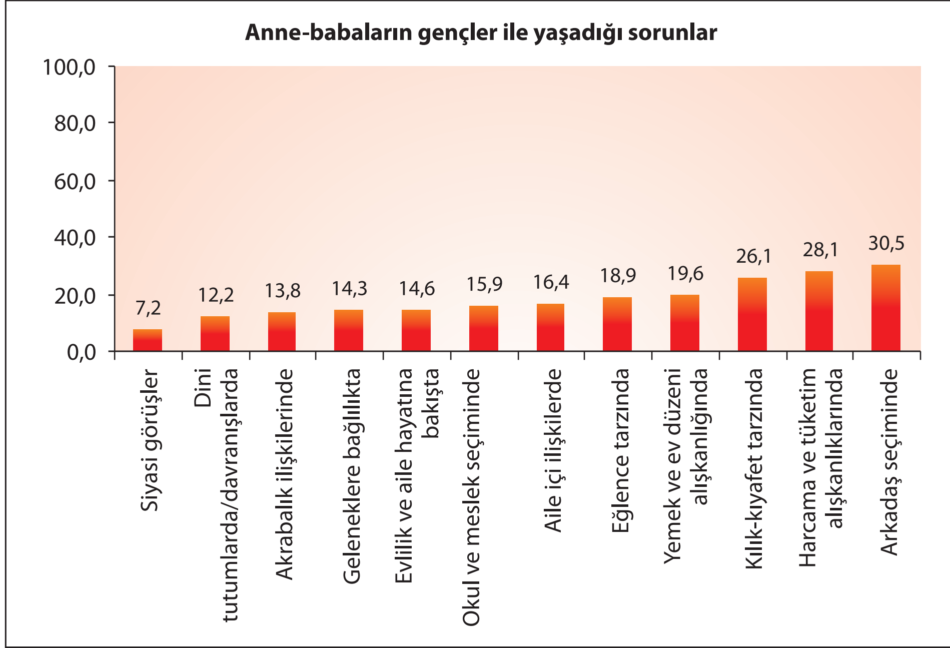
Grafik 48. Gençlerin aile içi sorunları (Türkiye, 2006)

TÜİK, AYA, 2006: 11.

37 TÜİK, AYA, 2006: 11-12.

Grafik 49. Anne-babaların aile içi sorunları (Türkiye, 2006)

TÜİK, AYA, 2006: 12.

Aile İçi Şiddet

Kadına uygulanan şiddet; ırk, kültür, coğrafya, din, eğitim fark etmeden her toplumda, geçmişte ve günümüzde karşılaşılan, muhtemelen gelecekte de karşılaşılacak bir durumdur. Bunun muhtemel sebepleri uzun bir tartışma gerektirir. Almanya verilerinin analizine geçmeden önce İngiltere'de şiddetle ilgili yapılmış bir araştırma verilerinin bir kısmına kısaca bakalım.
İngiltere İçişleri Bakanlığı tarafından (British Home Office) kadın ve erkek yaşları 16–59 arası olan toplam 22.463 kişi ile görüşülerek bir suç araştırması (British Crime Survey) yaptırılmıştır. 2004 yılında yayınlanan araştırmada, kadınların bireyler arası şiddet ve cinsel tacize maruz kalma riskinin erkeklerden daha çok, çocukların da yine her tür bireyler arası şiddet riskinin yaşlılardan daha çok olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca en ağır şekilde taciz edilen grubun ezici çoğunluğunu kadınların oluşturduğu belirtilmiştir. [38]

....

38 Walby ve Allen, 2004: v-vii.

Araştırmaya göre, İngiltere'de, şiddet en geniş anlamıyla kullanıldığında, 16–59 yaş arasındaki kadınların % 45'i erkeklerin de % 26'sı yaşamının bir döneminde en az bir kez bireylerarası şiddete maruz kalmıştır.[39]

Bu araştırmaya göre, son bir yıl içinde 16–59 yaş arasındaki kadınların % 13'ü bireylerarası şiddete maruz kalmışlardır. 16 yaşından bu yana yaşamları dikkate alındığında ise kadınların % 25.9'u en az bir kez olmak üzere cinsel olmayan kötü davranma, tehdit veya şiddeti içeren aile içi şiddet yaşamışlar. Bu şiddetin % 11.3'ü ağır şiddet içermektedir.

Tablo 14. İngiltere'de şiddete maruz kalma (2004)[40]

	Kadın		Erkek	
	16 yaşından bu yana	Son bir yıl içinde	16 yaşından bu yana	Son bir yıl içinde
Bireylerarası şiddetin herhangi bir türü		13, 0		9, 3
Aile içi şiddet (cinsel olmayan)				
-Aile içi kötü davranma (abuse), tehdit veya şiddet	25, 9	6, 0	16, 6	4, 5
-Aile içi tehdit veya şiddet	20, 8	4, 2	10, 1	2, 3
-Aile içi şiddet	18, 6	3, 4	9, 6	2, 2
. Hafif şiddet	15, 4	2, 6	5, 1	1, 1
. Ağır şiddet	11, 3	1, 6	6, 6	1, 2

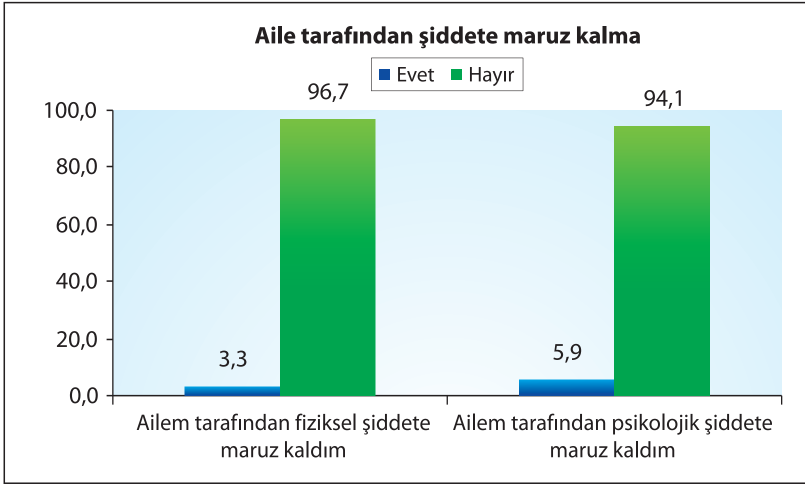
Kaynak: Walby ve Allen, 2004:14.

Almanya'da yaptığımız çalışmada şiddetle ilgili ulaşılan verilere dönecek olursak, görüşülen kadınların % 96.7'si ailesi tarafından fiziksel, % 94.1'i de psikolojik şiddete maruz kalmadıklarını belirtmişlerdir.

39 Walby ve Allen,2004: 11.

40 İngiltere'de yapılan araştırmada kullanılan kavramların tanımları:
Bireylerarası şiddet: Cinsel olmayan aile içi şiddeti, cinsel tacizi ve sinsice izlemeyi (stalking) kapsar.
Cinsel olmayan aile içi şiddet: Kötü davranma (abuse), tehdit ve şiddet kapsar.
Kötü davranma: Aile bütçesinden hakkın olan parayı kullanmama, arkadaşlarınla ve yakınlarınla görüşememe demektir.
Tehdit: Kişiyi ve/veya sevdiklerini tehdit yoluyla korkutmaktır.
Şiddet: Tekmeleyip, ısırmaktan, boğmaya kalkışmak, silah, bıçak gibi her hangi bir aletle yaralamak ve ölümle tehdit etmeye kadar varan davranışları kapsar (Walby ve Allen, 2004: 1).

Grafik 50. Son bir yılda aile içi şiddet

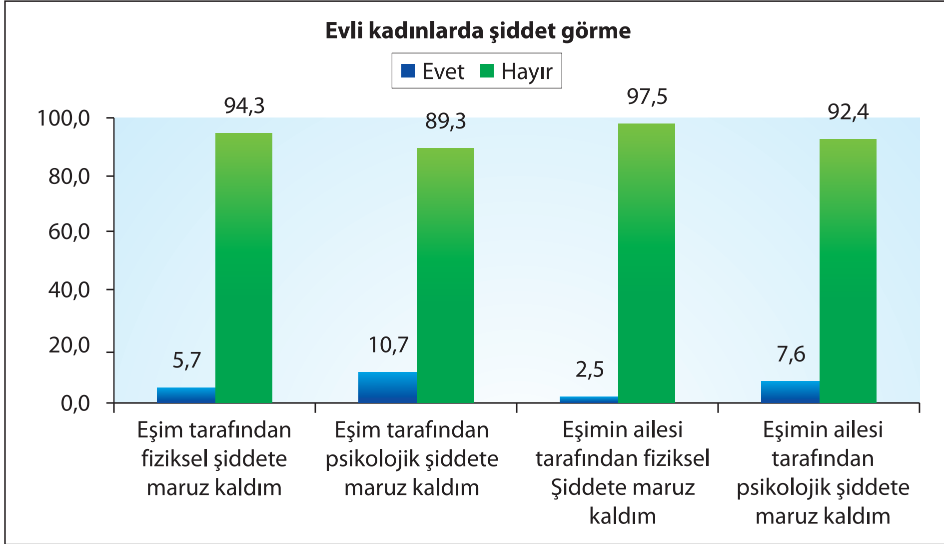
Evli ya da bekâr, ailesi tarafından şiddete maruz kalan kadınlar ile doğum yeri ilişkisine bakıldığında Almanya doğumlu kadınların psikolojik veya fiziksel şiddete Türkiye doğumlulardan daha fazla maruz kaldığı gözükmektedir.

Tablo 15. Doğum yerine göre aile içi şiddet

		Türkiye'de doğan	Almanya'da doğan
Ailem tarafından fiziksel şiddete maruz kaldım	Evet	2,4	5,4
	Hayır	97,6	94,5
	Toplam	100	100
Ailem tarafından psikolojik şiddete maruz kaldım	Evet	4,1	10,5
	Hayır	95,9	89,5
	Toplam	100	100

Ayrıca evli kadınlara son bir yıl içinde eşi ve eşinin ailesi tarafından fiziksel veya psikolojik şiddete maruz kalıp kalmadıkları soruldu. Görüşülen kadınların en çok eşi tarafından psikolojik (% 10.7) şiddete maruz kaldıkları, bunu eşin ailesi tarafından uygulanan psikolojik şiddetin izlediği görülmektedir (% 7.6). Daha sonra eşi tarafından uygulanan fiziksel şiddet (% 5.7) gelmektedir.

Grafik 51. Evli kadınlarda son bir yılda aile içi şiddet

Burada bir noktayı vurgulamak gerekir. Bu araştırma bulguları, Almanya'da yaşayan Türk kadınlarının gördüğü baskı ve şiddetin başka ülkelerden çok büyük oranda farklılaşmadığını göstermektedir. Mesela İngiltere'de son bir yıl içinde kadınların % 6'sı aile içi şiddete maruz kalırken son bir yıl içinde ailesinden psikolojik şiddet gören Almanya'daki Türk kadınlarının oranı ise % 5.9'dur. Bu, aile içi şiddetin miktarının veya oranının küçümsenebileceği anlamına kesinlikle gelmemektedir. Şiddetin hiçbir türünün toplumda % 1'lik bir oranda bulunması bile hoş görülmemelidir. Ancak bu araştırma, Almanya'da Türk kadınların sorunlarından bahsedilirken özellikle aile içi şiddetten bahsedilmesinin ve bunun da Türk, Müslüman ya da göçmen olmayla alaka kurulmasının doğru olmadığını göstermiştir.

Almanya'da eşinden ve eşinin ailesinden psikolojik veya fizyolojik şiddet gören kadınların doğum yerleri ilişkisine bakıldığında, Türkiye doğumlu kadınların eşi ve ailesi tarafından fiziksel ve psikolojik her tür şiddete uğrama oranlarının, Almanya doğumlu olanlardan daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 16. Doğum yerine göre aile içi fiziksel veya psikolojik şiddet görme

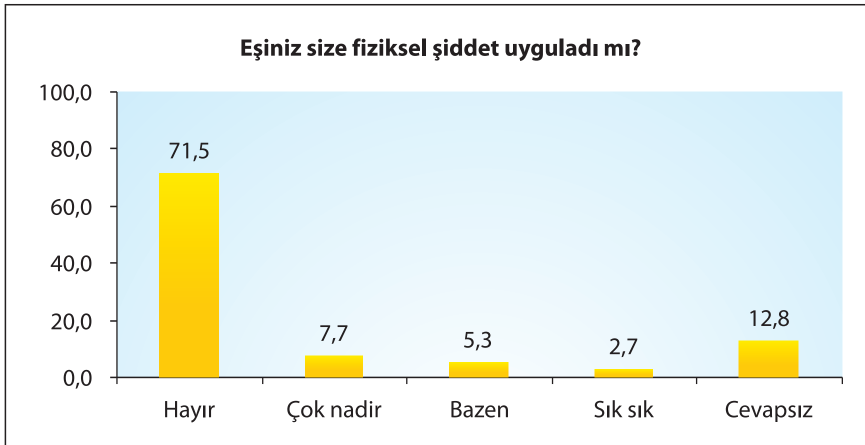
		Türkiye'de doğan	Almanya'da doğan
Eşim tarafından fiziksel şiddete maruz kaldım	Evet	5,3	3,1
	Hayır	88,5	49,2
	Evli değilim	6,2	47,7
	Toplam	100	100

Tablo 16. Doğum yerine göre aile içi fiziksel veya psikolojik şiddet görme (devamı)

		Türkiye'de doğan	Almanya'da doğan
Eşim tarafından psikolojik şiddete maruz kaldım	Evet	10,2	5, 2
	Hayır	83,8	47,0
	Evli değilim	6,0	47,8
	Toplam	100	100
Eşimin ailesi tarafından fiziksel şiddete maruz kaldım	Evet	2,3	1,1
	Hayır	91,5	50,7
	Evli değilim	6,1	48,3
	Toplam	100	100
Eşimin ailesi tarafından psikolojik şiddete maruz kaldım	Evet	7,4	3,3
	Hayır	86,5	48,5
	Evli değilim	6,1	48,3
	Toplam	100	100

ASAGEM'in 2005'te yaptığı çalışmada "Eşiniz size fiziksel şiddet uyguladı mı?" sorusuna kadınların % 71.5'i "Hayır" cevabı vermiştir. Bizim çalışmamızda ise "Son bir yıl içinde eşiniz tarafından fiziksel şiddete maruz kaldınız mı?" sorusuna % 75.8 oranında kadınlar tarafından "Hayır" cevabı verilmiştir. Verilere göre, 2005'ten 2009'a gelindiğinde eşleri tarafından şiddet gören kadınların oranlarında düşme gözükmektedir.

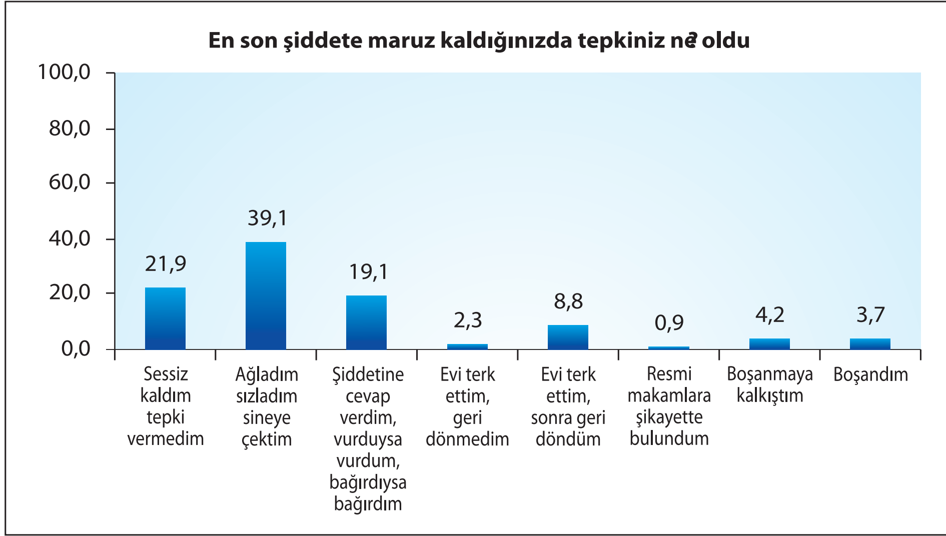
Grafik 52. Eş tarafından fiziksel şiddet görme (Almanya, 2005)

Kaynak: ASAGEM, 2007: 71.

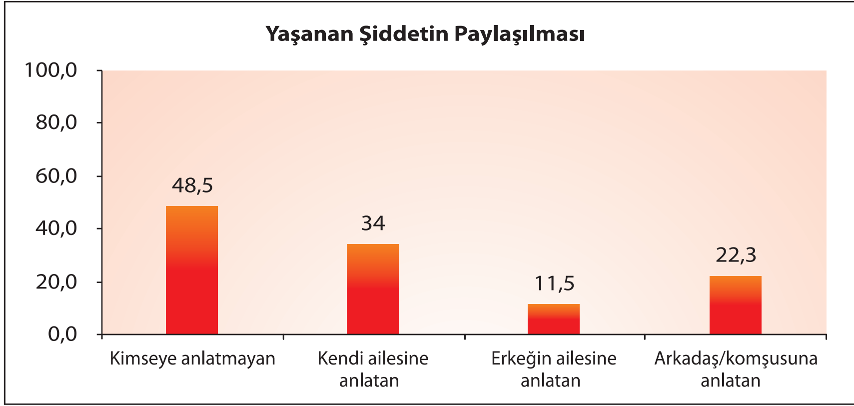
Görüşülen kadınlara şiddete maruz kaldıklarında nasıl tepki verdikleri sorulmuştur. Şiddete maruz kalan kadınların % 39.1'i ağlayıp sızlamış ve durumu sineye çekmiş, % 21.9'u da sessiz kalmış, tepki bile vermemiştir. Sonuçta şiddet gören kadınların % 61'i gördükleri şiddet karşısında ya sessiz kalmış ya da sineye çekmişlerdir.

Grafik 53. Aile içi şiddete tepki (Almanya, 2009)

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün Türkiye'de "Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet" isimli bir çalışmasında eşi veya birlikte olduğu kişi(ler)den fiziksel veya cinsel şiddet gören kadınların yaşadıkları şiddeti paylaşmaları ile ilgili göstergeler bulunmaktadır. Buna göre şiddet gören kadınların hemen hemen yarısı (% 48.5) gördüğü şiddeti kimseye anlatmamaktadır. Kadınların şiddet karşısında en çok takındıkları tavırlar, susmak, sineye çekmek, kimseye anlatmamaktır.

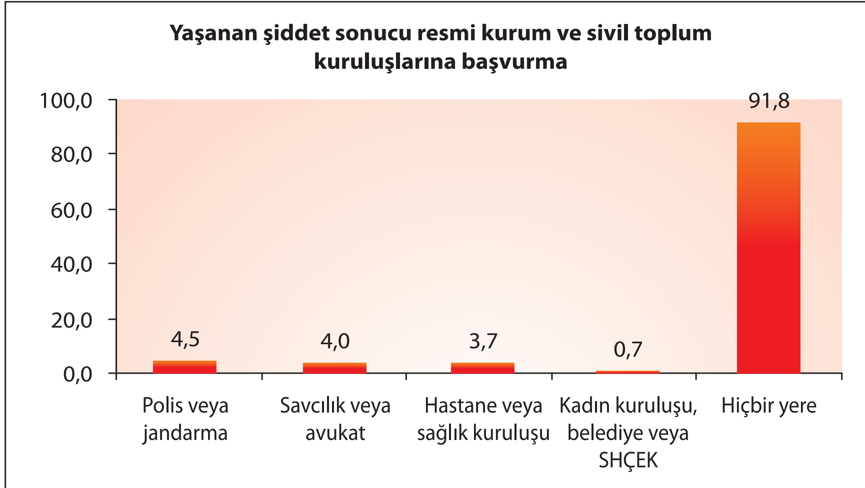
Grafik 54. Yaşanan şiddetin paylaşılması (Türkiye, 2008)

Kaynak: KSGM, 2009: 86.[41]

Aynı çalışmaya göre, Türkiye'de 2008'de eşi veya birlikte olduğu kişi(ler)den fiziksel veya cinsel şiddet yaşamış kadınlar arasında resmi kurum veya sivil toplum kuruluşlarına başvuranların oranı toplam % 12.9'dur.

Grafik 55. Aile içi şiddet sonucu resmi ve sivil toplum kuruluşlarına başvurma (Türkiye, 2008)

Kaynak: KSGM, 2009: 90.[42]

....

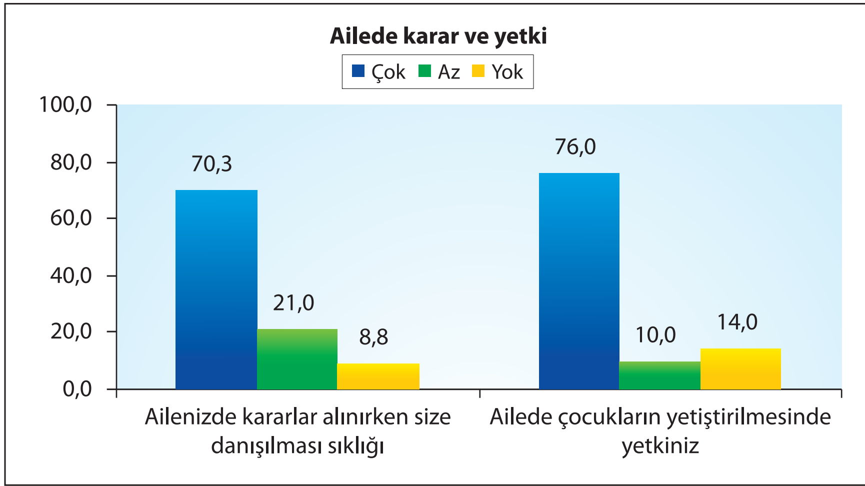
41 Grafikle ilgili yazarlar tarafından yapılan açıklamalar:
Not: Yüzdeler fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmış, evlenmiş kadınlar temel alınarak hesaplanmıştır
Kendi ailesi: Annesi, babası, kız kardeşleri, erkek kardeşleri, çocukları, kadın akrabaları
Erkeğin ailesi: Kayınvalidesi, erkeğin ailesinden kadınlar
(Adaklı Ergöçmen, Üner, Abbasoğlu, Gökçen, 2009: 86).

42 Grafikle ilgili yazarlar tarafından yapılan açıklamalar:

Ailede Karar ve Yetki

Almanya'da yaşayan Türk kadınları aile işlerinde ne kadar söz sahibidirler? Araştırma sonuçlarına göre kadınların %70.3'ü, ailelerinde karar alınırken kendilerine sık sık danışıldığını, %8.8'i ise aile kararlarında herhangi bir etkisinin bulunmadığını düşünmektedir. Öte yandan kadınların %76'sı, çocuklarını yetiştirirken "çok" denebilecek düzeyde bir yetkiye sahip olduklarını belirtmektedirler.

Grafik 56. Ailede Karar ve Yetki

Kadınlara ailede kararlar alınırken danışılması ile yaş ilişkisine bakıldığında, en çok 65 ve üzeri yaştaki kadınlara, yani en yaşlı kadın grubuna, danışıldığı görülmektedir. Yine ailede kararlar alınırken "bana danışılmaz" diyen yaş grubunun en çoğu, en genç kuşaktır.

Çocukların yetiştirilmesi ile ilgili yetkinin en fazla olduğu kadın grubu ise 45–54 yaş aralığındaki kadınlardır.

Not: Yüzdeler fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmış, evlenmiş kadınlar temel alınarak hesaplanmıştır.
Kategoriler birbirinden bağımsız hesaplandığı için toplamları 100'ü aşabilir.
(Adaklı Ergöçmen, Üner, Abbasoğlu, Gökçen, 2009: 90)

Tablo 17. Yaş gruplarına göre ailede karar alınırken kadınlara danışılma durumu

		15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Ailenizde kararlar alınırken size danışılması sıklığı	Çok	48,8	71,9	78,9	81,0	77,9	83,8
	Az	34,0	20,8	15,7	13,1	15,9	5,4
	Yok	17,2	7,3	5,3	5,9	6,2	10,8
		100	100	100	100	100	100
Ailede çocukların yetiştirilmesinde yetkiniz	Çok	38,1	80,3	90,9	91,4	89,5	73,0
	Az	24,2	7,8	5,1	4,0	5,3	8,1
	Yok	37,7	11,9	4,0	4,6	5,3	18,9
	Toplam	100	100	100	100	100	100

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

VATANDAŞLIK, KİMLİK VE YAŞAM MEMNUNİYETİ

Vatandaşlık ve Yaşanmak İstenen Ülke
Türkiye'ye Ziyaret Sıklığı ve Türkiye ile İlgili Haberleri İzleme Düzeyi
Yaşam Memnuniyeti
Almanya'daki Türklerin Durumu ile İlgili Kanaatler
Kültürel Yakınlık Hissi
Benimsenen Kimlikler

4

Vatandaşlık ve Yaşanmak İstenen Ülke

Bir ülkede yaşayan insanlar arasında, o ülkenin imkânlarından ve fırsatlarından en çok vatandaşları yararlanabilir ve hak sahibi olabilirler. Türkler, yarım asırdır Almanya'dalar. Bu ülkedeki Türk nüfus, Alman istatistik kurumuna göre (2007 yılsonu itibariyle) 2,5 milyondur.[43]

Alman yasalarına göre çifte vatandaşlık imkânı yoktur. Alman vatandaşı olmak isteyen kişilerin Türk uyruğundan çıkması gerekiyor. Uzak kalınan vatanın bir de uyruğundan çıkmak duygusal olarak kolay bir karar değildir. Ayrıca bu işin bir de ekonomik yönü bulunmaktadır. Yıllarca biriktirdiklerini, dönme düşüncesiyle Türkiye'de yatırıma dönüştürmüşlerdir. Ancak Alman vatandaşı olmanın imkânlarından da yararlanmak istemektedirler. Sonuçta nimet-külfet hesaplaması yaparak Almanya vatandaşlığına geçişle ilgili karar vermek zorunda kalmaktadırlar.

Alman İstatistik Kurumunun verilerine göre 1998–2008 yılları arası Alman vatandaşlığına geçen Türk uyruklu birey sayısı 601.451'dir. 1991–1997 yılları arasında da 150.000 civarında Türk, Alman vatandaşlığına geçmiştir.[44] Daha öncesini de sayarsak yaklaşık 800.000–850.000 Türk, Alman vatandaşlığına geçmiştir. Alman İstatistik Kurumu verilerinden hareketle Almanya'da yaşayan Türklerin yaklaşık % 3'ü Alman vatandaşıdır, denilebilir.

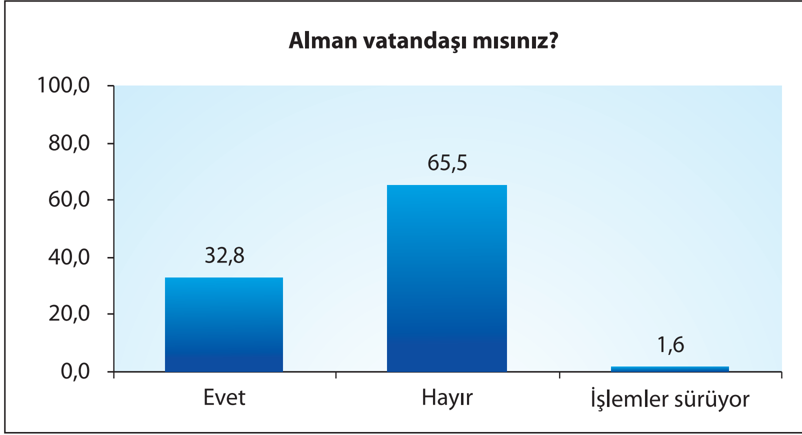
Araştırmada görüşülen kadınlardan % 32.8'i Alman vatandaşı, %1.6'sının vatandaşlık işlemleri sürüyor, % 65.5'i ise Türk vatandaşıdır.

....

43 www. destatis. de .

44 www. destatis. de

Grafik 57. Türklerin Alman vatandaşlığı

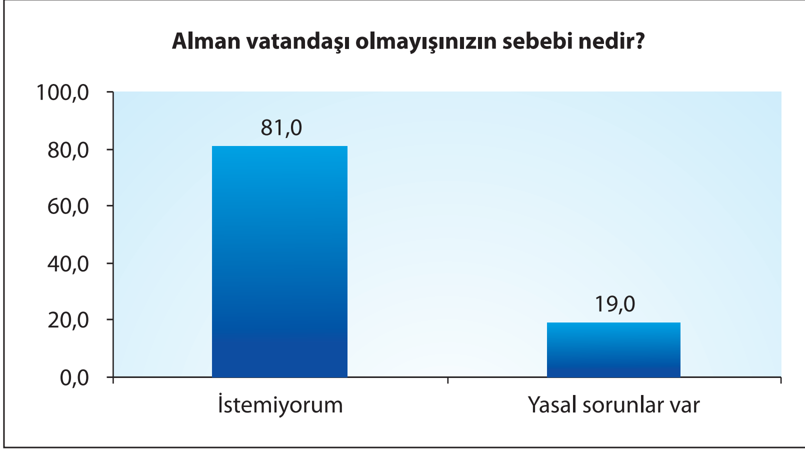
Alman vatandaşı olan Türkiyeli kadınların yaş grubuna bakıldığında, vatandaşlığın en yüksek olduğu yaş grubu, en genç yaş grubu olan 15–24 (% 40.9) yaşlarındaki kadınlardır. Yaş artıkça Alman vatandaşı olma oranı düşmektedir. En üst yaş grubu olan 65 ve üzeri kadınlarda Alman vatandaşı olma oranı en düşük düzeydedir (% 10.5). Bir ülkenin imkânlarından maksimum faydayı o ülke vatandaşlarının elde etmeleri umulur. Bu nedenle Türkler arasında en genç grubun, dolayısıyla daha uzun süre Almanya'da yaşamayı planlayan grubun, en fazla Alman vatandaşı olma arzusu taşıması doğal karşılanmalıdır.

Tablo 18. Yaş gruplarına göre Alman vatandaşlığı

	15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Alman vatandaşı olan	40,9	36,1	32,6	22,9	15,0	10,5
Alman vatandaşı Olmayan	53,3	62,9	67,2	77,1	85, 0	89,5
Vatandaşlık işlemler sürüyor	5,8	1,0	0,2	0,0	0, 0	0,0
	100	100	100	100	100	100

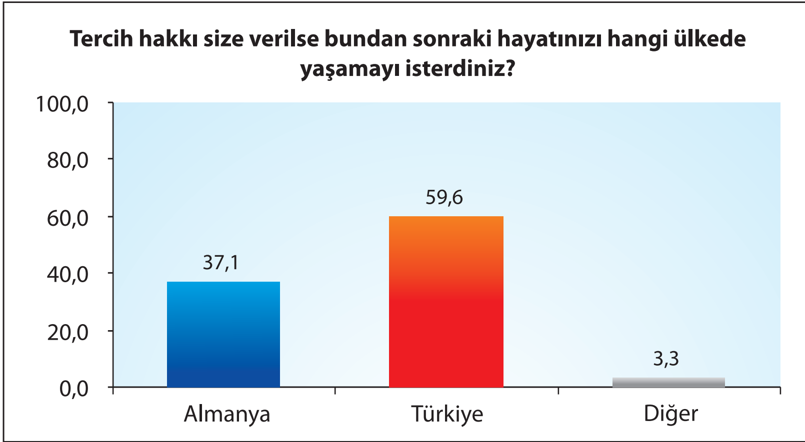
"Alman vatandaşı mısınız?" sorusuna "*hayır*" cevabı verenlere bunun sebebi sorulduğunda % 81'i istemediklerinden, % 19'u da yasal sorunlar yüzünden Alman vatandaşı olmadıklarını belirtmektedirler.

Grafik 58. Alman vatandaşı olmama sebepleri

Görüşülen kadınların, *"Tercih hakkı size verilse bundan sonraki hayatınızı hangi ülkede yaşamayı isterdiniz?"* sorusuna, % 37.1'i Almanya'da, % 59.6'sı Türkiye'de, % 3.3'ü de ikisi dışında diğer bir ülkede yaşamak istediğini belirtmektedir.

Grafik 59. Yaşanmak istenen ülke

Yaşanmak istenen ülke ve doğum yeri ilişkisine bakıldığında, Türkiye'de doğanlar için daha çok Türkiye, Almanya'da doğanlar içinse daha çok Almanya yaşanmak istenen ülke olarak görülmektedir. Fakat dikkati çeken nokta, Türkiye'de doğanlarda Türkiye'de yaşama isteği daha yüksektir.

Tablo 19. Doğum yerine göre yaşanmak istenen ülke

	Almanya'da yaşamak isteyen	Türkiye'de yaşamak isteyen	Diğer bir ülkede yaşamak isteyen	Toplam
Türkiye'de doğan	28,5	69,1	2,5	100
Almanya'da doğan	54,4	41,0	4,6	100
Diğer	42,9	47,6	9,5	100

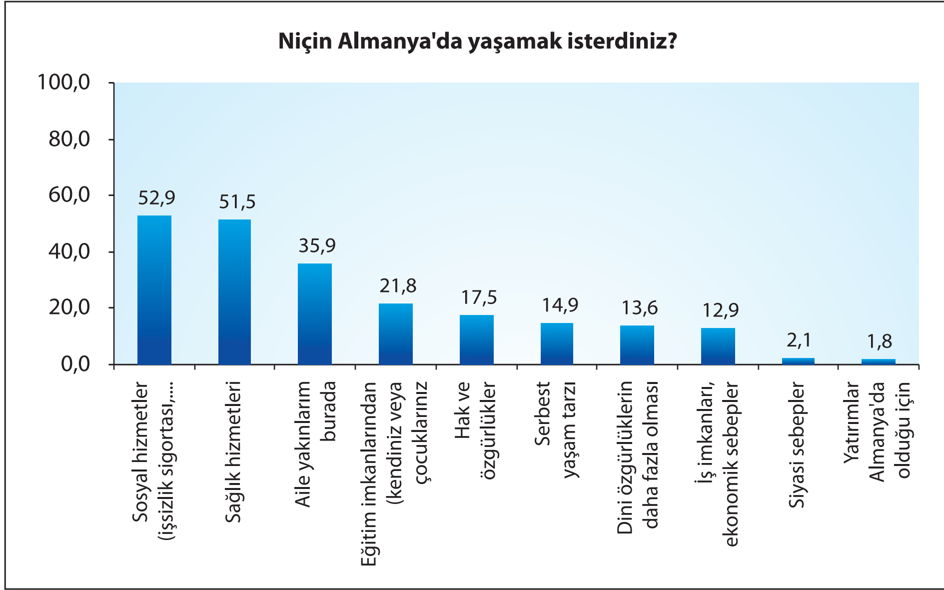
Yaş grupları ile yaşanmak istenen ülke arasında doğrusal bir ilişki söz konusudur. Almanya'da yaşamak isteyenlerin oranı yaş gençleştikçe Türkiye'de yaşamak isteyenlerin oranı da yaş artıkça artmaktadır. Dikkati çeken bir nokta da, Almanya'da ve Türkiye'de yaşamak isteyenlerden 15–24 yaş grubunda yani en genç gruptaki kadınlarda oranın hemen hemen aynı çıkmasıdır.

Tablo 20. Yaş gruplarına göre yaşanmak istenen ülke

	15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Almanya	47,1	41,4	33,1	26,7	23,9	20,5
Türkiye	47,7	56,1	63,7	71,3	72,6	79,5
Diğer	5,2	2,5	3,2	2, 0	3,5	0,0
Toplam	100	100	100	100	100	100

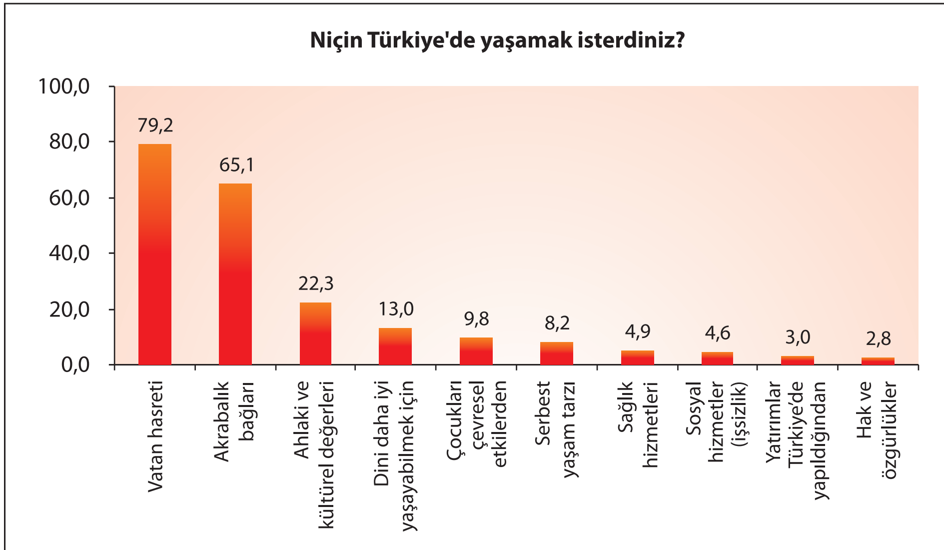
"*Tercih hakkı bana verilse bundan sonraki hayatımı Almanya'da yaşamak isterdim*" diyenlere "*Niçin Almanya'da yaşamak isterdiniz*?" diyerek kalmak isteme nedenleri soruldu ve seçeneklerden sadece ikisinin belirtilmesi istendi. Buna göre kadınların Almanya'da yaşamak istemelerinin en önemli iki nedeni işsizlik sigortası gibi sosyal hizmetler ile sağlık hizmetleridir. Bunları takip eden üçüncü neden ise aile yakınlarının Almanya'da bulunmasıdır. Almanya'ya ilk gidişlerin sebebi düşünüldüğünde "iş imkânları"nın son sıralarda yer alması dikkat çekicidir.

Grafik 60. Almanya'da yaşamayı isteme nedeni

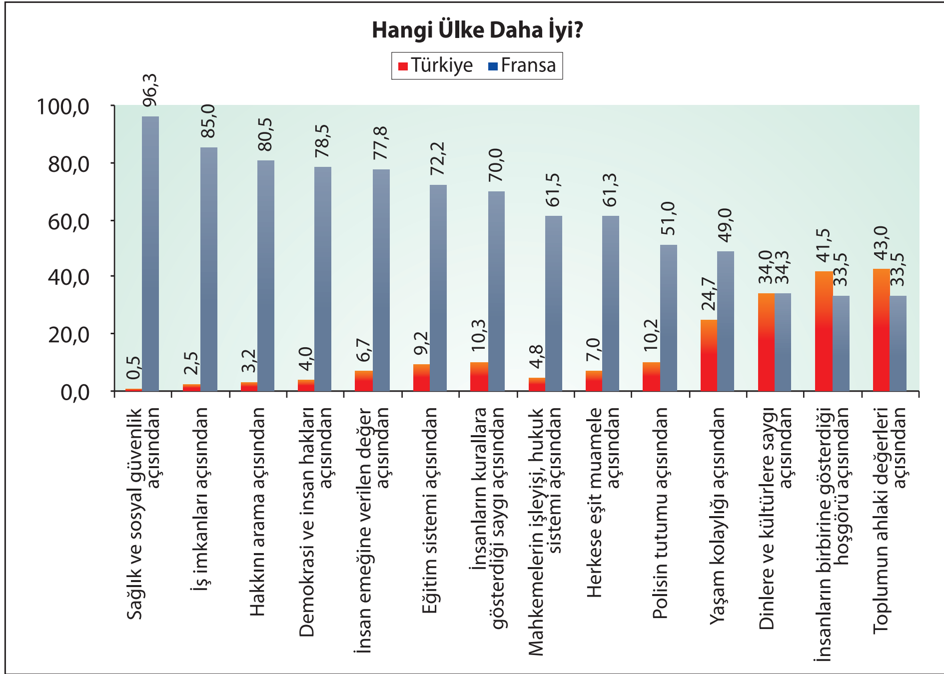
"Tercih hakkı bana verilse bundan sonraki hayatımı Türkiye'de yaşamak isterdim" diyenlere "*Niçin Türkiye'de yaşamak isterdiniz*?" diye sorulduğunda da en önemli iki gerekçenin vatan hasreti ve akrabalık bağları, üçüncü gerekçenin ise ahlaki ve kültürel değerlerin korunması olduğu görülmektedir.

Grafik 61. Türkiye'de yaşamak istenme nedeni

Almanya gibi çalışmak amacıyla yurtdışına gidilen ülkelerden biri de Fransa'dır. Yapılan bir çalışmada, cinsiyet farkı gözetmeksizin, Fransa'da yaşayan Türklere "Hangi ülke, Fransa mı, Türkiye mi daha iyi?" diye sorulmuştur. Araştırmaya göre Fransa birinci olarak sağlık ve sosyal güvenlik açısından, ikinci olarak da iş imkânları açısından Türkiye'den daha iyi olarak nitelendirilmiştir. Türkiye'nin de toplumun ahlaki değerleri açısından ve insanların birbirine gösterdiği hoşgörü açısından Fransa'dan daha iyi olduğu belirtilmiştir.

Grafik 62. Hangi ülke daha iyi Türkiye mi, Fransa mı? (2008)

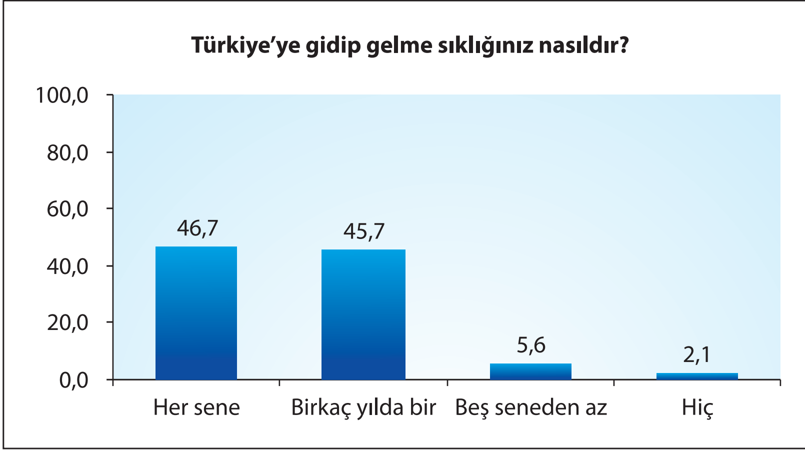
Kaynak: Kaya, 2008: 59.

İki çalışma karşılaştırıldığında dikkati çeken benzerlik, yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın sağlık ve sosyal güvenlik açısından bulundukları ülkeleri tercih ederken, ahlaki değerler açısından da Türkiye'yi tercih etmeleridir.

Türkiye'ye Ziyaret Sıklığı ve Türkiye ile İlgili Haberleri İzleme Düzeyi

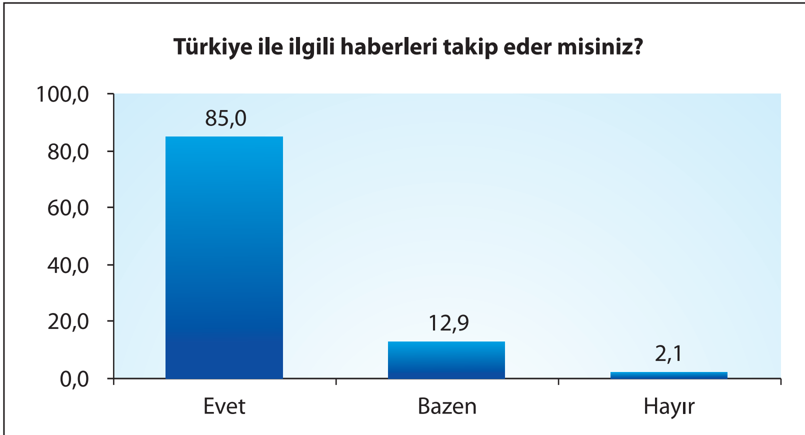
Almanya'da yaşayan Türk kadınlarının Türkiye ile yakın ilişki içinde olduğu söylenebilir. Kadınların % 46.7'si her yıl, % 45.7'si ise birkaç yılda bir Türkiye'ye gelmektedir. Türkiye'ye hiç gelmeyenlerin oranı ise % 2.1'dir.

Grafik 63. Türkiye'yi ziyaret sıklığı

Kadınların % 85'i Türkiye ile ilgili haberleri takip ediyor, % 2.1'i ise etmiyor. Türkiye ile ilgili haberleri takip etmiyorum diyenlerin oranı (% 2.1) ile Türkiye'ye hiç gitmediklerini söyleyenlerin oranları (% 2.1) aynıdır.

Grafik 64. Memleketle ilgi haberler

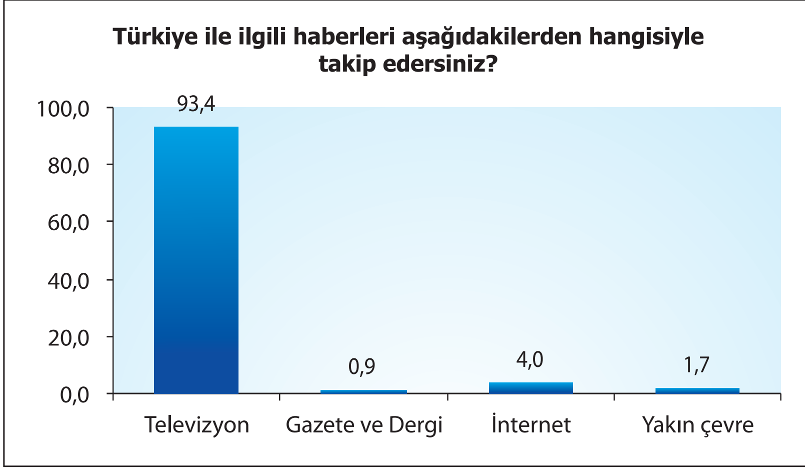
Türkiye ile ilgili haberleri takip etme ile doğum yeri arasındaki ilişkiye bakıldığında, Türkiye'de doğanların Türkiye ile ilgili haberleri daha çok takip ettiği görülmektedir.

Tablo 21. Doğum yerine göre Türkiye ile ilgili haberleri izleme

	Türkiye'de doğan	Almanya'da Doğan
Evet	90,6	72,9
Bazen	8,5	22,5
Hayır	1,0	4,6
Toplam	100	100

Almanya'daki Türk kadınlarının, ister Almanya doğumlu olsun ister Türkiye, büyük bir oranı (% 93.4) Türkiye ile ilgili haberleri televizyon vasıtası ile edinmektedir.

Grafik 65. Türkiye ile ilgili haberlerin nereden takip edinildiği

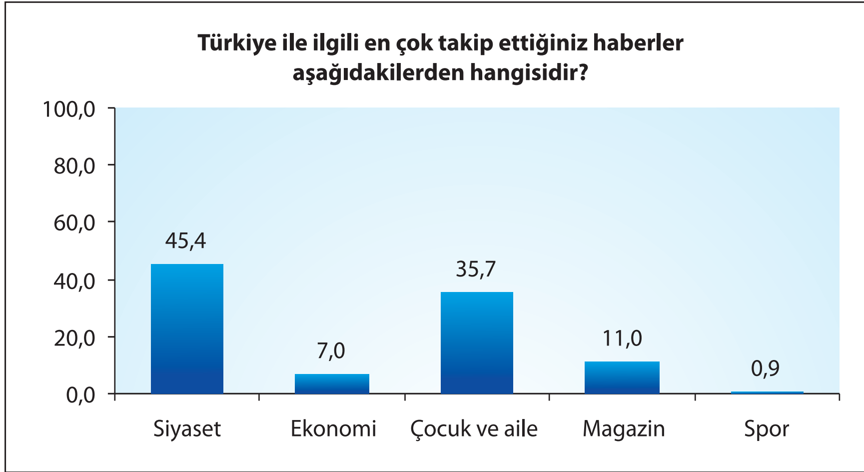
Almanya'daki kadınlardan en çok televizyon aracılığıyla Türkiye'den haber alanlar 55–64, en çok gazete ve dergi yoluyla haber alanlar 45–54, en çok internet yoluyla haber alanlar 15–24 ve en çok yakın çevresiyle konuşarak haber alanlar 65 ve üzeri yaş grubundaki kadınlardır.

Tablo 22. Yaş gruplarına göre Türkiye ile ilgili haberleri takip etme yolları

Yaş Grubu	Televizyon	Gazete ve Dergi	İnternet	Yakın çevre	Toplam
15–24	54.6	13.1	19.9	12.4	100
25–34	55.4	12.7	18.2	13.6	100
35–44	58.6	14.5	12.5	14.5	100
45–54	59.4	16.8	5.5	18.4	100
55–64	63.5	11.2	1.1	24.2	100
65 +	57.8	10.9	3.1	28.1	100

Görüşülen kadınlara Türkiye ile ilgili en çok hangi haberlerin takip edildiği soruldu ve sunulan seçeneklerden en fazla iki tanesinin belirtilmesi istendi. Buna göre kadınların en çok siyaset (% 45.4) sonra da çocuk ve aile (% 35.7) ile ilgili haberleri takip ettikleri görülmektedir.

Grafik 66. Türkiye ile ilgili en çok takip edilen haber türleri

Türkiye ile ilgili takip edilen haber konuları ve yaş ilişkisine bakıldığında; siyaset ile ilgili haberleri en çok 55–64 yaşlarındaki kadınlar takip etmektedir. Ekonomi ile ilgili haberleri en çok 65 yaş ve üzeri yaşlardaki, çocuk ve aile ile ilgili haberleri de en çok 25–34 yaşlarındaki kadınlar takip etmektedir. Magazin ve sporla ilgili haberleri en çok, araştırmanın en genç yaş grubu olan 15–24 yaş grubundaki kadınlar izlemektedir. Her yaş grubunun en az üçte biri Türkiye'deki siyasetle ilgili haberleri takip etmektedir.

Almanya'daki kadınlarda, Türkiye ile ilgili takip edilen haberler ilgili siyaset ve ekonomi haberlerinin yaş artıkça takip edilme oranı artma, magazin ve spor haberlerinin de yaş arttıkça azalma eğilimi görülmektedir.

Tablo 23. Yaş gruplarına göre Türkiye ile ilgili en çok takip edilen haber türleri

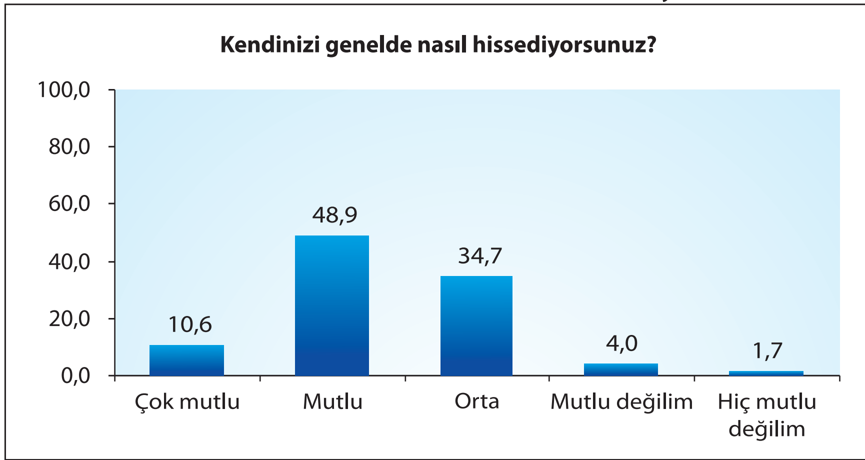
Yaş Grubu	Siyaset	Ekonomi	Çocuk ve aile	Magazin	Spor	Toplam
15–24	32.5	20.8	21.8	20.3	4.6	100
25–34	38.3	22.1	28.0	9.7	1.9	100
35–44	40.9	22.7	27.3	8.1	1.0	100
45–54	44.2	28.4	17.9	8.1	1.4	100
55–64	47.1	28.6	17.0	5.8	1.5	100
65 +	41.2	33.8	19.1	4.4	1.5	100

Yaşam Memnuniyeti

Bireylerin yaşamlarından memnuniyetleri ve kendilerini ne düzeyde mutlu hissettikleri sosyal bilimlerde ayrı bir inceleme alanıdır. Bu alanda önemli bir literatür[45] ve dünya ölçeğinde yapılan birçok araştırma bulunmaktadır.[46] Türkiye'de de 2003 yılından itibaren düzenli olarak yaşam memnuniyeti araştırmaları yapılmaktadır.[47]

Araştırmada görüşülen kadınların % 48.9'u kendilerini mutlu, % 34.7'si orta yani ne mutlu ne de mutsuz, % 10.6'sı da çok mutlu hissetmektedirler.

Grafik 67. Kendini mutlu hissetme düzeyi

Yaş grupları ile kendini mutlu hissetme arasındaki ilişkiye bakıldığında en yüksek oranda kendini çok mutlu ve mutlu hisseden grubun 15–24 yaş grubu olduğu görülmektedir.

Tablo 24. Yaş gruplarına göre mutluluk düzeyi

Yaş Grubu	Çok mutlu	Mutlu	Orta	Mutlu değil	Hiç mutlu değil	
15–24	17,0	59,1	21,3	2,0	0,6	100
25–34	9,5	51,9	33,9	4,0	0,7	100
35–44	9,2	44,4	38,6	5,1	2,8	100
45–54	5,2	40,9	46,1	3,9	3,9	100
55–64	9,7	39,8	42,5	5,3	2,7	100
65+	7,7	38,5	46,2	7,7	0,0	100

45 Bu konuda çok sayıda kitabın yanı sıra, sadece bu alana ilişkin makalelerin yayınlandığı *Journal of Happiness Studies* isimli bir süreli yayın yayınlanmaktadır.

46 Yaşam memnuniyeti konusunda veritabanları için bkz. worlddatabaseofhappiness.eur.nl/

47 http://www.tuik.gov.tr/rip/temalar/2_9.html

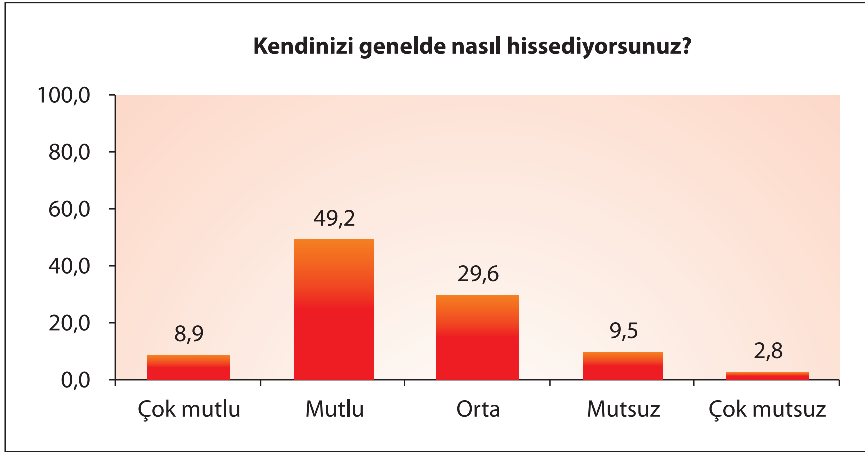
Almanya'da doğan kadınların, Türkiye'de doğup Almanya'da yaşayan kadınlara göre daha mutlu olduğu görülmektedir.

Tablo 25. Doğum yerine göre mutluluk düzeyi

	Çok mutlu	Mutlu	Orta	Mutlu değil	Hiç mutlu değil	Toplam
Türkiye'de doğan	8,1	44,8	40,4	4,5	2,3	100
Almanya'da doğan	15,8	58,3	22,6	2,9	0,4	100

Almanya'da yaşayan Türk kadınlarının mutluluk düzeyleri ile Türkiye'de yaşayan hemcinslerinin mutluluk düzeyleri karşılaştırıldığında açıkça görünmektedir ki, iki ülkede yaşayan Türk kadınlarının mutluluk düzeyleri birbirine yakınlık arz etmektedir. Başka bir deyişle Almanya'daki kadınlar Türkiye'deki hem cinslerinden daha mutsuz değiller.

Grafik 68. Genel mutluluk düzeyi (Türkiye, 2009)

Kaynak: TÜİK: YMA, 2009: 6.

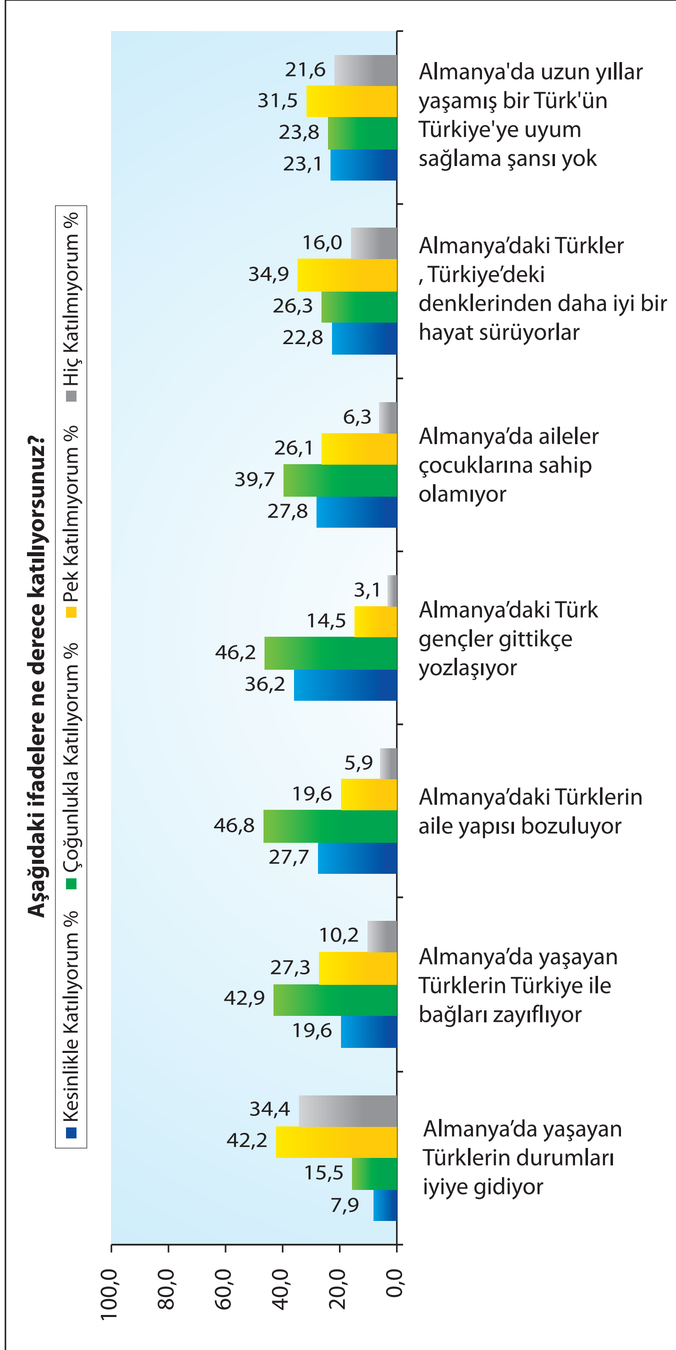
Almanya'daki Türklerin Durumu ile İlgili Kanaatler

Türkler Almanya'da yaklaşık 50 yıldır yaşıyor, bu süre zarfında durumları iyiye mi gidiyor, kötüye mi? Kadınlar bu konuda ne düşünüyor?

Görüşülen kadınların % 42.2'si *Almanya'da yaşayan Türklerin durumları iyiye gidiyor*, ifadesine pek katılmıyor, % 34.4'ü ise hiç katılmıyorlar. Yani % 76.6'lık orana göre Türklerin Almanya'da durumları iyiye gitmiyor.

Almanya'daki Türklerin aile yapısı bozuluyor ifadesine "çoğunlukla katılanlar" % 46.8, kesinlikle katılanlar % 27.7 oranındadır. *Almanya'daki Türk gençlerinin gittikçe yozlaştığı* fikrine katılanların oranı ise % 47'dir. Gençlerin yozlaşması ile ilgili sebep-sonuç ilişkisi kurarsak bunun bir sebebi olarak ailelerin çocuklarına sahip çıkmıyor olması gösterilebilir. Çünkü *ailelerin çocuklarına sahip olamadığı* görüşünü paylaşanların oranı % 68'dir.

Almanya'daki Türklerin, Türkiye'deki denklerinden daha iyi bir hayat sürdüğü fikrine ankete katılanların yarısı (% 50.9) katılmıyorlar. *Almanya'da uzun yıllar yaşamış bir Türk'ün Türkiye'ye uyum sağlama şansının olmadığına* da kadınların yarısı (% 53.1) katılmıyorlar.

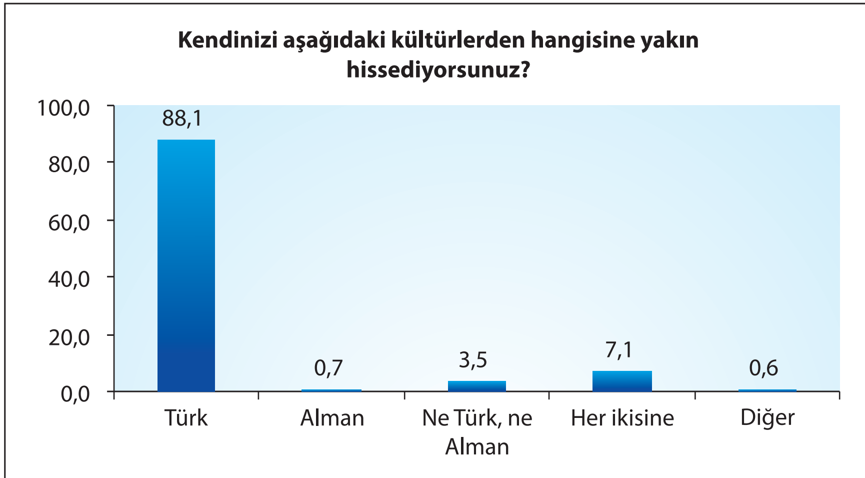
Grafik 69. Türklerin durumu ile ilgili kanaatler

Kültürel Yakınlık Hissi

1961'de çalışmak amacıyla Almanya'ya resmi gidişin başlamasının üzerinden 49 yıl gibi uzun sayılabilecek bir süre geçti. Ankete katılan kadınların da % 60'ı, 10 yıl veya daha uzun süredir Almanya'da yaşamaktadır. Bu durumda iki kültür arasında kalan kadınların kültürel aidiyetliği ne durumdadır? Bunu öğrenmek amacıyla "*Kendinizi aşağıdaki kültürlerden hangisine yakın hissediyorsunuz*?" diye sorulmuştur.

Görüşülen kadınların % 88.1'i Türk, % 0.7'si Alman kültürüne kendilerini yakın hissetmektedir. % 7,1'i de her iki kültüre aynı derecede yakınlık hissederken, % 3.5'i de kendini ne Türk, ne de Alman olarak hissetmektedir.

Grafik 70. Kültürel aidiyet

Kadınların kendilerini Alman veya Türk kültürüne yakın hissetmeleri ve doğum yerleri ilişkisine bakıldığında her iki ülkede de doğanlarda Türkiye'ye yakın hissetme oranı oldukça yüksektir. Ancak, Türkiye'de doğanlar Almanya'da doğanlara oranla kendilerini Türk kültürüne daha çok yakın hissetmektedirler. İki kültür arasında kalma, yani kendilerini ne Türk, ne Alman hissedenlerde ve her iki kültüre de eşit mesafede olanlarda oran Almanya'da doğanlarda daha yüksektir.

Tablo 26. Doğum yerine göre kültürel aidiyet

	Türkiye'de doğan	Almanya'da doğan
Türk	92,3	79,4
Alman	0,5	1,3
Ne Türk, ne Alman	2,2	5,7
Her ikisine	4,3	13,5
Diğer(belirtiniz)	0,7	0,2
Toplam	100	100

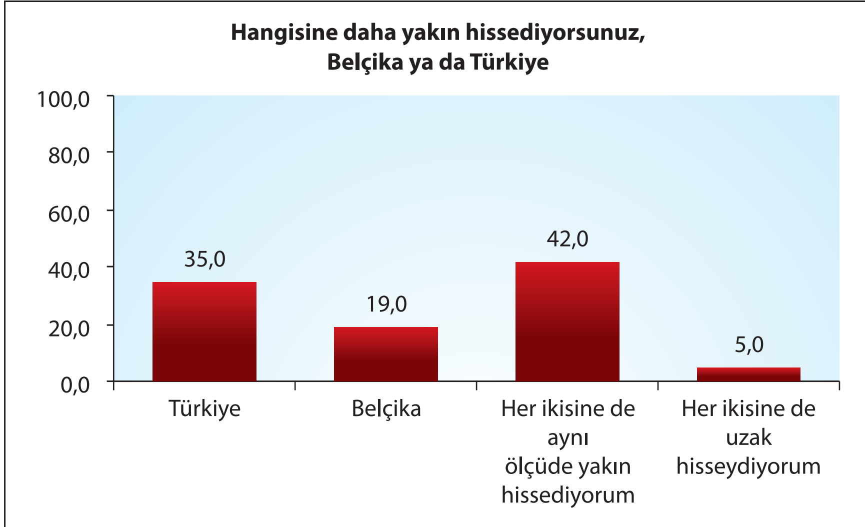
Kadınların kendilerini ait hissettikleri kültür ile yaş ilişkisine bakıldığında, Türk kültürü her yaş grubunda da yüksek çıkmasına rağmen, ne Türk, ne Alman ve her ikisine de yakın hissediyorum diyenlerde en yüksek oran gençlerdedir.

Tablo 27. Yaş gruplarına göre aidiyet

Yaş Grubu	Türk	Alman	Ne Türk, ne Alman	Her ikisine	Diğer	Toplam
15–24	82,3	1,7	5,5	10,5	0,0	100
25–34	84,4	0,8	4,5	8,8	1,5	100
35–44	90,5	0,2	3,3	5,2	0,7	100
45–54	97,3	0,0	0,0	2,7	0,0	100
55–64	95,5	0,9	0,0	3,6	0,0	100
65+	94,9	0,0	0,0	5,1	0,0	100

Yabancı ülkelerde yaşayan Türklerle ilgili birçok çalışma yapılmaktadır. Bu çalışmalarda oradaki Türklerin kendi ülkelerine ve yaşadıkları ülkeye yakınlık, aidiyet duyguları da ölçülmeye çalışılmaktadır. Belçika'da yapılan bir çalışmada orada yaşayan Türklere kadın erkek ayırt edilmeksizin "*Hangisine daha yakın hissediyorsunuz, Belçika ya da Türkiye*" diye sorulmuştur. Belçikalı Türklerin % 35'i kendilerini Türk, % 19'u Belçikalı, % 42'si de hem Türk, hem de Belçikalı hissettiklerini belirtmişlerdir.

Grafik 71. Kültürel yakınlık hissi: Belçika mı Türkiye mi? (2008)

Kaynak: Kaya ve Kentel, 2008: 92.

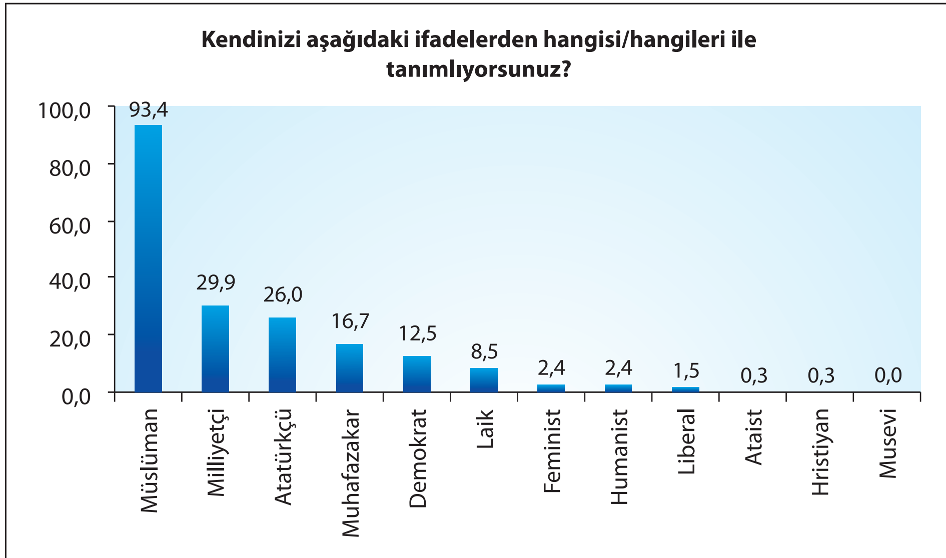
Belçikalı Türklerle Almanya'da yaşayan Türkiyeli kadınları karşılaştırdığımızda, Belçikalı Türklerin kendilerini bulundukları ülkeye daha yakın hissettikleri görülmektedir. Bu farklılığın nedenleri ayrı bir araştırma konusudur. Bu farklılık, iki ülkede yaşayan kişilerin içinde yaşadıkları ortamların farklılığının bir sonucu olarak hislerinin farklılığından kaynaklanabileceği gibi, Almanya'daki anketin sadece kadınlara, Belçika'daki anketin ise hem kadın hem de erkeklere uygulanmış olması nedeniyle cinsiyet farklılığından da kaynaklanmış olabilir.

Benimsenen Kimlikler

Bireylerin kendilerini tanımlamalarında kimlikler önemli yer tutar. Sosyal veya siyasal kimliklerin kazanılması, benimsenmesi ve değişimi uzun zaman alır. Araştırmada kadınlara "*Kendinizi aşağıdaki ifadelerden hangisi/hangileri ile tanımlıyorsunuz*?" diye bir soru yöneltildi. Dini, siyasi bir dizi tanımlamalar verildi. Bu tanımlamalardan herhangi bir sınırlama olmaksızın istediklerini seçebilecekleri söylendi. Böylece kadınların benimsedikleri kimliklerin dağılımı elde edildi.

Araştırmada kendilerini tanımlamayla ilgili sunulan 13 seçenekten, kadınların benimsediği ilk beşinin Müslüman, milliyetçi, Atatürkçü, muhafazakâr, demokrat olduğu görülmektedir. Müslüman kimliğin % 93.4 çıkması, Hristiyan, Ateist ve Musevi oranlarının çok düşük olması kadınların dini yabancı bir ülkede yaşamaktan veya Hıristiyanlıkla ilgili telkinlerden pek de etkilenmediklerini göstermektedir.

Grafik 72. Kimliklerin benimsenme düzeyi

Türkiye doğumlu ile Almanya doğumlu kadınların kendilerini tanımlamada fark var mıdır? Kadınların kendilerini en çok tanımladıkları üç kimlik olan Müslüman, Milliyetçi ve Atatürkçü tanımlama ile Türkiye ve Almanya doğumlu olmak arasında ayrıştırıcı bir fark bulunmamaktadır. Yani her iki ülkede doğan kadınlar hemen hemen aynı oranda kendilerini Müslüman, Milliyetçi ve Atatürkçü olarak görmektedirler.

Tablo 28. Doğum yerine göre kimliklerin benimsenme düzeyi

	Türkiye'de doğan	**Almanya'da doğan**
Müslüman	46,5	51,4
Milliyetçi	15,7	15,2
Atatürkçü	13,8	13,0
Muhafazakâr	9,8	5,9
Demokrat	7,0	5,2
Laik	4,9	3,1
Hümanist	0,8	2,3
Feminist	0,7	2,4
Diğer	0,7	1,6
Toplam	100	100

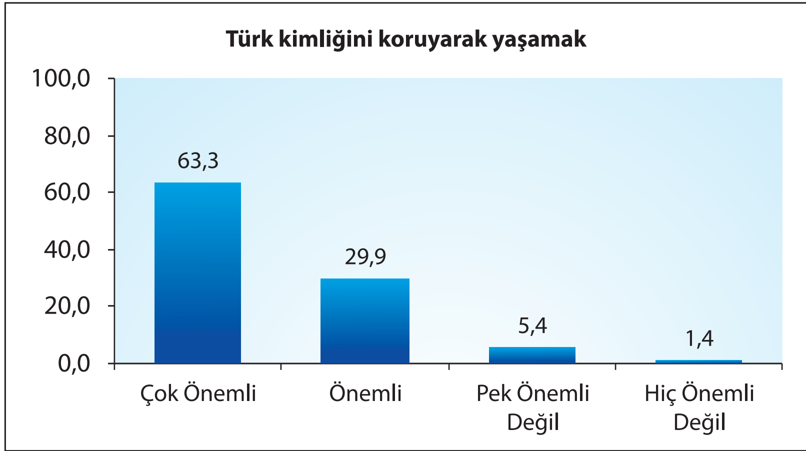
15–24 yaş arası kadınların % 56.4'ü kendisini Müslüman, 14.3'ü milliyetçi olarak hissetmektedir. Kendini en çok milliyetçi ve Atatürkçü hisseden ise 45–55 (% 19.4) yaş grubudur.

Tablo 29. Yaş gruplarına göre kimliklerin benimsenme düzeyi

	15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Müslüman	56,4	49,4	44,5	41,5	47,5	43,4
Milliyetçi	14,3	13,8	16,7	19,4	13,6	13,3
Atatürkçü	9,9	12,6	13,4	18,2	16,5	16,9
Muhafazakâr	6,6	9,3	8,6	8,5	9,7	14,5
Demokrat	5,2	7,1	7,0	7,3	5,1	6,0
Laik	2,2	4,0	6,2	3,9	5,5	3,6
Diğer	5,4	3,8	3,5	1,2	2,1	2,4
Toplam	100	100	100	100	100	100

Kişiyi tanımlayan ya da kişinin kendini tanımladığı kimliklerin dışında milliyet bağlamında kimliklendirmeye bakıldığında Almanya'da yaşayan Türk kadınları için Türk kimliği ne kadar önem taşımaktadır? Kadınların %93,2'si için Türk kimliği önem arz etmektedir. %6.8'i için de Türk kimliğini koruyarak yaşamak önemli bulunmamaktadır.

Grafik 73. Türk kimliğinin önemi

BEŞİNCİ BÖLÜM

KADINLARIN SORUNLARI

Kadınların Temel Sorunları
Kadın Sorunlarının Kaynağı
Kadın Sorunlarının Çözümü
Kitap ve Gazete Okuma
Spor Alışkanlığı
Elişi Yapma
Arkadaş İlişkileri
Eğlence ve Sosyal Etkinliklere Katılma
Evde Gelir Getirici Faaliyetlerde Bulunma

5

Kadınların Temel Sorunları

Kadın sorunları çok yönlü ve çok boyutludur. Kadın bir de yabancı bir ülkede yaşıyorsa sorunlarına yenileri eklenmektedir. Gerek Alman gerekse de Türkler tarafından Almanya'da yaşayan Türk kadınlarının bazı sorunlarından bahsedilmektedir. Gerçekte durum nedir, sorunları nelerdir? Durumu daha net görebilmek için kadınlara, "*Size göre Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli kadınların en temel üç sorunu nedir*?" diye soruldu. Gözlemlerimize ve literatür araştırmalarımıza dayanarak tespit ettiğimiz 16 sorundan, görüşülen her kadından kendisine göre en önemli üçünü belirtmeleri istendi. Böylece kadın sorunlarına ilişkin bir sıralama oluşturuldu.

Görüşülen kadınlara göre, Almanya'da yaşayan Türk kadınlarının en temel üç sorunu, sırasıyla Almancayı bilememe yani *dil sorunu* (% 81.6), *yetersiz eğitim* (% 66.4) ve *Almanların Türk kadınına önyargılı davranışları* (% 25.1) olarak ifade edilmiştir. İlk iki sorun Almanya'da Türklerle ilgili her çalışmada en önemli sorunlar kategorisinde baş sıralarda yer almaktadır. Bu çalışma da, bu sorunların önemini bir kez daha teyit etmiştir.

Alman toplumunun Türk kadınlarıyla ilgili önyargılara sahip olmasının tüm sorumluluğunu sadece Almanlara yüklemek çok adil olmaz. Bu önyargıların oluşmasının bazı haklı gerekçeleri de olabilir. Çünkü ahlaki değer ve kültüre bağlı olarak şekillenen tutumlar bakımından Türk ve Almanlar arasında birçok farklılıklar vardır. Bu farklılıkların önyargılara dönüşmesinde ilk kuşağın önemli bir kısmının yoksul ve kırsal kesimden gelmesi nedeniyle oluştuğuna da şüphe yoktur. Ancak sadece Türkler için değil Müslümanlar için de Batı'da tarihsel kökleri haçlı seferlerine kadar uzanan bilinçli olarak oluşturulmuş önyargıların etkisinin olabileceğini de göz ardı etmemek gerekir.

Almanya'da yaşayan kadınların en önemi sorunları sıralamasında dördüncü sırayı *Alman toplumuna uyum* (% 18.7) sağlayamama almaktadır. Alman toplumuna uyum sorunu Türklere özgü bir sorun değildir. Nitekim Almanya'da farklı kültürlerden gelen göçmenlerin entegrasyonundan sorumlu bir devlet bakanlığı bulunmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi başlangıçta ilk kuşak için Alman ve Türk hükümetleri uyumla ilgili bir kaygı taşımamaktaydı. Çünkü Almanya'da kalıcı olunacağı düşünülmedi. Ancak durum düşünüldüğü gibi olmayınca bu sorun özellikle ikinci kuşakta hissedilmeye başlandı. Hatta denilebilir ki, ikinci kuşaktan sonra hemen her türlü probleme kaynaklık etmeye başladı.

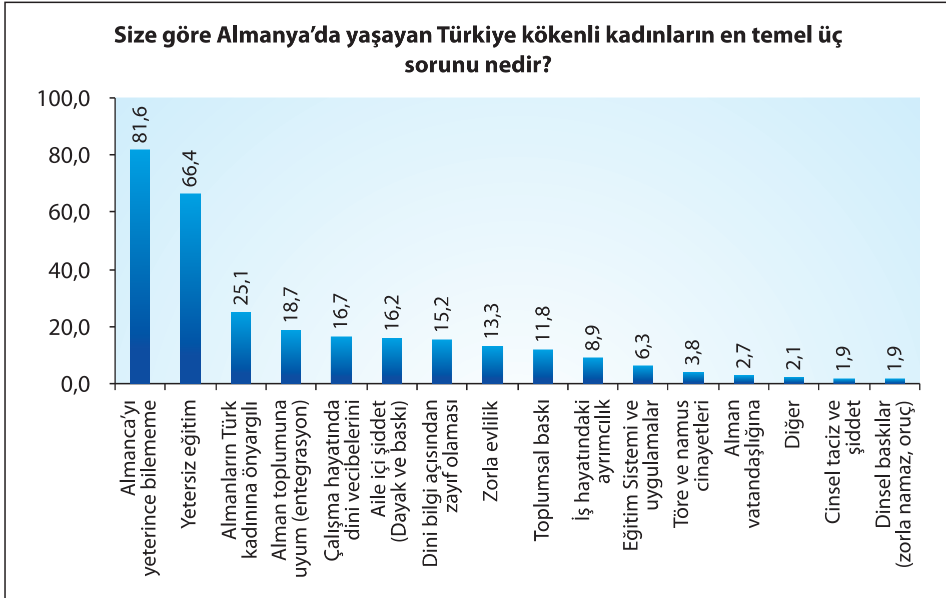
Almanya'da Türk kadınları ile ilgili sorunlar denildiğinde, akla ilk gelenlerden birisi de töre ve namus cinayetleridir. Yeri gelmişken burada, töre ve namus cinayetinin ayrımını yapmak gerekir. "Namus" ve "Töre" cinayetleri birbirinden farklıdır. Töre cinayetinin cinsiyet ile doğrudan ilgisi yoktur. Cinsiyetle ve dolayısıyla kadınla ilgili olan namus cinayetidir. Namus cinayeti ise farklı şekillerde de olsa her ülkede görülebilmektedir. [48]

Almanya'da 1996–2005 yılları arasında Türklerde 70 olayda töre cinayeti tespit edilmiştir. [49] Bu cinayetler ile ilgili ayırım yapılmadığından ne kadarı namus ne kadarı töre cinayeti belli değildir.

Çalışmamızda biz de töre ve namusu ayırmadan sorduk. En önemli üçünün belirtileceği on altı sorun içinde *töre ve namus cinayetleri* on birinci sırada (% 3.8) kendisine yer bulmuştur.

Ankete katılan kadınlara göre, *cinsel taciz ve şiddet* (% 1.9) ve *dinsel baskılar* (% 1.9) en son sıralarda yer alan sorunlardır.

Grafik 74. Kadınların temel sorunları[50]

Almanya'da yaşayan Türkiye doğumlu Türk kadınlarla Almanya doğumlu Türk kadınların sorunlarında farklılaşma var mıdır? Sorunların önem sıralamasında hemen hemen fark yoktur. Yani ister doğum yeri Almanya olsun ister Türkiye, kadınların hepsi

48 Pervizat, 2006

49 Martini, 2006

50 Kategoriler birbirinden bağımsız hesaplandığı için toplamları 100'ü aşmaktadır.

için sorunların önem sırası benzerlik arz etmektedir. Sadece oranlarda bazı farklılıklar vardır. Mesela Almanca dil sorunu Türkiye'de doğanlar için Almanya'da doğanlara göre daha büyük bir sorundur.

Tablo 30. Doğum yerine göre Almanya'daki kadınların en önemli sorunları

	Türkiye'de doğan	Almanya'da doğan
Almancayı yeterince bilememe (konuşma/yazma)	29,1	25,2
Yetersiz eğitim	23,8	20,0
Almanların Türk kadınına önyargılı davranışları	8,0	10,0
Alman toplumuna uyum (entegrasyon)	6,6	6,1
Çalışma hayatında dini vecibelerini yerine getirememe (namaz, vb.)	5,7	6,2
Dini bilgi açısından zayıf olması	5,2	5,3
Aile içi şiddet (dayak ve baskı)	5,2	6,2
Zorla evlilik	3,9	6,1
Toplumsal baskı	3,6	4,5
İş hayatındaki ayrımcılık	3,0	3,1
Eğitim sistemi ve uygulamalar	2,2	2,0
Diğer (belirtiniz)	3,7	5,3
Toplam	100	100

Kadınların sorunlarını tespitte hem her yaş grubuna göre, hem de her eğitim düzeyine göre *Almanca dil sorunu ve yetersiz eğitim* kadınların en temel iki problemi olarak görülmektedir. Ancak okuryazar olmayan grup için birinci derecede sorun eğitim, sonra Almanca bilememe gelirken diğer tüm eğitim düzeyindeki kadınlar için ilk sırada Almanca dil sorunu, ikinci sırada ise eğitim sorunu gelmektedir.

Tablo 31. Yaş gruplarına göre kadın sorunları algısı

Yaş gruplarına göre kadınların sorunları ve yaş ilişkisi						
	15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 ve +
Almancayı yeterince bilememe (konuşma/ yazma)	25,8	28,4	28,1	26,9	31,7	28,8
Yetersiz eğitim	19,6	22,1	22,6	26,9	28,7	27,9
Almanların Türk kadınına önyargılı davranışları	10,4	7,5	8,7	7,8	8,4	5,8
Çalışma hayatında dini vecibelerini yerine getirememe(namaz, vb.)	6,7	5,6	5,7	4,4	5,4	4,8
Dini bilgi açısından zayıf olması	6,0	4,9	4,7	6,7	4,2	2,9
Zorla evlilik	5,9	4,0	4,3	6,0	1,8	2,9
Aile içi şiddet (dayak ve baskı)	5,6	6,3	5,7	4,8	4,8	2,9
Alman toplumuna uyum (entegrasyon)	5,1	7,8	6,5	5,3	6,0	6,7

Tablo 31. Yaş gruplarına göre kadın sorunları algısı (devamı)

Yaş gruplarına göre kadınların sorunları ve yaş ilişkisi						
	15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 ve +
İş hayatındaki ayrımcılık	3,6	3,4	2,9	1,6	1,5	4,8
Toplumsal baskı	3,1	4,5	4,1	5,3	3,6	5,8
Eğitim sistemi ve uygulamalar	1,9	2,3	2,5	2,3	1,2	1,9
Töre ve namus cinayetleri	1,8	1,3	1,0	0,7	1,2	1,0
Alman vatandaşlığına geçme (eşe ve çalışma iznine bağlı olduğundan)	1,7	0,4	1,0	0,5	0,3	0,0
Cinsel taciz ve şiddet	1,0	0,7	0,8	0,0	0,3	0,0
Dinsel baskılar (zorla namaz, oruç vb.)	1,0	0,7	0,8	0,2	0,0	0,0
Diğer (belirtiniz)	0,8	0,3	0,7	0,7	0,9	3,8
	100	100	100	100	100	100

Tablo 32. Eğitim düzeyine göre kadın sorunları algısı

Kadınların sorunlarının tespiti ve eğitim düzeyi ilişkisi						
	Okuryazar değil	Okuryazar/ bir okul bitirmeyen	İlkokul mezunu	İlköğretim/ Ortaokul mezunu	Lise ve Dengi mezunu	Yüksekokul/ Üniversite mezunu
Yetersiz eğitim	29,5	27,5	24,2	20,9	21,6	19,0
Almancayı yeterince bilememe (konuşma/ yazma)	26,5	29,7	30,7	26,1	27,1	26,4
Toplumsal baskı	8,0	3,5	2,7	4,0	4,8	2,5
Zorla evlilik	6,5	3,1	3,6	5,0	4,9	3,9
Almanların Türk kadınına önyargılı davranışları	5,8	7,4	7,7	10,2	7,8	12,3
Alman toplumuna uyum (entegrasyon)	5,8	4,4	6,4	7,6	5,7	7,4
Çalışma hayatında dini vecibelerini yerine getirememe(namaz, vb.)	5,1	6,6	6,9	5,7	4,7	5,6
Dini bilgi açısından zayıf olması	3,6	4,4	4,6	6,2	5,0	6,3
Aile içi şiddet (dayak ve baskı)	3,6	4,8	5,0	4,9	6,9	5,6

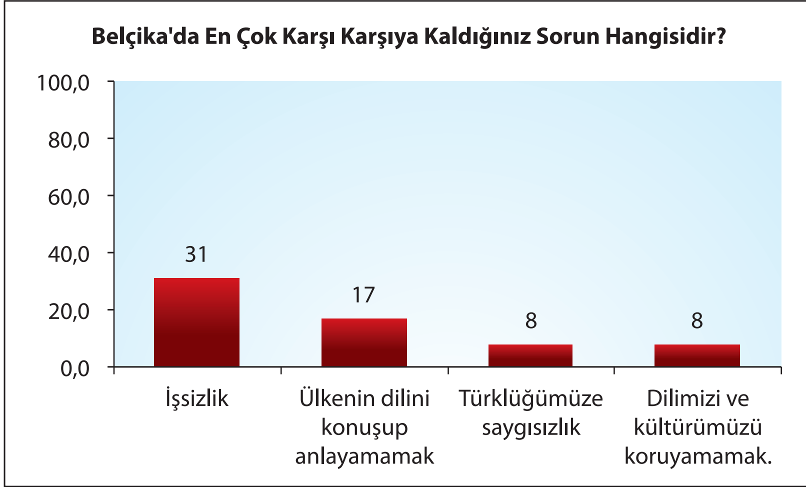
Tablo 32. Eğitim düzeyine göre kadın sorunları algısı (devamı)

Kadınların sorunlarının tespiti ve eğitim düzeyi ilişkisi						
	Okuryazar değil	Okuryazar/ bir okul bitirmeyen	İlkokul mezunu	İlköğretim/ Ortaokul mezunu	Lise ve Dengi mezunu	Yüksekokul/ Üniversite mezunu
İş hayatındaki ayrımcılık	1,8	2,2	3,0	3,1	3,5	3,2
Eğitim sistemi ve uygulamalar	1,1	1,7	2,7	1,7	2,1	3,2
Töre ve namus cinayetleri	1,1	1,7	0,6	1,5	1,7	1,8
Cinsel taciz ve şiddet	0,4	0,0	0,4	0,9	0,8	0,7
Dinsel baskılar (zorla namaz, oruç vb.)	0,4	1,3	0,2	0,8	0,9	0,7
Alman vatandaşlığına geçme (eşe ve çalışma iznine bağlı olduğundan)	0,4	0,0	0,4	1,1	1,6	0,0
Diğer (belirtiniz)	0,4	1,7	0,7	0,4	0,7	1,4
	100	100	100	100	100	100

Türklerin çalışmak amaçlı bulunduğu ülkelerden biri olan Belçika'da yapılan bir araştırmada kadınlara "Belçika'da en çok karşı karşıya kaldığınız sorun hangisidir?" diye sorulmuştur. Araştırmada en temel sorun olarak *işsizlik*, *ülkenin dilini konuşup anlayamamak*, *Türklüklerine saygısızlık* ve *ana dili ve kültürü koruyamamak* kadınların karşı karşıya kaldıkları problemler olarak görülmektedir.

İki araştırma sonuçları karşılaştırıldığında Belçika'daki Türk kadınları ile Almanya'daki Türk kadınların ortak en önemli sorunlarından birinin dil sorunu olduğu görülmektedir.

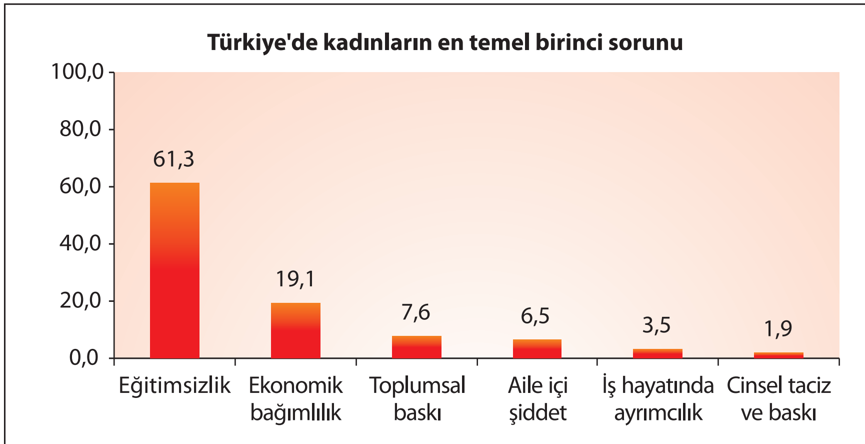
Grafik 75. Belçika'da Türk kadınların en önemli sorunları (2008)

Kaynak: Ayhan ve Kentel, 2008: 84.

Türkiye'de yapılan bir çalışmada kadınların en temel birinci sorunu olarak sırasıyla eğitimsizlik (% 61.3), ekonomik bağımlılık (% 19.1) ve *toplumsal baskı* (% 7.6) tespit edilmiştir. Bu sonuçlar ile Almanya'da yapılan çalışma karşılaştırıldığında *eğitimsizlik* her iki ülkedeki Türk kadınların en önemli ortak sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Grafik 76. Türkiye'de kadınların en önemli sorunları (2002)

Kaynak: Demir, 2002: 134.

Kadın Sorunlarının Kaynağı

Kadın sorunlarının neler olduğunu bilmek önemlidir fakat ondan daha önemlisi sorunların nerelerden kaynaklandığının bilinmesidir. Araştırmada kadınlara bu konudaki kanaatlerini ifade etmelerini sağlamak üzere kapalı uçlu bir soru yöneltilmiş ve gözlemlere, araştırmalara dayanarak sorun kaynağı olarak tespit edilen 12 seçenekten kendilerine en önemli gelen üçünü belirlemeleri istenmiştir.

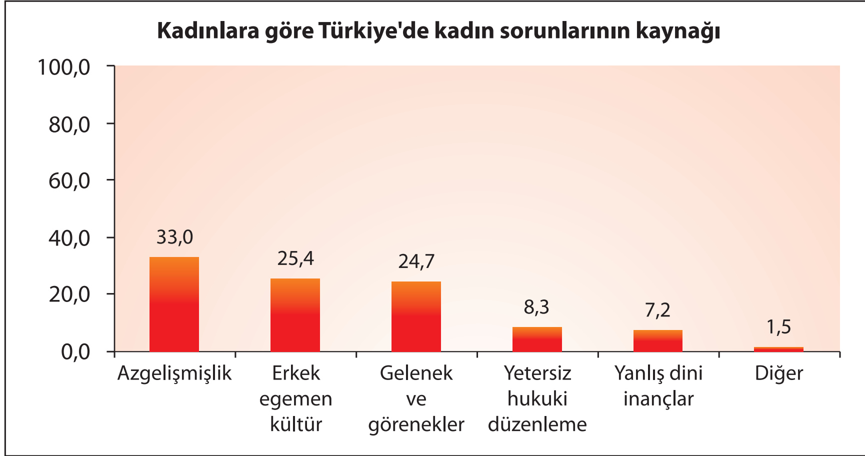
Kadınlardan, en temel üç sorunu belirlemeleri istendikten sonra sorunlara kaynaklık eden üç seçeneğin de belirlemeleri istendi. Almanya'daki Türk kadınlarının sorunlarının en temel kaynakları olarak Almanca dil sorunu (% 78.7), kadınların kendini zayıf ve beceriksiz görmeleri (% 37.3), Almanların Türklere olan önyargıları (% 28.4) görülmektedir. Görüşülen kadınlarda, en önemli sorunlar ile bu sorunların kaynağı, bir kısır döngü şeklinde, iç içe geçmiş durumdadır.

Grafik 77. Almanya'daki Türk kadınlarının sorunlarının kaynakları

Türkiye'de yapılan bir çalışmada, kadınlara göre, kadınların sorunlarının kaynağı sırasıyla *azgelişmişlik* (% 33.0), *erkek egemen kültür* (% 25.4), *gelenek ve görenekler* (% 24.7) olarak görülmektedir.

Grafik 78. Türkiye'de kadın sorunlarının kaynağı (2002)

Kaynak: Demir, 2002: 138.

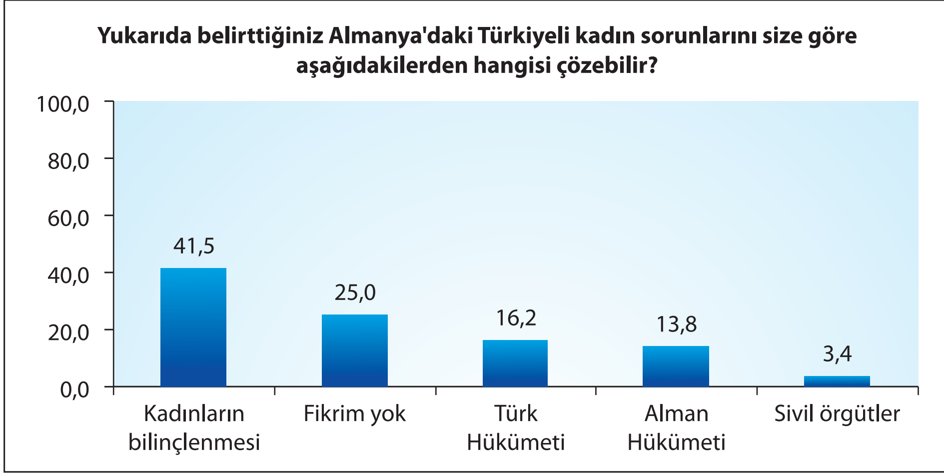
Kadınlar tarafından sorun kaynağı olarak *dinin yanlış anlaşılması ve yorumlanması*nın bir başka ifadeyle *yanlış dini inançlar*ın oranı Almanya'da % 22.7, Türkiye'de % 7.2 olarak görülmektedir.

Kadın Sorunlarının Çözümü

Bu çalışmada Almanya'da yaşayan Türk kadınlarının en temel üç problemi olarak Almancayı yeterince bilememe, yani Almanca dil sorunu, yetersiz eğitim ve Almanların Türk kadınlarına yönelik önyargılar tespit edildi. Sorunların tespiti kadar onların nasıl çözüleceği konusu da büyük önem taşımaktadır. Acaba Almanya'da yaşayan Türk kadınları sorunlarının çözümünde kime umut bağlamaktadırlar?

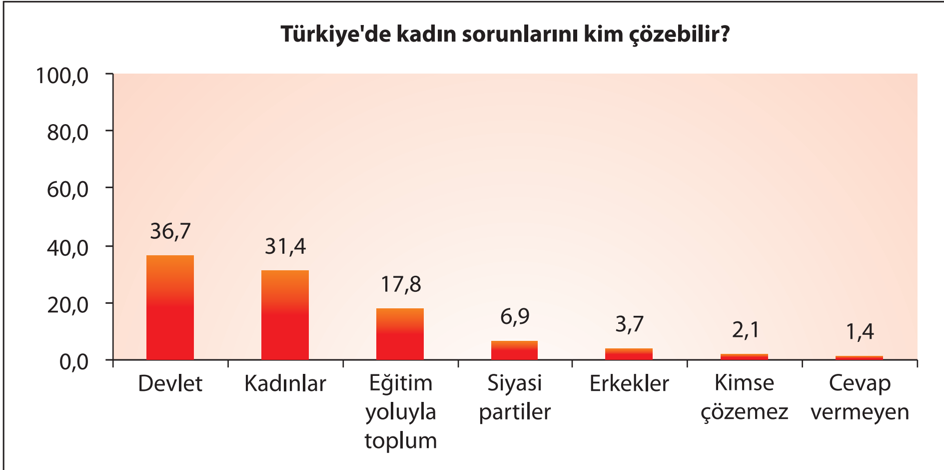
Kadınlara tespit edilen bu sorunları kimin çözebileceği soruldu ve verilen seçeneklerden sadece birini belirtmeleri istendi. Buna göre kadınların % 41.5'i kadın sorunlarının çözüm yolunun *kadınların bilinçlenmesi*nden geçtiği kanaatindedir. Sorunu Türk Hükümetinin çözebileceğine inananların oranı % 16.2, Alman Hükümetinin çözebileceğini inananların oranı ise % 13.8'dir. İlginç bulgulardan birisi kadınların dörtte birinin bu konuda herhangi bir fikrinin olmamasıdır.

Grafik 79. Kadın sorunlarını kim çözebilir?

Türkiye'de yapılan bir çalışma ise Türkiye'deki kadınların kadın sorunlarının çözümünde en önemli rolü devletin (% 36.7) oynayacağını düşündüklerini göstermiştir. Devletten sonra çözüm bizzat kadınlardan (% 31.4) beklenmektedir.

Grafik 80. Türkiye'de kadın sorunlarını kim çözebilir? (2002)

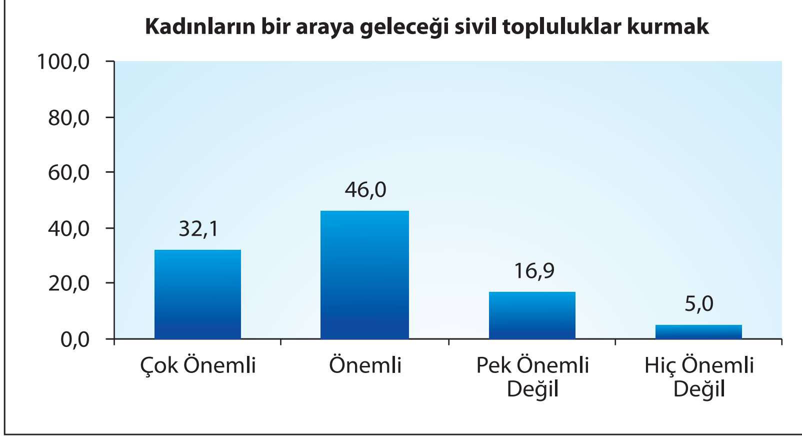

Kaynak: Demir, 2002: 141.

"*Kadın sorununu kim çözebilir?*" sorusuna, sunulan cevaplar arasında yer alan "sivil örgütler" seçeneğine kadınlar tarafından pek rağbet gösterilmemiştir. Kadın sorununun çözümde en güçlü etkenin kadınların bilinçlenmesi olduğunu söyleyen

kadınlar, kadınların bir araya gelerek sivil toplum örgütü kurmasının önemini de vurgulamaktadırlar. Kadınların %78,1'i için bu tür sivil toplum örgütleri önemlidir.

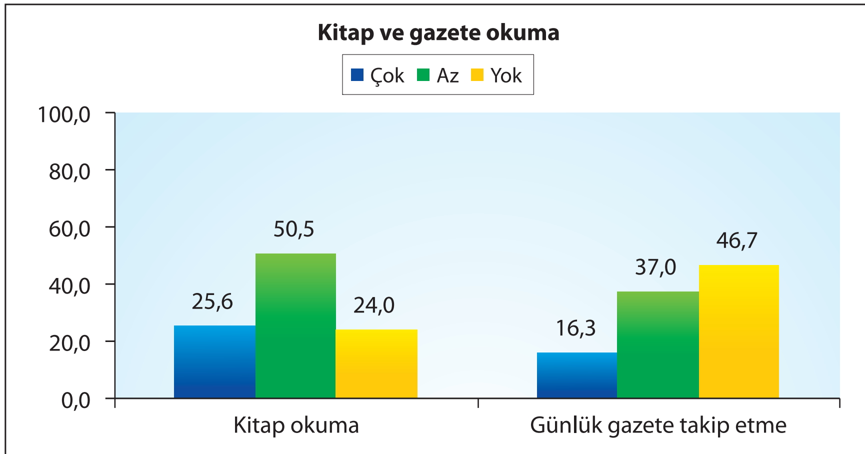
Grafik 81. Sivil toplum örgütleri

Kitap ve Gazete Okuma

Görüşülen kadınlara, son bir yıllık yaşantılarını göz önüne alarak ne sıklıkta gazete ve kitap okudukları soruldu. Son bir yıl içinde çok kitap okuduğunu ifade eden kadınların oranı %25.6'dır. Kadınların % 74.5'i yani dört kadından üçü kitap ya okumuyor ya da az okuyor. Yine kadınların %16.3'ü de çokça günlük gazete takip ettiklerini ifade etmişler. Günlük gazeteleri takip etmeyen ya da az takip edenlerin oranı da % 83.7'dir.

Grafik 82. Kitap ve gazete okuma

Çok kitap okuma ve yaş ilişkisine bakıldığında, yaş arttıkça " çok kitap okurum" diyenlerin oranı düşmektedir. En genç grup en çok okuyan yaş grubudur.

Günlük gazete takip etme ve yaş ilişkisi konusunda da benzer bir ilişkiden söz edilebilir.

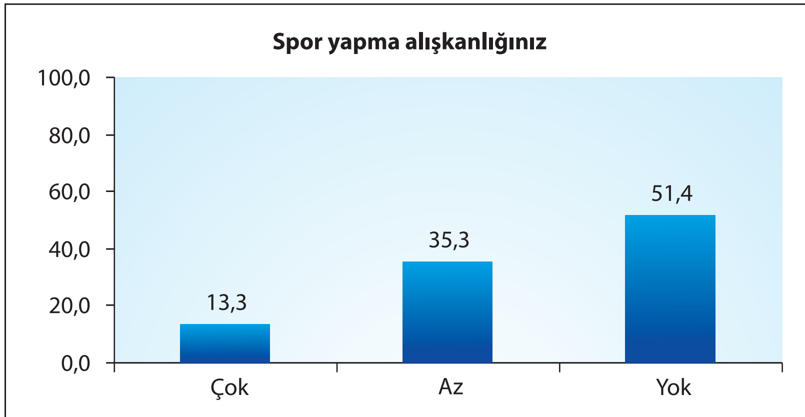
Tablo 33. Kitap ve gazete okuma ve yaş ilişkisi

		15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Kitap okuma durumunuz – sayınız	Çok	39,0	25,8	22,2	18,2	13,0	10,3
	Az	48,4	54,3	56,9	42,9	36,5	20,5
	Yok	12,6	20,0	20,9	39,0	50,4	69,2
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Günlük gazete takip etme durumunuz	Çok	19,3	19,2	16,3	11,0	6,1	10,3
	Az	40,9	37,3	40,5	35,7	22,6	7,7
	Yok	39,8	43,5	43,2	53,2	71,3	82,1
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Spor Alışkanlığı

Son bir yıl içinde düzenli ya da başka bir ifadeyle çok spor yapan kadınların oranı %13.3'tür. Kadınların yarısı hiç spor yapmamaktadır. Çok az spor yapanların oranı ise 51.4'tür.

Grafik 83. Spor alışkanlığı

Kadınların yaşı arttıkça spor yapma alışkanlığı düşmektedir.

Tablo 34. Spor yapma alışkanlığı ve yaş ilişkisi

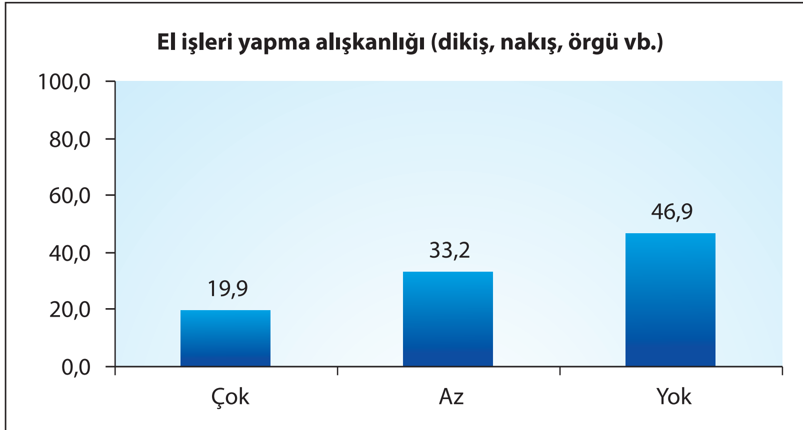
		15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Spor yapma alışkanlığınız	Çok	25,4	11,8	9,7	9,2	6,1	2,6
	Az	47,0	34,3	36,8	22,2	21,7	12,8
	Yok	27,7	54,0	53,6	68,6	72,2	84,6
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Elişi Yapma

Kadınların zamanını dolduran etkinliklerden birisi de elişidir. Son bir yıl içinde beş kadından biri (%19.9) bu etkinliği çok yaptıklarını belirtmişlerdir. Ancak kadınların hemen hemen yarısı da, ya hoşlanmadıklarından ya da zaman bulamadıklarından olsa gerek hiç elişi yapmamaktadırlar.

Dikiş, nakış örgü gibi elişi faaliyetleri, 54 yaşına kadar artmakta daha sonra düşmektedir. Yine de en yaşlı grup kadınlar en genç kadınlardan daha fazla elişi yapmaktadırlar.

Grafik 84. Elişi yapma

Tablo 35. Elişi yapma ve yaş ilişkisi

		15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
El işleri yapma alışkanlığı (dikiş, nakış, örgü vb.)	Çok	12,4	16,0	25,2	30,9	22,6	20,5
	Az	26,5	34,7	37,6	33,6	33,9	20,5
	Yok	61,1	49,4	37,2	35,5	43,5	59,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100

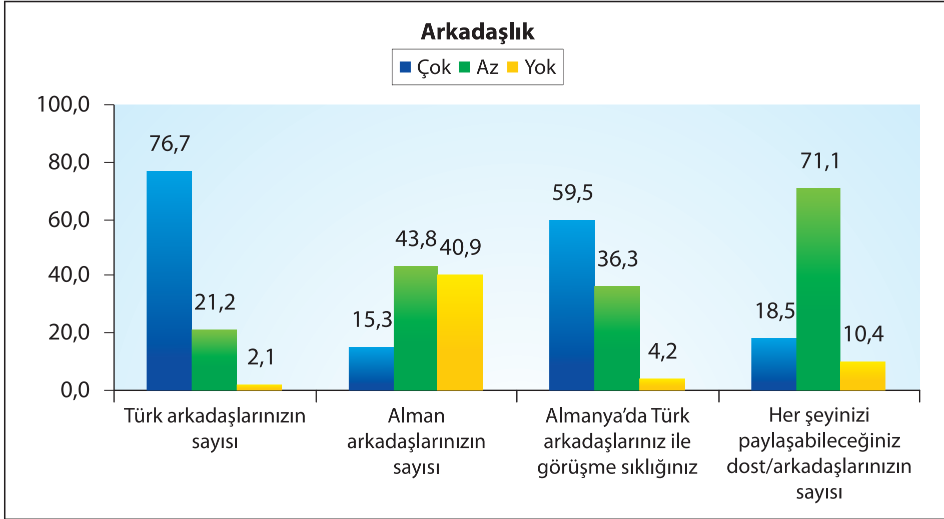
Arkadaş İlişkileri

Son bir yıl göz önüne alındığında kadınların %76.7'sinin Türk arkadaşı sayısının çok, % 2.1'inin ise Türk arkadaşı yoktur. Kadınların % 84.7'sinin de Alman arkadaşı ya yok ya da çok azdır. Türk arkadaşım çok diyenlerin sayısı (% 76.7) Alman arkadaşım çok diyenlerden (% 15.3) beş kat daha yüksektir.

Almanya'daki Türk kadınları, orada Türk arkadaşı edinme bakımından pek fazla problem yaşamıyor görülmektedir. Kadınların % 59.5'i Türk arkadaşları ile sık sık görüşmektedirler. Çok az görüştüklerini söyleyenlerin oranı ise % 36.3'tür.

"Arkadaşlık başka, dostluk başka" denir. Bu Almanya'daki Türk kadınları için de geçerli midir? %76.7'sinin "çok Türk arkadaşım var" dediği kadınların ne kadarı "her şeyimi paylaşacağım dostum/arkadaşım var diyebilmektedir? Anket sonucuna göre, kadınların ancak %18.5'inin her şeyi paylaşacağı dost sayısı çoktur. % 71.1'inin dost sayısı çok az, %10.4'ünün de hiç yoktur.

Grafik 85. Arkadaşlık ilişkileri

Türk arkadaş sayısı her yaş grubunda yüksek görülmektedir. En düşük 55-64 yaş grubudur. Bu yaş grubunun da %69.3'ü çok Türk arkadaşım var demektedir. Alman arkadaş sayısı çok olanlarla yaş ilişkisine bakıldığında yaş gençleştikçe arkadaş sayısında artış gözlenmektedir.

Kadınların Almanya'daki Türk arkadaşları ile görüşme sıklığına ve yaşlarına bakıldığında yaş arttıkça arkadaşları ile çok görüşenlerin oranı düşmektedir.

Her şeyini paylaşacak dostu ve arkadaşı çok olanlar ile yaş ilişkisine bakıldığında, en genç grubun (15-24 yaş grubu) en çok her şeyini paylaşacak dost ve arkadaşa sahip olan grup olduğu görülmektedir (%31.4).

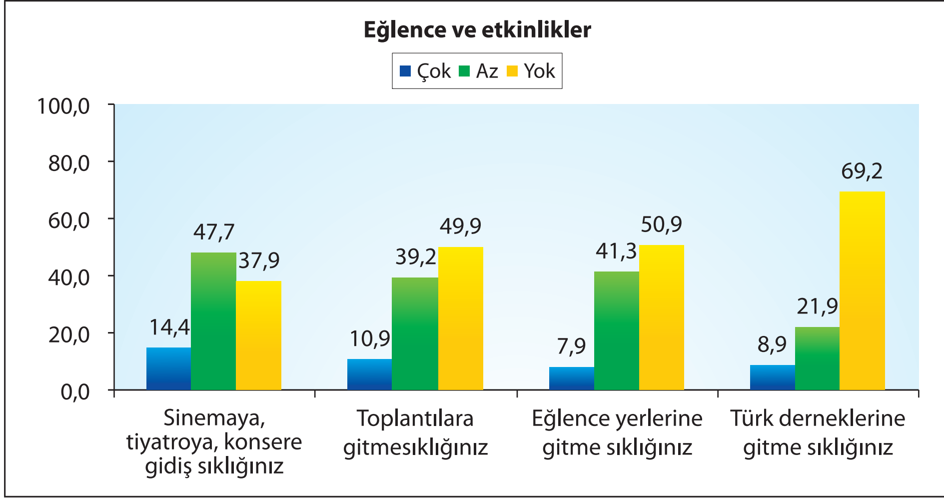
Tablo 36. Yaş gruplarına göre arkadaşlık ilişkileri

		15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Türk arkadaşlarınızın sayısı	Çok	84,4	74,1	75,6	72,7	69,3	76,9
	Az	13,9	24,4	21,7	24,7	28,9	20,5
	Yok	1,7	1,5	2,8	2,6	1,8	2,6
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Alman arkadaşlarınızın sayısı	Çok	27,0	16,2	11,1	8,6	4,4	2,6
	Az	53,2	47,2	43,9	36,4	23,7	23,1
	Yok	19,8	36,6	45,0	55,0	71,9	74,4
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Almanya'da Türk arkadaşlarınız ile görüşme sıklığınız	Çok	69,7	58,0	57,6	55,6	52,2	35,9
	Az	27,1	37,8	38,1	41,2	42,6	53,8
	Yok	3,2	4,2	4,4	3,3	5,2	10,3
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Her şeyinizi paylaşabileceğiniz dost/ arkadaşlarınızın sayısı	Çok	31,4	14,5	16,7	9,8	10,5	10,5
	Az	56,8	75,3	73,4	83,0	79,8	71,1
	Yok	11,8	10,3	9,9	7,2	9,6	18,4
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Eğlence ve Sosyal Etkinliklere Katılma

Araştırmada görüşülen kadınların % 85.6'sı son bir yıl içinde sinema, tiyatro, konser vb. yerlere ya hiç gitmemişler ya da çok az gitmişler. Yine bunların yarısı son bir yıl içinde toplantılara ve eğlence yerlerine de hiç gitmemişler. Türk derneklerine hiç gitmeyenlerin oranı da %69.2'dir.

Grafik 86. Eğlence ve etkinliklere katılım

Sinema, tiyatro, konser, toplantılar ve eğlence yerlerine çok giderim diyen kadınların sayısı yaş azaldıkça yani kadınlar gençleştikçe artmaktadır.

Türk derneklerine en sık giden kadınlar ise en yaşlı grup olarak gözükmektedir.

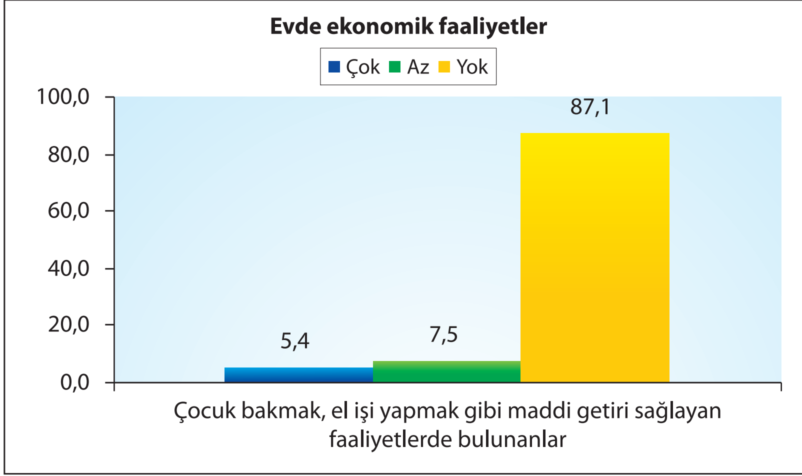
Tablo 37. Eğlence ve etkinliklere katılma ve yaş ilişkisi

		15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Sinemaya, tiyatroya, konsere gidiş sıklığınız	Çok	35,9	9,8	9,7	2,6	2,6	2,6
	Az	49,4	54,4	54,9	35,5	15,7	10,3
	Yok	14,7	35,8	35,4	61,8	81,7	87,2
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Toplantılara gitme sıklığınız	Çok	14,1	11,0	12,1	5,8	6,1	2,6
	Az	40,9	45,8	43,5	27,3	14,8	15,4
	Yok	45,0	43,3	44,4	66,9	79,1	82,1
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Eğlence yerlerine gitme sıklığınız	Çok	17,6	4,8	6,2	3,9	4,3	2,6
	Az	47,3	45,5	41,1	37,3	20,0	17,9
	Yok	35,2	49,7	52,6	58,8	75,7	79,5
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Türk derneklerine gitme sıklığınız	Çok	11,6	8,1	8,8	5,8	4,3	15,8
	Az	28,8	20,1	20,4	20,1	14,8	10,5
	Yok	59,6	71,8	70,8	74,0	80,9	73,7
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Evde Gelir Getirici Faaliyetlerde Bulunma

Kadınların %87.1'i son bir yıl içinde ekonomik amaçlarla çocuk bakma, elişi yapma gibi faaliyetlerde bulunmamışlardır.

Grafik 87. Ekonomik etkinlikler

En çok maddi getiri sağlamak amacıyla çocuk bakma ve elişi yapma faaliyetlerinde bulunan yaş grubu 15-24'tür.

Tablo 38. Yaş gruplarına göre evde gelir getirici faaliyetlerde bulunma

		15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65 +
Çocuk bakmak, el işi yapmak gibi maddi getirici faaliyetlerde bulunmanız	Çok	11,4	3,5	4,6	2,6	0,9	2,6
	Az	13,7	4,5	6,7	3,9	6,2	7,9
	Yok	74,9	91,9	88,7	93,5	92,9	89,5
	Toplam	100	100	100	100	100	100

ALTINCI BÖLÜM

DİNİ İNANÇ, TUTUM VE İBADETLER

Dine Yakınlık
Dini Kimlik
Dini Konularda Bilgilenme İhtiyacı
İslam'ın Gereklerini Yerine Getirmenin Önemi
İbadet Yapma
Din Değiştirme Konusunda Telkin Alma
Dini Cemaatlere ve Derneklere İlgi
Çalışma Hayatında Dini İnançlar
Dini İnancın Tercihler Üzerindeki Etkisi
Evlilikte Dini İnanç Nedeniyle Sorun Yaşama
Dini Tutum ve Davranışlarla İlgili Ebeveyn veya Çocuklarla Sorun Yaşama
Cami ile İlişkiler

6

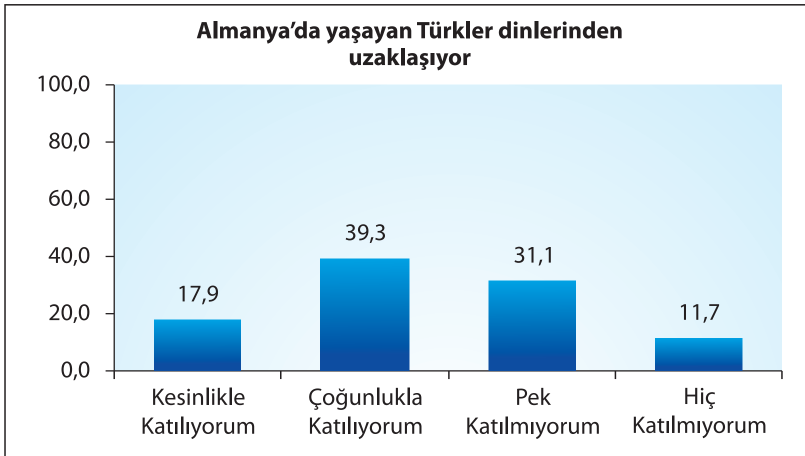
Dine Yakınlık

Din birey ve toplum hayatındaki en önemli kurumlardan biridir. Dini inanç ve ibadetler bireylerin kendilerini tanımlamalarında, dünyaya bakışlarında ve diğer insanlarla olan ilişkilerini düzenlemelerinde önemli rol oynar. Başka ülkelerde göçmen olarak yaşayanlarda din, kimliği koruma bakımından ayrıca önem taşır. Yurt dışındaki Türk varlığının kimliklerini koruma mücadelelerinde en önemli savunma konularının başında din gelmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde, Almanya'da yaşayan kadınların Türklerin dinden uzaklaşıp uzaklaşmadığı ile ilgili düşünceleri, dini kimlikleri, dini bilgilerini nereden edindikleri, bu konuda ne düzeyde bilgilenme ihtiyacı içinde oldukları ve İslam dininin ibadet uygulamalarını ne düzeyde yerine getirdiklerine ilişkin görüşleri değerlendirilmektedir.

Kadınların yarısından fazlasının (%57.2) kanaatine göre Almanya'da yaşayan Türkler dinlerinden uzaklaşıyor.

Grafik 88. Dine yakınlık

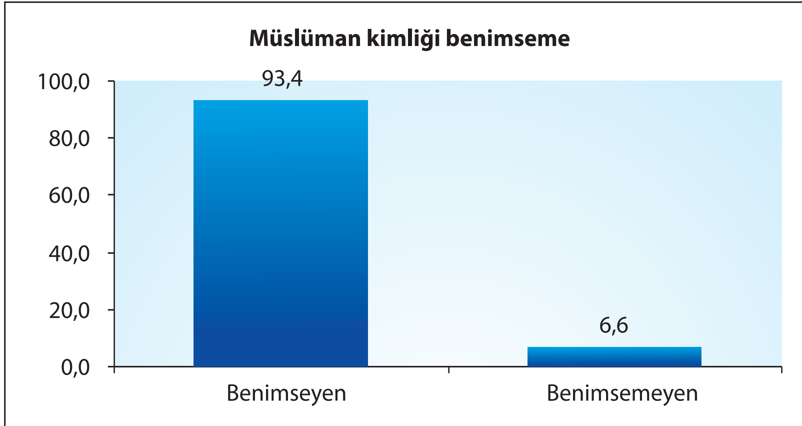

Dini Kimlik

Kimlik, kişinin kendisini nasıl tanımladığına ilişkin sıfatlardan oluşur. Bu kimliğin inanç, ırk, etnik köken, meslek, statü veya yaşanan coğrafyayı önceleyen boyutları olabilir. Bu yüzden insanların aynı anda birçok kimliği bulunabilir. Araştırmada dini kimlik olarak Müslüman olarak nitelenmenin kadınlar tarafından ne kadar kabul gördüğü tespit edilmiştir.

Bu araştırmada yer alan Garafik 88'e göre, Almanya'da yaşayan Türk kadınların yarısı *Türklerin dinlerinden uzaklaştığı* kanısına sahiptir. Buna rağmen aynı kadınların % 93.4'ü *Müslüman kimliğinin* kendilerini tanımlamada uygun bir kimlik olduğunu ifade etmektedirler.

Grafik 89. Müslüman kimliğinin benimsenme oranı

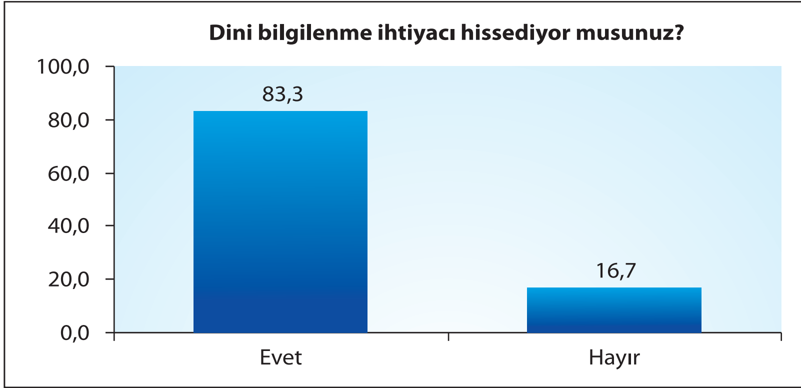

Dini Konularda Bilgilenme İhtiyacı

Dini bilgilenme ihtiyacı, dini kimliği benimseme ile yakından ilgilidir. Bu bilgilenme aileden başlayan bir süreçtir. Bunu, çevre ve eğitim kurumları takip eder. Fakat resmi eğitim kurumları olan okulların Almanya'da yaşayan Müslümanlara dini bilgileri öğrenmek için yeterli fırsat sunduğunu söylemek pek mümkün değildir. Bu yüzden çocuklara yönelik olarak din eğitiminde dini kurumların rolü artmaktadır.

Araştırmada görüşülen kadınların % 83.3'ü dini bilgilenme ihtiyacı hissettiklerini belirtmektedir.

Grafik 90. Dini konularda bilgilenme ihtiyacı

Dini bilgilenme ihtiyacı hissetme ile yaş grupları arasındaki ilişkiye baktığımızda, yaş ilerledikçe ihtiyacın arttığı gözlenmektedir. Dini konulara ilginin ilerleyen yaşlarda artması doğal bir eğilimdir. Çünkü dinin birey hayatındaki rolü dolayısıyla dini konularda bilgilenme ihtiyacı, ilişki ağı büyüdükçe artmaktadır. Aile sorumlulukları, evlilik, mal ve mülk sahibi olma nedeniyle zekât, fitre, hac konularında bilgi ihtiyacı daha fazla olmaktadır. Ayrıca yaş ilerledikçe dini konulara duyarlılıkta da artış görülmektedir.

Tablo 39. Yaş gruplarına göre dini bilgi ihtiyacı hissetme

Yaş Grubu	Evet	Hayır	Toplam
15–24	80,6	19,4	100
25–34	84,2	15,8	100
35–44	82,5	17,5	100
45–54	84,3	15,7	100
55–64	85,2	14,8	100
65+	94,9	5,1	100

Dini bilgilenme ihtiyacının Almanya'da doğanlarda Türkiye'de doğanlara oranla daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 40. Doğum yerine göre dini bilgilenme ihtiyacı

	Türkiye'de doğan	Almanya'da doğan
Evet	86,2	77,1
Hayır	13,8	22,9
Toplam	100	100

Eğitim düzeyi ve dini bilgi ihtiyacı hissetme ilişkisine bakıldığında, daha az eğitimlilerin dini konularda daha fazla bilgilenme ihtiyacı hissettikleri görülmektedir.

Tablo 41. Eğitim düzeyine göre dini konularda bilgilenme ihtiyacı

	Evet	Hayır	Toplam
Okur yazar değil	86,0	14,0	100
Okur yazar/bir okul bitirmeyen	90,5	9,5	100
İlkokul mezunu	91,0	9,0	100
İlköğretim/Ortaokul mezunu	80,6	19,4	100
Lise ve Dengi mezunu	78,3	21,7	100
Yüksekokul/Üniversite mezunu	78,7	21,3	100

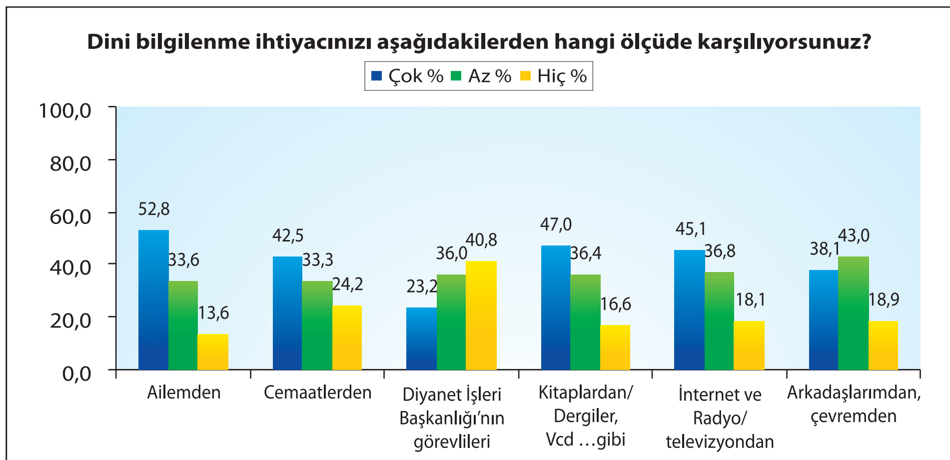
Dini bilgilenme ihtiyacı hissediyorum diyenlere, bu ihtiyacı nereden ve ne ölçüde karşıladıkları sorulduğunda, dini bilgilerin en çok aileden (% 52.8) edinildiği görülmektedir. Bu, diğer birçok konuda olduğu gibi, dini konularda da ailenin önemini göstermektedir.

Ailenin dini tutum ve davranışların mayalandığı yerlerin başında geldiğini gösteren bir diğer bulgu da, dini konularda anlayış farklılığı nedeniyle aile içinde çok sorun yaşanmamasıdır. Görüşülen kadınların % 73'ü dini tutum ve davranışlar nedeniyle aile içinde hiç sorun yaşamadığını, % 22'si ise bu konuda bazen sorun yaşanabildiğini belirtmektedir. Aile, dini inanç, tutum ve davranışlarda büyük oranda uzlaşma sağlanan bir kurum görüntüsündedir.

Kadınların yaklaşık % 43'ünün dini bilgilenme ihtiyacının "çok" denebilecek kısmını, dini cemaatlerden karşıladığını belirtmesi, Diyanet İşleri Başkanlığının görevlendirdiği dini görevlilerin oranının % 23 olduğu göz önüne alındığında, dini cemaatlerin bu konuda yaygın bir etkiye sahip oldukları görülmektedir.

Araştırmada dikkati çeken bir başka sonuç, dini bilgiyi 'hiç edinmedik' seçeneğinde Diyanet görevlilerinin en yüksek oran (% 40.8) çıkmasıdır. Araştırmanın yapıldığı kesim kadınlardır. Belki araştırma erkekler arasında yapılsaydı sonuç daha farklı çıkabilirdi. Çünkü çok kapsamlı olmasa da erkeklerin haftalık olarak katıldıkları cuma vaaz ve hutbelerinde dini konularda bilgiler verilmektedir. Bu durum, Diyanetin yurtdışı hizmet politikasını kadınlar açısından yeniden gözden geçirmesi gerektiğini göstermektedir. Diyanet tarafından yeteri kadar kadın din görevlisini yurt dışına göndermek, yurtdışında görev yapan erkek din görevlilerine erkeklerin yanı sıra kadınlara da ulaşmaları için hizmet içi eğitim vermek, kadınların camiyle ve din görevlileriyle iletişimlerini artırmak veya başka yöntemlerle, yurt dışındaki kadınlara daha çok ulaşmak için çalışmalar yapılmasının gerektiği anlaşılmaktadır.

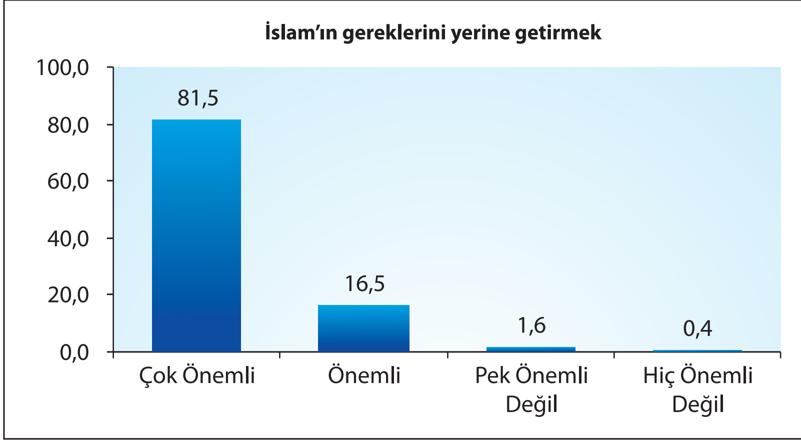
Grafik 91. Dini bilgilerin karşılandığı yerler

İslam'ın Gereklerini Yerine Getirmenin Önemi

Kadınların kendileri yerine getirse de getiremese de İslam'ın gereklerini yerine getirmek gerektiği düşüncesine katılım oldukça yüksektir. Hatta İslam'ın gereklerini yerine getirmek çok önemli diyenlerin oranı %81.5'tir.

Grafik 92. İslam'ın gereklerini yerine getirme

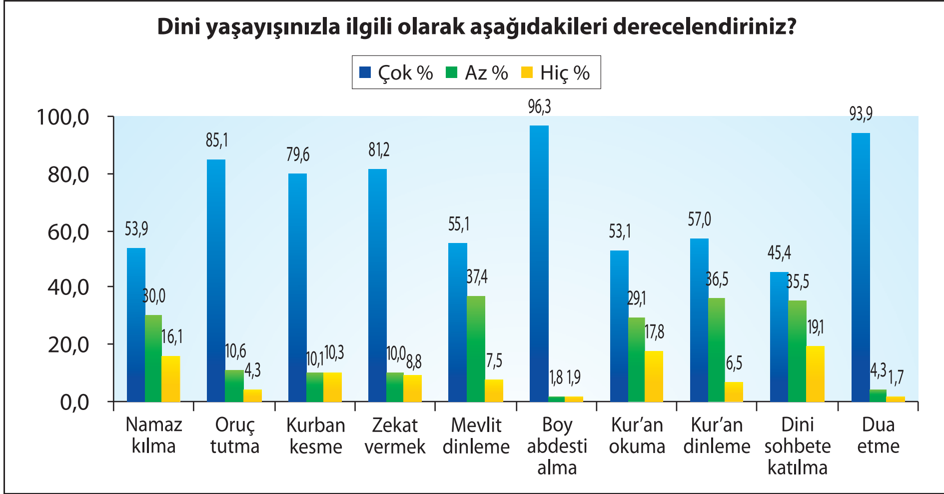
İbadet Yapma

"İslam'ın gereklerini yerine getirmek", araştırma kapsamında görüşülen kadınların % 81.5'i için "çok önemli", % 16.5'i için de "önemli" dir. Bunu kendileri için "pek önemli değil", ve "hiç önemli değil" diyerek niteleyenlerin toplamı sadece % 2 seviyesindedir. Bu son derece önemli bir bulgudur. Ama Almanya'da yaşayan Türklerin % 57.2'si dinlerinden uzaklaştıkları kanaatini taşımaktadır.

Dini bilgi sahibi olma ile ibadet yapma ilişkisi oldukça karmaşıktır. İbadetleri yerinde ve eksiksiz yapmak için bilgi sahibi olma bir zorunluluktur. Ancak bilgi kendiliğinden ibadete dönüşmez. Çok bilgisi olan daha az ibadet, az bilgisi olan da daha çok ibadet yapabilir. Araştırmada kadınların temel dini ibadetleri ne sıklıkta yaptıkları öğrenilmeye çalışılmıştır.

Görüşülen kadınlar arasında en yaygın dini pratikler boy abdesti alma (% 96.3) ve dua etmedir (% 93.9). Bunu oruç tutmak, zekât vermek, kurban kesmek izlemektedir. Kadınların yarıdan fazlası da Kuran okuma, Kuran dinleme, mevlit dinleme, namaz kılma gibi ibadetleri "çok" denebilecek ölçüde yapmaktadır.

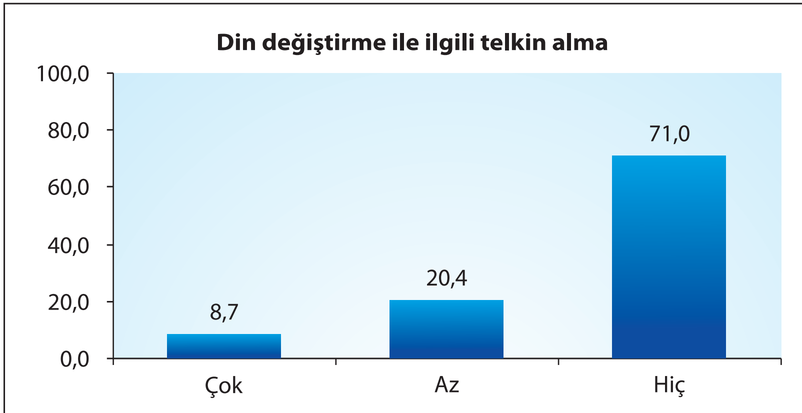
Grafik 93. Dini ibadetlerin yapılma sıklığı

Din Değiştirme Konusunda Telkin Alma

Toplumun yaygın olarak benimsenen dini Müslümanlık olmayan bir ülkede yaşayan Müslümanların din değiştirmeleri konusunda bir telkin veya misyonerlik faaliyetlerine muhatap olmaları mümkündür. Almanya'daki Türk kadınlarının bu konudaki tecrübelerini öğrenmek amacıyla dinlerini değiştirme yönünde telkin alıp almadıkları soruldu. Buna göre kadınların %29.1'i az veya çok misyonerlik faaliyetine muhatap olmuşlar, başka bir deyişle de din değiştirmeleri konusunda telkin almışlardır.

Grafik 94. Din değiştirme yönünde telkine muhatap olma

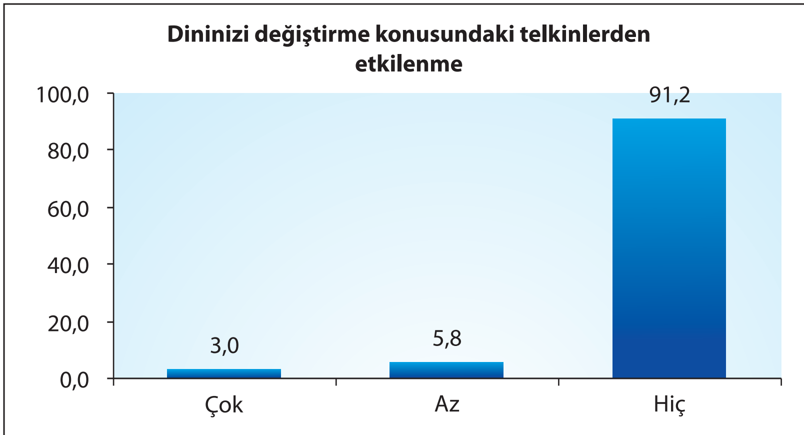
Din değiştirme yönünde telkin alma ve yaş ilişkisine bakıldığında yaşın artma veya azalmasıyla telkin alma arasında doğrusal bir ilişki bulunmamaktadır. Araştırmaya göre toplamda %32 (%7.1 çok telkin alma, %24.9 az telkin alma) ile en fazla din değiştirme yönünde telkine muhatap olan kadınlar 35–44 yaş arasındaki kadınlardır.

Tablo 42. Din değiştirme yönünde telkine muhatap olma ve yaş ilişkisi

		15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Dininizi değiştirme (misyonerlik) konusunda aldığınız telkinler	Çok	6,5	13,5	7,1	6,5	9,6	0,0
	Az	19,9	16,4	24,9	20,1	21,9	10,8
	Yok	73,5	70,1	68,0	73,4	68,4	89,2
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Din değiştirme konusunda az veya çok telkine muhatap olan kadınlara (%27.1) bu telkinden ne kadar etkilendikleri soruldu. Kadınların %91.2'si bu telkinlerden hiç etkilenmemişler.

Grafik 95. Din değiştirme teklifinden etkilenme

Din değiştirme teklifinden etkilenme ve yaş ilişkisine bakıldığında en genç grubun en fazla etkilendiği görülmektedir.

Tablo 43. Din değiştirme teklifinden etkilenme ve yaş ilişkisi

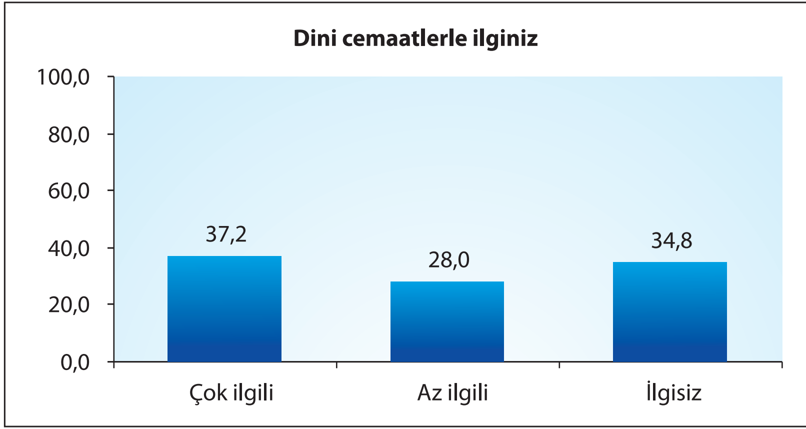
		15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Dininizi değiştirme konusundaki telkinlerden etkilenmeniz	Çok	5,1	2,4	3,1	1,3	0,0	0,0
	Az	9,3	6,1	3,8	2,6	7,0	8,1
	Yok	85,5	91,5	93,2	96,1	93,0	91,9
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Dini Cemaatlere ve Derneklere İlgi

Almanya'da dini cemaatler, dini hayatın önemli bir yönünü örgütlemektedirler. Türkiye'dekilerden daha rahat örgütlenip faaliyet gösterebilmektedirler.
Kadınların dini cemaatlere ilgisi ne düzeydedir?

Görüşülen kadınların %37.2'si dini cemaatle çok ilgili olduklarını ifade etmişlerdir.

Grafik 96. Dini cemaatlere ilgi düzeyi

Dini cemaatlerle en çok ilgili olduğunu söyleyen kadınlar 55-64 yaş arasındaki kadınlardır.

Tablo 44. Dini cemaatlerle ilgi ve yaş ilişkisi

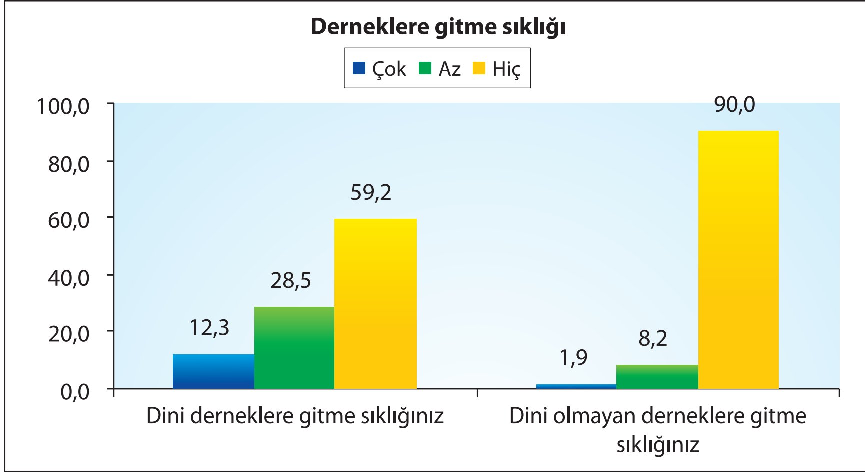
		15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Dini cemaatlerle ilginiz	Çok	39,9	34,9	35,6	38,6	43,5	37,8
	Az	34,4	28,9	28,0	22,9	13,0	16,2
	Yok	25,7	36,2	36,3	38,6	43,5	45,9
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Almanya'da dini dernek denince akıllara genellikle cami dernekleri gelmektedir. Ailelerde kadınların ve genç kızların güven duygusuyla en rahat gidebildikleri derneklerin başında da dini dernekler gelmektedir.

Son bir yıl içinde kadınların derneklerin faaliyetlerine katılma durumuna bakıldığında, % 40.8'i az ya da çok dini derneklerin faaliyetlerine, 10.1'i de dini olmayan derneklerin faaliyetlerine katılmışlardır. Başka bir ifadeyle de, kadınların % 59.2'sinin dini dernek faaliyetlerine, %90'ının da dini olmayan derneklerin faaliyetlerine hiçbir şekilde katılmadıkları görülmektedir.

Faaliyetlerine katılım sağlanan derneklerin daha çok dini nitelikli faaliyet gösteren dernekler olduğu görülmektedir.

Grafik 97. Dini derneklere ilgi

Yaş grubu içinde dini derneklere ilgisi olanlar içinde en yüksek oranı araştırma evrenimizin en genç yaş grubu oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle 15-24 yaş aralığındaki kadınların yarısı sık veya seyrek dini derneklere gitmektedirler.

Tablo 45. Dini derneklere ilgi ve yaş ilişkisi

		15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Dini derneklere gitme sıklığınız	Çok	16,5	10,4	10,2	13,1	13,2	17,1
	Az	33,9	26,0	29,9	24,2	21,9	17,1
	Yok	49,6	63,6	60,0	62,7	64,9	65,7
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Dini olmayan derneklere gitme sıklığınız	Çok	3,2	1,0	1,9	0,6	1,7	0,0
	Az	13,1	6,6	6,5	5,8	6,1	10,8
	Yok	83,7	92,4	91,6	93,5	92,2	89,2
	Toplam	100	100	100	100	100	100

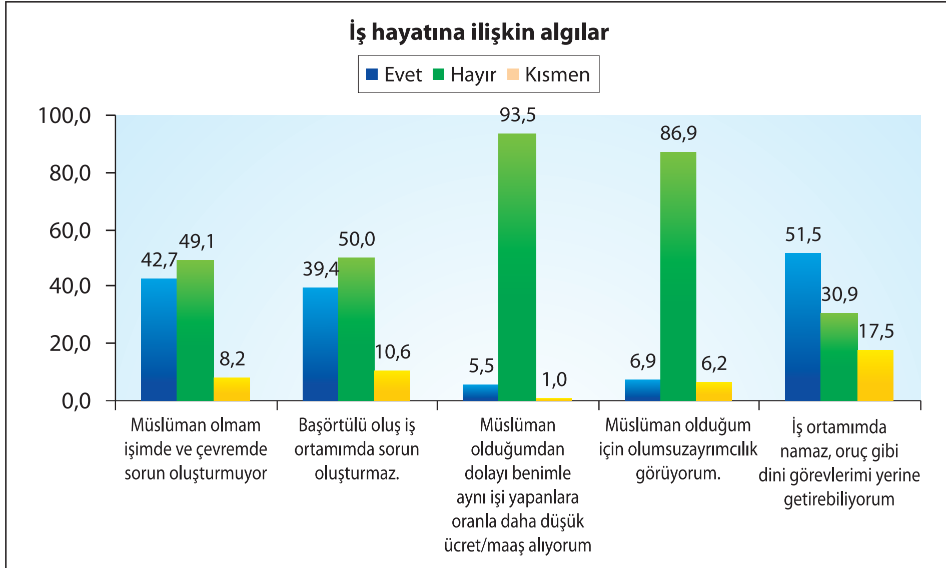
Çalışma Hayatında Dini İnançlar

Dini inançlar aile hayatında olduğu kadar sosyal hayatta da kişiler arası ilişkileri etkiler. Bu etkileşim ortamlarından biri de çalışma hayatıdır. Acaba Almanya'daki Türk

kadınları dini inançları nedeniyle çalışma hayatında bir ayrımcılıkla karşılaşıyorlar mı? Araştırmada bu konuda kadınların görüşleri öğrenilmeye çalışıldı.

Görüşülen kadınların yaklaşık % 94'ü Müslüman olmaları nedeniyle çalıştıkları iş yerinde daha az ücret almadıklarını ve yaklaşık % 87'si Müslüman olduğu için olumsuz ayrımcılık görmediğini belirtmesine rağmen, yaklaşık yarısı Müslüman olmalarının bir şekilde iş ortamında sorun oluşturduğunu, örneğin başörtüsünün iş ortamında sorun oluşturabileceğini düşünmektedir.

Grafik 98. Dini inanç nedeniyle iş hayatında ayrımcılığa uğrama

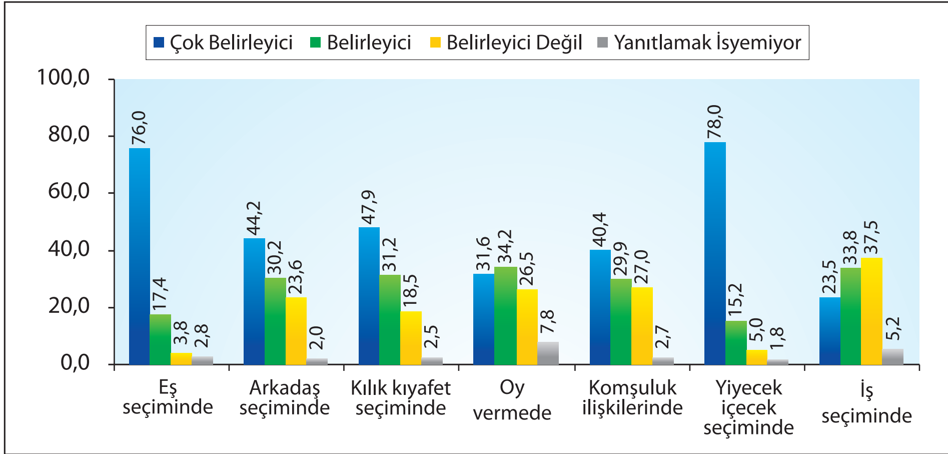
Dini İnancın Tercihler Üzerindeki Etkisi

Dini inançlar ibadetleri yönlendirir. İnanç düzeyine göre ibadetler yaygınlaşır. Ancak dini inanç, ibadetlerin yanı sıra, birçok alanda da bireyin davranışlarını etkiler, tercihlerini yönlendirir. Bu etki düzeyini ölçmek için dini inançların etkili olabileceği düşünülerek seçilen bazı alanlarda, kadınların karar süreçlerinde dini inançlarının ne kadar etkili olduğunu düşündükleri sorulmuştur. Verilen cevaplar; iş, eş, arkadaş, yiyecek seçiminden komşuluk ilişkilerine, oy vermeden, kılık kıyafet seçimine kadar birçok alanda dinin birey davranışlarını büyük ölçüde etkilediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Görüşülen kadınların % 78'i için yiyecek-içecek seçimlerinde dini inançları çok önemlidir, bunu % 76 ile eş seçimi izlemektedir. Dini inancın en az belirleyici olduğu

alanların başında iş seçimi, ardında da komşuluk ilişkileri ve oy verme gelmektedir. Oy verme tercihlerinde dini inançlarının etkisi konusunda, cevap vermek istemeyenlerin oranının diğer seçeneklere göre göreli yüksek olması, bu alanda görüş açıklamada bir çekingenliğin olduğunu da göstermektedir.

Grafik 99. Dini inancın etkili olduğu alanlar

Eş seçiminde hemen her yaş grubu için dini inanç % 90'ın üzerinde belirleyicidir. Arkadaş seçiminde de % 60'ın üzerinde dini inancın belirleyiciliği söz konusudur. Ancak arkadaş seçiminde dini inanç belirleyici değil diyenler arasında yaş arttıkça oran artmaktadır. Gençler yaşlılara göre arkadaşlıklarında dini inancın göreli daha az belirleyici olduğunu düşünmektedir.

Dini inancın belirleyiciliği ile kılık kıyafet seçimi ve komşuluk ilişkisine bakıldığında, yaş arttıkça "çok belirleyici" diyenlerin oranı artmaktadır.

Tablo 46. Dini inancın etkili olduğu alanlar ve yaş ilişkisi

		15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Eş seçiminde	Çok belirleyici	76,1	75,6	72,5	75,7	79,8	97,4
	Belirleyici	17,6	16,4	20,2	17,8	16,7	2,6
	Belirleyici değil	3,5	4,8	3,8	3,9	2,6	0,0
	Yanıtlamak istemiyor	2,9	3,3	3,5	2,6	0,9	0,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Tablo 46. Dini inancın etkili olduğu alanlar ve yaş ilişkisi (devamı)

		15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Arkadaş seçiminde	Çok belirleyici	35,8	46,1	43,2	48,4	53,9	61,5
	Belirleyici	32,9	26,6	30,4	32,7	28,7	33,3
	Belirleyici değil	28,9	24,6	24,3	17,6	17,4	5,1
	Yanıtlamak istemiyor	2,3	2,8	2,1	1,3	0,0	0,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Kılık kıyafet seçiminde	Çok belirleyici	41,8	47,0	46,0	52,3	60,0	82,1
	Belirleyici	35,7	29,6	31,7	28,1	28,7	15,4
	Belirleyici değil	20,2	20,6	19,5	16,3	11,3	2,6
	Yanıtlamak istemiyor	2,3	2,8	2,9	3,3	0,0	0,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Oy vermede	Çok belirleyici	25,7	32,6	33,6	34,4	31,3	39,5
	Belirleyici	35,4	32,6	31,9	36,4	41,1	36,8
	Belirleyici değil	30,4	27,7	25,9	21,9	23,2	15,8
	Yanıtlamak istemiyor	8,6	7,2	8,6	7,3	4,5	7,9
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Komşuluk ilişkilerinde	Çok belirleyici	30,1	39,9	42,0	44,4	51,8	65,8
	Belirleyici	30,1	30,4	30,4	27,5	28,9	28,9
	Belirleyici değil	36,5	26,9	24,1	26,1	19,3	5,3
	Yanıtlamak istemiyor	3,2	2,8	3,5	2,0	0,0	0,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Yiyecek içecek seçiminde	Çok belirleyici	76,3	80,1	77,2	73,7	80,7	91,9
	Belirleyici	16,2	14,1	15,0	17,1	14,9	5,4
	Belirleyici değil	5,5	3,8	5,4	7,9	4,4	2,7
	Yanıtlamak istemiyor	2,0	2,0	2,3	1,3	0,0	0,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100
İş seçiminde	Çok belirleyici	26,8	22,6	20,2	22,4	28,1	22,2
	Belirleyici	28,3	36,2	37,9	36,2	27,2	30,6
	Belirleyici değil	38,8	36,8	36,7	37,5	39,5	38,9
	Yanıtlamak istemiyor	6,1	4,4	5,2	3,9	5,3	8,3
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Hemen her eğitim düzeyindeki kadınlarda dini inanç, hem eş seçiminde hem de yiyecek içecek seçiminde %90 üzerinde belirleyicidir.

Arkadaş seçiminde dini inanç *belirleyici değil* diyenler arasında en yüksek oranı %41.5 ile yüksekokul veya üniversite mezunu olan kadınlar oluşturmaktadır. Yine komşuluk ilişkilerinde de dini inanç *belirleyici değil* diyenler arasında %43 ile aynı grup en yüksek oranı oluşturmaktadır.

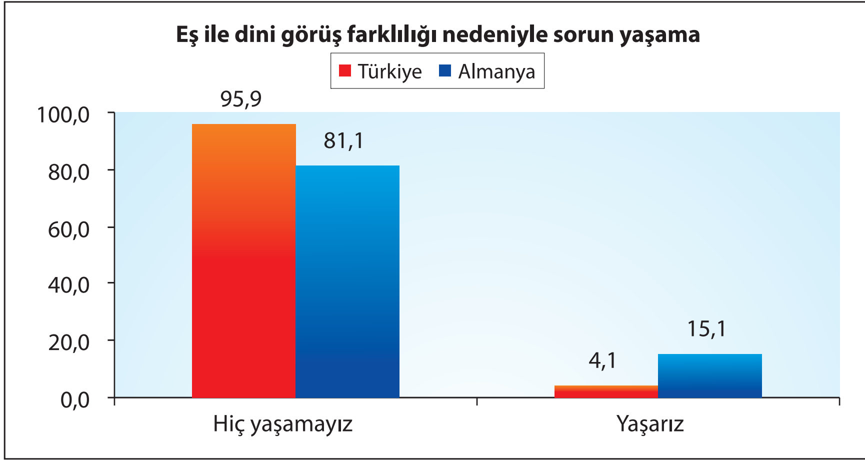
Tablo 47. Dini inancın etkili olduğu alanlar ve eğitim düzeyi ilişkisi

		Okur-Yazar Değil	Okur-yazar/bir okul bitirmeyen	İlkokul mezunu	İlköğretim /Ortaokul mezunu	Lise ve Dengi mezunu	Yüksekokul /Üniversite mezunu
Eş seçiminde	Çok belirleyici	80,6	78,6	83,6	72,2	71,3	74,5
	Belirleyici	16,3	19,0	12,9	19,3	18,9	20,2
	Belirleyici değil	2,0	0,0	1,7	5,7	5,1	4,3
	Yanıtlamak istemiyor	1,0	2,4	1,7	2,7	4,7	1,1
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Arkadaş seçiminde	Çok belirleyici	54,5	58,8	54,8	35,1	39,1	30,9
	Belirleyici	31,3	30,6	27,3	33,2	31,1	26,6
	Belirleyici değil	14,1	9,4	17,1	29,7	26,0	41,5
	Yanıtlamak istemiyor	0,0	1,2	0,7	1,9	3,8	1,1
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Kılık kıyafet seçiminde	Çok belirleyici	62,6	69,9	60,0	38,1	39,6	38,7
	Belirleyici	27,3	24,1	27,5	35,1	33,0	34,4
	Belirleyici değil	9,1	6,0	10,9	23,8	24,5	22,6
	Yanıtlamak istemiyor	1,0	0,0	1,5	3,0	2,9	4,3
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Oy vermede	Çok belirleyici	28,6	34,9	38,8	24,2	32,0	27,5
	Belirleyici	40,8	45,8	35,8	31,7	32,4	28,6
	Belirleyici değil	27,6	14,5	18,0	33,6	27,4	40,7
	Yanıtlamak istemiyor	3,1	4,8	7,4	10,6	8,2	3,3
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Komşuluk ilişkilerinde	Çok belirleyici	45,5	54,2	52,7	33,1	34,5	24,7
	Belirleyici	39,4	30,1	29,1	27,0	31,1	29,0
	Belirleyici değil	15,2	14,5	16,7	36,9	30,4	43,0
	Yanıtlamak istemiyor	0,0	1,2	1,5	3,0	4,0	3,2
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Yiyecek içecek seçiminde	Çok belirleyici	75,8	85,9	87,3	73,9	73,4	74,2
	Belirleyici	19,2	10,6	9,2	17,6	17,4	18,3
	Belirleyici değil	5,1	3,5	2,5	6,0	6,5	5,4
	Yanıtlamak istemiyor	0,0	0,0	1,0	2,5	2,7	2,2
	Toplam	100	100	100	100	100	100
İş seçiminde	Çok belirleyici	24,5	23,2	23,1	23,5	22,7	26,9
	Belirleyici	38,8	34,1	39,3	27,4	33,8	30,1
	Belirleyici değil	33,7	39,0	33,0	44,3	36,5	38,7
	Yanıtlamak istemiyor	3,1	3,7	4,6	4,7	7,0	4,3
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Evlilikte Dini İnanç Nedeniyle Sorun Yaşama

Görüşülen kadınların % 81.1'i evliliklerinde dini görüş farklılığından sorun yaşamadıklarını belirtmektedirler. Türkiye'deki hemcinslerinde bu oran daha yüksektir (% 95.9).[51] Bir başka ifade ile Almanya'da yaşayan kadınlar (% 15.1) Türkiye'de yaşayan kadınlardan (% 4.1) dini görüş farklılığı nedeniyle eşleri ile daha fazla problem yaşamaktadır.

Grafik 100. Eş ile dini görüş farklılığında sorun yaşama

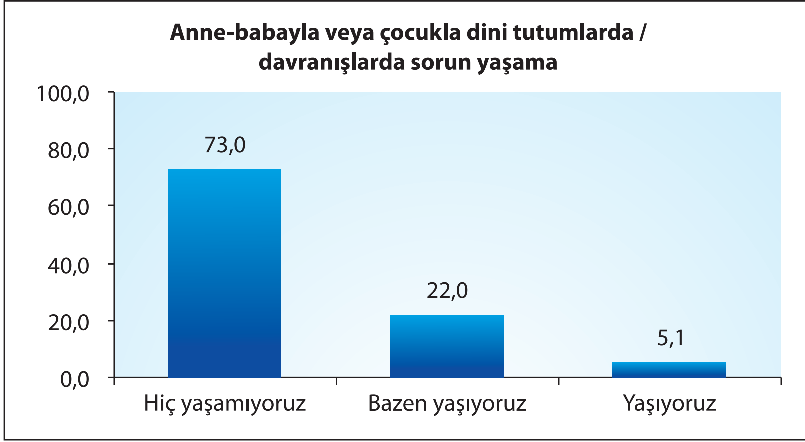

Dini Tutum ve Davranışlarla İlgili Ebeveyn veya Çocuklarla Sorun Yaşama

Almanya'da yaşayan kadınların % 73'ü anne-babalarıyla ya da çocuklarıyla dini tutum ve davranışlarla ilgili hiç sorun yaşamadıklarını ifade etmektedir. Bir şekilde sorun yaşayanların oranı ise % 27.1'dir.

51 TÜİK, AYA, 2006:14.

Grafik 101. Dini tutum ve davranışlar konusunda ebeveyn/çocuk ilişkisinde sorun yaşama

Cami ile İlişkiler

İkinci Dünya Savaşından sonra farklı ülkelerden Almanya'ya çalışmak amacıyla gidenler arasında en çok Türkler bulunmaktadır. Türklerden sonra Müslüman millet olarak Faslılar gelmektedir. Alman İstatistik Kurumunun verilerine göre, 2008 yılı itibariyle Almanya'da 7.5 milyon yabancı nüfus bulunmaktadır.[52] Bu nüfus içinde Müslüman olanların çoğunluğunu Türkler oluşturmaktadır. Günümüzde Almanya'da hem farklı milletlere ait hem de farklı Türk cemaatlere ait çeşitli camiler bulunmaktadır.

Birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi Almanya'da camiler, Türkiye'dekilerden biraz farklı yapılanma ve işleve sahiptir. Camiler, müstakil olarak yapılabildiği gibi herhangi bir binadan camiye de dönüştürülebilmekte ve cami dernekleri tarafından yönetilmektedir. Camilerin gelirlerini üye aidatları, camilerde yapılan kermesler, gönüllü bağışlar, cami müştemilatının kiraları, müştemilatta işletilen kantin vs. gibi yerler oluşturmakta, buralardan elde edilen gelirler de camiye ait harcamalarda kullanılmaktadır.

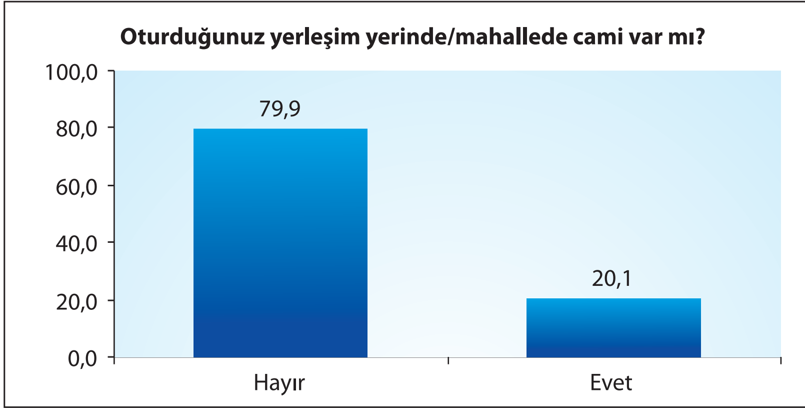
Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB), Almanya'da yaklaşık 900 cami derneğini bünyesinde toplayan bir çatı kuruluştur. Bu derneklerin camilerinde genellikle Diyanetten giden din görevlileri görev yapmaktadır.

Camiler; kadın, erkek, çocuk her cinsiyet ve yaş grubuna, başta Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumanın öğretildiği, ibadetlerde okunan kısa surelerin ezberletildiği ve ibadetlere ilişkin temel ilmihal bilgilerinin aktarıldığı yerlerdir. Ayrıca camiler; dini

52 www. destatis. de.

ve milli değeri olan gün ve gecelerin kutlandığı, yardım kermeslerinin düzenlendiği, sünnet düğünü ve nikâh merasimlerinin düzenlendiği ve çeşitli yarışmaların yapıldığı yerlerdir. Camilerin müştemilatında kuaför, market, kahvehane ve misafirhane gibi çeşitli hizmetler verilebilmektedir. Bu nedenle camilere yakın olan yerler, dini bilgi ve faaliyetlere daha kolay ve çabuk ulaşılabilen yerler olmaktadır.

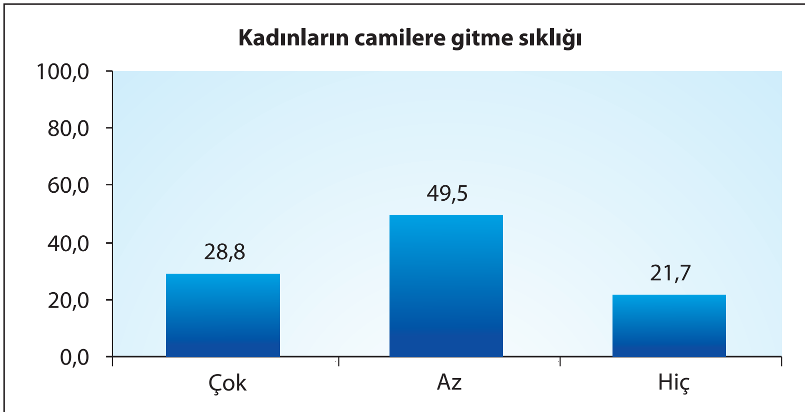
Grafik 102. Oturulan yerin camiye yakınlığı

Araştırmada görüşülen kadınlara DİTİB veya başka bir kurum/kuruluşa bağlı olup olmadığı ayırt edilmeksizin oturduğu yerleşim yerinde cami olup olmadığı soruldu. Görüşülen kadınların yaklaşık % 80'inin oturduğu yerleşim yerinde cami bulunmamaktadır.

Görüşülen kadınların son bir yıl içinde 28.8'i "çok", % 49.5'i de "az" olarak niteledikleri bir oranda camiye gittiklerini, % 21.7'si ise hiç camiye gitmediklerini belirtmektedirler.

Grafik 103. Camiye gitme sıklığı

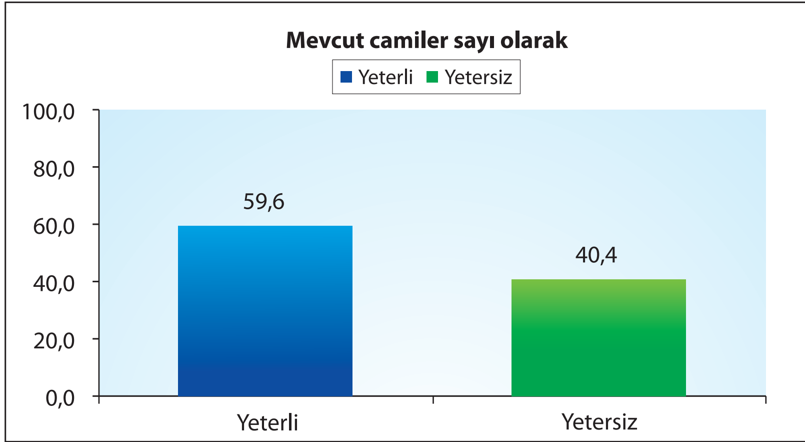
Kadınların yaşları arttıkça camiye sık gitme oranları da artıyor denilebilir.

Tablo 48. Camiye gitme sıklığı ve yaş ilişkisi

		15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65 +
Camilere gitme sıklığınız	Çok	26,8	22,3	28,2	36,4	41,7	46,2
	Az	52,2	55,1	50,0	42,9	35,7	30,8
	Yok	21,0	22,6	21,8	20,8	22,6	23,1
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Çalışmaya katılan kadınların %59.6'sı için mevcut cami sayısı yeterlidir.

Grafik 104. Cami sayısı

Mevcut cami sayısı hemen her yaş grubundan kadınların çoğunluğu için yeterlidir. Yeterli diyenler arasında en yüksek grubu %62.3 ile 45–54 yaş grubu kadınlar oluşturmaktadır.

Tablo 49. Yaş grubuna göre cami sayısı yeterliliği

		15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65 +
Mevcut camiler sayı	Yeterli	59,3	58,9	60,1	62,3	57,5	58,1
	Yetersiz	40,7	41,1	39,9	37,7	42,5	41,9
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Her eğitim düzeyinden kadınların yarısından fazlası mevcut cami sayısını yeterli bulmaktadır. Ancak cami sayısı yeterlidir diyenler arasında eğitim düzeyine göre en fazla %65.2 ile yüksekokul veya üniversite mezunları gelmektedir.

Tablo 50. Eğitim düzeyine göre cami sayısı yeterliliği

	Yeterli	Yetersiz	Toplam
Okuryazar değil	55,2	44,8	100
Okuryazar/ bir okul bitirmeyen	55,0	45,0	100
İlkokul mezunu	62,1	37,9	100
İlköğretim/ Ortaokul mezunu	58,8	41,2	100
Lise ve Dengi mezunu	57,6	42,4	100
Yüksekokul/ Üniversite mezunu	65,2	34,8	100

Türkiye'de doğanların %60.9'u, Almanya'da doğanların da %57'si cami sayısının yeterli olduğu düşüncesindedirler.

Tablo 51. Doğum yerine göre cami sayısı yeterliliği

		Türkiye'de doğan	**Almanya'da doğan**
Mevcut camiler sayı olarak	Yeterli	60,9	57,0
	Yetersiz	39,1	43,0
	Toplam	100	100

YEDİNCİ BÖLÜM

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞININ ALMANYADAKİ DİN HİZMETLERİNE BAKIŞI

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Bilinirlik Düzeyi
Diyanetin Yürüttüğü Din Hizmetlerinin Farkındalık Düzeyi
Din Hizmetlerinden Memnuniyet
Din Görevlilerinde Cinsiyetin Önemi
Diyanete Güven Düzeyi
Diyanetin Din Hizmetleri ve Görevlilerinin Yeterliliği
İhtiyaç Duyulan Yeni Hizmet Alanları

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Bilinirlik Düzeyi

Almanya'ya çalışma amacıyla giden vatandaşlarımızın talebi üzerine Diyanet, yurtdışına ilk din görevlisini 1976 yılında Almanya'ya göndermiştir. İlk bayan din görevlisi de 1990 yılında gönderilmiştir. Dini farklı bir ülkenin yabancı işçileri, misafirleri olarak gittikleri ülkede 50 yıldan beri yaşayan ve orada dört kuşak oluşturan Türkler, din konusunda hassasiyetlerini pek yitirmemiş gözükmektedirler.

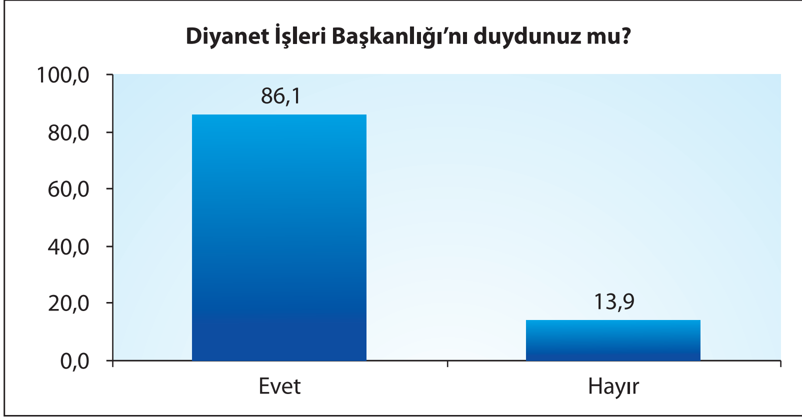
Çalışmanın bu bölümünde, yaklaşık 35 yıldan beri Almanya'ya dini hizmet götüren Diyanet İşleri Başkanlığı'nın burada yaşayan Türk kadınlar arasında ne düzeyde tanındığı, tanıyanların ne kadarının Diyanetin dini hizmetlerinden yararlandığı, mevcut dini hizmetlerin ne düzeyde yeterli görüldüğü ve ne tür yeni hizmetlerin yapılması beklendiğine ilişkin sorulara verilen cevaplar değerlendirilecektir.

Bir kurumun hizmet kalitesine ilişkin hedef kitledeki imajını öğrenmeden önce bilinirlik düzeyini tespit etmek gerekir. Hedef kitlenin çok azı kurumu tanıyorsa bunu bir eksiklik olarak görmek gerekir.

Etkin bir kurum olmanın ilk ve en önemli göstergesi, hedef kitle tarafından yeterince tanınmayı sağlamaktır. Hizmet kurumlarının yeterli talep oluşturmaları da öncelikle hedef kitle tarafından tanınmaya bağlıdır. Varlığınızdan haberi olmayanların hizmetlerinizden niçin yararlanmadıklarını sormak pek akıllıca bir soru olmayacaktır. Öte yandan tanınmayı en iyi sağlayan şey de, bizzat yapılan hizmetlerdir. Bu yüzden Diyaneti tanımayanlara, diğer sorular sorulmamış, araştırmaya katıldıkları için teşekkür edilerek görüşme sonlandırılmıştır.

Araştırma sonucuna göre kadınların büyük çoğunluğu (% 86.1) Diyanetin varlığından haberdardır. Kadınların yaklaşık % 14'ü ise Diyaneti hiç duymamıştır.

Grafik 105. Diyanet İşleri Başkanlığını bilenler

Diyanetin tanınırlığının en az olduğu grup (% 30.9), araştırma evrenimizin en genç grubunu oluşturan 15–24 yaş grubudur. Üst yaş gruplarında tanınırlık daha yüksektir.

Tablo 52. Yaş gruplarına göre Diyaneti bilenler

	15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Diyaneti duyanlar	69,1	88,6	92,4	91,6	94,8	94,9
Diyaneti duymayanlar	30,9	11,4	7,6	8,4	5,2	5,1
Toplam	100	100	100	100	100	100

Türkiye'de doğanların (% 92.1) Almanya'da doğanlara (% 74.5) göre Diyaneti tanıma oranı daha yüksektir.

Tablo 53. Doğum yerine göre Diyaneti bilenler

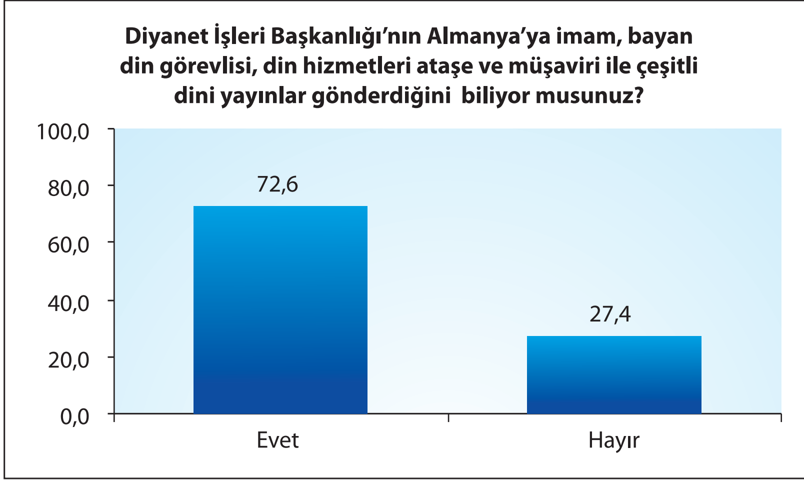
	Türkiye'de doğan	Almanya'da doğan
Evet	92,1	74,5
Hayır	7,9	25,5
Toplam	100	100

Diyanetin Yürüttüğü Din Hizmetlerinin Farkındalık Düzeyi

Diyanet İşleri Başkanlığı'nı duyduklarını söyleyenlere (% 86.1) Diyanet'in hizmetleri ile ilgili bazı sorular yöneltildi. Burada amaç, Diyaneti tanıyan kadınların yürütülen din hizmetlerinin ne kadar farkında olduklarını tespit etmekti.

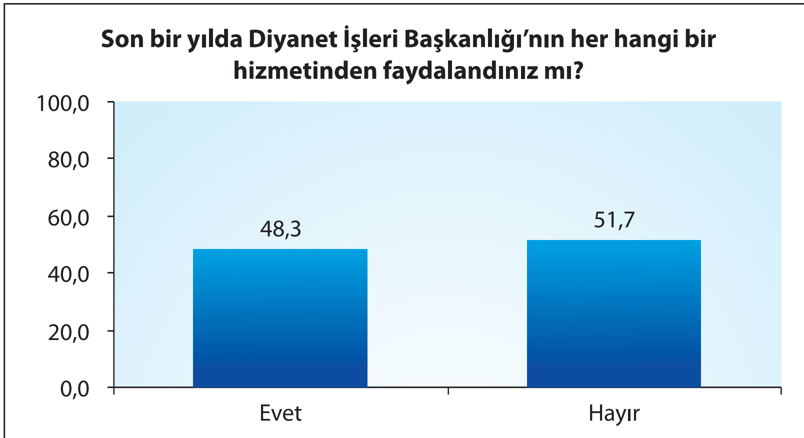
Diyanetin varlığından haberdar olanlara ilk soru, Diyanetin yurtdışındaki genel hizmetlerini kapsayıcı şekilde *"Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Almanya'ya imam, bayan din görevlisi, dini ataşe ve müşavir ile çeşitli dini yayınlar gönderdiğini biliyor musunuz?"* oldu. Kadınların % 72.6'sının Diyanetin Almanya'daki hizmetlerinden bir şekilde haberdar olduğu, ancak % 27.4 gibi hiç de azımsanmayacak bir oranın ise Diyanetin Almanya'da hizmet verdiğinden haberdar olmadığını belirtmektedir.

Grafik 106. Diyanetin yürüttüğü faaliyetlerin bilinirliği

Diyanetin imam, bayan din görevlisi, dini ataşe ve müşavir ile çeşitli dini yayınlar gönderdiğini bilenlerin % 51.7'si son bir yılda Diyanetin herhangi bir hizmetinden faydalanmadığını belirtmiştir.

Grafik 107. Bir yıl içinde yararlanılan hizmetler

Diyanetin hizmetlerinden faydalanma ile yaş ve eğitim düzeyi arasındaki ilişkiye bakıldığında çok bariz bir farklılaşma gözükmemektedir. Yine de yaş grubu içinde en çok hizmetten faydalananlar 65 ve üzeri yaş grubundakilerdir.

Tablo 54. Yaş Gruplarına göre Diyanet hizmetinden faydalanma

	15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Faydalananlar	50,0	43,1	48,8	46,8	58,3	59,5
Faydalanmayanlar	50,0	56,9	51,3	53,2	41,7	40,5
Toplam	100	100	100	100	100	100

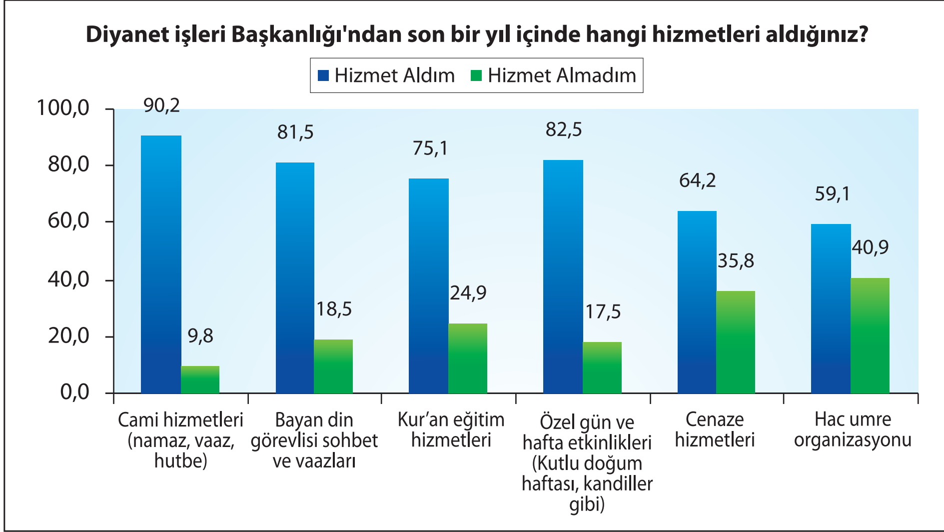
Diyanetin hizmetlerinden yararlanmada eğitim durumu açısından dikkati çeken bir farklılaşma gözükmektedir.

Tablo 55. Eğitim durumuna göre Diyanet hizmetlerinden faydalanma

	Faydalananlar	Faydalanmayanlar	
Okuryazar Değil	49,4	50,6	100
Okuryazar/bir okul bitirmeyen	48,7	51,3	100
İlkokul mezunu	55,0	45,0	100
İlköğretim/Ortaokul mezunu	45,9	54,1	100
Lise ve Dengi mezunu	42,9	57,1	100
Yüksekokul/Üniversite mezunu	47,6	52,4	100

Diyanetin hizmetinden son bir yıl içinde faydalananların aldıkları hizmet dağılımına bakıldığında % 90.2 ile en çok alınan hizmet camii hizmetleridir. Bunu % 82.5 ile kutlu doğum haftası, kandiller gibi özel gün ve haftalarda yapılan etkinlikler, % 81.5 ile bayan din görevlisi tarafından gerçekleştirilen sohbet ve vaazlar, % 75.1 ile de Kuran eğitim hizmetleri izlemektedir. Kadınların, bayan din görevlisi tarafından gerçekleştirilen etkinlik ve hizmetlere katılmalarının birinci sırada yer almamasında cami bulunan her yerde bayan din görevlisi bulunmamasının önemli rol oynadığı düşünülmektedir.

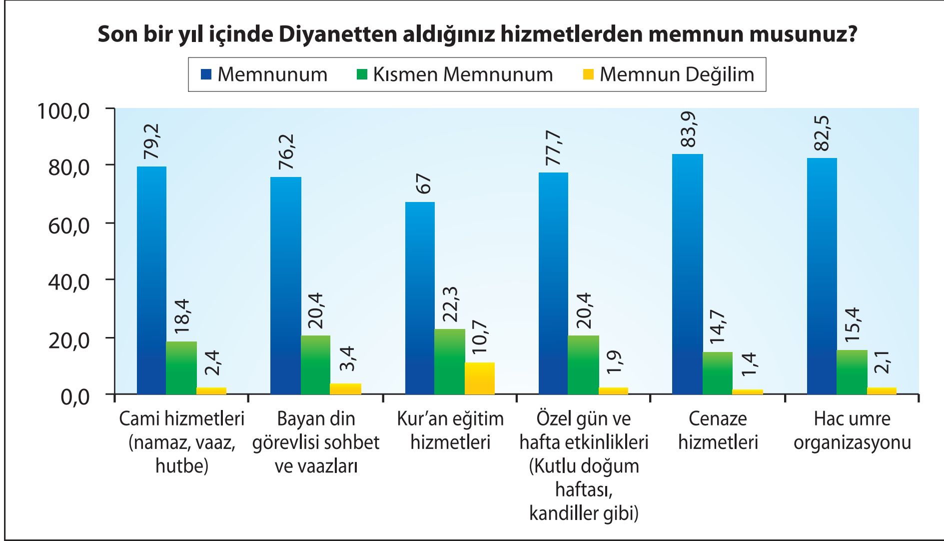
Grafik 108. Son bir yıl içinde alınan hizmetler

Din Hizmetlerinden Memnuniyet

Son bir yıl içinde kadınların memnuniyetinin en yüksek olduğu din hizmeti, % 83.9 ile cenaze hizmetleridir. Memnuniyetin ikinci en yüksek olduğu hizmet hac ve umre organizasyonu (% 82.5), üçüncüsü ise bayan din görevlilerinin sohbet ve vaazlarıdır (% 76.2). Bayan din görevlilerinden hizmet alıp da tam olarak memnun olmayanların oranı da azımsanmayacak miktardadır (% 20.4). Hizmet alanında en düşük memnuniyet oranı % 67 ile Kuran eğitim hizmetleri gelmektedir. Bu, Kuran öğretiminde Diyanetten yüksek bir beklentinin olduğu ve verilen hizmetlerin diğer hizmetlere göre beklentileri tam olarak karşılamadığı anlamına gelmektedir.

Grafik 109. Diyanetten alınan hizmetlerden memnuniyet

Cami hizmetlerinden en çok memnun olan grup %91.1 ile 55-64 yaş aralığındaki kadınlardır. Bu hizmetten en az memnun olan da %71.9 ile en genç grup olan 15-24 yaş aralığındaki kadınlardır.

Bayan din görevlisinin sohbet ve vaazlarından, özel gün ve hafta (kutlu doğum haftası, kandiller gibi) etkinliklerinden ve cenaze hizmetlerinden en çok memnun olan grup 45-54 yaş aralığındaki, en az memnun olan grup 15-24 yaş aralığındaki kadınlardır.

Kuran hizmetinden memnuniyet ve yaş ilişkisine bakıldığında, yaş arttıkça memnuniyet de artmaktadır.

Diyanetin hac ve umre organizasyonundan en çok 35-44 yaş aralığındaki kadınlar (%90.3) en az da 15-24 yaş aralığındaki kadınlar (%31.1) memnundur.

Yaş ve Diyanetin hizmetlerinden memnuniyet ilişkisine bakıldığında bir nokta dikkat çekmektedir. Her hizmet alanında en az memnun olan grup, en genç yaş grubundaki kadınlardır.

Bu durum Diyanetin yaşlılara göre genç kadınların beklentilerini karşılamada görece yetersiz kaldığını göstermektedir.

Tablo 56. Son bir yıl içinde Diyanetten hizmet alanların memnuniyet ve yaş ilişkisi

		15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Cami hizmetleri (namaz, vaaz, hutbe)	Memnunum	71,9	72,2	80,7	88,3	91,1	85,0
	Kısmen Memnunum	23,7	25,0	17,1	10,0	8,9	15,0
	Memnun Değilim	4,4	2,8	2,2	1,7	0,0	0,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Bayan din görevlisi sohbet ve vaazları	Memnunum	66,4	70,3	79,5	86,0	84,3	85,0
	Kısmen Memnunum	27,1	27,3	15,9	12,3	15,7	15,0
	Memnun Değilim	6,5	2,3	4,6	1,8	0,0	0,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Kuran eğitim hizmetleri	Memnunum	60,4	62,1	68,6	70,0	74,4	88,9
	Kısmen Memnunum	25,7	28,2	19,0	16,0	20,9	11,1
	Memnun Değilim	13,9	9,7	12,4	14,0	4,7	0,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Özel gün ve hafta etkinlikleri (Kutlu doğum haftası, kandiller gibi)	Memnunum	68,8	71,0	84,7	86,8	76,9	85,0
	Kısmen Memnunum	30,3	26,8	13,3	13,2	19,2	10,0
	Memnun Değilim	0,9	2,2	2,0	0,0	3,8	5,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Cenaze hizmetleri	Memnunum	72,9	81,6	90,2	95,0	80,5	86,7
	Kısmen Memnunum	27,1	17,5	8,2	5,0	12,2	13,3
	Memnun Değilim	0,0	1,0	1,6	0,0	7,3	0,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Hac umre organizasyonu	Memnunum	73,1	80,8	90,3	86,1	76,7	87,5
	Kısmen Memnunum	25,6	19,2	7,8	11,1	14,0	12,5
	Memnun Değilim	1,3	0,0	1,9	2,8	9,3	0,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Diyanetten hizmet alan kadınların eğitim düzeylerine göre hizmetten memnun olma durumuna bakıldığında, cami hizmetlerinden en çok okuryazar olan ancak herhangi bir okul bitirmeyen grup (%88.9) memnun kalmaktadır. Cami hizmetlerinden en az memnun olan ise yüksekokul veya üniversite mezunu olan kadınlardır (%55.9).

Bayan din görevlisinin sohbet ve vaazlarından, özel gün ve hafta (kutlu doğum haftası, kandiller gibi) etkinliklerinden ve cenaze hizmetlerinden en çok memnun olanlar ilkokul mezunu kadınlar, en az memnun olanlar da yüksekokul veya üniversite mezunu olan kadınlardır.

Kuran hizmeti ile hac ve umre organizasyonlarından en çok memnun olanlar okuryazar olmayan kadınlar, en az memnun olanlar da yine yüksekokul veya üniversite mezunu olan kadınlardır.

Eğitim düzeyi ve Diyanetten alınan hizmetlerden memnuniyet ilişkisine bakıldığında en dikkati çeken nokta, her türlü Diyanet hizmetinden en az memnun olan kadın grubunun yüksekokul veya üniversite mezunu olan kadınlar olmasıdır.

İnsanların diğer alanlarda olduğu gibi dini hizmetlerde de eğitim düzeyleri arttıkça beklentileri de yükselmektedir. Aynı dini hizmet düşük eğitimli kişilere yeterli gelirken yüksek eğitimlilere yetersiz gelmektedir. Yükselen beklentilerin karşılanması için hizmet kalitesini sürekli iyileştirmek hem muhatap kitlenin memnuniyetini artıracak, hem de yenilikleri hayata geçirmek için iyi bir fırsat sunacaktır.

Tablo 57. Son bir yıl içinde Diyanetten hizmet alanların memnuniyet ve eğitim düzeyi ilişkisi

		Okuryazar değil	Okuryazar /bir okul bitirmeyen	İlkokul mezunu	İlköğretim /Ortaokul mezunu	Lise ve Dengi mezunu	Yüksekokul /Üniversite mezunu
Cami hizmetleri (namaz, vaaz, hutbe)	Memnunum	83,3	88,9	85,5	75,7	75,8	55,9
	Kısmen Memnunum	13,9	11,1	11,9	21,3	22,1	41,2
	Memnun Değilim	2,8	0,0	2,6	2,9	2,0	2,9
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Bayan din görevlisi sohbet ve vaazları	Memnunum	80,6	78,8	83,3	67,0	76,2	60,0
	Kısmen Memnunum	16,7	18,2	15,6	25,9	21,4	31,4
	Memnun Değilim	2,8	3,0	1,1	7,1	2,4	8,6
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Kur'an eğitim hizmetleri	Memnunum	81,3	77,8	67,7	64,5	65,0	53,8
	Kısmen Memnunum	15,6	18,5	15,9	27,3	26,7	34,6
	Memnun Değilim	3,1	3,7	16,5	8,2	8,3	11,5
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Özel gün ve hafta etkinlikleri (Kutlu doğum haftası, kandiller gibi)	Memnunum	78,4	83,9	86,0	76,9	70,9	57,9
	Kısmen Memnunum	13,5	16,1	12,9	21,4	26,8	42,1
	Memnun Değilim	8,1	0,0	1,1	1,7	2,4	0,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Cenaze hizmetleri	Memnunum	89,7	89,5	90,9	83,0	81,1	62,1
	Kısmen Memnunum	6,9	5,3	8,3	14,9	18,9	34,5
	Memnun Değilim	3,4	5,3	0,8	2,1	0,0	3,4
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Hac umre organizasyonu	Memnunum	90,6	88,9	88,5	81,0	78,9	56,0
	Kısmen Memnunum	6,3	5,6	9,0	16,7	21,1	40,0
	Memnun Değilim	3,1	5,6	2,5	2,4	0,0	4,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Diyanetin hizmetlerinden memnuniyet ve doğum yeri ilişkisine bakıldığında, Diyanetin yerine getirdiği her türlü hizmetten Türkiye'de doğanlar Almanya'da doğanlara oranla daha çok memnundurlar.

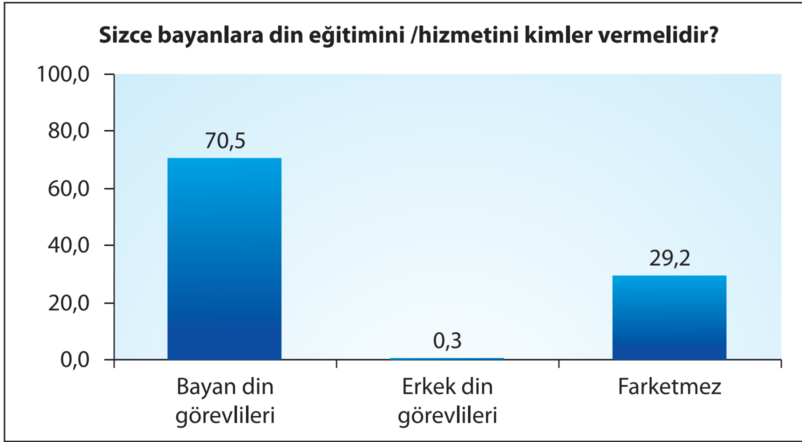
Tablo 58. Son bir yıl içinde Diyanetten hizmet alanların memnuniyet ve doğum yeri ilişkisi

		Türkiye	Almanya
Cami hizmetleri (namaz, vaaz, hutbe)	Memnunum	82,5	67,6
	Kısmen Memnunum	15,4	29,1
	Memnun Değilim	2,1	3,4
	Toplam	100	100
Bayan din görevlisi sohbet ve vaazları	Memnunum	80,9	61,2
	Kısmen Memnunum	16,8	31,8
	Memnun Değilim	2,3	7,0
	Toplam	100	100
Kur'an eğitim hizmetleri	Memnunum	70,0	59,2
	Kısmen Memnunum	19,5	28,5
	Memnun Değilim	10,5	12,3
	Toplam	100	100
Özel gün ve hafta etkinlikleri (Kutlu doğum haftası, kandiller gibi)	Memnunum	81,9	64,7
	Kısmen Memnunum	16,1	33,8
	Memnun Değilim	2,1	1,5
	Toplam	100	100
Cenaze hizmetleri	Memnunum	88,7	71,1
	Kısmen Memnunum	9,9	27,2
	Memnun Değilim	1,4	1,8
	Toplam	100	100
Hac umre organizasyonu	Memnunum	87,5	68,6
	Kısmen Memnunum	10,0	30,4
	Memnun Değilim	2,6	1,0
	Toplam	100	100

Din Görevlilerinde Cinsiyetin Önemi

Din hizmetlerinin bayan din görevlileri tarafından mı, yoksa erkek din görevlisi tarafından mı yerine getirilmesinin daha çok arzulanmakta olduğunu tespit için sorulan "Bayanlara din hizmetini/eğitimini kim vermelidir?" sorusuna kadınların % 70.5'i bu hizmetin bayan din görevlileri tarafından verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Grafik 110. Kadınlara din hizmetlerini kim vermeli

Kadınlara din eğitiminin, erkek veya bayan din görevlisi tarafından verilmesinde yaş gruplarına göre bir farklılaşma görülmektedir. Yaş ilerledikçe din eğitimini bayan din görevlisi vermeli diyenlerin oranı artmaktadır.

Tablo 59. Yaş gruplarına göre kadınlara din eğitimini kim vermeli?

Yaş grubu	Bayan din görevlileri	Erkek din görevlileri	Bayan/erkek fark etmez	Toplam
15–24	64,6	1,3	34,1	100
25–34	67,9	0,0	32,1	100
35–44	75,5	0,5	24,0	100
45–54	66,9	0,0	33,1	100
55–64	70,2	0,0	29,8	100
65+	87,5	0,0	12,5	100

Yakın hissedilen kimlik ve dini eğitimin kim tarafından verilmesi gerektiği ilişkisine bakıldığında, Müslüman, muhafazakâr ve milliyetçi kimliği kendilerine daha fazla yakın bulanlarda kadın din görevlisine teveccühün daha çok olduğu görülmektedir.

Tablo 60. Kimliklere göre din eğitimini kim vermeli?

	Bayan din görevlileri	Erkek din görevlileri	Fark etmez
Feminist	45,2	3,2	51,6
Laik	49,6	0,9	49,6
Hümanist	50,0	0,0	50,0
Demokrat	51,9	0,0	48,1
Liberal	52,6	5,3	42,1

Tablo 60. Kimliklere göre din eğitimini kim vermeli? (devamı)

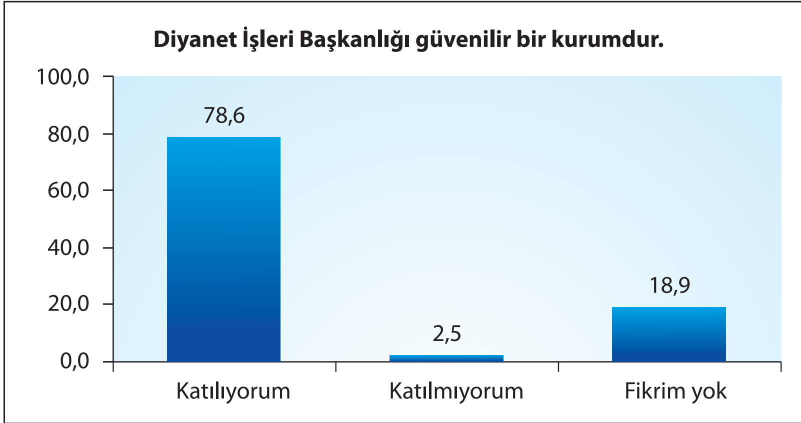
	Bayan din görevlileri	Erkek din görevlileri	Fark etmez
Atatürkçü	59,6	0,3	40,1
Milliyetçi	65,3	0,0	34,7
Muhafazakâr	67,4	0,9	31,6
Müslüman	71,3	0,4	28,2

Diyanete Güven Düzeyi

Almanya'daki kadınların %86.1'i Diyanet İşleri Başkanlığı diye bir kurumun varlığından haberdardır. Bunların %72.6'sı da Başkanlığın Almanya'da hizmet verdiğini biliyorlar. Görüşülen kadınlardan %48.5'i de son bir yıl içinde Diyanetin sunduğu hizmetlerin herhangi birinden yararlanmışlardır. Peki bu kadınların Diyanete güven durumu ne düzeydedir?

Kadınların % 78.6'sı Diyanet İşleri Başkanlığının güvenilir bir kurum olduğunu düşünmektedir. Kadınların yaklaşık % 19'unun ise bu konuda oluşmuş bir kanaati yoktur. Kadınların sadece % 2.5'i Diyanetin güvenilir bir kurum olmadığını düşünmektedir. Bu veriler, Diyanetin Almanya'daki kadınlar arasında güven düzeyinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir.

Grafik 111. Diyanete güven

Yaşlılar gençlere göre Diyanet İşleri Başkanlığına daha çok güvenmektedir.

Tablo 61. Yaş gruplarına göre Diyanete güven

	15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Güvenen	70,2	77,0	82,2	82,1	86,1	83,8
Güvenmeyen	3,4	1,7	2,5	3,6	2,8	0,0
Fikri yok	26,5	21,3	15,3	14,3	11,1	16,2
Toplam	100	100	100	100	100	100

Türkiye'de doğan kadınlar Almanya'da doğanlara göre Diyanete daha çok güven duymaktadırlar.

Tablo 62. Doğum yerine göre Diyanete güven

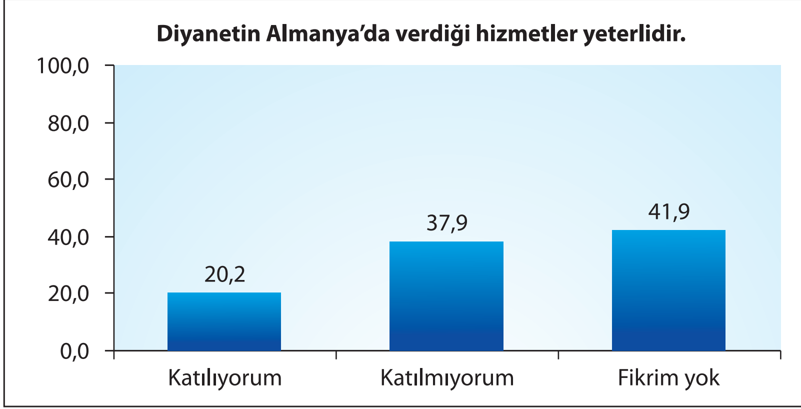
	Türkiye'de doğan	Almanya'da doğan
Güvenen	82.8	67.9
Güvenmeyen	2.3	2.6
Fikri yok	15.0	29.5
Toplam	100	100

Diyanetin Din Hizmetleri ve Görevlilerinin Yeterliliği

Bir kişi veya kurumun verdiği hizmetten memnuniyet ile yaptığı hizmetin yeterliliğini birbirinden ayırmak gerekir. Kişi yapılan bir hizmetten memnundur (ya da değil) ama hizmetin miktarını, yoğunluğunu yeterli görmeyebilir. Bu nedenle çalışmaya katılan kadınların Diyanetin Almanya'da fiilen yürüttüğü din hizmetlerinin yeterli olup olmadığı konusunda görüşleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Kadınların sadece % 20'si Almanya'da Diyanetin verdiği hizmetleri yeterli bulmaktadır. Kadınların % 42'sinin bu konuda fikir beyan edecek kadar Diyanetin faaliyetleri hakkında fikri bulunmamaktadır.

Grafik 112. Genel olarak Diyanetin hizmetlerinde yeterlilik

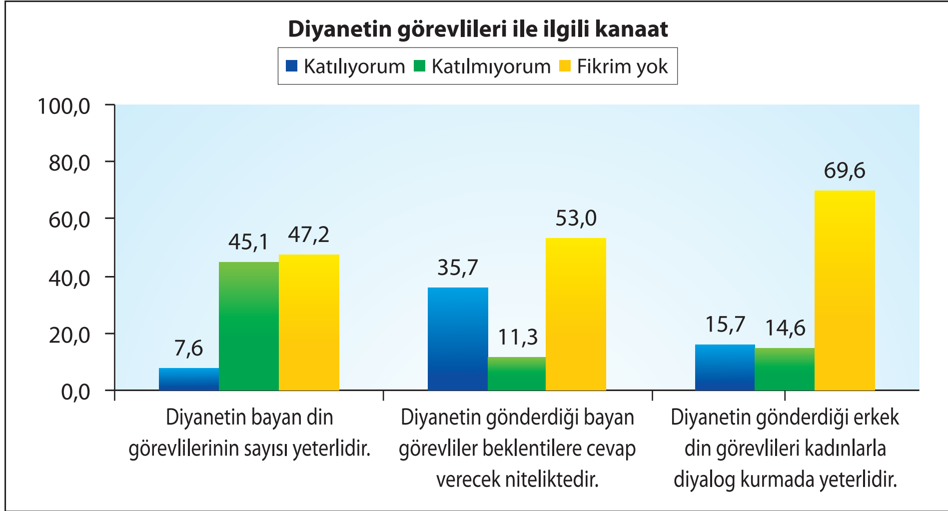
Genel olarak Diyanetin hizmetlerinin yeterli olduğunu düşünenler arasında Almanya ve Türkiye doğumluların oranı birbirine çok yakındır. Hizmetlerin yeterliliği konusunda fikri olmayan grup içinde Almanya doğumlular (%48.9), Türkiye doğumlulardan (%39.5) daha fazladır.

Tablo 63. Doğum yerine göre Diyanetin hizmetlerinde yeterliliği

		Türkiye'de doğan	Almanya'da doğan
Diyanetin Almanya'da verdiği hizmetler yeterlidir.	Katılıyorum	20,4	20, 2
	Katılmıyorum	40,1	31,0
	Fikrim yok	39,5	48,9
	Toplam	100	100

Kadınların sadece % 7.6'sı Diyanetin Almanya'da görevlendirdiği bayan din görevlilerinin sayısını yeterli bulmaktadır. Yarıya yakın kadın ise bu konuda bir fikir sahibi değildir. Diyanetin gönderdiği bayan din görevlilerinin beklentilere cevap verecek nitelikte olup olmadığı konusunda da görüşülen kadınların yarısının bir fikri yoktur. Kadınların yaklaşık üçte biri gönderilen bayan din görevlilerini yeterli bulmaktadır. Diyanetin yurt dışına gönderdiği erkek din görevlilerin kadınlarla yeterli diyalog kurup kuramadıkları konusunda kadınların yaklaşık % 69.6'sının herhangi bir fikri yoktur. Geri kalanın yarısı yeterli yarısı da yetersiz bulmaktadır.

Grafik 113. Diyanetin din görevlileri ile ilgili kanaat

Bayan din görevlilerini yeterli görenler arasında en yüksek oran %12,8 ile 55-64 yaş aralığındaki kadınlardır. *Diyanetin gönderdiği bayan görevliler beklentilere cevap verecek niteliktedir* diyenlerin arasında en yüksek oran da (%51.4) 65 ve üzeri yaş grubundaki kadınlardan oluşturmaktadır. *Diyanetin gönderdiği erkek din görevlileri kadınlarla diyalog kurmada yeterlidir* ifadesine ise %24,3 ile yine 65 ve üzeri yaş grubundaki kadınlar katılmaktadır.

Tablo 64. Yaş gruplarına göre Diyanetin din görevlileri ile ilgili kanaat

		15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Diyanetin bayan din görevlilerinin sayısı yeterlidir	Katılıyorum	8,8	6,9	6,3	7,9	12,8	2,8
	Katılmıyorum	39,5	44,3	46,4	46,4	53,2	50,0
	Fikrim yok	51,7	48,9	47,2	45,7	33,9	47,2
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Diyanetin gönderdiği bayan görevliler beklentilere cevap verecek niteliktedir	Katılıyorum	33,1	29,7	37,1	41,4	45,0	51,4
	Katılmıyorum	14,8	12,6	9,6	10,0	11,9	0,0
	Fikrim yok	52,1	57,7	53,3	48,6	43,1	48,6
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Diyanetin gönderdiği erkek din görevlileri kadınlarla diyalog kurmada yeterlidir	Katılıyorum	19,7	13,5	13,2	17,1	19,3	24,3
	Katılmıyorum	15,5	15,5	16,0	10,7	15,6	5,4
	Fikrim yok	64,7	71,1	70,8	72,1	65,1	70,3
	Toplam	100	100	100	100	100	100

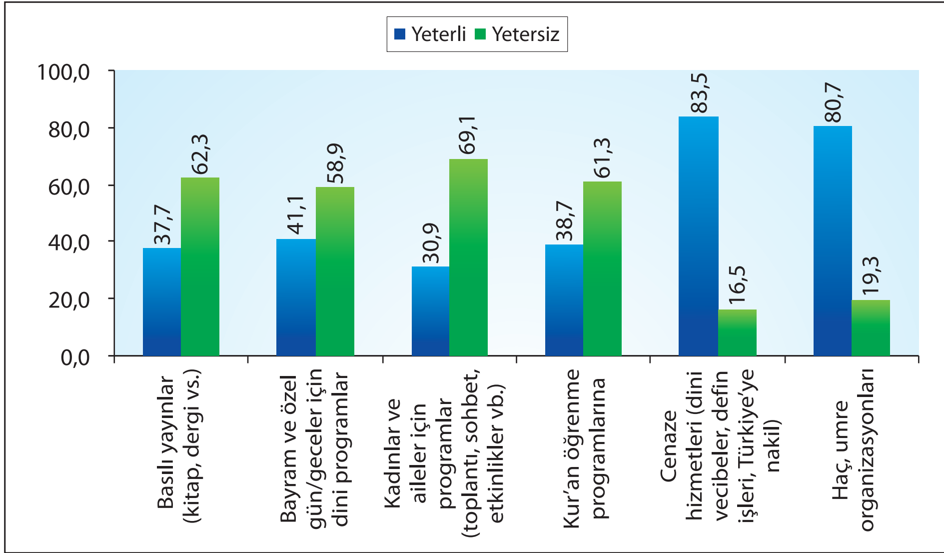
Almanya'da doğan kadınların %8.2'si, Türkiye'de doğanların %7.4'ü Diyanetin bayan din görevlilerinin sayısını yeterli bulmaktadır. Bayan din görevlilerinin yeterli olduğunu düşünenlerin oranı Türkiye'de doğanlarda (%38.5), Almanya'da doğanlardan (%27.4) daha fazladır. Erkek din görevlilerinin bayanlarla diyalog kurma yeterliliği konusunda doğum yerine göre bir farklılık görülmemektedir.

Tablo 65. Doğum yerine göre Diyanetin din görevlileri ile ilgili kanaat

		Türkiye	Almanya
Diyanetin bayan din görevlilerinin sayısı yeterlidir.	Katılıyorum	7,4	8,2
	Katılmıyorum	48,4	35,5
	Fikrim yok	44,2	56,3
	Toplam	100	100
Diyanetin gönderdiği bayan görevliler beklentilere cevap verecek niteliktedir.	Katılıyorum	38,5	27,4
	Katılmıyorum	10,8	12,9
	Fikrim yok	50,7	59,7
	Toplam	100	100
Diyanetin gönderdiği erkek din görevlileri kadınlarla diyalog kurmada yeterlidir.	Katılıyorum	15,6	16,0
	Katılmıyorum	14,0	16,0
	Fikrim yok	70,4	68,1
	Toplam	100	100

Kadınlar Diyanetin en çok cenaze hizmetlerini (% 83.5), ardından da hac ve umre organizasyonunu yeterli görmektedir. Yeterli görmedikleri hizmetlerin başında da kadınlar ve aileler için yapılan program ve etkinlikler (% 69.1), basılı yayınlar (% 62.3) ve Kuran öğrenme programları (% 61.3) gelmektedir.

Grafik 114. Diyanetin hizmetlerini yeterli bulma

Diyanetin hizmet yeterliliği ve yaş ilişkisine bakıldığında; Diyanetin kitap, dergi gibi basılı yayınları yeterli diyen kadınlar arasında en yüksek oran %48.8 ile 55–64, en düşük oran ise %31.1 ile 25-34 yaş aralığında bulunmaktadır. 15-24 yaş grubundaki kadınlara göre bayramlarda, özel gün ve gecelerde yapılan dini programlar en yüksek oranda yeterli (%48.2), 45-54 yaş grubundaki kadınlara göre de en düşük oranda yeterlidir (%33.3). Diyanetin yaptığı kadınlar ve aileler için toplantı, sohbet gibi çeşitli etkinlikler yetersiz diyen en yüksek oranda (%74.2) 25-34 yaş grubu, en düşük oranda (%58.1) ise 55-64 yaş grubudur (Tablo:69).

Diyanetin hizmet yeterliliği ve eğitim düzeyi ilişkisine bakıldığında; her eğitim düzeyindeki kadın için %50'nin üzerinde Diyanetin basılı yayınlarının ve özel gün ve gecelerde yapılan dini programların, Kur'an öğrenme programlarının yeterli olmadığı kanaati vardır (Tablo:70).

Her eğitim düzeyindeki kadınların en az %80'i Diyanetin cenaze hizmetlerinin yeterliliği konusunda, %75'i hac ve umre organizasyonun yeterliliği konusunda hemfikirdir.

Tablo 66. Yaş gruplarına göre Diyanetin hizmetlerini yeterli bulma

		15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Basılı yayınlar (kitap, dergi vs.)	Yeterli	43,1	31,1	36,5	36,9	48,8	41,4
	Yetersiz	56,9	68,9	63,5	63,1	51,2	58,6
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Tablo 66. Yaş gruplarına göre Diyanetin hizmetlerini yeterli bulma (devamı)

		15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Bayram ve özel gün/geceler için dini programlar	Yeterli	48,2	37,5	39,9	33,3	47,7	43,3
	Yetersiz	51,8	62,5	60,1	66,7	52,3	56,7
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Kadınlar ve aileler için programlar (toplantı, sohbet, etkinlikler vb.)	Yeterli	33,7	25,8	30,6	29,7	41,9	40,0
	Yetersiz	66,3	74,2	69,4	70,3	58,1	60,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Kur'an öğrenme programları	Yeterli	42,9	35,6	38,5	30,6	48,8	36,7
	Yetersiz	57,1	64,4	61,5	69,4	51,2	63,3
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Cenaze hizmetleri (dini vecibeler, defin işleri, Türkiye'ye nakil)	Yeterli	80,3	80,4	86,5	83,8	85,3	100
	Yetersiz	19,7	19,6	13,5	16,2	14,7	0,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Hac, umre organizasyonları	Yeterli	77,9	78,6	83,5	80,0	81,2	90,6
	Yetersiz	22,1	21,4	16,5	20,0	18,8	9,4
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Tablo 67. Eğitim düzeylerine göre Diyanetin hizmetlerini yeterli bulma

		Okuryazar değil	Okuryazar /bir okul bitirmeyen	İlkokul mezunu	İlköğretim /Ortaokul mezunu	Lise ve Dengi mezunu	Yüksekokul /Üniversite mezunu
Basılı yayınlar (kitap, dergi vs.)	Yeterli	36,7	25,4	40,5	38,7	34,0	46,2
	Yetersiz	63,3	74,6	59,5	61,3	66,0	53,8
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Bayram ve özel gün/ geceler için dini programlar	Yeterli	32,4	32,8	40,5	45,3	41,2	44,6
	Yetersiz	67,6	67,2	59,5	54,7	58,8	55,4
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Kadınlar ve aileler için programlar (toplantı, sohbet, etkinlikler vb.)	Yeterli	30,0	25,4	34,9	32,5	27,9	25,0
	Yetersiz	70,0	74,6	65,1	67,5	72,1	75,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Kur'an öğrenme programları	Yeterli	36,8	30,5	34,6	44,1	39,4	42,4
	Yetersiz	63,2	69,5	65,4	55,9	60,6	57,6
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Tablo 67. Eğitim düzeylerine göre Diyanetin hizmetlerini yeterli bulma (devamı)

		Okuryazar değil	Okuryazar /bir okul bitirmeyen	İlkokul mezunu	İlköğretim /Ortaokul mezunu	Lise ve Dengi mezunu	Yüksekokul /Üniversite mezunu
Cenaze hizmetleri (dini vecibeler, defin işleri, Türkiye'ye nakil)	Yeterli	83,6	81,4	87,9	78,9	84,9	77,9
	Yetersiz	16,4	18,6	12,1	21,1	15,1	22,1
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Hac, umre organizasyonları	Yeterli	80,9	82,1	82,0	78,9	80,9	76,6
	Yetersiz	19,1	17,9	18,0	21,1	19,1	23,4
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Diyanetin 6 kategoride değerlendirilen din hizmetlerini yeterli bulma bakımından Almanya'da doğanlar ile Türkiye'de doğanlar arasında maksimum % 6'lık bir fark gözükmektedir.

Tablo 68. Doğum yerine göre Diyanetin hizmetlerini yeterli bulma

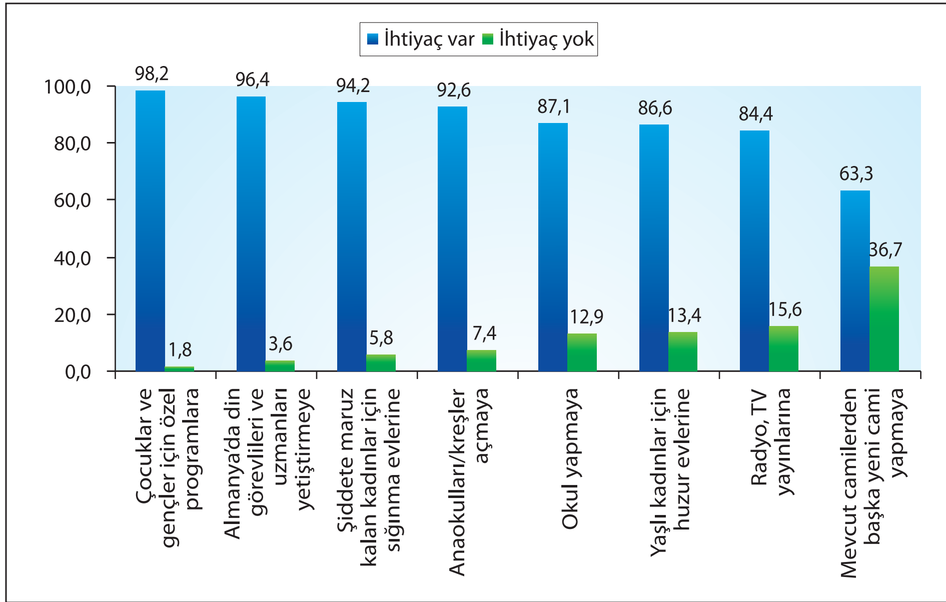
		Türkiye'de doğan	**Almanya'da doğan**
Basılı yayınlar (kitap, dergi vs.)	Yeterli	36,8	40,7
	Yetersiz	63,2	59,3
	Toplam	100	100
Bayram ve özel gün/geceler için dini programlar	Yeterli	40,1	43,7
	Yetersiz	59,9	56,3
	Toplam	100	100
Kadınlar ve aileler için programlar (toplantı, sohbet, etkinlikler vb.)	Yeterli	31,1	29,9
	Yetersiz	68,9	70,1
	Toplam	100	100
Kur'an öğrenme programları	Yeterli	37,5	41,9
	Yetersiz	62,5	58,1
	Toplam	100	100
Cenaze hizmetleri (dini vecibeler, defin işleri, Türkiye'ye nakil)	Yeterli	85,3	79,9
	Yetersiz	14,7	20,1
	Toplam	100	100
Hac, umre organizasyonları	Yeterli	82,8	76,7
	Yetersiz	17,2	23,3
	Toplam	100	100

İhtiyaç Duyulan Yeni Hizmet Alanları

Almanya'daki Türk kadınları Diyanetin hâlen sunmakta olduğu hizmetler dışında başka ne tür hizmetlere ihtiyaç olduğunu düşünmektedirler? Biz gözlemlerimize göre ihtiyaç olduğunu düşündüğümüz sekiz başlığı sıraladık ve kadınlara, bunlara ihtiyaç olup olmadığını sorduk.

En yüksek ihtiyaç olduğu düşünülen alan, çocuklar ve gençler için özel programlardır (% 98.2). Bunu, Almanya'da din görevlisi veya uzmanı yetiştirmek (% 96.4), şiddete maruz kalan kadınlar için sığınma evleri (% 96.8), anaokulu veya kreş açılması (% 92.6), okul yapımı (87.1), yaşlılar için huzurevleri (86.6), radyo ve TV yayınları (84.4) izlemektedir. Göreli olarak en az ihtiyaç olduğu belirtilen alan ise yeni cami yapılmasıdır (% 63.3). Görüşülen kadınların yaklaşık üçte biri yeni camilerin yapılmasına ihtiyaç olmadığını düşünmektedir. Bu sonuçlar, diğer alanların kadınlar açısından daha öncelikli ve acil ihtiyaç alanları olarak değerlendirildiği anlamına gelmektedir.

Grafik 115. İhtiyaç olan yeni hizmet alanları

Kadınların kendilerine sunulmasını istediği *yeni hizmet alanları ve yaş* ilişkisine bakıldığında her yaş düzeyindeki kadın %97 ila %100 arasında, çocuklar ve gençler için özel programlara ihtiyaç olduğu kanaatindedirler. Yine her yaş grubu kadında %95'in üzerinde ihtiyaç duyulan şey Almanya'da din görevlileri ve uzman yetiştirmektir (Tablo 69).

Çocuk ve gençler için özel programlara, her *eğitim düzeyindeki* kadınların en az %96'sı ihtiyaç olduğu kanaatindedirler. Yine Almanya'da din görevlileri ve uzman yetiştirmeyi de her eğitim düzeyinden kadınların en az %95'i ihtiyaç olarak görmektedir (Tablo 70).

İhtiyaç olduğuna kanaat getirilen konularda, Almanya doğumlu olmakla Türkiye doğumlu olmak arasında çok ciddi farklar bulunmamaktadır (Tablo 71).

Sonuç olarak, gözlemlere dayanarak ihtiyaç olduğu düşünülerek grupladığımız potansiyel hizmet alanlarının, ister Almanya ister Türkiye doğumlu olsun, Almanya'da yaşayan her yaş ve her eğitim düzeyindeki Türk kadını tarafından ihtiyaçlığı teyit edilmiştir.

Tablo 69. Yaş gruplarına göre ihtiyaç olduğu düşünülen yeni hizmet alanları

		15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65 +
Çocuklar ve gençler için özel programlara	İhtiyaç var	98,7	97,7	98,5	97,1	99,1	97,3
	İhtiyaç yok	1,3	2,3	1,5	2,9	0,9	2,7
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Radyo, TV yayınlarına	İhtiyaç var	75,8	84,8	86,7	87,4	85,6	94,6
	İhtiyaç yok	24,2	15,2	13,3	12,6	14,4	5,4
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Yaşlı kadınlar için huzur evlerine	İhtiyaç var	86,1	83,3	86,6	91,0	95,4	83,8
	İhtiyaç yok	13,9	16,7	13,4	9,0	4,6	16,2
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Şiddete maruz kalan kadınlar için sığınma evlerine	İhtiyaç var	92,2	93,6	93,9	96,3	97,2	94,4
	İhtiyaç yok	7,8	6,4	6,1	3,7	2,8	5,6
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Mevcut camilerden başka yeni cami yapmaya	İhtiyaç var	65,2	63,1	60,8	68,2	60,4	61,8
	İhtiyaç yok	34,8	36,9	39,2	31,8	39,6	38,2
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Okul yapmaya	İhtiyaç var	82,7	86,3	86,8	92,5	91,7	86,5
	İhtiyaç yok	17,3	13,7	13,2	7,5	8,3	13,5
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Anaokulları/kreşler açmaya	İhtiyaç var	89,9	92,7	92,7	91,0	97,2	97,3
	İhtiyaç yok	10,1	7,3	7,3	9,0	2,8	2,7
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Almanya'da din görevlileri ve uzmanları yetiştirmeye	İhtiyaç var	97,4	96,2	96,1	95,6	94,5	100,0
	İhtiyaç yok	2,6	3,8	3,9	4,4	5,5	0,0
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Tablo 70. Eğitim düzeyine göre ihtiyaç olduğu düşünülen yeni hizmet alanları

		Okuryazar değil	Okuryazar /bir okul bitirmeyen	İlkokul mezunu	İlköğretim /Ortaokul mezunu	Lise ve Dengi mezunu	Yüksekokul /Üniversite mezunu
Çocuklar ve gençler için özel programlara	İhtiyaç var	98,8	98,7	99,2	96,9	98,3	96,3
	İhtiyaç yok	1,2	1,3	0,8	3,1	1,7	3,7
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Radyo, TV yayınlarına	İhtiyaç var	93,8	89,5	86,5	80,0	83,3	79,7
	İhtiyaç yok	6,2	10,5	13,5	20,0	16,7	20,3
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Yaşlı kadınlar için huzur evlerine	İhtiyaç var	92,5	82,9	89,5	84,2	86,2	81,3
	İhtiyaç yok	7,5	17,1	10,5	15,8	13,8	18,8
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Şiddete maruz kalan kadınlar için sığınma evlerine	İhtiyaç var	94,9	90,8	96,1	92,2	95,0	92,5
	İhtiyaç yok	5,1	9,2	3,9	7,8	5,0	7,5
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Mevcut camilerden başka yeni cami yapmaya	İhtiyaç var	68,4	73,0	61,9	61,7	65,0	55,8
	İhtiyaç yok	31,6	27,0	38,1	38,3	35,0	44,2
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Okul yapmaya	İhtiyaç var	90,1	90,8	90,4	82,9	85,0	89,6
	İhtiyaç yok	9,9	9,2	9,6	17,1	15,0	10,4
	Toplam	100	100	100	100	100	100
Anaokulları/kreşler açmaya	İhtiyaç var	96,2	96,1	93,6	89,6	92,3	93,8
	İhtiyaç yok	3,8	3,9	6,4	10,4	7,7	6,3
-	Toplam	100	100	100	100	100	100
Almanya'da din görevlileri ve uzmanları yetiştirmeye	İhtiyaç var	98,8	96,1	96,8	95,8	96,1	94,9
	İhtiyaç yok	1,2	3,9	3,2	4,2	3,9	5,1
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Tablo 71. Doğum yerine göre ihtiyaç olduğu düşünülen yeni hizmet alanları

		Türkiye	Almanya
Çocuklar ve gençler için özel programlara	İhtiyaç var	98,1	98,3
	İhtiyaç yok	1,9	1,7
	Toplam	100	100
Radyo, TV yayınlarına	İhtiyaç var	86,0	79,6
	İhtiyaç yok	14,0	20,4
	Toplam	100	100
Yaşlı kadınlar için huzurevlerine	İhtiyaç var	87,0	84,6
	İhtiyaç yok	13,0	15,4
	Toplam	100	100
Şiddete maruz kalan kadınlar için sığınma evlerine	İhtiyaç var	94,8	92,7
	İhtiyaç yok	5,2	7,3
	Toplam	100	100
Mevcut camilerden başka yeni cami yapmaya	İhtiyaç var	63,0	63,9
	İhtiyaç yok	37,0	36,1
	Toplam	100	100
Okul yapmaya	İhtiyaç var	88,3	83,2
	İhtiyaç yok	11,7	16,8
	Toplam	100	100
Anaokulları/kreşler açmaya	İhtiyaç var	93,2	90,7
	İhtiyaç yok	6,8	9,3
	Toplam	100	100
Almanya'da din görevlileri ve uzmanları yetiştirmeye	İhtiyaç var	96,4	96,7
	İhtiyaç yok	3,6	3,3
	Toplam	100	100

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma Berlin'de 15 ve üzeri yaştaki 1545 kadınla yüz yüze görüşülerek gerçekleştirildi. Çalışma kapsamında Almanya'da yaşayan Türk kadınlarının[53] çalışma hayatından eş seçimi ve evliliğe, vatandaşlıktan Türkiye ile olan ilişkilerine, kadın sorunlarından din ve Diyanet'e ilişkin birçok konu hakkında düşünce ve kanaatleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Almanya'da yaşayan Türk kadınları görece genç bir nüfustur. Araştırmada görüşülen kadınların yaklaşık % 80'i 15–45 yaş aralığındadır; büyük çoğunlukla bir aile çatışı altında yaşamaktadır (%59 çekirdek aile, %37 geniş aile). Bunların %72'si de evlidir.

Almanya'da oranları çok düşük de olsa Türkçe okuma-yazma, anlama- konuşma sorunu olan Türk kadınları bulunmaktadır. Bu yüzden Türkçe kavramları anlamada güçlük çekenler için soru formunun Almancası kullanılmıştır. Yine kadınların hemen hemen yarısına yakını evinde konuşma dili olarak hem Türkçe hem de Almanca kullanmaktadır. Yani ailelerin yarısına yakınında çift dillilik söz konusudur.

Kadınların yarısı ilköğretim (ilkokul ve ilköğretim birlikte) mezunudur. Yüksekokul ve üstü eğitimlilerin oranı % 6'dır; % 60'ının bir mesleği yoktur ve % 67'si Türkiye doğumludur. Doğduğundan beri Almanya'da yaşayanların oranı % 31, on yıl ve daha fazla süreli yaşayanların oranı ise % 60'dır. Kadınların üçte biri de Alman vatandaşlığına geçmiştir.

Kadınların % 51'i ev hanımı, % 21'i de çalışan kadınlardır. Geri kalan grubu ise öğrenciler, emekliler, iş arayanlar vs. oluşturmaktadır. Çalışan kadınların da üçte ikisi özel sektörde çalışmaktadır.

Kadınların % 61'inin ailelerinin aylık ortalama geliri 1001–2000 Euro aralığındadır. Kadınlardan sadece % 2'lik bir kesimin ailelerinin ortalama aylık geliri 3000 Euro'nun üzerindedir.

Çalışmada bazı sorular Türkiye'de yapılan Yaşam Memnuniyeti ile Aile Yapısı Araştırmalarının soruları ile aynı veya benzer olduğundan, Almanya'da elde edilen

53 Alman vatandaşlığına geçmiş olsun veya olmasın kendisinin veya ebeveyninin kökeni Türkiye olan kadınlardır. Çalışma içinde *Almanya'da kadınlar* ifadesi de aynı kadın grubu için kullanılmıştır.

sonuçlar ile Türkiye'dekilerin karşılaştırması yapılmıştır. Ayrıca çalışmada yer yer Belçika ve Fransa'daki Türklerle ilgili yapılan araştırma sonuçları ile de karşılaştırmalar yer almaktadır.

Almanya'daki Türk kadınlarının en çok evlilik ve aile hayatına ilişkin durum ve görüşleri Türkiye'dekilerle karşılaştırılmıştır. Kendilerini ne düzeyde mutlu hissettikleri ile kadın sorunlarına ilişkin algıları da karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalarda, bazı konularda birebir benzeşmeler olduğu gibi farklılaşmalar da görülmektedir.

Türkiye'deki kadınlar da Almanya'daki Türk kadınlar da evlenecekleri erkekte aradıkları özellik itibariyle birbirlerine benzeşmektedir. Hatta ilk dört özelliğin önem sıralaması bile aynıdır: Bir işinin olması, kendilerine âşık olması, aile yapılarının benzeşmesi ve daha önce evlenmemiş olması.

Her ne kadar Almanya'daki oran biraz daha yüksek olsa da, her iki ülkedeki kadınların büyük çoğunluğu evlenirken çift nikâh (hem dini, hem de resmi) yapmakta ya da yapmayı düşünmektedirler.

Almanya'daki ve Türkiye'deki evli kadınların evlilik kararlarını alış şeklinde farklılık görülmektedir. Türkiye'de üç kadından biri "görücü usulüyle, ailesinin kararıyla" evlenirken Almanya'daki üç kadından biri "kendi seçimleri ve ailelerin onayları" ile evlenmektedir. Evlilik kararı alırken Almanya'daki kadınlar, Türkiye'deki hemcinslerine göre biraz daha rahat hareket edebilmektedir.

Türkiye'deki ve Almanya'daki kadınların eşleri ile yaşadıkları sorunlar açısından önemli benzerlikler bulunmaktadır. Mesela her ikisinde de kadınlar eşleri ile en çok "ev ve çocuklarla ilgili sorumluluklar" konusunda sorun yaşamaktadır. Bu sorun, her iki ülkedeki kadınlar için de eş ile yaşanan sorun açısından birinci sıradadır. Ancak Almanya'daki kadınlarda Türkiye'deki kadınlardan iki katı fazlası oranda yaşanmaktadır.

Kadınlar eşleri ile çözemedikleri anlaşmazlıklar yaşadıklarında verdikleri tepki açısından Almanya'daki ve Türkiye'deki kadınlar arasında farklılık bulunmaktadır. Almanya'dakiler Türkiye'dekilere göre daha çok seslerini yükseltmektedir.

Hem Almanya'daki hem de Türkiye'deki kadınlar için boşanma sebepleri benzerlik göstermektedir. Her ikisi için de aldatma birinci derecede boşanma sebebi iken, çocuk olamaması en son sıradaki boşanma sebebidir. Ancak sıralamalar benzerlik göstermesine karşın boşanma sebeplerini cinsiyet açısından değerlendirmede fark bulunmaktadır. Mesela aldatma her iki ülkedeki kadınlar için birinci derecede boşanma sebebidir. Ancak Türkiye'deki kadınlar, erkeğin aldatmasına, kadının aldatmasından Almanya'daki kadınlara göre daha toleranslı yaklaşmaktadırlar. Aynı durum erkeğin çocuğunun olmamasında da söz konusudur. Bu bağlamda Almanya'daki kadınların

boşanma sebeplerini değerlendirirken, Türkiye'dekilere göre cinsler arasında daha eşitlikçi bir yaklaşım sergilendiği görülmektedir.

Türkiye'deki ailelerde anne-baba ve gençler arasında yaşanan sorunlar ile Almanya'da kadınların anne babalarıyla veya çocuklarıyla yaşanan sorunlarda da büyük benzerlik bulunmaktadır. Türkiye'de gençlerin anne-babalarıyla en çok harcama ve tüketim alışkanlıkları konularında sorun yaşarken, anne-babaların da gençlerle en çok arkadaş seçiminde sorun yaşadığı görülmektedir. Almanya'daki Türk kadınları da ailede en çok arkadaş seçimi ile harcama ve tüketim alışkanlıkları konularında sorun yaşamaktadır. Her iki ülkede de en az sorun yaşanan konular siyasi görüşler ile dini tutum ve davranışlardır.

Kadınların din, dil, ırk, kültür ve coğrafyaya göre farklılıklar göstermekle birlikte her dönemde karşılaştığı ortak sorunlardan biri şiddete maruz kalmaktır. Aile, insanları şiddete karşı koruyan bir kurum olmasına rağmen, zaman zaman özellikle kadın ve çocukları için bir şiddet görülen yere de dönüşebilmektedir. Acaba Almanya'daki Türk kadınları, diğer ülkelerdeki hemcinslerinden daha fazla şiddete maruz kalıyorlar mı? İngiltere İçişleri Ofisince yaptırılan bir çalışma ile bizim yaptığımız çalışmanın verileri karşılaştırıldığında, aile içi şiddet konusunda sonuçların birbirine çok yakın olduğu tespit edilmiştir. Yani, Almanya'daki Türk kadınlarının karşılaştığı aile içi şiddet, İngiltere'deki kadınlarınkinden belirgin oranda bir farklılık göstermemektedir.

Türkler, çalışma amaçlı olarak Almanya'nın yanı sıra birçok Avrupa ülkesine gitmiş, hatta oralara yerleşmiş durumdadırlar. Her ne kadar vatan hasreti çekseler de, birçoğu yaşamlarını bu ülkelerde sürdürmek istemektedirler. Bunda en önemli etken bulundukları ülkedeki sağlık imkânları ve sosyal hizmetlerdir. Fransa'da Türkler hakkında yapılan bir çalışmada, Almanya'dakine benzer sonuçlar elde edilmiştir.

Almanya'daki kadınların kendilerini mutlu hissetme düzeyi çok mutlu, mutlu, orta, mutsuz, çok mutsuz olarak sınıflandırıldığında, kadınların yarısı kendilerini mutlu hissetmektedirler. Vatanından ayrı, birçok değeri farklı bir ülkede yaşayan Türk kadını vatanındaki hemcinslerinden daha mutsuz mu? Bu sorunun cevabı kesinlikle "hayır"dır. Almanya'daki Türk kadınları ile Türkiye'deki kadınların kendilerini mutlu hissetme düzeyleri neredeyse bire bir örtüşmektedir.

Almanya'daki Türk kadınlarının sorunları dendiğinde birçok konu başlığı akla gelebilir. Bu sorunların bazıları biraz da konuyu sunanın bakış açısı ve sorun algısına göre ön plana çıkabilir. Gerçekte kadınların Almanya'da karşılaştığı en önemli sorunlar nelerdir? Bu sorunun cevabını bulabilmek için sorun olduğu düşünülen on üç konudan en önemli üçünün seçilmesi istenmiştir. Buna göre Almanya'daki Türk kadınlarının en önemli sorunu öncelikle Almanca dil sorunudur. Bunu kadınların kendilerini zayıf ve beceriksiz görmeleri ve Almanların Türklere karşı oluşmuş olan olumsuz önyargılar, izlemektedir. Oysa Türkiye'de yapılan bir çalışmada kadınların en önemli sorunu olarak

az gelişmişlik, erkek egemen kültür ile gelenek ve görenekler öne çıkmaktadır. Yabancı ülkede göçmen olarak yaşamaları nedeniyle Almanya'daki kadınların sorun sıralamaları Türkiye'deki hemcinsleri ile farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma, kadın sorunlarının kaynaklarına ve bu sorunları nasıl çözebileceklerine bakışta da görülmektedir.

Almanya'daki Türk kadınlarının, dil sorunundan eğitime, Almanların önyargılarından entegrasyona kadar birçok sorunları vardır. Bu sorunları kimler çözebilir diye düşündüklerinde akıllarına ilk önce 'kadınların bilinçlenmesi' ikinci olarak da 'devlet' gelmektedir. Kadınların eğitimle, mesleki bilgi ve beceriyle, dini ve ahlaki değerlerle donatılması, hem kadın, hem aile, hem de gelecek nesiller için hayati öneme sahiptir. İkinci olarak çözüm için ümit beklenen devlet, hem Alman hem de Türk devletidir.

Bu bağlamda Başkanlığın, kadınların sorun kaynakları sıralamasında dördüncü sırada yer alan "dinin yanlış algılanması ve yorumlanmasından kaynaklanan sorunları" en azından daha alt sıralara düşürmek, doğru bilgiyi sunmak ve yaymak için faaliyetlerinde ilave çaba göstermesi gerekmektedir. Böylece hem sorunun çözümü için dolaylı da olsa devlet desteği sağlanmış, hem de sorunların kaynaklarından birisi zayıflatılmış olacaktır.

Kadınların din ve Diyanetle ilgili durumları, tutumları, algıları konusunda şunlar söylenebilir:

Kadınların % 93'ü Müslüman kimliğin kendilerini tanımlamada uygun bir kimlik olduğunu düşünmektedir. Kadınların % 86'sı da Diyanet diye bir kurumun varlığından haberdardır. Bunu tersinden okumak gerekirse, Almanya'da yaşayan Türk kadınlarının % 14'ü de Diyanet diye bir kurumun varlığından habersizdir. Diyanetin varlığından haberi olan kadınların da dörtte üçüne yakını (% 73) Diyanetin Almanya da ki faaliyetlerinden haberdardır.

Kadınların % 83'ü dini yönden bilgilenme ihtiyacı hissetmektedirler. Ancak kadınların % 75'inin Almanya'daki Türklerin aile yapısının bozulduğu kanaatine sahip olmalarına rağmen, dini bilgilenmeyi de en çok bozulduğunu düşündükleri aileden edindikleri görülmektedir. İnsan yaşamında birçok açıdan önemi olan aile, bireyin dini bilgi ihtiyacını gidermede de birinci sırada yer almaktadır. Çocuklar, anne-babalarının dini üzere yetişmektedir. Bu nedenle gelenek ve hurafeden arınmış bilgilerle dini yaşayan sağlam bir aile yapısı, yeni neslin din bilgisi ve yaşayışında belirleyici olacaktır.

Aileden sonra kadınların dini bilgilenme ihtiyacını karşıladığı yerler sırasıyla; kitaplar/dergiler gibi yayınlar; internet, radyo/televizyon gibi yayınlar; arkadaşlar ve çevresindeki kişiler; cemaatler ve son olarak da Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görevlileridir. Bu sonuçta dini bilgi edinme kaynağı olarak görsel ve yazılı kaynakların önemi dikkati çekmektedir.

Almanya'da yaşayan Türk kadınlarının % 30'u, az ya da çok, din değiştirme konusunda telkin almışlar, misyonerlik faaliyetiyle karşılaşmışlardır. Bu kadınların % 91'i bu telkinlerden etkilenmediğini söylemektedir. % 9'luk etkilenen kesim içinde en çok etkilenen ise en genç yaş grubundaki kadınlardır. Bu da gençlerin konuyla ilgili bilgilendirilmesi zaruretini gündeme getirmektedir.

Kadınların dini olmayan derneklere gitme sıklığı (sık giden veya nadir giden toplam) % 10 iken dini derneklere gitme oranı % 41'dir. Bu sonuç, kadınların kendileri için, erkeklerin de kızları veya eşleri için dini derneklere duyduğu güvenin göstergesidir. DİTİB Almanya'daki en büyük dini dernektir. Bu, dini derneklere olan güveni kullanarak daha geniş kadın kitlesine ulaşıp daha çok kadın için hizmet üretme imkânının olduğunu göstermektedir.

Diyanetin hâlihazırda sunduğu cami hizmetlerinden (namaz, vaaz, hutbe), bayan din görevlisi sohbet ve vaazlarından, Kuran eğitim hizmetlerinden, özel gün ve hafta etkinliklerinden (Kutlu doğum haftası, kandiller gibi), cenaze hizmetlerinden ve Hac-umre organizasyonu hizmetlerinden memnuniyet görece yüksektir. Ancak memnuniyet ve yaş ilişkisine bakıldığında her hizmet türünde en az memnun olan grup en genç grup olan 15–24 yaş grubundaki kadınlardır.

Kadınların % 31'i, kadınlar ve aileler için Diyanetin yaptığı toplantı, sohbet gibi çeşitli etkinlikleri yeterli görmektedir.

Kadınların yarısı son bir yıl içinde Diyanetin hizmetlerinden herhangi birinden faydalanmıştır. Faydalanmayan diğer yarısını Diyanet ve DİTİB etkinliklerine katmak, çekmek için yollar aranması gerektiği görülmektedir.

Yine son bir yıl içinde bulundukları faaliyetlerin sorgulandığı soruda, kadınların % 22'sinin son bir yıl içinde camiye hiç gitmedikleri % 50'sinin de az gittikleri belirlenmiştir.

Kadınların % 82'si Almanya'daki Türk gençlerin yozlaştığını düşünmektedir. Bu nedenle, Diyanetin verdiği hizmetler dışında 'mutlaka' vermesi gerektiğini düşündükleri hizmetin başında (% 98) çocuklar ve gençler için özel programlar başta gelmektedir. Bu talebin yüksekliği çarpıcı olmakla birlikte şaşırtıcı değildir. Çünkü kadınlar, yabancı bir ülkede birçok dış etkenin taarruzu altında çocukların ve gençlerin kayıp gitmesi endişesi taşımaktadır. Bu noktada da Diyanetten beklenti içindedirler.

KAYNAKÇA

Aile Araştırma Kurumu. *Yurt Dışına Göç ve Parçalanmış Aileler,* 1996. Ankara: Bizim Büro Basımevi.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2007). *Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması.* Ankara

Akadaklı Ergöçmen, Banu ve Sunday Üner, Ayşe Abbasoğlu, Ceren Gökcen (2009). "Kadınların Aile İçi Şiddetle Mücadelesi" içinde Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. ss. 83-99. Ankara: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Berlin Okul Kanunu. Schulgesetz für das Land Berlin § 42

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. 2005-2006 Raporu.

Demir, Zekiye. (2002) *Siyasi Partilerin Kadın Politikaları ve Kadınların Siyasi Partilere Karşı Tutumu.* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Demirdöğen, Sidar; http://www. bianet. org/2006/06/01_k/79738. htm

Diyanet İşleri Başkanlığı (2001). *2000 Yılı İstatistikleri.* Ankara: Araştırma Planlama Koordinasyon Dairesi Başkanlığı. İstatistik No:11.

Diyanet İşleri Başkanlığı, (2009). *İstatistikleri 2008.* Ankara: Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı.

Eurostat Statistical Books (2009) *"The Bologna Process in Higher Education in Europe. Key indicators on the social dimension and mobility"*.

Federal Almanya İstatistik Kurumu, web sayfası. www. destatis. De

Federal Cumhuriyetin yayınladığı "Yeni İkamet Hukuku" adlı Broşür: 2004. www. integrationsbeauftragte. de den alınmıştır.

Fournier, Pascale ve Gökçe Yurdakul (2005). www. trudeaufaundation. ca/pdf . Chapter 8 Unveiling Distribution: Muslim Women With Headscarves in France and Germany, . ss. 167-184

http://www. abhaber. com/ayseozkan/ayse0001. asp

http://www. diyanet. gov. tr/turkish/dy/Diyanet-Isleri-Baskanligi-AnaMenu-yurtdisi-teskilati-58. aspx

http://statistik-portal. de/Statistik-Portal/de_jb01_jahrtab2. asp , http://www. statistik-berlin.

http://www.tuik.gov.tr/rip/temalar/2_9.html

Karaca, Hasan (2006) “Almanya’daki Türklere Dair Beş Öykü” *Eski Yeni 3 Aylık Düşünce Dergisi,* 1, ss. 38–46.

Kaya, Ayhan. (2008). “Fransa - Türkleri: Cumhuriyetçi Entegrasyon Modelinin Eleştirisi”. İçinde Didem Danış- Verda İrtiş (der). *Türkiye’den Fransa’ya Göç ve Göçmenlik Hâlleri*, ss:35-72. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Kaya, Ayhan, Ferhat Kentel (2008). *Belçika Türkleri Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü Engel mi?*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaya, Ayhan. (2001). *Berlin’deki Küçük İstanbul.* İstanbul: Büke Yayınları.

Kızılocak, Gülay (2006). http://www. turkofamerica. com/article. php?module=magazines&action=showarticle&language=tr&id=235&template=magazines_showarticle)-2006

Marshall, G (1999) *Sosyoloji Sözlüğü.* (Çev. Osman Akınhan, Derya Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları

Martini, Claudia (2006). Federal Başbakanlık, Entegrasyon Sorumlusu Devlet Bakanlığı bünyesindeki Çalışma Grubu Üyesi “*Almanya’da İslam: Tartışmanın merkezinde bulunan veya merkezini oluşturan kadınlar”* 01. 07.2006 tarihli, İstanbul Tarabya’da Alman Konsolosluğu tarafından gerçekleştirilen ‘İslam ve Entegrasyon Türkiye ve Almanya’daki Müslüman Kadınlar’ konulu toplantıya sunulan tebliğ.

Yaşam memnuniyeti (Mutluluk) dünya veri tabanı, worlddatabaseofhappiness.eur.nl/

Öğrenci seçme ve yerleştirme merkezi (www.yok.gov.tr). *Yükseköğretim İstatistikleri 1994-2004*.

Perşembe, Erkan (2005). *Almanya’da Türk Kimliği Din ve Entegrasyon*. Ankara: Araştırma Yayınları.

Pervizat, Leyla (2006). “*Töre ve Namus Cinayetler”*. Kızılcahamam/ Ankara. T. C. Diyanet İşleri Başkanlığı ile Uluslar arası Af Örgütü Türkiye Şubesi İnsan Hakları Atölye Çalışmasına sunulan tebliğ. 24-25/06/2006

Topçu, Canan (2005). "Tek Tiplikten Uzak" , *Deutschland* :3, ss. 32-33.

Tulgar, Ahmet (2004). Nursel Köse ve Serpil Pak ile Milliyet gazetesinde yayınlanan röportaj. http://www. milliyet. com. tr/2004/09/11/pazar/paz01. html

Turan, Kadir (1997). *Almanya'da Türk Olmak*. Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. Bilim Serisi 103.

Türkiye Araştırma Merkezi (TAM) (2003). Türkiye'den gelen eşlerle ilgili durum tespiti ve tahlili (Bestandsaufnahme und Situationsanalyse von nachreisenden Ehepartnern aus der Türkei. Projeyi yöneten: Hayrettin Aydın. Projede çalışanlar: Dr. Martina Sauer, Reyhan Güntürk)

Türkiye İstatistik Kurumu. (2006). *Aile Yapısı Araştırması*. Ankara

Türkiye İstatistik Kurumu. (2008). *Hanehalkı Bütçe Anketi*. Ankara

Türkiye İstatistik Kurumu. (2009). *Yaşam Memnuniyeti Araştırması*. Ankara

Walby, Sylvia ve Allen, Jonathan (2004), "Domestic violence, sexual assault and stalking: Findings from the British Crime Survey". Home Office Research, Development and Statistics Directorate. London.

Wochenbericht des DIW Berlin "Schrumpfende Mittelschicht-Anzeichen einer dauerhaften Polarisierung der verbügbaren Einkommen" s:101-110